

UMRL JE NAŠ TITO

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Danes ob 18. uri sta predsedstvo CK ZKJ v imenu centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije, na seji obeh predsedstev sprejeli ob smrti predsednika republike in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita naslednji razglas:

Delavskemu razredu,

delovnim ljudem in občanom,

narodom in narodnostim

Socialistične federativne republike Jugoslavije

Umrl je tovariš Tito.

Dne 4. maja 1980. leta ob 15.05 je v Ljubljani prenehalo biti veliko srce predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije maršala Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije Josipa Broza Tita.

(Razglas, ki sta ga ob smrti predsednika republike in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita sprejeli predsedstvo CK ZKJ v imenu centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije objavljamio na drugi strani.)

PROTEST PROTI REZIMU – Med "bombaškim procesom" v Zagrebu 1928

JETNIŠKA LETA – V mariborskem zaporu leta 1931

SPOSOJENO IME – Kot inženir I. Kostanjšek leta 1937

LETA ILEGALE – Kot inženir Slavko Babić leta 1940

Šestdeset let je krepil našo partijo, več kot štirideset let jo je vodil, tri in pol desetletja je stal na čelu naše države

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Danes ob 18. uri sta predsedstvo CK ZKJ v imenu centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije, na seji obeh predsedstev sprejeli ob smrti predsednika republike in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita naslednji razglas:

Delavskemu razredu,
delovnim ljudem in občanom,
narodom in narodnostim
Socialistične federativne republike Jugoslavije
Umrli je tovariš Tito.

Dne 4. maja 1980. leta ob 15.05 je v Ljubljani prenehalo biti veliko srce predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Huda bolečina in globoka žalost pretresata delavski razred, narode in narodnosti naše države, slehernega našega človeka, delavca, vojaka in bojnega tovariša, kmeta, intelektualca, slehernega ustvarjalca, pionirja in mladina, dekle in mater.

Vse življenje je Tito borec za koristi in zgodovinske cilje delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, za napredek in razvoj naše države, za mir in sodelovanje med narodi. Tito je naš najljubši tovariš. Sedem desetletij je izgovarjal v revolucionarnem delavskem gibanju. Šest desetletij je krepil vrste jugoslovanskih komunistov. Več kot štiri desetletja je na najzahtevnejši način opravljal najodgovornejšo dolžnost v naši partiji. Bil je herojski voditelj v velikem narodnoosvobodilnem boju in v socialistični revoluciji. Tri in pol desetletja je stal na čelu naše socialistične države in povedel našo državo in naš boj za novo človeško družbo v svetovno zgodovino, se izkazoval in potrjeval tudi sam kot naša največja zgodovinska osebnost.

V najusodnejših obdobjih našega obstoja in razvoja je Tito smelo in dostojno nosil proletarsko zastavo naše revolucije, vztrajno in dosledno povezan z usodo naroda in človeka. Boril se je z vsem svojim življenjem in delom, živel z žarom in humanizmom velikega revolucionarnega delavca in narodnega voditelja. Tito ni bil le vizionar, kritik in razlagalec sveta. Odkrival je objektivne pogoje in zakonitosti družbenih gibanj, spreminjal velike ideale in misli v akcijo milijonskih ljudskih množic, ki so, z njim na čelu, dosegle epohalne napredne družbene preobrazbe. Njegovo revolucionarno delo bo za vse čase vpisano v zgodovino jugoslovanskih narodov in narodnosti, v zgodovino vsega svobodoljubnega človeštva.

V najtežjih časih stare Jugoslavije, preganjan in zaprt, je bil Tito zgled neomajnega revolucionarja. Prebrodil je vse težave rasti naše partije. Organiziral je partijske vrste in množične organizacije, vodil stavke, politične

borbe in akcije. Boril se je proti sektaštvu, frakcionizmu in oportunizmu. Usposabljal je komuniste za delo v množicah. Posvečal je posebno pozornost mladini in delu komunistične mladine Jugoslavije. Vedel je, da našega komunističnega gibanja ni mogoče voditi od zunaj, prav iz nobenega mednarodnega središča. Prepričan je bil, da lahko le samostojna in enotna partija izpolnjuje dolžnosti do svojega delavskega razreda in do svojega naroda. Uspeh je reorganizirati, okrepiti in mobilizirati maloštevilno partijo v času porajajočega se fašizma, pri čemer je opozarjal, da se lahko samo partija, ki je široko zasidrana v množicah, skupaj z njimi bori za socialistične ideale. Jugoslovanski komunisti so si, sledeč Titovi poti, pridobivali zaupanje ljudstva, bili so v prvih vrstah borec proti reakcionarnemu hegemonističnemu režimu stare Jugoslavije in proti fašizmu.

Ko je fašistični imperializem postal neposredno nevaren, ko je bila naša država zasušena, ko je šlo ne le za usodo Jugoslavije, marveč tudi za prihodnost človeštva, tovariš Tito ni niti za hip omahoval. Pod njegovim vodstvom je centralni komite Komunistične partije Jugoslavije povedel narode in narodnosti naše države v boj proti močnejšemu in do zob oboroženemu sovražniku. Naša partija kot razredna in nacionalna sila se je tudi v tem boju poistovetila s hotenji in interesi ljudstva, pripravljena, da tudi v teh najtežjih trenutkih do konca deli usodo z njim.

Medtem ko je bila zasušena vsa Evropa, fašizem pa je bil na vrhuncu svoje moči, medtem ko so armade Hitlerjeve Nemčije prodirale čedalje globlje na vzhod, je narodnoosvobodil-

na vojska na čelu s Titom ustvarila sredi zasušene Evrope svobodno ozemlje. Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije so vezali na desetine fašističnih divizij in s svojim bojem postali močan sestavni del splošne fronte protifašističnih zavezniških sil.

V tem boju je zrasla naša slavna narodnoosvobodilna vojska, ki je v končnih operacijah za osvoboditev naše domovine štela 800.000 borec. Svet je občudoval podvig Titove prekaljene armade, svet se je spraševal, kako je bilo mogoče, da je nekaj deset tisoč komunistov in revolucionarnih mladincev potegnilo za seboj tako široko množico jugoslovanskih narodov v njihov največji zgodovinski boj.

Naša partija in tovariš Tito sta že od vsega začetka temu boju dala vse značilnosti narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Tovariš Tito je vedel, da je za takšen boj in zmago potrebna široka fronta ljudskih množic. Narodnoosvobodilni odbori na osvobojenem

Naša trdna socialistična enotnost, ustvarjena v boju in revoluciji, je trajno jamstvo za našo prihodnost. Usoden pomen bratstva in enotnosti je Tito vselej poudarjal kot največjo revolucionarno pridobitev, ki jo je treba čuvati kot punčico očesa.

Tovariš Tito je vrhovni poveljnik in tvorec armade, ustvarjene v boju z velikanskimi človeškimi žrtvami. Začel je narodnoosvobodilno vojno, pa ni imel niti orožja niti vojaških šol niti zaledja niti tovarn. Obstajala pa je jasna linija zveze komunistov, trdna volja in odločnost, domoljubje širokih ljudskih množic, ki niso hotele sprejeti zasedbe, suženjstva in razkosanja naše domovine.

Tito je tvorec strategije in taktike naših oboroženih sil, vodja, navdihovalec in neposredni voditelj vseh njihovih bitk in zmag. Združil je svobodnjaške težnje in revolucionarna stremjenja ljudskih množic ter ustvaril v narodnoosvobodilni vojni koncepcijo in doktrino sploš-

celoti. Spominjamo se besed tovariša Tita, da »tovarne delavcem, zemljo kmetom« ni nekakšna abstraktna propagandistična parola, marveč cel program socialističnih odnosov.

S tovarišem Titom smo si pridobili samoupravljalstvo izkušnjo treh desetletij. Naša praksa je pokazala, da je socialistično samoupravljanje spodbudilo procese za odpravljanje vseh oblik razredne vladavine, osvobodilo dela in popolno uveljavitev človeške osebnosti. Spodbudilo je ustvarjalnost in iniciativno ljudstva in omogočilo hiter družbenoekonomski in kulturni razvoj naše skupnosti, pospešilo širjenje socialistične demokracije in preraščanje birokratsko-etatističnih odnosov na vseh področjih družbenega življenja. Socialistično samoupravljanje je postalo nezamenljiva pridobitev našega delavskega razreda, naših narodov in narodnosti, temelj nadaljnje graditve socialistične družbe.

Za vodilo so nam Titove besede, da mora naša revolucija ostati neomajna v temeljnih opredelitvah, humana v prizadevanju, da nenehno širi območja človeške svobode in da je nespreljiva z vsemi, ki bi hoteli ogroziti njene pridobitve in preusmeriti njene tokove.

Socialistično samoupravljanje hkrati zahteva tudi veliko odgovornost, solidarnost, globok smisel za skupnost, ohranjanje in razvijanje kolektivnega dela in odgovornosti. To je eno zadnjih sporočil, ki jih je zapustil tovariš Tito.

Zunanja politika Titove Jugoslavije je sestavni del najnaprednejših političnih opredelitev svobodnega sveta. Tovariš Tito se nikoli ni umikal pritiskom in katerimkoli mednarodnim nasiljem, ki so bili zasnovani le na pravici močnejšega. Jugoslavija se je vedno odločno borila proti imperializmu, nacionalnemu zatiranju, proti nadvladi in vsakršni hegemoniji.

Tito se je močno uprl blokovski delitvi sveta. Tito je eden od ustanoviteljev politike in gibanja nevršenosti. Miroljubni svet je politiko nevršenosti sprejel kot edino alternativo blokovski razdelitvi in tekmovalni okrog sfer interesov in vplivov. Tovariš Tito je vedno upnoševal, da je po poti nevršenosti in v pogojih miru mogoče doseči najzanesljivejšo osnovo za uspešen boj ljudstev in držav za nacionalno neodvisnost, samostojnost in splošen družbeni napredek v svetu.

Tovariš Tito je prispeval izjemno velik delež k mednarodnemu uveljavljanju socialistične Jugoslavije. Bil je neutruden graditelj enakopravnih političnih in gospodarskih odnosov med narodi in državami. Prav njegovi zavzetosti gre zahvala za to, da ima Jugoslavija prijateljske odnose in razvito sodelovanje z narodi in državami na vseh celinah. Vidni državnik so Tito počastili z nazivom »državljan sveta«. Voditelj držav in vlad nevršenosti in držav so na šestih vrhunskih konferencah v Havi na posebno resolucijo soglasno izrekli globoko hvalnost tovarišu Titu za njegovo 20-letno neutrudno delo pri uveljavljanju in razvoju politike in gibanja nevršenosti.

Tudi miroljubna mednarodna javnost je tovarišu Titu nenehno izrekala priznanje za njegovo odločnost in doslednost pri razvoju nevršenosti in ohranjanju njenih temeljnih načel.

Tito je postal simbol našega časa, časa narodne in ljudske osvoboditve, ko vedno bolj stopajo na svetovno prizorišče novo osvobodjene in neodvisne države in narodi.

Tito je bil ustanovitelj in zanesljiv prijatelj vsem narodom in osvobodilnim gibanjem, ki so se borili za svojo nacionalno osvoboditev. Pod njegovim vplivom smo vselej dosledno pomagali in podpirali narodnoosvobodilna in druga napredna gibanja povsod po svetu.

Jugoslavija bo tudi v prihodnje odločno stopala po tej Titovi poti.

Tovariš Tito je bil odločen zagovornik pravice slehernega naroda in revolucionarnega gibanja do lastne, izvirne, neodvisne poti pri izgradnji socializma. Odločno se je boril za to, da je treba politično linijo vsake partije oblikovati v skladu z lastnimi nacionalnimi pogoji. Hkrati je poudarjal, da lahko internacionalistična solidarnost temelji samo na osnovah popolne enakopravnosti, neodvisnosti in samostojne odgovornosti vsake partije svojemu delavskemu razredu in svojemu narodu.

Tito je odločno terjal, da odnosi med komunističnimi partijami in delavskimi strankami ter gibanji temeljejo na enakopravnosti, nemešavanju, samostojnosti, odgovornosti vsake partije pred svojim ljudstvom in pred svojim delavskim razredom. Socializem se lahko razvija kot svetovni proces samo, če se osvobodijo vse sile napredka in sprejmejo različne poti boja za socializem kot objektivne zakonitosti. To je bil Titov prispevek k mednarodnim odnosom in h krepitvi delavskega in naprednega gibanja nasploh.

Narodi in narodnosti Jugoslavije, delavci, delovni ljudje in občani, pripadniki oboroženih sil, mladina, vsem, kar je Jugoslavija danes, na kar smo ponosni, kar razvijamo in kar smo trdno odločeni braniti z vsemi silami – je Titovo delo: socialistična federativna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, bratstvo in enotnost, socialistično samoupravljanje, nevršenost, naša neodvisnost, napredek in graditev naše države, trdnost naše armade, splošna ljudska obramba in družbena samozasčita. V vsem je Titov revolucionarni in ustvarjalni genij.

Bil je pogumen, vztrajen, pravičen in človeški. Vsi smo ponosni na Titov zgodovinski lik. Tito ni samo heroj osvobodilnega boja in tvorec socialistične graditve, temveč je veliko več – simbol – navdih, zgled, ki spodbuja in hrabri. Tito je neusahljivi vir revolucionarnega navdih.

Komunisti Jugoslavije, obvezujejo nas Tito, naše in njegovo delo, narodi in narodnosti, delavski razred, delovni ljudje in občani Jugoslavije, napredni ljudje in prijatelji po svetu, zgodovina!

Samo z enotnostjo, okrepljenim kolektivnim delom, odgovornostjo in popolno pripravljenostjo zveze komunistov lahko popolnoma velikanski vrzeli, ki je nastala v naših vrstah s smrtjo tovariša Tita.

Državljeni Jugoslavije, Josip Broz Tito, delavski borec, vojak revolucije, sin ljudstva, državljani sveta, je v polni meri, kot revolucionar in kot človek, nosil v srcu delavski razred, narod in človeka.

V naši domovini, v tem trenutku slovesne tišine, bijejo srca, ki jih je ljubil in ki ljubijo njega, utripajo z njegovim zanosom, z njegovo človeško plemenitostjo.

Čast je pripadati revoluciji in času, v katerem je deloval tovariš Tito, pripadati skupnosti, ki smo jo z njim ustvarjali na bojnem polju in jo gradili v miru. Čast je pripadati državi, ki jo je tako sijajno zastopal. Čast in ponos je imeti v svoji zgodovini Tita.

Častno je bilo boriti se in živeti s Titom. Današnji in prihodnji rodovi, globoko hvalnost tovarišu Titu, bodo nadaljevali njegovo nesmrtno delo.

**Centralni komite
Zveze komunistov Jugoslavije
Predsedstvo
Socialistične federativne
republike Jugoslavije**

Sožalje družini Josipa Broza Tita

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je poslal družini predsednika republike Tita naslednje sožalje:

Družini Josipa Broza Tita,
Centralni komite, vsi člani Zveze komunistov Jugoslavije, delavski razred, delovni ljudje in državljani naše socialistične države so z vami najgloblji bolečini za našim ljubljanim tovarišem Titom.

V družini Broz se je rodil največji sin te države. Naj vam bo v tolažbo njegovo neminljivo delo in njegova človeška veličina.

Ponosni smo, da je našo revolucijo in našo državo vodila Titova zgodovinska osebnost. S Titom smo zmagovali v bojih za srečnejše življenje in svobodo ljudi, za neodvisnost in enotnost države, za mir in sodelovanje med narodi. S Titom so narodi in narodnosti Jugoslavije vzele svojo usodo v svoje roke. Današnji in prihodnji rodovi bodo pokončno nadaljevali Titovo pot. Tovariš Tito bo še naprej živel v srcih vseh ljudi naše države, v vseh celinah naše samoupravne socialistične družbe, v trajnem spominu borec za svobodo in družbeni napredek na svetu.

Globoko in iskreno sožalje vam pošilja Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije.

ozemlju in Antifašistični svet ljudske osvoboditve Jugoslavije so postavili temelje nove Jugoslavije. Do končnega formiranja demokratične ljudske federativne skupnosti je prišlo na 2. zasedanju Avnoja v Jajcu. Jugoslovanski narodi so z odločilnim bojem v osvobodilni vojni prevzeli svojo usodo v lastne roke. Bred njihove udeležbe ni bilo mogoče delati nikakršnih načrtov o njihovi prihodnosti.

V narodnoosvobodilni vojni se je vsak naš narod in vsaka narodnost borila za lastno nacionalno osvoboditev in za novo Jugoslavijo, svobodno skupnost bratskih in enakopravnih narodov in narodnosti. Sedanja in bodoča rodovi ne bodo pozabili, da sta bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti zavezujoča opredelitev naše revolucije in tovariša Tita. Boril se je proti politiki nacionalnega zatiranja v bivši Jugoslaviji. Upiral se je poskusom, da bi državo razdelili. Vedno je bil trdno prepričan, da naši narodi in narodnosti lahko ohranijo svoj obstoj in neodvisnost, da lahko svobodno in nemoteno gradijo socialistične samoupravne odnose, le če se opirajo na socialistično skupnost, solidarnost in povezanost. Tovariš Tito je poudarjal, da je naš skupni življenjski interes, ohraniti in krepiti enotnost ter graditi Socialistično federativno republiko Jugoslavijo kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti. Vedel je, da nas k temu vodi usodna povezanost, medsebojna zgodovinska bližina, stoleten boj proti tujim zavojevalec, kot tudi občutek, da mora biti vsakdo gospodar v svoji hiši. Ravna se je po marksističnih načelih nezlomljive povezanosti med razrednim in nacionalnim. Neomajno se je boril proti nacionalizmu in šovinizmu, proti nestrpnosti, proti nadvladi in hegemoniji enega naroda nad drugim. Boril se je proti vsem pojavom unitarizma in separatizma.

ne ljudske revolucionarne obrambne vojne, v kateri je sleherni državljani vojak in sleherni vojak državljan. Pod neposrednim Titovim vodstvom so postale naše oborožene sile v po-vojnem času del socialističnega samoupravljanja in zanesljiva opora zaščiti svobode ter celovitosti Socialistične federativne republike Jugoslavije. Tito je postavil temelje in začrtal smeri razvoja splošne ljudske obrambe in vojaške znanosti, ki jo v osnovi prevzema njegova misel: »Tujega nečemo, svojega ne damo!«

Po takšnih revolucionarnih izkušnjah je bila uresničena Marxova zamisel o oboroženem narodu, po kateri sta borbena pripravljenost oboroženih sil in homogenost njihovih vrst jamstvo za našo svobodo in neodvisnost, za ohranitev bratstva in enotnosti, za enakopravnost naših narodov in narodnosti, in za nemoten razvoj našega socialističnega samoupravljanja.

Tovariš Tito je iskal globlje in bolj vsestransko bistvo in resnico o socialistični družbi. Verjel je v ustvarjalno moč delavskega razreda in delovnih ljudi. Bil je prepričan, da mora biti socializem v interesu delovnega človeka, da mora biti njegovo delo, da mora v državi delavskega razreda imeti odločilno vlogo razred sam, ne pa neko v njegovem imenu.

Ves naš boj se je opiral na široke delovne sloje in črpal iz njih svojo moč, iz katere je vzniknila ljudska fronta kot plod najširšega zbiranja vseh, ki so jim pri srcu pridobitve naše nevršenosti, samoupravne socialistične skupnosti bratskih narodov in narodnosti. Iz takšne zamisli in izkustva v narodnoosvobodilnem boju se je z ustvarjalno uporabo marksizma rodila socialistično samoupravljanje. Tovariš Tito se je nenehno zavzemal za to, da bi samoupravno organizirani delovni ljudje upravljali sredstva in pogoje dela, tokove družbene reprodukcije in, po delegatskem sistemu, družbo v

Sedemdnnevno splošno ljudsko žalovanje

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Tik po seji predsedstva SFRJ Jugoslavije in predsedstva CK ZKJ je imel zvezni izvršni svet izredno sejo, na kateri je sprejel skupno o splošnem ljudskem žalovanju.

Zvezni izvršni svet izraža občutke žalosti in bolečine vseh narodov in narodnosti, delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov Socialistične federativne republike Jugoslavije ob smrti tovariša Josipa Broza Tita, vodje in heroja našega narodnoosvobodilnega boja, socialistične revolucije in socialistične graditve, stratega vseh naših zmag, tako v vojni kot v miru, veličana boja za uresničitev zgodovinskih ciljev delavskega razreda, za svobodo in neodvisnost naše države, za enakopravnost in neomajno bratstvo-enotnost naših narodov in narodnosti, za socialistično samoupravljanje, za človekovo srečo in blaginjo, za humane odnose med ljudmi, graditelja politike in gibanja nevršenosti in neomajnega bora za mir na svetu in sprejema:

Sklep:
o sedemdnnevno splošnem ljudskem žalovanju.

1. Ob smrti predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije, maršala Jugoslavije, tovariša Josipa Broza Tita, je razglašeno sedemdnnevno splošno ljudsko žalovanje v dneh od 4. maja do 10. maja letos.

2. Med splošnim ljudskim žalovanjem bodo na vseh državnih in javnih poslopih razobesili zastave na pol droga.

3. V dneh splošnega ljudskega žalovanja so odpovedane vse javne manifestacije, kulturne, zabavne, športne in druge prireditve v državi.

Beograd, 4. maja 1980. leta

Mož stoletja, doma povsod po svetu, s koreninami globoko v domači deželi

Zgodilo se je, čeprav smo vztrajno in iz vsega srca upali, da do tega še dolgo dolgo ne bo prišlo. Poslej se moramo zato za tako, in ne drugačno stvarnost, bojevati sami in znati živeti tudi brez njega. Več kot trideset let novinarskega dela mi je dalo priložnost, da sem, čeprav le eden izmed mnogih, lahko iz neposrednih srečanj približe doživljaj nič koliko dogajanj tega velikega časa.

Ko sem lani spremljal kitajskega pisatelja Jeh Chuna-Chana in Huang Kanga, sta mi podobno kot tisoč drugih tujcev na prvem obisku v Jugoslaviji, izrazila željo, da bi predvsem rada obiskala Kumanovec. Pod nizkimi stropi preproste kmečke delavske hiše, kjer se je leta 1892 rodil Tito, sem znova začutil, zakaj smo postali zanimivi ne samo za 900 milijonov Kitajcev, ampak za milijarde ljudi našega sveta.

»Jaz sem bil materi med vsemi otroki najbolj podoben«, je pripovedoval Josip Broz Tito slikarju Božidarju Jakcu, ko je leta 1977 skušal izluščiti portret Titove matere, Marije Javorškovice iz Podštrca, ki je umrla, komaj 53 let stara, leta 1918, ne da bi za njo, materjo 15 otrok ostala kakršnakoli podoba. »Saj veste«, mi je dejala Titova sestrična Ana Kostanjškova iz Trebit: »Tako krat je bila revščina in še za kruh ni bilo dovolj, kaj šele za fotografiranje!« Potem ko je Jakac po raznih drugih predlogih in opisih, pa tudi upoštevanje Titove poteze, skušal izoblikovati obraz njegove matere, je Tito sam, pri ogledovanju, dejal: »Materin obraz je bil sredi med nasmehom in bolestjo.« Iz otroške dobe se je spomnil zgodnice, ki je dokazovala, da ga je mati imela najraje. Ko je pobral na pašni jerebico, ki jo je sestrelil neznan lovec, jo je mati spekla in dala samo njemu na krožnik.

Pred leti umrli kolarski mojster Franc Golc iz Rečice pri Bledu se je spominjal, kako je leta 1911 šel delat v kamniško tovarno vozov. »Hodili smo telovadit k Sokolu. Tam sem se srečeval tudi z delavcem Brozom. Rekli smo mu Joža. Bil je dober telovadec in lep fant.«

iz Titovih besed je zmeraj žarela ...eprosta, a čudovito vztrajna gotovost

»Ko smo se po viharju prve svetovne vojne znali v prostorih nad Kuncjakovo krmno, kjer je bil sedež sindikatov, je bil Titov profil v moralnem in političnem smislu plastično zarisan«, sem bral v Krleževih spominih. »Pogovori v tistih davnih, pozabljenih dneh so se velikokrat sukali okrog stare in znane teme, kako in kaj delati. Iz Titovih besed pa je tedaj žarela zmeraj preprosta, a čudovito vztrajna, lahko bi rekli trmasta gotovost. V naše majhne in zaostale razmere je pripotaval iz Rusije, v našo provinco se je vrnil kot popotnik, ki je preživel dolgih pet let na drugem bregu leninistične, socialistične resničnosti.«

»Ko sva sedela v gostilni Marincek, ki je stala poleg sedanje tiskarne Ljudske pravice v Ljubljani, sem med pogovorom nenadoma opazil, da je poleg sebe odložil klubok znanec Borsalino. To me je prav neprijetno zbudilo v oči, ker so vsi prejšnji inštruktorji nosili take kluboke, vanje pa nismo zaupali, mi je pripovedoval Ivan Maček o svojem prvem ilegalnem sestanku s Titom, kaj me se pred četrti partijsko konferenco v Goricanah leta 1934. A ne glede na ta borsalino, na račun katerega sta se oba večkrat nasmejala, je Matija, kot je dodal, že od vsega začetka spoznal, da je Tito vnesel v jugoslovansko komunistično gibanje nekaj novega, širšega in globoko človeškega. »Kot delavec sem čutil in ocenil, da je Tito na naši, na delavski strani. Govoril je razumljivo, drugače kot prejšnji inštruktorji, ki so bili bolj uradni Kominterne.«

Iz pogovorov, ki sem jih imel prav tako leta 1977 ob Titovi 85-letnici, s Sergejem Kraigherjem, pa mi je ta najbolj značilno ilustriral Titov značaj s pripovedjo o tem, kako mu je na prvem sestanku dal nalogo, naj preskrbi neko gradivo iz ilegalnega skladišča partijske tehnike, ki je bilo skrito v Dravljah pri nekem kmetu. Dogovorjeno je bilo tudi, da lahko pridejo ponj samo ponoči. »Tito sem pojasnil, da bom potemkateri gradivo čez dan težko dobil, toda Tito je rekel: Kakšna organizacija! Poizkusi, pa boš videl, da bo šlo! Tako sem tudi storil. Opre-

slim, vendar se ne obotavljam dosti. Če namreč človek dolga leta opravlja te zadeve, se navadi tudi hitro odločati.« – Toda nekatere zgodovinske odločitve za vas verjetno niso bile lahke? – »Da, bile so težke odločitve, se razume, na velikih prelomnicah. To se je v mojem življenju zgodilo večkrat, zlasti v vojni«, je odgovoril Tito in se, kot se mi je zdelo, s še bolj predirnim pogledom zadržal skozi naočnike. »To se je dogajalo zlasti v vojni, ko je bilo treba pravilno odločiti v trenutkih, v katerih se je položaj zdel skoraj brezizhoden. Seveda je treba, ko tako odločitev sprejmeš, videti, kakšen bo njen učinek, ali bodo žrtve, ali bo to koristno, koliko bo koristi, koliko pa škode. Vse to je treba pretehtati in se potem odločiti.« Skušal sem poglobiti vprašanje v zvezi s dvema njegovima odločitvama, ki sta za ves svet postali zgodovinski: recimo, odločitev o težkem boju proti Hitlerju v vojni in pozneje v zvezi s Stalinovim stališčem. »Katera izmed obeh je bila za vas težja, prva ali druga? – »Katera je bila težja, mislite?«, je Tito ponovil vprašanje in postavil: »Odločitev o boju proti Hitlerju ni bila težka, kajti to odločitev smo morali sprejeti. Odločitev v zvezi s Stalinovim stališčem je bila veliko težja, kajti kot komunistu, veste, discipliniranemu internacionalnemu komunistu – internacionalistu, mi je bilo to odločitev strašno težko sprejeti. Toda videl sem, za kaj tu gre, kaj Stalin hoče – šlo pa je za nadaljnji razvoj socializma v svetu in socialističnih odnosov, za to, kakšni naj bi bili odnosi med socialističnimi delavci – in ko sem to videl, sem se odločil in koncem. To je bila prelomnica, to je bila odločitev, da gremo v boj za to in da se ne podredimo Stalinovemu diktatu.«

Tako je Tito sam označil korak, ki je potresel človeštvo in o katerem mi je med mnogimi stotimi svobodoljubnih obdobjevalcev in prijateljev po svetu pozimi leta 1949 pri požirku kave v svojem domu v Parizu znani francoski pisatelj Jean Cassou dejal: »V tem trenutku je bila Jugoslavija ena prelomnica in vrhov svetovne zgodovine.«

Podpora, ki so jo dajali delavci politiki ZK, je prerasla v samoupravne pobude

»Spopad s Stalinom je znova rehabilitiral samoupravne in demokratične oblike, ki so nastale v naši revoluciji. Izredno povečane ekonomske in druge težave, ki so nastale zaradi skoraj popolne ekonomske blokade Jugoslavije, pa so ustvarile tudi objektivno nujnost velike samoupravne pobude najširših delovnih množic. Podpora, ki so jo takrat dajali naši delavci politiki Zveze komunistov, je tako avtomatsko prerasla v razne oblike samoupravne iniciative o naših tovarnah, mi je med drugim v onem obsežnem intervjuju, konec leta 1973, dejal Edvard Kardelj, ki je s Titom tesno sodeloval vse od leta 1934. »Kot so nastajali prvi delavski sveti ali podobne organizacije v naših delovnih organizacijah že v letu 1949. Toda prva načelna odločitev o sistematičnem razvijanju samoupravnih oblik socialističnih proizvodnih odnosov je bila sprejeta, kolikor se spominjam, spomladaj in v začetku poletja 1949, na sestanku, ki smo ga imeli pri tovarni Titu v Splitu.«

Ponosno je prihajal v tovarne, ki so jih delavci sami prevzeli v upravljanje, in se z njimi pogovarjal o samoupravljanju v vsem razumljivem jeziku. »Delo ste dobro zastavili«, je zadovoljno ocenil na pomenku septembra 1974 v železarni na Jesenicah. A istega leta je na obisku v novem obratu Iskra – Telekomunikacije na Laborah pri Kranju v zvezi s preračunavanjem norm in dohodkov šaljivo, vendar brez rokavice menil: »Po Marxu se lenoba ne plača.« Po drugi strani pa je zadovoljen s tehnološko znanstvenim razvojem sodil. »To samo dokazuje, kaj so naši ljudje zmogli. Seveda pa je treba to znanje tudi plačati.« In ko je tedaj opozoril na probleme nafte in na to, da postajajo Afrika, Azija in Latinska Amerika perspektivno tržišče, je osvrnil trgovce: »Nekdo sem sprejel v Kartumu skupino naših trgovcev in jih vprašal, kako gredo posli. Dobro, so se mi pohnivali – samo ne pustijo se ogotjufati! Pošteno povedano: ozmerjal sem jih, kajti naš namen ni, da nekaj odkramari-

mo, nato pa gremo, ampak da si s solidnimi posli ustvarimo solidno tržišče.«

»Bodite budni, ker ste prav na mestu, kjer se lomijo vetrovi!«

Toda tudi sam se je prostodušno nasmejal Ježkovim šalim na račun politikov med volitvami leta 1974 na Brdu: »Vidite, neuvrščeni dežle so od prve konference v Beogradu pa do četrte v Alžiru dosegle velik napredek v vsakem pogledu, tako v organizacijskem kot v političnem. Politiko jih najbolj združujejo tisti problemi, ki jih je bilo treba reševati po vojni. To je vprašanje dekolonizacije, kjer je še danes eden poglavitnih problemov, vprašanje neodvisnosti vseh dežel, majhnih in srednjih, vprašanje odnosov na svetu, ki naj bodo enakopravni. Tu je še vprašanje boja proti imperialističnim silam, ki vemo, mer ogrožajo neuvrščene dežele, bodisi z neokolonialističnimi tendencami ali pa kar z grobo silo. Skratka, v politiki neuvrščeni je veliko elementov, ki jih združujejo. Seveda so neuvrščene dežele precej heterogene, kar zadeva notranje sisteme. Toda veliko je bistvenih važnih problemov, ki so skupni vsem. To so vprašanja neodvisnosti, nacionalne samoodločbe, dekolonizacije, nevmešavanja v notranje zadeve. To so bistvene stvari, to pa je tudi tisto, kar nas z njimi zbližuje.« Zatem pa je v zvezi z deželami po svetu na sploh, s katerimi je prav tako razvijal sodelovanje in znamenju miru in enakopravnosti, nadaljeval: »Tudi v drugih deželah je čutil težnjo po miru. Nasloplje je čutil veliko težnjo po miru na vsem svetu, v vseh deželah – tu bolj, tam manj. Toda svet je še vedno v vrenju, nevarnosti za mir niso minile, kar obstajajo razna žarišča, še vedno tudi groze nevarnosti vmešavanja z grobo silo v notranje zadeve drugih dežel... Seveda neuvrščene dežele ne pomenijo vojaške sile, ki se je kosala z veleislami. So pa vest človeštva, izraz javnega mnenja v svetu in tiste splošne politične morale, ki bi danes morala vladati svetu.«

Na svetu ni bilo državnikov v vseh pogojnih letih, ki bi si hkrati tako dosledno prizadevali za svetovni mir in sožitje enakopravnih narodov.

V sprejemnici na Brdu sem prisluhnil decembra 1972 Titovemu pogovoru s šolarji iz kluba OZN v belokranjski Vinici. Učenka Vera je vprašala: »V sedanjih vojnah večkrat trpijo celo otroci, starčki in ženske, ne le vojaki na fronti; ali ne bi kazalo sprejeti kakega sklepa, da se tisti, ki ubijajo otroke, starčke in ženske, razglasijo za vojne zločince?« To bi bilo dobro, je zelo resno vzel na znanje predsednik Tito in dodal: »A to ni tako enostavno. Kako boš spoznal, kdo je otrok, kdo je starček? Mislim, da je treba vojno na sploh preprečiti.«

To je mož miru

Nič koliko zapiskov in fotografij priča o njegovih poteh miru po svetu, konferencah in sprejemih tujih državnikov. Povsod so ga označevali kot zadnjega velikega preživelca bojovnika za svobodo iz minule vojne. Gledal sem ga leta 1970, ko je dolgo, dolgo, veliko dlje, kot je zaheval to protokoli, stal v položaju mirno pred desetimi počrtnimi senami, kolikor je bil zidom trdnjave Breendonk, nedaleč od Bruslja, kjer so med vojno nemški nacisti streljali in obešali belgijske rodoljube. Bil sem priča, ko se je leta 1965 med banketom kralja Olafa v Oslu spomnil stare Laponke, tako imenovane matere iz Karasjoka, ki je med vojno pomagala jugoslovanskim vojnim ujetnikom, in kako so pozneje Norvežani pohiteli, da so to ženo z daljnega severa pripeljali na sprejem v Grand hotel v Oslu, kjer ji je Tito izročil visoko jugoslovansko odklopanje, ona pa mu je stisnila v roko preproste volnene laponske copate, ki jih je zanj spleta.

Z vsemi velikimi se je sestajal, a zastopal je interese majhnih in nasproti blokovskim razdelitvam zagovarjal celovitost sveta. S Hruščovom in Nixonom, s papežem Pavlom in Jaserjem Arafatom, se je rokovati. Gledali smo, kako se je pod istim košatim kostanjem na Dedinju v znamenju miru in enakosti prisrčno pozdravil z Brežnjevim in Hua Guofengom, z Giscardom in Pertinjem. »Tito je nedvomno eden največjih državnikov naše dobe, mož z dolgoletnim izkušnja, mi, ki je veliko pripomogel k urejanju mednarodnih vprašanj. Do Tita čutim veliko spoštovanje. To je mož miru«, mi je rekel v letalu nekje nad bosanskimi hribi leta 1973 generalni sekretar OZN Kurt Waldheim.

Neizbrisni, odločilni nastopi na tribuni neuvrščeni

A še prav posebej mi ostajajo neizbrisni prizori Titovih nastopov na tribuni neuvrščeni. Kako je odpiral nova vrata svetovnemu razvoju, ko je družno z Nehrujem in

Naserjem leta 1961 vstopil v poslopje zvezne skupščine v Beogradu, kjer se je začela prva konferenca neuvrščeni! Kako je znal uravnovešati leta 1973 gibanje neuvrščeni v Alžiru, kjer sem imel priložnost opazovati v njegovi rezidenci tudi pravočasno zaporedje dnevnih obiskov in razgovorov državnikov z vsega sveta. Kako odločno je nastopal kot eden izmed ustanoviteljev in utemeljiteljev gibanja neuvrščeni na konferencah leta 1976 v Kolombu in leta 1979 v Havani.

Se in še se vračam na besede, ki mi jih je sam rekel sredi že omenjenega pogovora leta 1974 na Brdu: »Vidite, neuvrščene dežle so od prve konference v Beogradu pa do četrte v Alžiru dosegle velik napredek v vsakem pogledu, tako v organizacijskem kot v političnem. Politiko jih najbolj združujejo tisti problemi, ki jih je bilo treba reševati po vojni. To je vprašanje dekolonizacije, kjer je še danes eden poglavitnih problemov, vprašanje neodvisnosti vseh dežel, majhnih in srednjih, vprašanje odnosov na svetu, ki naj bodo enakopravni. Tu je še vprašanje boja proti imperialističnim silam, ki vemo, mer ogrožajo neuvrščene dežele, bodisi z neokolonialističnimi tendencami ali pa kar z grobo silo. Skratka, v politiki neuvrščeni je veliko elementov, ki jih združujejo. Seveda so neuvrščene dežele precej heterogene, kar zadeva notranje sisteme. Toda veliko je bistvenih važnih problemov, ki so skupni vsem. To so vprašanja neodvisnosti, nacionalne samoodločbe, dekolonizacije, nevmešavanja v notranje zadeve. To so bistvene stvari, to pa je tudi tisto, kar nas z njimi zbližuje.« Zatem pa je v zvezi z deželami po svetu na sploh, s katerimi je prav tako razvijal sodelovanje in znamenju miru in enakopravnosti, nadaljeval: »Tudi v drugih deželah je čutil težnjo po miru. Nasloplje je čutil veliko težnjo po miru na vsem svetu, v vseh deželah – tu bolj, tam manj. Toda svet je še vedno v vrenju, nevarnosti za mir niso minile, kar obstajajo razna žarišča, še vedno tudi groze nevarnosti vmešavanja z grobo silo v notranje zadeve drugih dežel... Seveda neuvrščene dežele ne pomenijo vojaške sile, ki se je kosala z veleislami. So pa vest človeštva, izraz javnega mnenja v svetu in tiste splošne politične morale, ki bi danes morala vladati svetu.«

Z nadčloveško močjo je bil tudi zadnji človeški boj januarja, februarja, marca in aprila 1980, ko je ležal v Kliničnem centru v Ljubljani. Še takrat je mislil predvsem na interese skupnosti in skušal čim manj prizadevanj približati. »Nikogar ne želim psihično obremeniti,« je dejal v dilemi pred zadnjo težko operacijo. »Sam nikoli ni spravedal za sebe, kako bo, ampak je vselej mirno čakal, da mu je bilo povedano, kako bo z nadaljnjim zdravljenjem. Bil je skrajno discipliniran pacient, z voljo, da sodeluje in ko mu je bilo pojasnjeno, za kaj gre, je pristal na vse zdravniške pogoje. Ko je operacija dobro prestal, je znova upal in že delal načrte za nadaljnje delo, celo o poti v Irak je govoril.« mi je zaupal član zdravniškega konzilija prof. dr. Stanislav Mahkota, ki ga je z drugimi specialisti tudi že prej pogosto spremljal na državnih poteh miru v svetu.

Čeprav je bil prisoten kot veliki mož stoletja povsod po svetu, zaradi česar so njegovo ime poznali otroci v Afriki, Latinski Ameriki in Aziji, je vendar vsa svoja dejanja in vse svoje misli črpal predvsem iz globokih korenin svoje domače dežele, socialistične in samoupravne Jugoslavije, ki ji je hkrati s milijoni naših ljudi položil temelje. »Od nekdanji je bila moja največja želja, da bi bila Jugoslavija enotna, monolitna, da bi bili naši narodi složni med seboj. Zato smo tudi storili vse, da bi opravili ustrezne spremembe ustave in ustvarili takšne družbene odnose, ki bi v prihodnosti omogočili trenje in zagotovili, da bi se vsi narodi in narodnosti čutili popolnoma enakopravne, tako da ne bi bilo dominacije enega nad drugim in da bi bila Jugoslavija enotna in čvrsta,« je poudaril Tito.

Na vrhu Storiča in Grintovca so se tedaj razblijale bele meglice. Bil je jasen in čist dan, in kraj je bil res lep, lep, lep, lep, lep. In tak, ves lep, ker je lep, mora ostati tudi poslej.

BOGDAN POGAČNIK

Tito je bil, Tito je, Tito bo

Po vsem, kar smo doživeli z Josipom Brozom Titom in kar je Josip Broz Tito storil za nas, je tragično jasno, da pomeni njegova smrt nenadomestljivo, usodno izgubo za vse jugoslovanske ljudi. Hkrati pa nas preveč prav tako močan občutek, da pomeni dediščina, ki nam jo je zapustil, enkratno in neprecenljivo človeško bogastvo.

Če v duhu preletimo samo najbolj vidne vrhunce njegove misli, ustvarjalne volje in neugnanega dela, se v trenutku zavemo, da je Tito posebnost, ena izmed silnih razsežnosti: obnovil je jugoslovansko komunistično partijo in jo usposobil za revolucijo, zasnoval je narodno osvobodilni boj in ga popeljal v zmago nad nacističnimi armadami, nad domačimi izdajalci in nad nasprotniki z zahoda in vzhoda, uprl se je navidez neubranljivemu informbirojevskemu diktatu, odprl je realno pot novemu, samoupravnemu socializmu, bil je pobudnik in osrednja osebnost svetovnega gibanja neuvrščeni držav.

Za vse to so bile potrebne izjemne lastnosti in sposobnosti, strnjene in utelešene v enem samem človeku. Če rečemo, da je njegovo delo in poslanstvo omogočala in označevala največja skladnost z interesi in zakoni družbenega in zgodovinskega razvoja, je to, kljub nedvomni točnosti in pomenljivosti, vendarle samo shematičen, shopen opis živga, čudovitega revolucionarnega lika. Neizmeren pogum in samozaupanje v zavzetosti za avtentično ljudsko stvar, osebna prepričljivost in očarljivost, neuklonljivi ponos zagorskega siromaka in jeklena trdnost pristnega delavca proletarca, prirojen nezmožljiv občutek za dialektiko strategije in politike, voditeljska širina in nepopustljivost v prodiranju po začetni poti, sposobnost zbujati neomajno zaupanje in privrženost milijonskih množic, pa svetovljanstvo, ki je zbuvalo spoštovanje in občudovanje na obiskih po desetih prijateljskih in manj prijateljskih držav – to so samo nekatere od znamenitih potez, ki so se zlivale v podobo Josipa Broza Tita.

Kako bi si sicer lahko razlagali njegov nastop pred zagrebškimi kraljevim sodiščem in njegov uspeh v zapletenih in nevarnih merjenjih s kominterno. Njegovo vrnitev v predvojno domovino na skrajno problematičnem Balkanu, njegovo zanosno in do skrajnosti nalezljivo vero v moč delavskega gibanja in v odresljivo vlogo partije, in to v najbolj dramatičnih okoliščinah neustavljiva, na videz nepreklapne nacistične kontinentalne ofenzive. Njegovo odločnost, da vzdigne ljudsko voljo zoper železne armade, ki so prav tedaj prodirale naravnost proti Moskvi, njegovo strateško daljnovidnost in poveljsko pronicljivost, povezano z nešteti dokazi hrabrosti, z osebnimi žrtvami in ranami. Njegovo suverenost in superiornost v diplomatski igri, ki so jo igrali zavezniki okrog rojstva nove Jugoslavije, njegovo samorazločeno odgovornost v usodnem izboru, ko je šlo za zgodovinski preboj Stalinove doktrine. Njegovo mirnost in neomajljivost v vratolomnih letih tujih pritiskov in hladne vojne, njegovo neusahljivo jasnovidnost in tvorno delavnost v poznih, čistilnih letih. In še tako naprej.

Vse to je bilo lahko dano samo človeku, ki je v sebi spajal najvišjo državniško modrost z značajem in odličnostjo, ki ga je že zdavnaj začela povzdignila v legendarnega ljudskega junaka.

Tita ni več. Doletela nas je bridkost in naložena nam je vloga dedičev njegove epohe, ki ni pomenila veliko samo za nas, ampak za vse svet, ki se pristiha k socializmu, svobodi, miru in dobri volji med ljudmi in narodi. Kako bomo ko tej vlogi – ob vsej bolečini, ki jo čutimo ne bi smelo biti vprašanje. Za njegovega imenitnega življenja in delovanja je toliko osnovnih stvari, ki zadevajo in opredeljujejo bivanje jugoslovanskih narodov in narodnosti, zadobilo svoje revolucionarne in materialno trdne oblike, da je Tito Jugoslavija – ki v našo globoko srečo traja že dolga desetletja – v bistvu nespremenljiva. Res pa je, da bo morala v prihodnje vlagati ogromno volje in novega truda, če hoče ohraniti svoj v marsičem izjemni položaj, ki ga je dosegla po odločini Titovi zaslugi.

Ali smo se od Tita dovolj naučili? Verjeti moramo, da smo se. Vendar se moramo hkrati zavedati, da je nismo uresničili vseh zahtevnih zamisli in sanj, ki so do zadnjega gorele v njegovem neizčrpnem duhu. Dolžni smo si do dna prisvojiti njegove vizije, jim slediti zvesto in brez prizanašanja, jih razvijati in narediti še mnogokaj, kar nam je tolikokrat naročal z vso svojo preudarnostjo, obzirnostjo in sugestivno močjo. S pokojnika Kidričem in Kardeljem in mnogimi drugimi resničnimi predstavniki ljudske revolucionarne volje je ustvaril zgled voditeljskega sodelovanja na čelu boja proti razrednim in nacionalnim sovražnikom, v službi boja za boljši, pravičnejši, svobodnejši svet. Še drugih zgledov in nauk nam je dal dovolj – vprašajmo se še enkrat, ali smo bili dovolj vestni in naderjeni učenci. Morda smo se v težavah in dilemah včasih zanašali, da imamo Tita. Toda zdaj smo si gotovo v svesti, da moramo z vsem dosegljivim znanjem, predanostjo in odločnostjo izrabiti zgodovinske prednosti, ki nam jih je dala njegova epoha. Vztrajati moramo v njegovem izročilu tako razvidno, da nihče niti za hip ne bo mogel podvomiti ali posumiti o tem.

V času te hude preizkušnje se moramo bolj kot kdaj odkleniti svojih samoupravnih socialističnih idealov in jih potisniti še naprej – predvsem zaradi nas samih, pa tudi zato, da bi bilo vsem zunanjim dejavnikom in zopernikom kristalno jasno, da posedujemo lastno pravico, lastno voljo in lastno odločnost brez najmanjšega pridržka. Poznamo zgodovino, njene neizprosne zakone in njene neprijetne, nevarne in prevečkrat nečloveške variante. Prav tako pa vemo, da hočemo in znamo živeti bolje in bolj – v imenu Tita, ki je in ostane simbol vseh jugoslovanskih delovnih ljudi. Lahko še posebej rečemo: Slovenci smo kot vsi drugi Jugoslovanci pripravljeni in globoko verjamemo, da kot narod in kot ljudje lahko živimo samo v Titovi Jugoslaviji, ki je za nas neumljiva.

Nešteti izrazi žalosti, prizadele ljubezni in tragične zamišljenosti spremljajo njegovo fizično smrt. Toda od dostojanstva, ki ga je posebej bil Tito, ne bi smeli odstopiti niti za kaneč. Kar je storil za nas in za druge, bo še tisočkrat povedano in ocenjeno – a to nas niti za hip in zlasti v tem trenutku ne more odvzeti od vseh zlatih dolžnosti, ki nam jih je nenavadno nazorno stavilo pred očmi njegovo dolgo in sijajno življenje. Velja: Tito je bil, Tito je, Tito bo. Titova človeška podoba, podobna osebnosti, ki je moistrovala burne in neumljive zgodovinske premike, nas ne bo več neposredno spremljala in navdihovala. Toda sila smrti nam nujno veleva, da še bolj kot kdaj prej resnično dojamemo in vsadimo vase njegov, v vsem našim tisočletnem stremljenju najdragocenejši in najbolj dognani lik. Neznanski trpkop je v nas. Vendar drugega ne verjamemo: upamo in hočemo še naprej in vedno živeti s Titom, z njegovim videzjem in sposobnostjo ustvarjanja novih bivališč svobode in sreče.

UREDNIŠTVO DELA

Z doslednostjo požrtvovalnega, izkuščenega borca je izoblikoval KPJ v partijo revolucionarne akcije

»Oprali bomo umazanijo«, je rekel Tito. »Delajte«, je rekel Dimitrov. Ta tolikokrat citirani dvogovor med šefom Kominterne in novim generalnim sekretarjem jugoslovanske komunistične partije je bil kakor signal za začetek novega obdobja v zgodovini jugoslovanskega delavskega gibanja. V resnici je bil le eden izmed razvojnih vrhuncem v procesu, ki se je začel že prej. Josip Broz takrat, leta 1938, ni »začel«. Takrat je že bil, kar je potem do konca svojega življenja ostal: osrednja, dinamično narekajoča, smer določujoča osebnost.

Tisti moskovski čas: čas negotovosti, pravih in nepravih odločitev in obračunov, nejasnosti... »Tako je sem se odločil in odpotoval, ko so me poklicali v Moskvo«, je desetletja pozneje pripovedoval Tito. Bilo je tveganje. To je vedel takrat in je še bolj vedel pozneje. Toda iz Zagreba je odhajal oprt na več kot na zvestobo Kominterni: oprt na politične uspehe, na rezultate, s kakršnimi se ni mogel takrat ponasati noben vodilni jugoslovanski komunist.

Danes se zdi, kakor da je organizacijski sekretar KPJ najgloblje dojel pomen in smisel moskovskega sedmega kongresa Kominterne v letu 1935, da je najbolj dosledno realiziral njegovo osrednjo misel: da je enotnost delavskega razreda v okoliščinah, ki jih je povzročila uveljavitev fašizma v Evropi, nujna, najnujnejša naloga. Tito se je z neznanim zagonom lotil frakcijskega vprašanja, z odločnostjo in obzirnostjo, zgledom in ukrepom je odpravil desne in leve odklone, »pral umazanijo«, združeval je okrog sebe najposobnejše in najrazumnejše, širil partijsko zavest v nove sloje delavskega razreda, naslonil se je na SKOJ kot na kovačnico revolucionarnih kadrov, njegov revolucionarni instinkt mu je narekoval vedno nove akcijske ideje za strnitev najboljših moči v akcijska jedra. Partijsko vodstvo se je praktično preselilo iz tujinskega sterilnega ozračja v veter političnih dogajanj v domovini. Ustanovitve hrvaške in slovenske komunistične partije je bila rezultat nove zavesti o komplementarnosti boja delavskega razreda za osvoboditev in boja za nacionalno emancipacijo. Tito je takrat odhajal v Moskvo k Dimitrovu po naslov generalnega sekretarja kot reprezentant sodobnejše, uspešnejše koncepcije partijskega dela in spodbujanja delavskega gibanja, koncepcije, ki se je razmahnila in dokončno uveljavila šele pozneje – a že takrat je bila zaznana kot edino perspektivna.

Vendar: novost je bila še preveč nova. Titovo delovanje pred letom 1938 je bilo vse prej kot »neproblematično« za moskovsko centralo, sektaško »preučevanje« posameznih najbolj delovnih in najbolj predanih partijskih funkcionarjev s strani Kominterne je bilo bolj dokaz sumničenja o Titovi smeri kot pa skrb za varno in učinkovito delovanje partijske organizacije.

Tito je bil organski člen delavskega razreda

V marsičem v nasprotju s tedanjo kominternsko prakso je bil za prvega človeka neke partije določen človek, ki je bil znan in uveljavljen kot osrednja osebnost delavskega gibanja v neki deželi. Tito ni bil »neznanelec«, Tito ni bil od neke »od zgoraj« skrivnostno prišli večvednež. Tito je bil od svojih prvih začetkov revolucionarnega delovanja organski člen delavskega razreda, delavec, ki je poznal življenje v vsej njegovi konkretnosti, brezizodnostni in zagatnosti, ki je teorijo o razpadanju meščanskega in kapitalističnega družbenega reda razbiral iz prakse. Določila

čala je njegov konkreten pristop h konkretnim problemom že njegova skušnja iz otroških let: »Dostikrat nismo imeli doma dovolj kruha, pa se je zgodilo, da ga je mati morala zalepati pred nami otroki, ker drugače ne bi mogla zagotoviti vsakega pravičnega deleža«, se je Tito spominjal bede tistega kumrovskega obdobja in gotovo so bile korenine njegove socialne upornosti tudi v tedanjih doživljajih.

Popotovanje za službo širok po evropskih deželah, visoka politična šola za generacijo nemirnih, iščočih in sprašujočih se delavcev, je bilo tudi za kovinarja Josipa Broza priložnost za globok vpogled v strukturo socialnega izkoriščanja družbenega reda, ki je bil v bistvu ne-red. Priložnost, ki jo je temeljito izkoristil, kakor nam povedo skopa pričevanja in kakor lahko razberemo iz njegovih poznejših ravnanj. Solidarnost delavskega razreda kot globalnega dejstva, proletarski internacionalizem, kakor ga je treba prav razumeti, kot skupno voljo, skupni interes v specifičnih okoliščinah zgodovinske in politične narave, revolucionarna odločnost za nasilen prelom s preživelim – to so bile sestavine njegove komunistične usmerjenosti, ki si jih je nabral prav v teh trdih, zatajevanja polnih učnih letih. Prelomno dogajanje v deželi oktobrske revolucije, ki ga je doživljal od blizu, je bilo nadaljnja determinanta njegovega odločanja, ko je po vrnitvi v domovino stopil na trnovo pot boja za socialno pravičnost, zmago delavskega razreda.

»Mladi delavec z izjemno osebnostjo«

Njegovo junaštvo, osebna angažiranost v jugoslovanskem sindikalnem gibanju dvajsetih let, sodi že v legendo in je lahko navdih za marsikatero politično pot in družbeno zavzeto dejavnost. Titova iznajdljivost in odločnost v socialnih konfliktih v Kraljevici, Zagrebu in drugod so potegnili tega »mladega delavca z izjemno močno voljo in osebnostjo«, kakor ga je opisal Moša Pijade, iz anonimnosti bojujoče se skupine v tisto osrednje, v katerem so ljudje, ki se vanje obračajo oči drugih, kadar ni povsem jasno, kod in kam. Voditeljske osebnosti se rojevajo tam, kjer je treba improvizirati, z jasnim, tako rekoč organskim občutkom za pravi smisel in resnični končni cilj. Titova voditeljska osebnost je nastajala prav v teh borbenih okoliščinah, v katerih je bil kompas lastna intuicija, lastna izkušnja – intuicija je bila ena izmed Titovih značilnosti, ki so zbujele največ občudovanja, njegova izkušnja je bila kljub mladim letom izkušnja za celo življenje.

Mirna odločnost, osvajajoča prepričljivost

»Vsekakor najbolj zanimiva osebnost na tem procesu«, ta občudujoči stavek se je zapisal poročevalcu meščanskega zagrebškega lista, ko je spremljal znameniti »bombaški proces« v letu 1928. Besede so bile kakor frivolna slutnja propada nekakega razreda, ki je zaznal, koga mu je

zgodovina določila za eksekutorja. Mirna odločnost, osvajajoča prepričljivost, nepopustljiva brezobzirnost do brezobzirnih, inteligentna, precizna, nič preveč in nič premalo izpovedujoča zgovornost, ponos in dostojanstvenost, ki ga je izžarevala mlada osebnost pred sodnim zborom, vse to je bilo za takratne očividce doživetje, ki ga lahko podoživljamo znova in znova. Titov nastop na zagrebškem sodišču je naznanil, da posega v jugoslovansko delavsko gibanje izjemen človek izjemnih sposobnosti.

Samo nekaj mesecev prej je izbojeval svojo veliko politično bitko na osmi konferenci mestne organizacije KPJ v Zagrebu, ko je bil izvoljen za političnega sekretarja mestnega komiteja. To je bil prvi resni obračun s sredobežnimi frakcijskimi težnjami, ki so mrtvile partijsko delo in povzročale nenehne boleče in tudi usodne policijske vdore v vodstveno jedro, konfidentstvo in malodušje. Ne proglasa Edvard Kardelj tega sestanka izbranih zagrebških komunistov zamen za prvo prelomnico v boju za enotnost in politično učinkovitost partijske organizacije, ki bi prav v tedanjih napetih mednarodnih odnosih, ob brutalnem pritisku vladajočega razreda in spritno prihajajoče vojaške diktature morala nastopati zbrano, enotno in udarno. Tito je s svojo prepričljivo doslednostjo bistveno pripomogel k dokajšnji konsolidaciji razmer in za njegov uspeh je bil vsekakor nadaljnji vzgon za njegovo partijsko dejavnost, nadaljnji motiv njegovega zdaj že legendarnega ravnanja pred sodiščem razrednega sovražnika.

Nevarno so odmevale besede o pripravljenosti na smrt

Mirno, trdno prepričan v zmago stvari, za katero se je boril in za katero je trpel, se je podal na trnovo pot po tedanjih zloglasnih zaporih in jetnišnicah. Obsojen je bil na pet let robove, ker je sodeloval v zagrebških stavkah in demonstracijah zaradi atentata na Stjepana Radića v beograjskem parlamentu, pa tudi zaradi svojih znamenitih besed, s katerimi se je odprto proglasil za komunistično, ki ne priznava zakonov kapitalistične zatiralske države, »ker so naravni zakoni višji od onih, ki jih dikтира neki razred, da bi zatiral drugega«, pa tudi zaradi tega, ker je izjavil, da je za svoje ideale pripravljen umreti. Nevarno so te besede odmevale po delavskem Zagrebu, ves čas svojega zapora je čutil, da mora zaradi ekrazita, ki ga je vsadil v zavest svojih tovarišev, prestajati osterjšo kazen. Iz ene samotne celice v drugo so ga vlačili, premeščali v vedno nove jetnišnice od Lepoglave do Maribora in le z najostrejšim, a za lastno življenje najbolj nevarnim sredstvom – gladovnimi stavkami – si je od časa do časa lahko priboril bolj človeške življenjske razmere, stalnejši stik s svojimi sotrpini, partijskimi delavci, ki sta jih policija in sodnja izločila iz revolucionarnega dela med množicami. To je bila nova visoka šola revolucije za Josipa Broza, tu se je jeklo ponovno kalilo.

Šele leta 1934, po več kot štirih letih zapora, je Tito spet prestopil jetnišnični prag in začel takoj novo obdobje svoje revolucionarne dejavnosti. Obdobje novih bitk. Najprej v lastnih vrstah, v katerih so se rojevale ideje kakor na primer ta, da bi bilo treba začeti oborožen upor zoper šestojanuarsko diktaturo, ideja, ki ni temeljila na realni analizi družbeno-političnega položaja. Zoperstavil se ji je, kakor se je zoperstavil ideji o ustanovitvi

Kljub vsem grožnjam in prepovedim oblasti se delavci v našem kraju niso dali prestrašiti, temveč so na dan Prvega maja v vseh tovarnah in delavnicah ustavili delo in se odpravili na ulice, da bi čimbolj dostojno proslavili ta edini proletarski praznik v letu. Proletariat je tudi tokrat ta dan uporabil za pregled proletarskih sil in za zbiranje moralnih moči za boj proti današnjemu kapitalističnemu razredu.

Članek ob 1. maju 1926 v Kraljevici

Pred vsako organizacijo bi morali postaviti vprašanje, da se komunisti morajo vključiti v priprave in vodstvo stavk ter tarifnih sporov po zgledu nedavnih akcij v Orosavlju, Vinkovcih, Karlovcu, rudnikih Žagorja itd. Konferenca mora razložiti vsem organizacijam, da so priprave, organiziranje in vodstvo neposrednega boja delavcev in kmetov najpomembnejše naloge komunistov. Nikakor ni moč osvojiti večine delavskega razreda, prav tako ne uresničiti vodilne vloge proletariata v boju kmetov in zatiranih narodov, dokler komunisti ne bodo imeli vodilne vloge v vsaki stavki, v vsakem gibanju delavcev, v vsakem spopadu med zatiranimi in zatiralci.

Pismo pokrajinskemu Komiteju KPJ za Hrvaško 1934

V skupnem boju z ljudskim sovražnikom je dala naša Partija številne žrtve. Padli so mnogi in mnogi njeni najboljši borci, sovražnik pa je vendar ni mogel streti. In zakaj ne? Prvič zato ne, ker je na mesto enega padlega tovariša stopilo deset novih, drugič, ker je najpomembnejše, pa zato ne, ker sovražniku z redkimi izjemami provokacij ni uspelo prodreti v partijske vrste in je Partija enotno in složno odbijala vse udarce. Toda, če razrednemu sovražniku ne uspe s prvim sredstvom, seže po raznih drugih, da se dokopljete do cilja. Nedavno tega smo videli, da se je mednarodni fašizem povezal s trockisti, da bi tako uničil prvo proletarsko državo.

Članek v »Proleterju«, 1937

Poglavitni pogoj za to, da sovražnik ne bo od znotraj razbil in oslabil naše Partije, je njena jeklena disciplina. Razredni sovražnik najlaže rušilno deluje v partijski organizaciji z majavo disciplino. Disciplina pa v Partiji navadno popušča ravno takrat, ko je Partija tako ali drugače v težkem položaju.

Članek v »Proleterju«, 1937

Naše kadre moramo varovati in jih vzgajati, ne pa pehati takoj med trockiste vsakogar, ki ima napačno mnenje o kakem vprašanju. Potrpežljivo jih je treba prepričevati, razpravljati z njimi in jim pomagati, da bodo spoznali svoje napake. Šele, če vse to ne pomaga, je treba ukrepati in jih narediti neškodljive za delavsko gibanje. Najbolje jih bomo prepoznali v vsakdanjem delu, v stališčih do posameznih političnih vprašanj in sklepov ter v izjavah le-teh v praksi.

»Trockisti, agenti mednarodnega fašizma«, 1938

Dvajset let po svoji ustanovitvi je naša Partija izključila iz svojih vrst vse, kar je zaviralo njen razvoj. To je zgodovinski preobrat za našo Partijo prav v času, ko grozi jugoslovanskim narodom nevarnost, da izgubijo svojo neodvisnost, v času, ko grozi vsemu svetu najstrašnejši pokol, ki ga povzročajo najbolj mrčne sile nemškega in italijanskega fašizma...

Ne glede na vse težave bomo podeseterili svoje napore in svoje delo, da opravičimo častno ime avantgarde proletariata, da opravičimo visok in časten naziv člana Komunistične partije, ki mora biti največja čast za slehernega borca delavskega razreda.

Odprto pismo CK KPJ članom KPJ, 1939

V vsaki organizaciji mora biti določena disciplina. Toda v naši KP, ki je avantgarda delavskega razreda, mora biti posebna disciplina, ki izhaja iz visoke zavesti članov KP, najbolj zavednih sinov delavskega razreda in delovnih ljudi. Težke okolnosti ilegalnega dela še v večji meri terjajo disciplinolo. Še bolj pa se mora sleherni član brezpogojno pokoravati disciplini. Brez železne discipline in enotnosti se naša KP, ki ima številne in močne sovražnike, ne bi mogla uspešno borovati. Nedisciplinlo vnašajo v KP v glavnem tuji elementi, ki se vrivajo v KP zato, da bi jo znotraj uničili. Dalje razni ljudje, ki se niso otrsli svoje malomeščanske. Torej ljudje, ki še niso zreli, da bi bili člani KP, ali pa razni karieriisti. Vseh teh ljudi ni težko spregledati, če so člani KP politično budni.

Napisano verjetno v juniju-juliju 1939 na podlagi Titovega referata, ki ga je imel na posvetovanju vodilnega partijskega aktiv 9. junija 1939. »Proleter«, januar-februar 1940. Podpis: Tito.

ilegalnih sindikalnih organizacij. Nadaljeval je skratka z uveljavitvijo spoznanj z osme konferencie zagrebških komunistov, ki so bila v tem, da se je treba prebiti iz izolacije in zaprtosti v lastne vrste in stopiti med množice.

Ob skoro nenehnem partijskem delu v domovini so mu okoliščine narekivale tudi navzočnost drugod po Evropi, kjer so bile postojanke jugoslovanskih komunistov. Odiseja od Moskve do Pariza in Carigrada je bila konstantna »delovna obveznost« visokega partijskega funkcionarja, ki se je takrat v svojih lastnih vrstah čedalje česče predstavljal z imenom Tito. Takrat se je začelo uveljavljati spoznanje, da je dejavnost generalnega sekretarja KPJ Milana Gorkića v nasprotju z interesi partije, z odstranitvijo nekaterih najbolj izpostavljenih in zvestih partijskih kadrov se je vprašanje vodstva še bolj zaostriilo in ta razvoj je dosegel kulminacijo z imenovanjem Tita za generalnega sekretarja.

Od takrat je KPJ zažela novo življenje, na peti konferenci KPJ v zagrebškem predmestju Dubrava v oktobru leta 1940 je lahko s ponosom povedal, da šteje partija že 7000 članov, SKOJ pa 18.000. Na konferenci je bilo 105 delegatov – bil je to malone kongres in tudi ocena položaja, daljnosežnost sklepov in raven diskusije so bili kongresni – peta jugoslovanska partijska konferenca pod Titovim vodstvom je bila eden izmed najbolj pomembnih dogodkov v predvojni zgodovini našega delavskega gibanja. In kar je bilo značilno za stanje v KPJ, za njeno organizacijsko čvrstost in povezanost – Tito je to pozneje večkrat posebej poudarjal: niti en sam delegat ni ne med konferenco ne po njej padel v roke policije.

Peta konferenca je bila prva konferenca KPJ, ki je potekala enotno, brez grupskih in frakcijskih trzajev, simbolizirala je konec konsolidacijske etape v razvoju partije. Po besedah Vladimira Bakarića je bila »zadnje dejanje« v drami za spremembo KPJ v množično revolucionarno partijo, ki je sposobna sprejemati velike odločitve in bistveno vplivati na potek zgodovine. To je bila Titova zasluga.

Jasna orientacija revolucionarnega boja

Pred Komunistično partijo Jugoslavije je bila takrat pomembna naloga: boj zoper poskuse jugoslovanske buržoazije, potegniti Jugoslavijo v vojno, izpostaviti jo popolnemu vplivu sil osi, vplivu fašistične Italije in nacistične Nemčije. Peta konferenca je sprejela jasno orientacijo boja zoper režim Cvetković-Maček in njegovo zunanje politično usmeritev, ki je peljala Jugoslavijo v katastrofo. Tito je v svojem znamenitem referatu takrat z vso odločnostjo poudaril, da jugoslovanski narodi »nočejo fašizma, nočejo totalitarne sistema, nočejo postati sužnji italijanske in nemške finančne oligarhije, kakor se tudi nikdar niso sprijaznili s polkolonialno odvisnostjo, v katero so jo pahnil tako imenovane »zahodne demokracije« po prvi svetovni vojni.

Bilo je to obdobje hudih preizkušenj, obdobje pakta med Stalinom in Hitlerjem, ki je terjalo od komunistov pretehtan čut za konstante zgodovinskega razvoja. Edvard Kardelj je v svoji študiji »Tito na zgodovinskih razpotjih« povedal, da je bil generalni sekretar KPJ tedaj »proti vsem oblikam defetizma«, za realno oceno položaja. »Izhajajoč iz prepričanja, da je pakt Stalin-Hitler prehodni taktični maneuver, ne samo Sovjetske zveze, temveč tudi fašističnega bloka, je bil Tito prepričan, da bo prej ali slej prišlo do

spopada, kar bo spremenilo značaj vojne in odnos sil v njej... Tito in jugoslovanske partije ta pakt ni dezorientiral. Titovo stališče je bilo jasno: ne defetizem, temveč obramba nacionalne neodvisnosti... KPJ se je borila za to, da se Jugoslavija izogne vojni; če bi jo napadli, bi jo bilo treba braniti. V tem primeru je bila partijska pripravljena skupaj z drugimi patriotskimi silami prevzeti svoj del odgovornosti za obrambo domovine.

Tako je Tito nastopil na zgodovinski Peti konferenci, zadnji pred napadom fašističnih sil na Jugoslavijo, in s takšno koncepcijo je jugoslovanske komuniste in jugoslovanske narode pripravil na obdobje narodnoosvobodilnega boja in revolucije. V konspiraciji poslušajoče in razmišljajoče stopetice komunistov v dubravski vili se je partijskemu predstavništvu pokazal kot voditelj, ki je zrel za najtežje zgodovinske izkušnje, kot človek, ki zna najti in ki je našel pravo pot. »Navdajalo me je globoko zadovoljstvo, ko sem videl, od kakšne višine, politične zrelosti in teoretične izgrajenosti se je povzpela ta delavec«, je poročal Moša Pijade s te konferencie.

Komunistična partija Jugoslavije je bila pod Titovim vodstvom pripravljena na dogodke, ki so bili pred vrati.

Tako je KPJ postala kvas velikega nacionalnega kipenja, ko je beograjski režim pristopil k trojnemu paktu. Dva dni po nacističnem napadu na Jugoslavijo se je sestala centralni komite in sklepal o prvih protidurcih, sledijo mu nadaljnji sestanki, vsem predseduje Tito. Treba je izkoristiti sramotno izdajo kraljeve vlade in začeti z ustanavljanjem organov ljudske oblasti, ostro je treba nastopati zoper peto kolono in razbijati njene poskuse ugraditi pot okupatorskim vojskam – to so bili takratni partijski sklepi. Komunisti so začeli tudi z intenzivnim zbiranjem orožja, da bi bili pripravljeni za trenutek, ki bo napočil, organizirali so tečaje za prvo pomoč in zbirali sanitetne potrebščine, izdajali letake s pozivi na boj proti okupatorju. Dvainsvajsetega junija, ko je Hitler napadel Sovjetsko zvezo, je Tito sklical politbiro centralnega komiteja v Beogradu: po dveurni seji so izdali letak »Uničujte sovražnika!«. Dvajset dni pozneje, na zgodovinski seji politbiroja v Ribnikarjevi hiši na Dedinju, 4. julija, so sklenili, da prestopijo iz obdobja sabotažnih akcij v obdobje organiziranega oboroženega narodnoosvobodilnega boja proti okupatorskim vojskam.

S tem se je začela nova faza v zgodovini jugoslovanske partije.

Da se je partija lahko uspešno lotila tega boja in da ga je uspešno končala – to je bilo v odločilni meri posledica leta in leta trajajočega Titovega prizadevanja, popeljati KPJ na nova pota, med množice, ustvariti iz jugoslovanske partije partijo revolucionarne akcije.

SLAVKO FRAS

KONEC VOJNE – V osvobodjeni Ljubljani leta 1945

ZGODOVINSKI PODPIS – Deklaracija o razglasitvi FLRJ leta 1945

VELIKE GRADNJE – Med slovenskimi brigadirji leta 1958

Njegovo življenje med vojno je pripoved o delu KPJ in o boju jugoslovanskih narodov za novo družbo

Zagreb, oktobra 1940. Peta državna konferenca KPJ. Tovariš Tito je svoj sklepni govor sklenil z besedami: »Tovariši, pred nami so odločilni dnevi. Naprej zdaj v končni boj. Prihodnjo konferenco moramo imeti v osvobodjeni deželi, tako tujcev kot kapitalistov.«

Vojna se je v Evropi že razplamтела, vendar se ni dosegla svetovnih razsežnosti. Razen komunistične partije, ki je bila tedaj že utrjena prav po Titovi zaslugi, se še nihče ni bal za usodo Jugoslavije. Tito, delavec in politični ilegalce, je že vedel in zgodovinski dogodki so ga potrdili kot vojskovodjo, politika in državnika.

»Tako, ko je prišel na oblast Hitler, smo vedeli, da je situacija kritična in da bo prišlo do spopada. Zato smo ves čas pripravljali naše partijske kadre politično in moralno na vojno,« je pozneje Tito povedal svojemu bojnemu tovarišu McLainu, ko sta se leta 1963 srečala na Brionih. »Naša strategija je bila strategija vojne v vsej domovini. To je pomenilo: nikjer dopustiti okupatorju, da bi živel v miru.«

KPJ pod Titovim vodstvom je v resnici že dolgo pred vojno pozivala na boj proti fašistični nevarnosti. Po zlomu stare Jugoslavije je bila to edina organizirana politična sila, ki se je zavzemala za nepopustljiv boj z okupatorjem in njegovimi pomagači.

Ob napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je bil Tito v Zagrebu. Takoj je sklical sejo CK, na kateri so sklenili od oblasti zahtevati orožje za nevpoklicane delavce, da bi lahko branili mesto pred Nemci. Pobudo so oblasti zavrnile. Partija je tedaj izdala razglas, v katerem je pozvala vse komuniste, naj bodo v prvih vrstah obrambe pred sovražnikom.

Ne le boj za osvoboditev

Aprila je CK KPJ na seji v Zagrebu že sklenil, da se prične s pripravami za oborožen spopad. Ustanovil je vojaški komite pri CK z nalogo, da organizira vojaške priprave. Na majskem posvetu KPJ je ugotovilo, da so državni in vojaški vrhovi kraljevine Jugoslavije izdali bistvene nacionalne interese in da je delavski razred edina družbenopolitična sila, ki je sposobna ustopiti na čelo boja za osvoboditev in preporod skupnosti jugoslovanskih narodov.

Ko je 22. junija 1941 Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, je CK KPJ pozval narode Jugoslavije na oborožen boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Ustanovljen je bil glavni štab narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije, politbiro CK pa je 4. julija izdal ukaz vsem partizanskim odredom, da takoj začnejo z oboroženimi akcijami.

Jugoslavija je tako pod Titovim vodstvom postala tedaj edino žarišče organiziranega odpora v zaslužni Evropi. Že v začetku septembra 1941 je bilo vojaško in politično vodstvo na osvobodjenem ozemlju. Boj proti okupatorju pa je dobival širše razsežnosti. Ni bil boj samo za osvoboditev, temveč tudi boj za družbeno in politično preobrazbo. Na tej podlagi se je krepila enotnost vse bolj širokih plasti ljudstva, zbranega okoli KPJ, in utrjevala sta se bratstvo in enotnost naših narodov in skupnem revolucionarnem boju. V ljudskih množicah je raslo spoznanje, da boj proti okupatorju prinaša tudi nacionalno in socialno osvoboditev.

Omenimo le eno od štehtih podrobnosti. V pozivu na oborožen boj niso bili omenjeni le Srbi, Hrvati in Slovenci, temveč tudi drugi narodi in narodnosti na jugoslovanskem ozemlju. Bili so že omenjeni Muslimani, pa čeprav jim je dokončno narodno enakopravnost uspelo uresničiti šele dosti pozneje. Vse to govori, da je jugoslovanska partija pod Titovim vodstvom pokazala izjemno politični posluh tudi v najhujših trenutkih naše zgodovine.

Pripoved o KPJ

Titovo življenje med vojno je bilo sicer pripoved o KPJ in spremembah v njeni strukturi in vodstvu, o pomembnih zgodovinskih in političnih dogodkih v delovanju KPJ, med katerimi se posebej izstopa že omenjena peta konferenca in daljnosežnost njenih stališč za mobilnost vseh naprednih sil naših narodov in narodnosti v boju za razredno in narodnostno osvoboditev.

Prav osvoboditev izpod okupatorjevega jarma, nacionalna enakopravnost in socialna preobrazba družbe so bila osnovna vodila tovariša Tita vse življenje. Zdalj ob izbruhu vojne, je lahko te svoje zamisli uresničeval. Boj za svobodo je prerasel ne po naključju, temveč načrtno, v revolucijo, iz katere je že med bojem zrasla nova družba.

To je seveda zahtevalo organiziranje vojske in ljudske oblasti. Že konec leta 1941, ko je komaj 80 tisoč partizanov držalo v Jugoslaviji 28 okupatorskih divizij, so se začeli partizanski odredi organizirati v enotno in organizirano armado. Osvobodeno ozemlje se je močno širilo, hkrati se je večalo število borcev. Vojaške operacije so postale usklajene in prav zato so tudi uspeli. Ko je 15. maja 1945 v Topolšici general von Lehr z ostanki sovražnikove vojske podpisal kapitulacijo, je jugoslovanska armada, izrasla iz ljudstva, pod vodstvom KPJ in vrhovnim poveljstvom Josipa Broza Tita dosegla že zdavnaj prej zastavljene cilje.

O nastajanju nove vojske je Tito v Biltnu Vrhovnega štaba napisal: »Z nastajanjem narodne vojske so dozele razmere za operacije večje razsežnosti, za še močnejše udarce okupatorju in njegovim ustaškim in četničkim slugam. Toda hkrati je vodenje postalo vse bolj zapleteno in je zahtevalo veliko več pripravljenosti in vojaških veščin poveljevanja.«

Titova skrb za borce

Tako v revoluciji kot v nastajajoči novi Titovi vojski pa je bil človek največja dragocnost.

»V naši NOB so največja dragocnost borci-bojevniki,« je zapisal Tito v ukazu operativnemu štabu NOV in POJ leta 1943. »Treba jim je posvetiti glavno skrb tako v boju kot zunaj njega, povsod in ob vseh priložnostih nasploh. To je prva in temeljna dolžnost vseh starešin v naši vojski.«

Titova skrb za borce, pa naj je šlo za še tako težaven položaj, mu je prinesla veli-

ko avtoriteto in zato so njegove odločitve vselej sprejemali brez ugovaranja. Najbolj se je ta njegova skrb za ljudi pokazala v slovitih bitki za ranjenca na Neretvi, v četrti sovražnikovi ofenzivi. O tem je Tito mnoga leta pozneje dejal:

»Treba je bilo reševati ranjenca, nismo pa mogli biti prepričani, da zaradi ranjenca ne bo padlo še toliko zdravih borcev. Bili smo obkoljeni, sam pa sem vedel zelo dobro, da je pri nas skrb za ranjenca izjemno močan moralni dejavnik za vso našo armado, za vse naše gibanje. Odločitev je bila: rešiti ranjenca za vsako ceno. Takšnih odločitev, zelo težkih, je bilo med vojno več.«

Ko je mnoga leta pozneje, leta 1976, bil Tito imenovan za doktorja vojaških ved, je armadni general Kosta Nadž zapisal o svojem poveljniku:

»Armado v takšnih razmerah je mogoče smatrati za edinstven primer v zgodovini osvobodilnih in revolucionarnih gibanj. Izdelal je izvirno strategijo in taktiko, iznašel najsmotnejše rešitve za neštivilne težave štiriletnega oboroženega boja. Bil je oblikovalec, navdihovalec in organizator vseh zmag na bojnem polju.«

In malo dalje:

»V celotni politiki KPJ od priprav na skorajšnjo vstajo do zmagovitega konca osvobodilne vojne in revolucije je imela vloga tovariša Tita kot vojskovodje najusodnejši pomen za njen potek in izid. Z njegovim imenom in delom je povezano tisto najsvetlejšo v zgodovini jugoslovanskih narodov in narodnosti.«

Temelji SLO

Armadni general Nikola Ljubičić je ob isti priložnosti ugotovil:

»Samo po sebi je razumljivo, da zamišljal splošne ljudske obrambe v jugoslovanski praksi v drugi svetovni vojni ni mogla biti uporabljena preprosto tako, da bi se partija izrekla za njeno uresničitev. Uspešne uporabe zamisli o splošni ljudski obrambi si ni bilo mogoče in si ni mogoče zamišljati brez dolgoletnega Titovega revolucionarnega dela in delovanja in brez revolucionarne dejavnosti partije pod njegovim vodstvom.«

In naša sedanja zasnova splošne ljudske obrambe ni nič drugega kot dosledna in odločna uporaba teh velikih izkušenj iz narodnoosvobodilne vojne v naših današnjih razmerah.

Tito je imel že med NOB vselej pred očmi tudi zunanje politične interese nastajajoče Jugoslavije. Predvsem si je prizadeval za to, da bi v tujini priznali jugoslovanski narodnoosvobodilni boj. To je dosegel tako, da je ob vsaki priložnosti razkrinkaval izdajalsko delovanje četnikov in drugih izdajalcev, ki jih je kraljeva vlada v Londonu predstavljala kot borce za svobodo. Ko je napočil ugoden čas, je jeseni leta 1944 Tito sprožil vprašanje jugoslovanske meje, kajti narodnoosvobodilni boj se je bil tudi za vse tiste, ki so desetletja stekali pod tujimi jarmi. Zmagovit pohod četrte armade v Trst je zagotovil vrnitev večjega dela ozemlja na tem koncu države.

Med narodnoosvobodilnim bojem tudi ni zanemarljivo pomena mednarodne solidarnosti. Osvobodilni boj jugoslovanskih narodov je bil zgled drugim pokorjenim narodom. Komunistična partija je s strokovnjaki in gmetno podpirala boj sosednjih narodov za svobodo in neodvisnost.

Mi vemo, kaj je vojna

Ves boj, ves nastajajoči vojaški aparat, pa je imel tudi bistveno drugačen namen, kot je bilo dotlej v svetu: ni šlo ob koncu vojne več za silo pritiska, temveč za branik miru. O tem je Tito dejal:

»Mi vemo, kaj je vojna. Mi smo šli skozi mnoge vojne v vsej naši zgodovini. Nikdar se nismo bali. Borili smo se proti mnogim močnejšim sovražnikom. Naše ljudstvo je vojaško ljudstvo in zna umirati za svoje interese, kadar je to potrebno. Ravno zato pa znamo ceniti tudi mir. Ravno mi, ki vemo, kaj pomeni vojna – ne želimo več vojne in bomo storili vse, kar je v naši moči, da jo preprečimo!«

Z vzponom vojaške moči je bila tudi povezana medvojna krepitev ljudske oblasti, temeljev nove države. Konec novembra je imelo partizansko orožje že 26 divizij, ki so bile združene v 8 korpusov. Tudi mornaričja je bila že močna. Tovariš Tito je ocenil:

»Politične in vojaške razmere so torej dozorele za odločen korak k določitvi prihodnosti države. V Jajcu je bilo 29. in 30. novembra 1943 II. zasedanje AV-NOJ. Sprejeli smo sklepe z daljnosežnim, zgodovinskim pomenom, postavili temelje nove demokratične federativne Jugoslavije kot državne skupnosti enakopravnih narodov. Ustanovljen je bil nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije kot organ z vsemi značilnostmi ljudske vlade.«

Že v razglasu aprila 1941 je KPJ nakazala tudi družbenopolitičen smisel in vsebino narodnoosvobodilnega boja. V tem razglasu piše, da mora biti končni rezultat boja državna skupnost, ki bo temeljila na resnični neodvisnosti vseh narodov Jugoslavije v svobodi, bratstvu in enakopravnosti.

Za beograjsko televizijo je Tito o tem maja 1975 pripovedoval:

»Sprva smo se izogibali temu, da bi govorili o socialistični revoluciji. Tega tedaj ni bilo nujno poudarjati, da ne bi sovražnikom dajali možnosti, da bi ne poučene in politično premalo izobražene ljudi zastraševali s svojimi tolmačenji socialističnih in komunističnih idej. Vendar je bilo jasno, po tistem, za kar smo se bojevali, da je to revolucija, in kakšna revolucija je to. Sicer pa smo dovolj jasno poudarjali, da se bojujemo ne samo za osvoboditev izpod okupatorja, temveč tudi za nove družbene odnose.«

Organi ljudske oblasti

Na podlagi vojaških uspehov in družbenopolitičnega gibanja v deželi je KPJ pod Titovim vodstvom že leta 1942 okrepila enotnost ljudskih množic v revolucionarnem boju. Posebno pomembno je bilo izpolnjevanje organizacij narodnoosvobodilne fronte in organov nastajajoče nove oblasti. Proces gradnje narodnoosvobodilnih odborov, njihova vloga v oboroženem boju in njihov vpliv na življenje ljudstva so potrjevali, da so se NOO kot organi ljudske oblasti ustalili. Že jeseni leta 1941 je CK KPJ poudaril, da NOO niso samo začasni oblastni organi, ampak začetek in temelj nove države, ki se rojeva v osvobodilni vojni. Konec leta 1942 je CK prišel do spoznanja, da so bila ustanovitve obćepolitičnega in predstavnškega jugoslovanskega telesa ustrezni izraz dotedanjih uspehov in družbenopolitične usmeritve osvobodilnega boja, kar bi pripomoglo k hitrejšemu notranjemu razvoju in mednarodni uveljavitvi.

»Na zamisel o oblikovanju določenega političnega predstavniškega organa vstaja, ki bi bil reprezentativen tako za notranjo kot mednarodno javnost, sem prišel takoj po prvih pomembnih uspehih, ki jih je doseglo partizansko gibanje že na začetku vstaje. Oblikovanje tega organa je bilo neizogibno ne le zaradi razmaha vstaje, ki je zajela že vse kraje dežele, marveč tudi zaradi vse jasnejše opredelitve reakcionarnih sil tako v domovini kot v tujini, ki so se že začele tudi javno izrekat proti NOB, skušajoč naš boj predstaviti izključno kot stvar komunistov in njihovega boja za oblast.«

»Odločitev o oblikovanju tega telesa smo sprejeli na seji centralnega komiteja v začetku 1941. Zamislili smo si, da bi Narodni komite osvoboditve, kot smo sploščka imenovali to telo, takoj izdal razglas narodom Jugoslavije, v katerem bi pojasnili cilje narodnoosvobodilnega gibanja in našim narodom odprli perspektivo izgradnje nove Jugoslavije, z novimi družbenimi odnosi, kjer bi posebno pozornost posvetili rešitvi mednarodnih odnosov na podlagi enakopravnosti in bratstva vseh narodov in narodnosti naše dežele.«

Iz pisma Radetu Končarju in Vladi Popoviću, avgust 1941

»Menimo, da so narodnoosvobodilni odbori, ki jih ljudstvo samo postavlja, v sedanjem času najprimernejši organi, na katere se lahko opremo. Ti narodnoosvobodilni odbori morajo biti voljeni prostovoljno od ljudstva, ne glede na politična prepričanja.«

Pismo Draži Mihajloviću, oktobra 1941

»Posebno vprašanje je vprašanje terenskih odborov OF. Delno smo se tega vprašanja dotaknili v pismu, ki smo ga pred dnevi poslali na naslov izvršnega odbora OF in ki ste ga verjetno že prejeli. Ti odbori so sicer – kakor je razvidno iz vaših poročil in poslanega gradiva – postali močan politični dejavnik, toda aktivnost teh odborov in najširšim množicam slovenskega naroda še ni jasno, da morajo ti odbori postati jutrišnja oblast in da je treba to oblast že danes osvajati del za delom. Ti odbori bi morali že sedaj igrati vlogo organov narodne demokratične oblasti v krajih, kjer operirajo partizanski odredi.«

Pismo CK KP Slovenije, januar 1942

»Zdalj je v bojih za osvoboditev prvič v zgodovini Jugoslavije krščena oborožena enotnost vseh naših narodov. Petokolonaši so vselej sejali seme razdora med narodi te države, danes pa ga sejejo bolj kot kdajkoli – da bi nas lažje uničili. Mi pa bomo sejalci bratstva med narodi.«

Na dan ustanovitve 4. črnogorske brigade, julij 1942

»Moje življenje je dolgo, vendar do konca vojne ni bilo v njem srečnih dni. Po vojni sem doživel celo vrsto srečnih dni, povezanih s srečnimi dnevi naših ljudi. Takšen dan je bil, na primer, dan, ko smo razglasili republiko. Zame je bilo to uresničenje dolgoletne vere in težnje, ki jo sleherni revolucionar nosi v svojem srcu.«

Odgovor nekemu cicibanu na proslavi desetletnice republike

»Vsi občani naše države, ki se upirajo napadalcu bodisi z orožjem v roki ali kakorkoli drugače, so pripadniki oboroženih sil.«

»Obramba države je postala skrb, pravica in dolžnost vsakega delovnega človeka, Jugoslavija pa nezavzetna trdnjava za vsakega napadalca.«

Iz govora na X. kongresu ZKJ, junija 1974

»V teh planinah so odmevali klici na juriš, tovariš je padel za tovariša, borec za ranjenca, teklo so usodne ure največjih preizkušenj.«

»Dolžnost nas vseh, zlasti novih generacij, je, da varujejo in negujejo vzvišeno etiko in humanizem Sutjeske kot neusahljiv vir navdiha v boju za nadaljnji vsestranski napredek naše skupnosti in za čedalje boljše življenje našega človeka.«

»Morda ni nikjer tako, kakor tukaj, zaznavno, kaj sta v najhujših preizkušnjah za naše narode pomenila njihova bratstvo in enotnost. Morda se nikjer tako, kot tukaj, človek ne vzdigne nad vse tisto, kar v vsakdanu včasih vsiljujejo neki zoženi pogledi in neki ozki interesi.«

Iz govora na proslavi bitke na Sutjeski, julij 1978

»Čeprav so od tistih dni minila tri desetletja in pol, se veličina drame in pomen bitke v tem kraju nista prav nič zmanjšala. Nasprotno, ti dogodki živijo in bodo večno živeli v zavesti in občutjih prebivalcev naše sodobne socialistične jugoslovanske skupnosti, kajti pomenijo nam simbol neuničljivosti narodnoosvobodilne vojske in moralne trdnosti in obstoja naših narodov.«

Iz govora na proslavi bitke za ranjenca, Jablanica, november 1978

Miloš

Zato je dal pobudo za 1. zasedanje AV-NOJ.

Z vzpostavitvijo civilne ljudske oblasti se je Tito ukvarjal že od vsega začetka narodnoosvobodilnega boja, o čemer pričajo mnoga njegova dela in zapiski. Tako na primer tudi v avtorski opombi, ki jo je napisal za sedmi zvezek svojih zbranih del, pojasnjuje, kako je prišel na daljnosežno zamisel o ustanavljanju posebnega organa oblasti, Narodnega komiteja osvoboditve, pa tudi to, zakaj ni prišlo takoj do njegove ustanovitve:

»Na idejo o oblikovanju določenega političnega predstavniškega organa vstaja, ki bi bil reprezentativen tako za notranjo kot za mednarodno javnost, sem prišel takoj po prvih pomembnih uspehih, ki jih je doseglo partizansko gibanje že na začetku vstaje. Oblikovanje tega organa je bilo neizogibno ne le zaradi razmaha vstaje, ki je zajela že vse kraje dežele, marveč tudi zaradi vse jasnejše opredelitve reakcionarnih sil tako v domovini kot na tujem, ki so se tudi že javno začele izrekat proti NOB, skušajoč naš boj predstaviti izključno kot stvar komunistov in njihovega boja za oblast. To je bil peklenski načrt kontrarevolucionarnih sil, preračunan na to, da odcepi KPJ od naroda, zaradi česar je istočasno obstajala velika nevarnost, da se NOB omeji na državljansko vojno, kar bi bilo samo v prid politiki okupatorja, ki je na tem tudi delal.«

Toda na posvetu v Stolicah konec septembra 1941 je KPJ na Titovo pobudo zaradi zapletov v mednarodnem položaju odločila sprejetje takšne odločitve. Šele leto dni pozneje v Bihaču je bil dosežen isti cilj z ustanovitvijo AVNOJ.

Težko je na tako skromnem prostoru spuščati se v podrobnosti nastanka ljudske oblasti in Titove vloge v naši revoluciji. Nesporo pa je, da je naša revolucija prav po zaslugi predsednika Tita in njegovih najožjih sodelavcev z lastnimi močmi dolgoročno že med NOB reševala najbolj pomembne probleme, naj so bili socialnega ali nacionalnega izvora.

Tisto, kar daje pečat prelomnim trenutkom naše zgodovine, je nenehna navzočnost v vseh naših dejanjih Titove osebnosti, vodilne ustvarjalne osebnosti jugoslovanskih komunistov, ki je s svojimi idejami in delom dala določeno smer jugoslovanskemu komunističnemu gibanju, revoluciji narodov in narodnosti in splošnemu preporodu in vzponu nove socialistične Jugoslavije.

Titovo delo in življenje je ena sama revolucija, ki traja in je neusahljiv vir novih spoznanj v teoretični osmislitvi izkušnje in revolucionarne prakse delavskega in komunističnega gibanja v jugoslovanskih in mednarodnih razmerah v boju za svobodo in socializem kot svetovni proces, v katerem se dogaja osvobodjanje dela in človeka.

BOGDAN NOVAK

ZACETEK SAMOUPRAVLJANJA – Govor 1950

PRIZNANJE – Častni doktor, Bandung 1958

VIZIJA SVETA – Z Naserjem in Nehrujem leta 1956

NORMALIZACIJA – Z Nikito Hruščovom v Puľju leta 1956

Titovo ime označuje v enem tri neločljive pojme: izjemno osebnost, socialistično Jugoslavijo, nas vse

Ni lahko človeku vrniti vse tisto, kar je dobival. V svojem življenju sem dal največ, kar sem mogel, kar more človek dati. Vendar sem mnogo več dobil. Kajti nisem proizvedel, da tako rečem, kakega ozkega okolja, ampak vse naše partije, vseh naših narodov.

Tito

V vsakem koraku, v vsakem delčku jugoslovanske socialistične revolucije je viden Titov prispevek, v vsakem zgodovinskem dokumentu komunistične partije in Zveze komunistov Jugoslavije, v katerem se odraža moč njene politike in akcije, je neizbrisno zapisano Titovo ime. Ime človeka, ki v enem označuje tri neločljive pojme: osebnost, Jugoslavijo in nas vse. Nikoli ni bilo mogoče ločiti Tita od Jugoslavije in ljudstva, Jugoslavije in ljudstva od Tita. Saj ni državnika, ljudskega voditelja v zgodovini, ki bi v narod vtisnil tako globoko pečat, kot ga je Tito. To pa se je lahko zgodilo le zato, ker je človek, ki ga imenujemo veliki človek dvajsetega stoletja, od prvih dni, ko je stopil med vojaške revolucije, svoje delo, moč in zaupanje gradil na granitnem temelju – na ljudskih množicah.

Noč, ko se je rodila partija množice

Kdo ve, kako bi se razpletale zgodovinske niti naših narodov in Komunistične partije Jugoslavije, če ne bi bilo tiste prelomne noči od 25. na 26. februar 1928. leta. Prizoriščje je bil Zagreb, akterji politične drame delegati na osmi mestni konferenci zagrebških komunistov. Zavrnil so referat takratnega sekretarja Dušana Grkovića, ki je bil obracun med levo in desno frakcijo v KPJ, in po burni razpravi sprejeli kot glavno usmeritev koreferat, ki ga je pripravil partijski in sindikalni funkcionar Josip Broz, kovinar. Posebna vrednost nastopa Josipa Broza na zagrebški konferenci je bila v tem, da ni bilo samo objeeno frakcijsko kot bolezen partije, ampak je dal tudi prvine za oblikovanje plodnejšega koncepta političnega boja in akcije partije, ki jo bo tesneje povezoval z delovnimi množicami. Frakcijskost in sektaštvu lahko razbijemo le s praktičnim delom med množicami, s povezovanjem partije s širokimi množicami industrijskih delavcev in z dviganjem ideološke ravni partijskega članstva, je takrat rekel Josip Broz. To je bilo videnje revolucionarja, rdeča nit v njegovem dolgotrajnem, z bojem izpolnjenem delu in ustvarjalnosti, od katere mu nikoli ni bilo treba odstopiti niti za milimeter.

Leto 1937 je prinašalo na obzorju krvavo zarjo. Republika Španija je vse bolj tonila pod fašističnimi udarci. V Nemčiji so pospešeno vili valove topov, to leto bi lahko imenovali večer pred českim, avstrijskim in poljskim zlomom. V Moskvi so pod strel eksekucijskih vodov padali generali kot žrtve Stalinovih čistk, centralistična kraljevina Srbija, Hrvatska, in Slovenec – uradno jo je vodil kralj-deček, vladala pa sta Stojadinović in Maček – je bila v agoniji.

V takih razmerah se je iz Pariza vrnil v domovino generalni sekretar Komunistične partije Jugoslavije Josip Broz Tito. Njegov prihod v vodstvo partije je pomenil tudi dokončno uveljavitev metode in poti boja za dolgoročne revolucionarne cilje delavskega razreda: boriti se za množice in v množicah za bitkami za njihove vsakodnevne zahteve in cilje, s konkretnimi in vsakodnevnimi akcijskimi zvezami in s sodelovanjem z vsemi družbenimi silami in gibanji.

Človek iz ljudstva in za ljudstvo v domačem Kumrovcu

Tako resnično marksiistično in leninistično koncepto partije je zmogel v takšnih razmerah formulirati in se zanjo vztrajno bojevati do zmage le mož, ki je

slavil in pomenila tudi prvi korak k poznejšemu oblikovanju skupnih vrhovnih organov demokratične ljudske oblasti narodov Jugoslavije v skupni federativni državi: prvo zasedanje AVNOJ v Bihacu.

Narodi Jugoslavije so svojo usodo vzeli v svoje roke

Leto pozneje, 29. novembra v Jajcu, je Tito predlagal, da se AVNOJ preobrazijo v začasno skupščino narodov Jugoslavije kot nosilec oblasti v federativno urejeni državi, ta je dobila začasno vladno: nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije.

Kaj so prinesli sklepi AVNOJ v Jajcu. Začrtali so pot nove Jugoslavije in potrdili:

– oblast revolucionarnih ljudskih množic, strnjanih in združenih v narodnoosvobodilnem gibanju,

– vodilno vlogo naprednih sil na čelu s Komunistično partijo Jugoslavije, ki je resnično bila jedro narodnoosvobodilne fronte (v oboroženo vstajo je šla enotna in strnjena KPJ pod Titovim vodstvom z 12.000 člani).

– da je v novi Jugoslaviji instrument oblasti delovno ljudstvo z delavskim razredom na čelu,

– da so narodi Jugoslavije vzeli svojo usodo v svoje roke in da brez njihovega soglasja ni moč delati nikakršnih načrtov za njihovo prihodnjo usodo.

Leto 1945 je prineslo toliko zeleno zmago narodnoosvobodilnega gibanja, okupator je bil na kolenu, toda za seboj je pustil pustoto, ruševine, oropano deželo, natopljeno s krvjo milijonov žrtv. Toda boj ni bil končan. Začel se je nov, za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije, za utrditev ljudske oblasti, za socializem.

Zvesta sebi, idejnim in političnim pozicijam, je Komunistična partija Jugoslavije s Titom na čelu, tudi po zmagi v oboroženem boju ostala partija množice. Bojevala se je naprej, tokrat za zvestost in vsestransko pobudo množice, predvsem pa delavskega razreda, pri delu, v politični in družbeni akciji. Vso pozornost je posvečala razvoju odnosov v podjetjih, vlogi sindikatov, izobraževanju delovnih ljudi.

Iz teh prvih je zraslo delavsko samoupravljanje. KPJ je širila in krepila množično bazo nove socialistične Jugoslavije, saj se je zavedala, da socializem ni le stvar najbolj naprednega dela delavskega razreda in njegove avantgarde, ampak vseh naprednih sil, ki so izbojevali narodnoosvobodilni boj in socialistično revolucijo.

Iz teh prvih je zrasla ljudska fronta in kasneje socialistična zveza delovnega ljudstva, v kateri so zdaj združeni vsi, ki so za socializem, za bratstvo in enotnost, za neuvrščeno politiko Jugoslavije, ne glede na svetovnonazorske razlike.

Poveljuje lahko vojski, ne moreš poveljevati narodu

Komunistična partija Jugoslavije se je borila, da postanejo delovne množice na čelu z delavskim razredom stvarni in v največji možni meri neposredni nosilec oblasti. Izhajala je iz Titovega izhodišča, da partija ne more upravljati družbe namesto množice, da je lahko le na njihovem čelu kot vodilna organizirana sila socialistične družbene zavesti. Znana je Titova misel, ki je prišla v zlato knjigo zgodovinskih rekov:

»Narodu ne moreš poveljevati. Poveljuje lahko vojski, ljudem v uniformah, narodu pa ne!«

Iz teh prvih je zraslo družbeno samoupravljanje.

In še četrti temelj je zrasel med revolucijo, na katerem je gradila partija, to je, da demokracija ne pomeni tudi vključnosti, nenačrtnosti, da vodilna vloga komunistov ne pomeni akcij od danes do jutri, pa tudi ne tako zacementirane trase, da ne bi bili mogoči popravki. Ne v spoznanjih in ciljih, ampak pri poteh, kako jih doseči. Zgodovinska vloga predsednika Tita je bila tudi v tem, da je znal po eni

Brez prave vere v resničnost svojega prepričanja utegne posameznik prav lahko zdvomiti o trdnosti svojega stališča. Ko posameznik zdvomi o trdnosti svoje poti, lahko izgubi občutek trdnosti in pravilnosti svoje smeri, lahko zgreši svojo pot in se na tej poti izgubi. Toda v tem mraku in v teh nevihtah okrog nas so tudi svetilniki. To so leninska načela, to so klasične direktive zgodovinskega materializma.

Pogovor s Križem, 1937

Takoj po »anšlusu« so Slovenijo preplavili razni fašistični agenti. Predvsem med kmeti – in to ne le v obsejnih območjih, tudi v notranjosti – so širili razne fantastične glasove: da je danes v Nemčiji, po »anšlusu« pa tudi v Avstriji vsega dovolj, da je vse poceni, da ni več brezposelnih itd., da je danes dovolj dela tudi za tiste, ki želijo oditi tja iz Slovenije. Podružnice nemških bank v Sloveniji so dobile na voljo določene denarne vsote in zdaj dajejo ugodne kredite. S temi krediti kupujejo Nemci zemljo od slovenskih kmetov, zlasti v obsejnih območjih... S komunističnim pozdravom Walter

Pismo Dimitrova, 1938

V širokem forumu, predsedstvu, ki bo imelo trideset do petintrideset ljudi, se posameznik nekoliko teže prevzame in postane mogočen, ker bodo drugi tovariši onemogočili nastajanje kulta osebnosti. Največja nevarnost je bila v tem, da kult osebnosti ni nastajal samo navzgor, temveč tudi navzdol. Govorilo se je o posameznikih, da so najboljši, da morajo zasedati ta in ta mesta, se pravi, da se vzpenjajo po lestevici kot na podlagi kake nasledstvene pravice. Sprva nisem posvečal veliko pozornosti tem zgodbam o »nasledstvu«, pozneje pa sem videl, da bi to utegnilo biti nevarno za našo socialistično skupnost, in ne le za zvezo komunistov.

Na brionskem plenumu, 1966

Komunistična partija Jugoslavije je odigrala odločilno vlogo v zgodovinskih dogajanjih med drugo svetovno vojno. V zelo kratkem obdobju od leta 1937 do 1945 se je partija konsolidirala. Čeprav maloštevilna, štela je komaj dvanajst tisoč članov, je znala spraviti sto tisoče naših ljudi v boj zoper fašizem, za osvoboditev svojih narodov. To pomeni, da je teh 12.000 komunistov delovalo kot en sam: ni bilo več frakcijskosti. Vsi so disciplinirano izpolnjevali naloge, ki so se jim zastavljale. Bile so partije, ki so imele tudi stotisoče članov, bile so številnejše od naše, a mi smo navzlic vsem obtožbam zoper nas obranili čast naše partije, oprali smo sramoto, ki so nam jo prizadejali frakcijski boji, in opravili največje dejanje, ki ga partija lahko naredi – osvobodili smo državo in začeli graditi socializem.

Predavanje v Kumrovcu, 1977

Pri nas mnogo sklepov ostane neizpolnjenih. Sprejemo se sklepi, ljudje so zvrstni, isti ljudi, ko se vrnejo na teren, sklepov ne uresničujejo. Ali lahko to delamo? Ali lahko dovolimo, da se do uresničevanja sklepov obnašamo neodgovorno? Mislim, da ne. Enotni smo v cilju, da zgradimo Socialistično federativno republiko Jugoslavijo na samoupravnih osnovah. To je naš osnovni cilj. Imamo tudi demokratični centralizem – ko se sprejme sklep, da se ga tudi izvaja. Te stvari morajo biti komunistom jasne, ne morejo se obnašati drugače, kot je dogovorjeno. Menim, da moramo striktno doseči, da bodo sprejeti sklepi tudi uresničeni. Izvajati jih morajo tisti, ki jih sprejemajo, z vsemi silami pa morajo delati, da tudi drugi razumejo te sklepe, jih sprejemajo in omogočajo, da jih uresničijo. Brez tega, brez odgovornosti za uresničevanje raznih sklepov na moremo napredovati. Potem je to Siziľovo delo, če bomo sprejemali sklepe, ti pa bodo ostajali le na papirju.

Na 10. kongresu ZKJ, 1974

Mi, komunisti, imamo obveznost, da pridobitve, ki smo si jih pridobili s krvavim bojem v naši revoluciji, varujemo in naprej razvijamo. Varovali pa jih bomo tako, da bo tudi med mladimi sevala miselnost, da je enotnost naše dežele absolutno potrebna. Bogate izkušnje, ki smo jih dobili med narodnoosvobodilno vojno, moramo v interesu kontinuitete revolucije uporabljati pri nadaljnji graditvi naše socialistične samoupravne družbe. Naša partija je uresničila svojo avantgardno vlogo tem uspešneje, kolikor bolj ustvarjalno je razvijala in v praksi uporabljala marksistično teorijo. Za zvezo komunistov je bil ustvarjalni odnos do marksizma osnovno merilo za uresničevanje njene vodilne vloge. To je izročilo iz naših bogatih revolucionarnih izkušenj v celoti.

Predavanje v Kumrovcu, 1977

strani vedno odpirati nove perspektive boja in družbenega ustvarjanja, z izrednim znanjem in energijo pa je bil sposoben zaplavati proti toku, če so v delovnih množicah občasno prevladale težnje in razpoloženje, ki so bile izraz zaostajanja zavesti in nerazumevanje nujnosti.

Titovo ime – soznačnica boja za pravico do lastne poti

Trdna zgradba, ki jo povezujejo štiri neločljive prvine, se ni zamajala niti ob tako prelomnem trenutku, kot je bil spopad z Informbirom leta 1948, čeprav je na drugi strani stala matična država komunizma. Vse bolj razvejena oblast množice, samostojna, samosvoja pot v socializmu, jugoslovansko pojmovanje socialistične demokracije, partija množice, so bili v tistem obdobju vse preveč zunaj konceptov in modelov, ki jih je ponujala boljševiška partija. Zablodele ovce naj bi spravili spet v stajo, ponižane naj bi sprejele male sol iz gospodarjevih rok. Kaj bi storiili v takem primeru – in kasneje tudi so – marsikateri voditelji? Posuli bi se s pepelom, priznali napake, ki jih sploh niso bili naredili. In kaj je naredila Komunistična partija Jugoslavije? Kot partija množice je imela samo eno pot: zaupati vanje, njim prepustiti odločitve, ali poklekati ali ostati z dvignjeno glavo, kakor so jo ljudje nosili v vseh tistih letih, ko so se borili za svobodo, za socializem. Ničesar ni vodstvo KPJ skrivalo pred ljudmi, zvedeli so za vse obtožbe, za odgovore nanje, v tem usodnem času je partija spet dobila zaupnico, Titovo ime je postala soznačnica boja za pravico do lastne poti vsake dežele v njeno prihodnost, zmaga v tem težavnem boju je bila odločilna za ves naš nadaljnji razvoj in za jugoslovanski ugled v svetu.

Za novo Jugoslavijo in Komunistično partijo Jugoslavije ni bil spopad s Stalinom edina ovira. Tudi v notranjepolitičnem življenju ni potekalo vse gladko. Delovne zmage so se nizale druga za drugo, z naglimi koraki, presenetljivimi za ves razviti svet, se je naša dežela prebujala iz zaostalosti. Toda, časih je, pravijo, laže boriti se s puško v roki, kot s krepkimi rokami premikati papir za papirjem na obloženih pisarniški mizi. Začeli so se pojavljati birokratizem, centralizem, državolastniški monopol, meščanski psevdoliberalizem, poskus anarhizma in drugi »izmi«, ki niso bili naperjeni samo proti vodilni vlogi partije, ampak proti delavskemu razredu na oblasti.

Delavci bodo sami odločali, kako in koliko bodo delali

Tito je bil tisti, ki se je zavezal v odločilnih trenutkih, da bi delavec dobil čim bolj neposredno kontrolo nad vsemi tistimi materialnimi in drugimi sredstvi, od katerih je odvisen uspeh njegovega dela in življenja.

Leto 1950 je Tito obrazložil bistvo samoupravljanja, ko je bil sprejet zakon o gospodarjenju. Poudaril je, da parola »tovarne delavcem, zemljo kmetom« ni nikakršna abstraktna propagandistična parola, pač pa geslo, ki ima globok vsebinski smisel, saj vsebuje ves program socialističnih odnosov v proizvodnji. Zato je to geslo treba uresničiti, če hočemo resnično zgraditi socializem.

»Pri nas bodo tovarne, rudnike in drugo upravljali delavci sami. Sami bodo odločali, kako in koliko bodo delali, sami bodo vedeli, čemu delajo in za kaj bodo uporabljali sadove svojega dela.«

Že v teh prvih dneh samoupravljanja je Tito tudi opozarjal, da moralnopolitična in vzgojna zamisel, smisel našega življenja, kar v bistvu samoupravljanje pomeni, ne prinaša delovnim ljudem le pravic in privilegijev, ampak tudi dolžnosti, večjo odgovornost, ne nazadnje tudi žrtve. Jasno je povedal, da samoupravljanje kot zgodovinski akt sam po sebi ne more izboljšati položaja delavca niti življenja,

pač pa delovnim ljudem omogoča, da delajo čim boljše, da sproščajo svojo ustvarjalnost, da lahko naredijo več, vse to skupaj pa jim zagotavlja tudi lepšo prihodnost.

Čeprav je Tito tudi opozarjal, da je socialistična družba živ organizem, v katerem se niti samoupravljanje niti demokracija niti nast delavskega razreda ne morejo ogniti razvojnemu protislovju, ker se družba razvija neenakomerno in ni osamljen otok, ob katerega ne bi pljuskali valovi svetovnih tokov, družbenih, gospodarskih in materialnih, so se nekateri problemi začeli vse bolj jasno odčitavati na obzorju samoupravne družbe. Njen strateški je, zvest svojim načelom od leta 1928, naslovil apel na množice, ki tudi tokrat ni ostal brez odziva. Gospodarska in družbena reforma sta terjali od vseh delovnih ljudi žrtve, toda zavestno so se odločili zanje, ker so bile osnova za bolj stabilni nadaljnji razvoj Jugoslavije.

Temeljni dokumenti Jugoslavije, od prve ustave leta 1946 prek ustavnega zakona 1953, ustave 1963, ustavnih dopolnil in zadnje ustave leta 1974, so bili v duhu kontinuitete, začrtane med revolucijo, z narodnoosvobodilnimi odbori, z delavskimi sveti. Še vedno pa so bile sile, ki jim je bilo samoupravljanje tuje, ki so skušale graditi na dediščini nekdajne oblatiške vzgoje. Birokratizmu, pojavni obliki sleherne družbe, se je pridružil tehnokratizem, vse bolj so začeli rasti centri odtujene moči, borili se je bilo treba proti poskusom, da bi na ekonomski osnovi razbijali enotnost jugoslovanskih narodov, da bi z nacionalističnih pozicij posamezni narodi dobili prevlado na račun drugih. Na brionskem plenumu in v Karadjordjevu se je Tito odločno zoperstavil vsem takšnim poskusom, izbojeval je nov, vedno odločilno bitko proti tesnosrčnemu nacionalizmu in šovinizmu, proti velikiodržavnim težnjam. Z zmago okrepjene ideje bratstva in enotnosti je bila še bolj utrjena jugoslovanska socialistična samoupravna skupnost kot federacija, v kateri so se republike-države odločile za skupno pot v federaciji, ki jim zagotavlja obstoj in neodvisnost, s skupnimi močmi pa tudi ekonomski in politični razvoj.

Znamenita jugoslovanska neodvisna pot v socializmu

Zadnja ustava iz leta 1974, za katero je bil pobudnik Tito, izvedel pa jo je Edvard Kardelj, je z delegatskim sistemom, z zakonom o združenem delu in z nadaljnjim razvojem političnega sistema socialistične samoupravne demokracije pomenila zadnjo idejno etapo na znameniti jugoslovanski poti v socializem, v demokratizaciji vsega našega življenja. Ne v neki formalni demokraciji, s katero bi se pred svetom trkali na prsa, ampak v resnični, ekonomski samoupravni demokraciji, ki je smisel vsega političnega delovanja od narodnoosvobodilnega gibanja in socialistične revolucije do danes.

Tito, ki je zrasel iz delavskega gibanja in iz partije, ki je imel v svojem boju vedno podporo in sodelavca v delavskem razredu in v partiji, je postal in ostaja vodilna ustvarjalna osebnost naše partije, delavskega razreda, množice in mednarodnega delavskega in komunističnega gibanja, ker je vedno našel tiste poti, ki so prinašale zmage in uspehe, poti, katere je živa revolucionarna praksa zmerom tudi potrjevala. Bil je človek, ki je jugoslovanske narode in narodnosti združil, z njimi izbojeval neštete bitke in zmag, dal je ljudem največ, kar je mogel dati, zvest svojemu geslu, da človek nikoli ne more biti zadovoljen sam s seboj, ampak mora ves čas prispevati družbi, kolikor največ more.

In več kot nam je Tito, to pa je Jugoslavija, to smo mi, dal, noben državnik še doslej ni dal svojemu ljudstvu, narodom, ki so trdno povezani v jugoslovanski socialistični samoupravni skupnosti.

VLADO ŠLAMBERGER

ROJSTVO NEUVRŠČENOSTI – Beograd leta 1961

SVETOVNI AVDTORIJ – Govor v generalni skupščini OZN 1963

NEODVISNOST – Na manevrih Svoboda 71 leta 1971

NAPREDEK – Temelj JE v Krškem leta 1974

Demokratizacija in samoupravljanje sta Titu sozvočnici za proces utrjevanja odločilne vloge ljudskih množic

Tito je tisti voditelj neke komunistične države, ki je od vseh dal svojim ljudem največ svobode in demokratije. V temle stavku bi morda lahko zajeli bistvo nesestih ocen v časopisnih komentarjih po vsem svetu. Pa tudi ugledni tuji politiki in javni delavci delijo takšno mnenje. V vsej veličini smo to preprosto resnično lahko zaznali, ko smo v tujini pri preprostih ljudeh našli na spontane izraze simpatij za Tita in njegovo Jugoslavijo.

Partizanskega maršala Tita ni pripeljala na oblast nikakršna tuja osvobodilna vojska, marveč je oblast prevzel kot vodja najširšega vseljudeškega osvobodilnega gibanja. Narodnoosvobodilni boj pa je hkrati dobival oblike socialne revolucije. Tudi to kar dobro razumejo po svetu. Titovo zgodovinsko veličino seveda pretežno gledajo z vidika prelomnega leta 1948, ko se je z zaslobo istih širokih množic uprl tujemu, Stalinovemu diktatu in obvaroval samostojnost jugoslovanske poti v socializem.

Sele oblast je za revolucionarja tista prava preizkušnja, po kateri se zgodovinsko meri njegova revolucionarnost. Drugače povedano: ali je nekdo zares dosleden marksist, komunist, revolucionar, lahko povleče njegovo praktično ravnanje, ko enkrat prevzame oblast.

Logika vsake revolucije pač vodi najprej v obliko diktature zmagovalnega, novega nad poraženim, stari. V socialistični revoluciji je to diktatura proletariata, kajti samo močno organizirana državna oblast je sposobna razlastiti izkoriščevalce.

Vse povojne objektivne okoliščine so silile tudi jugoslovansko revolucijo v to, da si zgradi čvrsto državo. Treba je bilo še dokončati boj z domačimi izdajalskimi skupinami, braniti mlado socialistično državo pred zunanjimi grožnjami. In ne nazadnje je bilo mogoče obnoviti porušeno deželo le, če si združili vse skromne zmogljivosti v državnih rokah.

Pa vendarle je bila povojna jugoslovanska država in družba po svojem bistvu daleč od tega, da bi bila kakšna kopija sovjetske ali katere koli druge. Izhajajoč iz lastnih družbenozgodovinskih razmer je KPJ kot revolucionarna avantgarda s Titom na čelu izoblikovala svoj program graditve socializma, ki je prvenstveno zaobsegal razvijanje pridobitve jugoslovanske revolucije, ustvarjanje pa upošteval tudi izkušnje, ki jih je v starih desetletjih pridobil Sovjetska zveza. Tako so imele jugoslovanske rešitve že v samem začetku marsikaj takšnega, kar jih je ločilo od sovjetskega »modela«. Predvsem je bil tu viden temelj in stari razloček med staliništvom in Titovim jugoslovanskim pojmovanjem ljudske fronte, ki je postala nosilka revolucionarne graditve v enaki meri, v kolikrni so njeni člani nosili tudi profitaistični narodnoosvobodilni boj.

»Tovarne delavcem« je postalo geslo nove smeri, delavskega samoupravljanja. Hkrati se je pod Titovim vodstvom začela partija preusmerjati od oblastne v usmerjevalno vodilno avantgardno silo jugoslovanske revolucije.

Bil je to pionirski podvig v mednarodnem delavskem gibanju nasploh. Zvesti Marxovi viziji socialistične družbe kot skupnosti svobodnih proizvajalcev in upravljalcev, so se Tito in njegovi najbližji sodelavci odločili za zelo dolgoročno, strateško usmeritev, ki je imela svoje številne kalije pred vojno in v NOB, za odklon od dotodanje (staliništvne) prakse v graditvi socializma.

»Do mnenja, da lahko preidemo v našem notranjem družbenem življenju k demokratizaciji, nismo prišli samo zaradi spora, ki smo ga leta 1948 imeli s Sovjetsko zvezo, ampak tudi zato, ker so nam

bile stalinske oblike upravljanja zoprne, pa tudi zato, ker smo se prepričali, da imamo zanjo potrebne pogoje«, razlaga Tito ta veliki preobrat nekaj let pozneje, na plenumu CK ZKJ marca 1956. Ob tem dodaja, da začeta demokratizacija notranjega življenja v Jugoslaviji ni nekaj deklarativnega, ampak mora temeljiti v našem ekonomskem in družbenem razvoju nasploh.

Nikoli ni šlo le za filozofijo, marveč za delavsko oblast

Tito je v tistih letih izkoristil mnogo priložnosti, da bi tuji javnosti pojasnjeval, za kaj gre v bistvu.

Ne gre za ideološke reči, marveč za vprašanje, kdo naj ima oblast v socialistični družbi: birokracija v imenu delavskih razredov ali delavski razred sam. Tako bi se preprosto lahko strnile številne Titove izjave iz petdesetih let.

Za Tita se je resnična socialistična demokratizacija začela šele tam, kjer ji je resnično prepuščala oblast birokracija, ki se je po dialektični logiki poslednega marksista pač morala poroditi v pogojih centralizma.

Tito se ni nikoli zadovoljil le z normativnimi rešitvami; niti ustava niti zakoni kot takšni mu niso bili avtomatično zagotovilo, da se življenje zares demokratizira, da delavec zares prevzame v svoje roke proizvodnjo in njene rezultate. Vseskozi je budno spremljal – in to z zelo kritičnim očesom – kako se sprejeti politični dokumenti v resnici izvajajo.

Tako je že v svojem referatu na šestem kongresu KPJ v začetku novembra 1952 v Zagrebu, torej dobro leto dni po tem, ko je prav stekel postopek za decentralizacijo državne oblasti in uvedbo delavskih svetov po podjetjih, kritično ocenil stanje.

Ni še vsaka decentralizacija resnična demokratizacija upravljanja, je poglobelal Titovo dejstvo v oči. Resnično demokratično upravljanje se začne šele tam, kjer preneha funkcija upravljanja države v gospodarstvu, in to preko državnega aparata. »Ti dve obliki upravljanja moreta, a tudi morata iti vzporedno samo v resničnem socialističnem razvoju, v višji fazi družbenega razvoja, to se pravi takrat, ko so proizvodna sredstva že popolnoma v rokah proizvajalcev, ko upravljajo tovarne in podjetja delavci sami s svojimi upravnimi organi, ki so jih sami izvolili.« Tito leta 1952 zrl tudi že v današnje čase.

Hkrati je osvetlil tisto pravo bistvo socialistične demokratije. Formalna oblast v imenu delavskega razreda je torej eno, vsebina konkretnih odnosov v neki socialistični družbi pa je lahko nekaj čisto drugega. No, pristavlja Tito (1952), je že res, da obstajajo določeni elementi socialistične demokratije, tudi ko socialistična država razpolaga s proizvodjalnimi sredstvi. Če pa se bodo te demokratizacijske prvine: državno-družbeno lastništvo proizvodjalnih sredstev, onemogočeno privatno izkoriščanje ali ustvarjanje zasebnega kapitala ipd., zares izkazale kot takšne, če bodo prevzele svojo prevladujočo vlogo v korist delavskega razreda samega – to pa je pri vsem bistveno!

Birokratizem je tisti pojav, ki napolnevidno raste v sovražnika številka ena resnične socialistične demokratije. Tito ga ima vseskozi na mušici svojega političnega boja. Pogosto ponavlja, da je odpravljanje birokratizma bistvena značilnost jugoslovanske resničnosti.

Temu primerno bedi nad vedno novimi oblikami, pod katerimi se zna vsiljevati birokratsko-centralistični duh.

Na ljubljanskem, sedmem kongresu je Tito leta 1958 opozoril jugoslovanske komuniste, naj se ne slepe, da se je v naši socialistični družbi že res v celoti uveljavil nov, demokratičen duh.

Čeprav se upravljanje celotnega družbenega procesa socialističnega razvoja vse bolj demokratizira in čeprav postaja upravljanje vse bolj množično, je rekel Tito, pa ostaja tudi v teh razmerah nevarnost birokracije velika, če delovne množice niso dovolj budne in še posebej, če se komunisti ne bojujejo dovolj dosledno proti vsem birokratskim težnjam. »Takšni pojavi pri nas ne samo da niso bili redki, marveč so se precej razmahili zaradi nebudnosti komunistov in zaradi tega, ker se delavski sveti še niso dovolj uveljavili. Tudi tukaj, pri likvidaciji teh birokratskih in drugih škodljivih teženj, je odgovornost komunistov velika«, je Tito vedno znova znal identificirati resničnega sovražnika na poti nadaljnje demokratizacije jugoslovanske družbe.

Kako aktualno se berejo še danes mnogi njegovi politični govori izpred dvajsetih in več let! Zakaj? Preprosto zato, ker gre za dolgoročno linijo ZKJ, ki v bistvu tudi ne more biti nikoli končana, saj vsako obdobje, vsaka nova stopnja v razvoju proizvajalnih sil in družbe nasploh nujno prinaša tudi nove oblike spopadanja s stari, birokratskim, centralističnim.

Demokratizacija lahko služi le delovnemu delavcu

Kot vodja jugoslovanske partije je moral Tito vedno znova javno – in seveda enako interno, kar smo izvedeli šele iz najnovejših Kardeljevih pričevanj – »dopovedovati«, da samoupravna smer ni nikakršna taktična poteza po razkolu s Stalinom, marveč edina mogoča in nujna pot jugoslovanskega razvoja v socialistično demokratijo. Ne tako redko je moral »dopovedovanje« dobiti obliko javne politične obsodbe. Kaj pa je v bistvu druga spopad z rankovičevsko linijo kot boj s silami, ki jim ni šlo v račun, da partija in država ne »komandirata« več kot nekoč?

Za jugoslovansko »eksperiment« je vladalo v tujini vseskozi živo zanimanje, vsaj v tistih deželah, kjer je širša javnost sploh lahko kaj izvedela o našem samoupravljanju. Tito se je veliko srečeval tudi s časnikarji iz zahodnih, torej kapitalističnih dežel. Razumljivo je tudi, da so prihajali vedno znova na dan z enakimi vprašanji o tem, kaj je res bistvo tega jugoslovanskega samoupravljanja in v čem naj bi bilo demokratično. Tito je znal vedno nazorno in preprosto pojasniti bistvo.

Tako je že leta 1952 rekel norveškemu novinarjem, ki so ga obiskali v Splitu, da pri nas razvijamo resnično socialistično demokratijo. Besede »resnično« takrat ni izgovoril kar tako. »Seveda smo jo začeli najprej razvijati na gospodarskem področju«, poudarja Tito – kot vedno – da je tu začetek in bistvo vsakršne resnične demokratije, »ker sodimo, da ne more biti demokratije brez materialne podlage.«

Pa primerjave z zahodnimi demokracijami? »V čem je razlika med našo demokracijo in zahodno? Zahodna demokracija je deklarativna, formalna. Pri nas

melji demokratizacija na pravici proizvajalcev, da sami upravljajo proizvodnjo; od njih samih je odvisno, kakšna bo njihova življenjska raven, upoštevajoč družbene možnosti.«

»Razumljivo je, da je v tem osnova resnične demokratije. Dolejš smu glede tega pri nas mnogo dosegli. Razvoj gospodarske demokratije in decentralizacije pomeni najširšo resnično splošno politično, socialistično demokratijo, ker ni mogoče uskladiti politične diktature z gospodarsko demokracijo; to dvojje je povezano.«

Samoupravljanje ima globoke korenine

Čeprav je Tito kot strateg konkretnega političnega dela in boja najraje poudarjal preprosta dejstva, ki se skrivajo za določenimi gesli ali »filozofijami«, pa je večkrat razgrnil tudi širše zgodovinske in ideološke prvine socialističnega samoupravljanja, ko je bilo treba odgovoriti raznim »marksističnim« kritikom. Posebej nazorno je znal to povedati tujim časnikarjem. Marca 1976 je za švedski »Dagens Nyheter« takole razgrnil pogled na dobrega četrta stoletja demokratizacije samoupravne družbe:

»Korenine socialističnega samoupravljanja, ki smo ga uvedli leta 1950, segajo pravzaprav še v našo revolucijo. Če pogledamo našo novo ustavo, bomo v njej videli nekatere temeljne postavke, ki jih vsebujejo sklepi, sprejeti še med vojno. Res je, da smo neposredno po vojni, v porušeni, a tudi sicer nerazviti državi, zaradi mnogih notranjih in zunanjih težav morali nekaj časa uporabljati administrativni način vodenja. Toda ta sistem smo hitro opustili, čeprav ostanki starega niso izginili čez noč.

Bistveni cilj socialističnega samoupravljanja, za katerega smo se odločili, navdihnjeni z idejami Marxa, Engelsa in Lenina, je uresničevanje interesov delovnih ljudi, omogočanje proizvajalcem, da odločajo o pogojih in sadovih svojega dela. Socialistični samoupravni odnosi, ki so se začeli v podjetjih, so se postopoma prenašali na vsa družbena področja, tako da danes celo klasične funkcije države dobivajo atribute samoupravnosti.«

Demokratizacija in samoupravljanje sta Titu pojma, ki ju pogosto uporablja skupaj, kot sozvočnici za en in isti proces. Cilj obeh pa je človek, delavec, občan.

Najbolj imajo naši ljudje v spominu ravno tiste Titove govore, v katerih je energično udaril po nedopustnih pojavih birokratskega ravnanja z ljudmi, s posamezniki. »Zmeraj smo imeli pred očmi predvsem humanistično vizijo socializma«, poudarja pred zbranimi samoupravljalci v Sarajevu (1971). »Vodilo nas je načelo, da mora biti delovni človek kot ustvarjalec vseh dobrin tudi subjekt, tako v proizvodnji kot v delitvi, da mora družbenogospodarski sistem zagotavljati njegove pravice in odsevani njegove koristi.«

Ne mislite, da lahko z ljudmi vzdržujete resnične stike preko papirnatih poročil. Pojdite v tovarne, pogovarjajte se z njimi...

Tako, kot je Tito zapovedoval svojim partiskim funkcionarjem, je ravnal predvsem sam. Po vsej Jugoslaviji se na stotine in stotine delovnih kolektivov ponosa s spomini na njegove obiske. Pa nikoli ni sam prišel, pogledal in šel – vedno je našel čas za pogovor z delavci, s samoupravljalci, s komunisti in predstavniki delovnih kolektivov.

Vedno znova je ob takšnih priložnostih poudarjal, da mora biti skrb za človeka eden temeljnih elementov politične dejavnosti, tako v tovarnah kot zunaj njih.

... Še nekaj bi rad dodal, ko že govorimo o demokratiji. Vzemimo samo izročitev tovarn v delavske roke, v roke tistih, ki v njih delajo in ki jih sedaj sami upravljajo. To je – da ga tako imenujem – otipljiv dokaz resnične demokratije. Delavci sami upravljajo tovarne, sami so gospodarji tovarn, razumljivo, da v določenih pogojih, od katerih je glavni ta, da upoštevajo vso skupnost.

Iz pogovora s skupino ameriških častnikov 11. marca 1952

Delavske svete smo ustanovili, ker smo spoznali, da v našem nadaljnjem razvoju ne bomo mogli dosegati uspehov, če bomo vztrajali pri prejšnjem, centralističnem načinu vodenja gospodarstva. V začetku smo gledali na vse to s precejšnjim strahom, saj smo vedeli, da je naš delavski razred večinoma mlad in da bodo nastale težave. Težave so bile, toda doseženi uspehi so res prekosili vsa naša pričakovanja. V zadnjih starih, petih letih so delavski sveti dosegli velikanske uspehe. Produktivnost dela se je povečala za 22,7 odstotka, to pa je velik uspeh. Položaj ni povsod enak, vendar lahko še veliko naredimo. Delavsko samoupravljanje v tovarnah je sprostilo velikanske ustvarjalne možnosti in asortiment izdelkov, skratka naši delavski sveti so res pokazali vso svojo vrednost.

Iz predvolilnega govora v Beogradu 16. marca 1958

Hkrati z dvigovanjem proizvodjalnih sil smo nenehoma razvijali in krepili nove, socialistične družbene odnose. Taka usmeritev od začetka naše družbene in gospodarske graditve je bila v skladu s tem, da pomeni graditev socializma poleg materialnega razvoja vzpostavljanje humanih, demokratičnih odnosov, pomeni zagotovitev takega položaja delovnega človeka, v katerem ne bo več izkoriščan in bo hkrati tudi neposreden upravljelec svojega materialnega in družbenega življenja. Na tej osnovi je bil zgrajen sistem samoupravljanja v gospodarstvu in v javnih službah. Hkrati so se širile pravice, funkcije in materialna osnova samoupravljanja, s tem pa sta se krepili tudi vloga in odgovornost samoupravnih organov.

Iz govora v zvezni skupščini ob izvolitvi za predsednika republike 30. junija 1963

Sistem družbenega samoupravljanja in neposredne socialistične demokratije je postal temelj našega celotnega gibanja, poglavita oblika upravljanja gospodarskih in družbenih zadev. Ni naključje, da se hiter in dinamičen gospodarski napredek, dosežen v tem obdobju, prav ujemu z močno uveljavitvijo družbenega samoupravljanja in vloge delovnega človeka. Napredek proizvodjalnih sil dežele je nepretrgoma krepil in razširjal materialno osnovo družbe.

Iz referata na 8. kongresu ZKJ v Beogradu 7. do 13. decembra 1964

Kolikor bolj se razvija naša demokratizacija, toliko bolj zapleteno vlogo ima tudi sodstvo. Pri tem razvoju moramo vedeti, kaj je demokratizacija in kaj ni. Poleg demokratizacije za enega človeka, poleg humanosti in skrbi za posamezno osebnost moramo upoštevati tudi demokratizacijo za vso družbo, za socializem, za socialistično družbo. Gledati moramo tako prvo kakor drugo.

Iz pogovora s predstavniki vrhovnih sodišč v Beogradu 6. decembra 1966

Potrebno je spoštovanje interesov in gledišč vseh. Potrebno je potrpežljivo odpravljati vse, kar države in narode razdvaja, ali pa kar povzroča medsebojne nesporazume in spopade. Prevladalo je prepričanje, da kolektivne varnosti ni brez skupne odgovornosti, brez odgovornosti vseh skupaj in vsakega posebej.

Izjava po vrnitvi s konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, 3. avgusta 1975

Zdi se mi, da se v našem življenju izenačujejo pojmi demokratizacije centralizma in partiji in centralističnega sistema upravljanja v državi. Prvega načela nikoli nismo opustili. To je temelj notranjih odnosov v zvezi komunistov in z njim je razumeti najširšo demokratizacijo v procesu kreiranja politike in najtrdnjejšo enotnost pri izvajanju te politike...

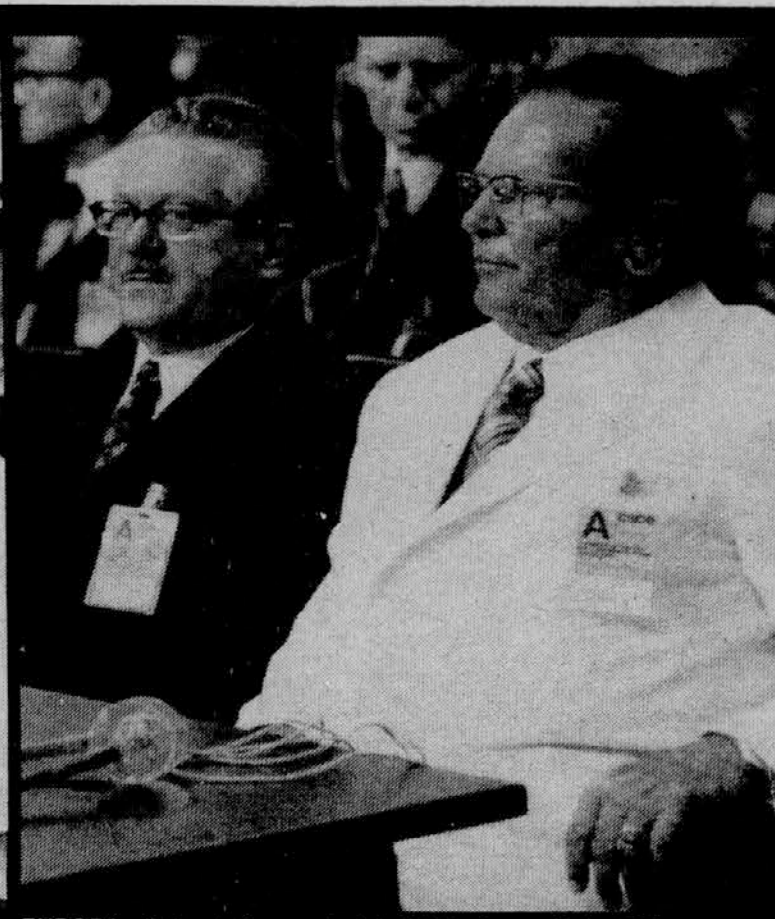
Če pa imamo v mislih drugo, to je centralizem oblasti, tedaj moram reči, da smo ta sistem že zdavnaj opustili in da se ne le ne mislimo vračati k njemu, marveč delamo nove korake pri osvoboditvi človeka, njegovega dela in njegovega družbenega ustvarjanja.

Borba, 26. junija 1976

ANTON RUPNIK

DAN MLADOSTI – Titovi najljubši prijatelji

EVROPA – S Kardeljem na helsinski konferenci leta 1975

ODNOSI MED PARTIJAMI – Evropska konferenca komunističnih partij v Berlinu, 1976

Bojovník za nacionalno in socialno neodvisnost, graditelj gibanja nevrščenih in strateg miru na svetu

Ko je izročal Titu visoko indijsko priznanje »Nagrada Džavaharlal Nehruja za mednarodno razumevanje«, je predsednik republike Indije Varahagiri Venkata Giri na slovesnosti v New Delhiju 25. januarja 1974 poudaril: »Ni mogoče najti pomembnejše osebnosti za dodelitev Nehrujeve nagrade, kot je maršal Tito. Obe ti veliki imeni, ki ju je spodbujal isti duh – nesebično služiti zatiranim, nezlomljiva moč, da se upreta izkoriščanju, in odločna pripravljenost zgraditi novo nacijo, nov svet... Tako so nastale koncepcije, kot so nevrščenost, miroljubna koekzistenca – koncepcije, ki so postale vodilne ideje nevrščenim narodom sveta za doseg miru in za razvoj...«

In te lastnosti – poudarja Phyllis Auty – so mu zelo pomagale med vojno in v boju proti Stalinu. Vselej takrat, skratka, ko so prišli interesi narodnoosvobodilne vstaje in bodočnosti ljudstva in delavskega razreda Jugoslavije – kot se glasi Kardeljeva zgodovinska ocena – v konflikt ne samo z interesi medsebojnega sodelovanja velikih sil, ampak tudi z interesi posamičnih velesil ali blokov.

Pomen boja Tita, jugoslovanskih komunistov in narodov

Zmaga teze, da je vsaka partija predvsem odgovorna pred lastnim delavskim razredom in narodi lastne dežele, je bila v svojem bistvu tako daljnosežna, da ji vse širine in globine še danes ne moremo povsem izmeriti. Marsikatera partija in marsikateri posameznik leta 1948 še niso razumeli – ali pa so se bali razumeti – kaj vse pomeni boj Tita in jugoslovanskih komunistov in narodov. Danes je vsem bolj ali manj jasno: to ni bil samo boj za pravičnejše in človečnejše odnose med socialističnimi državami in ne samo boj za takšne odnose med vsemi državami na svetu – ne glede na družbeno ureditev – ampak tudi spodbuda vsem gibanjem in voditeljem nekdanjih kolonij, da so odgovorni svojim narodom in nikomur drugemu.

Iz današnje perspektive je popolnoma umestna trditev, da se je iz Titovega gigantskega in neenakega boja s Stalinom logično rodila zamisel o »tretji« pot, o nevrščenosti med blokoma, o samostojni svetovni sili, ki naj bi preprečila apokaliptični spopad med supersilami in v prihodnosti odločilno sodelovala pri preobrazbi sveta.

Toda »logično« rojstvo zamisli o nevrščenosti še ne pomeni, da je bilo to pot lahko najti. Potrebno je bilo dosti poguma, ki ga pri Titu sicer nismo nikoli pogrešali, in tistega »gledanja v prihodnost«, da si je Tito po pravici pridobil zasluge enega izmed ustanoviteljev gibanja. Takratna prevladujoča filozofija v svetu je bila: prej ali slej, radi ali neradi, zgrda ali zlepa bodo morali narodi v svetu, ki še ne tičijo za rešetkami enega ali drugega bloka, stopiti na eno ali drugo stran. Tito je pomagal razbijati ta strah, s svojim optimizmom, porojenim iz neomajne vere v človeštvo, je vival zaupanja drugim. In s svojim neizpranjam dinamičnim in pripravljenostjo prenašati telesne in umske napore je neumorno potoval, sprejel ljudi v goste, se pogovarjal, se posvetoval, dajal pobude in ustvarjal nove odnose v svetu.

»Poznamo vas kot človeka dobre volje, ki ima neomejeno razumevanje za vse človeštvo,« ga je ob neki priliki pozdravil zambijski predsednik Kaunda. »Na to lastnost dandanes redko naletimo... Vi ste posvetili vse življenje človeštvu. To je pomembno, če želimo, da postane ta svet boljši, da bi vsakdo v njem rad živel.«

Tito se je v svojem življenju več kot tristoletkrat srečal s šefi držav in predsedniki vlad, več kot stokrat se je srečal s predsedniki in generalnimi sekretarji komunističnih in delavskih partij, ne da bi pri tem upoštevali stotine in stotine srečanj z ministri in drugimi politiki in kulturnimi delavci, ki jih je sprejel. Razen tega se je Tito velikokrat srečal z državniški posamezniki, ki so sodelovali na vseh šestih konferencah gibanja nevrščenih v Beogradu (1961), Kairu (1964), Lusaki (1970), Alžiru (1973), Colombu (1976) in Havani (1979). Na vrhunski konferenci v Alžiru se je Tito na primer mimo zasedanja sestal v svoji rezidenzi s petinšestdesetimi državni in predstavniki posameznih držav. Tudi ni enega pomembnejšega voditelja osvobodilnih gibanj v svetu, ki bi ne imel priložnosti srečati se s Titom.

Mislil, da v vsem povojnem obdobju nikoli ni bilo tako kot danes nujno potrebno, da države, ki ne pripadajo nobenemu bloku, povedo čimbolj enotno, jasno in nedvoumno, po svojih najvišjih predstavnikih, mnenja o problemih, ki spravljajo ves svet na rob največje katastrofe v njegovi zgodovini. Mislil o tem, naj države, ki niso povezane z bloki, tako ali drugače čimbolj učinkovito sodelujejo v mednarodnih dogajanjih, zlasti v tistih, ki se jih neposredno in življenjsko tičejo, se je porodila iz zavesti, da v današnjem času ne more nositi odgovornosti za prihodnost človeštva samo nekaj držav, pa naj bodo še tako velike in močne.

Govor na prvi konferenci nevrščenih 1961. leta v Beogradu

Po mojem mnenju je nujno, da tudi naša sedanja konferenca določno zahteva, da začno naposled reševati problem splošne razorožitve. Mislil, da izražam prepričanje vseh navzočih na tem zborovanju, če pravim, da pričakujemo zlasti od velesil odločnejši potez v tem pogledu. S svoje strani bi morale države, udeležene te konference, tudi v prihodnje še pogumneje in bolj solidarno obsoditi vse negativne pojave v mednarodnih odnosih, ki lahko rabijo posameznim državam kot izgovor, da nadaljujejo oboroževalno tekmo.

Govor na konferenci nevrščenih v Kairu, 6. oktobra 1964

Priznavanje specifičnosti pogojev in posebnih poti v boju za socializem pomeni dejansko dojemati raznovrstnost oblik, ki samo bogatijo in hkrati s tem tudi pospešujejo socialistični razvoj.

Govor na mitingu v Kremliju, 30. junija 1965

Marksizem je treba uresničevati na podlagi posebnih razmer. Ker so v vsaki državi posebne razmere in poseben položaj, je razumljivo, da obstojijo tudi razločki. Zatorej drugi ne morejo ravnati natanko tako, kot smo ravnali mi, prav kakor tudi mi nismo mogli ravnati tako, kot so hoteli za časa Stalina.

Intervju za »New York Times«, 16. maja 1968

Nikakor se ne strinjam s trditvijo, da utelešamo »neki nacionalni komunizem«. Smo internacionalisti. Samo da na bistro socializma in nadaljnji razvoj družbe v smeri komunizma gledamo drugače kot nekateri drugi. Hočemo, da v socializmu velja glavna pozornost človeku in njegovim resničnim koristim in da dobi celoten družbeni razvoj čimbolj human značaj. Dandanes je veliko socialističnih držav. Ljudstvo se je hitro oklenilo socialističnega sistema povsod, kjer so uporabljali pravilne metode. Ideje socializma se dandanes uveljavljajo na raznih koncih sveta. V mnogih afriških deželah se čedalje bolj krepi težnja po socialističnem razvoju. In ni bistveno, ali je vse tisto, kar imenujemo socializem, že zdaj v resnici socializem. Bistveno je to, da je ideja socializma danes že zmaga na svetu in da gre družbeni razvoj v smeri socializma. V tem smislu dobiva socializem čedalje širši obseg. Dandanes ni več mogoče govoriti samo o socializmu v tej ali oni deželi. Socializem je dandanes svetovni družbeni proces.

Intervju za »Paris-Match«, 28. oktobra 1968

Nevrščenost ni samo vest našega obdobja, kot je bilo to mnogokrat rečeno, marveč tudi realno upanje vsega človeštva, močan pozitiven dejavnik v mednarodnih odnosih. Vse to zahteva od nas stalno, odločno in organizirano akcijo.

Nevrščene države nikogar ne prosijo, naj jim prizna pravico do enakopravne udeležbe v reševanju svetovnih problemov. To pravico so si izbojevale, to pravico imajo in so trdno odločene, da jo uporabijo s svojo enotnostjo, organiziranostjo in akcijo.

Govor na 4. konferenci nevrščenih v Alžiru, 6. septembra 1973

Pogosto so nam očitali, da pripombe pa je slišati še vedno, da želimo ustvariti nov blok. Ne le, da ga ne želimo ustvariti, temveč si tudi prizadevamo, da bi odpravili sedanje. Pogosto se tudi govori, da sta značilnost nevrščenosti – pasivnost in taktiziranje med blok. Smo zelo zavzeti in na mednarodnem prizorišču aktivno nastopamo s svojim programom, ki ne pomeni, da smo se sprijaznili s sedanjimi razmerami v svetu, temveč stvaren prispevek, da bi se ta svet izboljšal. Zamerijo nam, da smo proti velesilam. Ne nasprotujemo velesilam, smo proti politiki nasilja. Pravijo, da nevrščeni ne morejo imeti vpliva, ker nimajo orožja in bogastva. Prav zaradi tega se potegujemo za svet, v katerem orožje in bogastvo ne bosta odločilna za moč in vpliv.

Govor na konferenci nevrščenih v Lusaki, 8. septembra 1970

Tito si je pridobil tolikšen ugled v svetu, da so njegovim besedam pozorno prisluhnili po svetu, najsi je govoril na vrhunskih konferencah nevrščenih, v kongresih ZKJ, v našem parlamentu, pred Združenimi narodi ali v številnih intervjujih za jugoslovanska ali tuja sredstva obveščanja.

Vse sile in sposobnosti za boljšo prihodnost

Na prvi vrhunski konferenci nevrščenih septembra 1961 v Beogradu, ki bo ostala zapisana kot uradno rojstvo gibanja nevrščenosti, je tretjega dne posegel v razpravo Tito: »Naša dobra volja in pripravljenost, da vse svoje sile in sposobnosti zastavimo za boljšo prihodnost, za naše države in za svet, v katerem živimo, nimajo ne meja ne preprek. Ko smo stopili po poti neodvisnosti, ne da bi se pridružili grupacijam držav v dveh nasprotujočih si taborih, ko smo se uprli politiki razdelitve sveta in zavrnilli vse tisto, kar le-ta prinaša s seboj, smo si izbrali težko pot. Pa vendar smo imeli moč stopiti po tej poti in na njej vztrajati in oznanjati in uresničevati program miru in sožitja, ki je danes v svetu na široko znan in priznan...«

Osemnajst let je minilo od tistih čudovitih jasnih, modrih dni v Beogradu do šeste vrhunske konference v Havani 1979. Osemnajst let burnega razvoja sveta in z njim razvoja nevrščenih. Osemnajst let, katerih je »tretji svet« prišel zahtevati svoje gospodarske pravice ne samo v imenu osnovne človeške pravičnosti, temveč v imenu svetovnega miru in skladnega gospodarskega razvoja, brez katerega ta mir ni mogoč. Osemnajst let, v katerih je svet kot skoki nekakšne lunine mene prešel iz hladne vojne v politično odjugo, v miroljubno koekzistenco, v dé-tente ali popuščanje napetosti in se spet znašel na pragu nevarnega in mrazlega obdobja v mednarodnih odnosih. Osemnajst let, v katerih se je Evropa pretokla do sklepne listine v Helsinkih, a je svet tudi doživel celó vojne med nevrščeni.

Osemnajst let... To je bilo zadnjih osemnajst, devetnajst let, ko je njegov ugled doma in v svetu nenehno rasel. Zakaj Tito, ki je nekakrat dejal da so nevrščeni vest človeštva in sveta, je sam postal vest človeštva. Njegovi pogledi na razvoj socializma v svetu so razbijali dogmatične okove teorij in praks, ki so si lastile ekskluzivno pravico veljave, če že ne po vsem svetu, vsaj v hemisfernih razsežnostih. Nov svetovni ekonomski red – magna charta revežev – toda ne več revežev z upognjenimi hrbti in moledujočih za prostor na soncu, ampak revežev, ki so potencialni bogatini in se zavedajo svoje moči, zlasti če so složni.

Njen arhitekt in graditelj je bil Tito, o katerem pravi na koncu svoje biografije pisateljica Phyllis Auty takole: »Nič čudnega ni, da je izredni človek, ki je v svojem življenju doživel dovolj izkušenj za več polnih življenj, postal legenda, še dokler je živ. Če je človek živ mit, ima morda nekatere neprijetnosti, kot je ta, da je postal Tito veličastna, a osamljena osebnost. Toda njegov položaj prinaša tudi svoje plačilo, in gotovo je čutil globoko zadovoljstvo nad tistim, kar je ustvaril. Na vprašanje, ali bi bil ravnal drugače, ko bi lahko še enkrat živel, je odgovoril: »Mislil, da bi šel po isti poti. Morda bi kaj bolje naredil. Lahko rečem samo to, da mi je žal, da nisem mogel še več doseči.« Na vprašanje, po čem bi želel, da bi se ga ljudje spominjali, je odgovoril: »To ni moja stvar. Zgodovina bo povedala, kaj je bilo dobrega v mojem življenju, in ljudje se me bodo spominjali po tem. Zgodovina bo tudi povedala, kaj ni bilo dobrega. Jaz sem se trudil, da bi posvetil življenje blaginji ljudstva in dežele in ga bom posvečal, dokler bom mogel.«

Plemenito jeklo v njem je skovalo življenje

In zato je ključ za razumevanje tega velikega človeka dvajsetega stoletja, tega državljanja sveta, v njem samem, v njegovi mladosti in njegovem dozorevanju, v njegovem boju in njegovi obolevnosti. Razmere in dogodki so ga oblikovali, kakor oblikujejo silerhega človeka, toda ko ne bi bilo v njem plemenito jeklo, ga življenje ne bi moglo skovati, kakor ga je.

In mar ni njegovo razmišljanje v rojstem Kumrovcu pred vojno, ki ga je zaulpal Krleža, v bistvu poznejše razmišljanje o revščini in pomanjkanju v svetovnih razsežnostih, a tudi o potrebi, da je treba nekaj ukreniti za osvoboditev človeštva iz te sužnosti.

... »Neopažen sem prišel v Kumrovce tik pred sončnim zahodom,« je pozneje pripovedoval Krleža Tito, ki je leta 1937 na skrivaj obiskal rojstno vas Kumrovce in Zagorje. »Prikradel sem se k sadovnja-

BOŽIDAR PAHOR

ODLIKOVANJE – Tretjič narodni heroj leta 1977

ODNOSI – Z Leonidom Brežnevom v Moskvi leta 1977

MOSTOVI – Hua Guofeng in navdušen sprejem v Pekingu leta 1977

Dediščina poldruge milijarde ljudi: neizbrisno potrdilo Titovega vztrajnega, načelnega, doslednega boja

Na svojih poteh – zgodovinskih poslanstvih miru – je Tito obšel svet in svetu zapustil dragoceno dediščino – izvirna načela neuvrščenosti. »Dragi prijatelji in tedni, najtopleje bi se vam rad zahvalil za to visoko priznanje, ki ga delim z vsemi tistimi, ki so skupaj z menoj ustvarjali in utrjevali neuvrščenost, krepili in razvijali gibanje do tega, kar danes predstavlja v Havi.« Tako je dejal – na koncu poti, za katero se je žrtvoval do zadnjega – ko so mu v Havi izrekli slovesno priznanje za »častno, predano in učinkovito zvestobo zamisli, ki je danes dediščina poldruge milijarde ljudi. Kot da bi se spominjal Nehruja in Naserja in tistega srečanja na Brionih, kjer je bilo vrženo zgodovinsko seme korenin neuvrščenosti. Dano mu je bilo, da je preživel oba in doživel trenutke, ko je neuvrščenost nesporodno, neovrgljivo, nepogrešljivo dejstvo: na poti v boljši in varnejši svet. Ta misel se vleče skozi skromne zapiske, sestavljene v tem trenutku, skozi naša doživljanja Tita, človeka miru. Nismo se dogovarjali – tako se nam je samo zapisalo. Zapisalo in iz bolečega dejstva prevrnilo v trdno zavest, ki je bila njegovo vodilo: »Treba je verovati v Jugoslavijo.« Socialistično, samoupravno in neuvrščeno – Titovo.

Tisto poletje 1956. leta je bilo prelomno. Takrat seveda, saj tega je skoraj četrto stoletje, vsega nismo videli in vedeli. In tako tudi brionskega sestanka Nehruja in Naserja s Titom kljub množici podobnosti (pa tudi zaradi drugih omejitev) zagotovo nismo bili sposobni oceniti za tisto, kar je bil – prva formulacija zamisli, o kateri smo takrat pisali, da je »neodvisna izvenblokovska politika« in zametek gibanja, ki mu danes pravimo neuvrščenost.

Kakšno poletje! Morebiti je le nostalgija, obžalovanje mladosti, ampak tisto poletje (in tako smo tudi pisali, ko je iz domala neznanega Egipta nekaj dni pred Brioni prišel prvič k nam mladostni Gamal Abdel Naser) je bilo ozarjeno, od sonca in tistega neverjetnega poleta petdesetih let, ki je po kominformoski bitki ponese Jugoslavijo v čisto drugačne čase, kot smo jih bili navajeni. Zaradi Tita in s Titom, ker je govoril in delal, kot so Jugoslovani čutili.

Ravnokar je bila podpisana moskovska deklaracija in na zahodu so domala vsi, razen redkih, govorili, da Jugoslavija »niha nazaj na vzhodu«.

Tisto poletje je bilo tako ozarjeno, da marsičesa nismo razumeli.

Kako naj bi bili razumeli? Svet je bil trdno razdeljen na dva sveta in z obeh strani je veljalo pravilo, da tretje poti ni. Tudi veljalo drugače: je bil tisti svet od sedanjega. Kljub spremembam po drugi vojni se ga je držalo še neznančno več »včerajnjega sveta« kot danes.

Toda nekaj se je začelo lomiti. Na Madžarskem so naglasi Rakosija, pa so dobili le stalizem brez Stalina, v Poznani so udarili delavci, ki jih niso znali razumeti, v Indokini je odpovedal zadnji poskus posredovanja, volite, napovedane na jugu in na severu Vietnamu so bile na lepem odložene, Suez je bil še last mednarodnega konzorcija, Afrika se je šele zbujala, a v Alžiriji se je že razvnela osvobodilna vojna.

Občutili smo jo tudi v Puju in na Brionih. V političnem in filmsko-festivalskem vrvežu takrat edinega puljskega hotela so se znašli štirje skromni možje – Ferhat Abas in tovariši. Skoraj neopazni, a bili so tam. In Naser in Nehru in Tito so jih poslušali in se v dvanajstih točki skupnega sporočila zavzeli za »zakonite pravice alžirskega ljudstva«. Začutili smo navsežadnje tudi jugovzhodno Azijo, ko je priletel princ iz daljne dežele. Norodom Sihanuk. Kambodža takrat in danes, Indokina 1956 in 1980. Jugoslavija, je rekel Sihanuk, je država, kjer »se na odločno spodbudo maršala Josipa Broza Tita razvija močna politika, ki zbujajo v svetu mnogo simpatij in upanja.«

Takrat smo v »Poročevalcu« zapisali: »Brez dvoma bo ta sestanek važen in o njem bodo morda govorili kot o sestanku treh. To pa ne bodo »veliki trije«, ker ne bo šlo za razdelitev interesev širše, ampak za določitev nove poti v mednarodnem sodelovanju, oziroma za ugotovitev, kako daleč smo na tej poti že prišli.«

Bil je začetek poti, dolge več kot četrto stoletje. Tisto, kar so Nehru, Naser in Tito takrat pretehtali in sklenili na dolgih, zaupnih in zelo odkritih pogovorih na brionski Vangi, ne »veliki« trije na Zahodu ne četrtri na Vzhodu niso razumeli – ali pa niso hoteli razumeti.

Tudi mi, ki smo se takrat motali med Puljem in Brioni, nismo vsega dojeli, le slutiti smo, da se na Vangi snuje nekaj velikega. Toda eno nam je bilo – vsaj Jugoslovonom – jasno. Tisto, s čimer je Tito dan, dva poprej v Beogradu nazdravil Naserju: »Prepričani smo, pa tudi sodobni razvoj je pokazal, da je mogoče... mir in blaginjo zagotoviti samo na temelju priznanja načela, da morajo biti narodi sami gospodarji v svojih državah.«

A ravno tisti dan, ko je bilo objavljenih trinajst točk brionskega sporočila, so v Londonu in v Washingtonu sklenili, da »zaradi razvoja v zadnjih sedmih mesecih« ne morejo dati posojila za zgraditev asfalskega jezua. Ta »razvoj« ni bil nič drugega kot prvi koraki novega Egipta iz polkolonialne odvisnosti.

Jesen je bila v znamenju sušne vojne in madžarske vstaje, kot da dejstva že v zametku dušijo brionske zamisli. A Tito je vedel.

»Človek mora biti potrpečljiv,« je rekel nekaj dni pozneje, ko je na Brionih sprejel udeležence »Sherwoodovega seminarja«, in gledati, kaj bo prinesla prihodnost, treba je verovati v Jugoslavijo in v doslednost njene znanje politike, kajti čemu naj bi se odpovedali politiki, ki nam je prinesla srečo in ki je po mojem mnenju tudi zdaj prispevala k pomirnitvi sveta.«

Bil je potrpečljiv in je doživel, da ga je zgodovina potrdila. Tisto poletje med Bledom, Beogradom in Brioni je bilo čudovito – bilo je prelomno.

Posebno mesto Bliznjega vzhoda

V veliki freski Titovih potovanj je imel Bliznji vzhod posebno mesto. Morda ga ni območja na svetu, kamor bi se bil tolikokrat vračal in kjer bi bil tako intenzivno deloval, bodisi kot eden od duhovnih voditeljev neuvrščenosti ali kot državnik, ki se je vseskozi s posebno zavzetostjo trudil, da bi prispeval k razrešitvi krize, ki se je vedno znova razplamtevala zaradi arabsko-izraelskega spora in zaradi vmešavanja velikih sil na tem občutljivem območju.

V teh prizadevanjih je predsednik Tito vedno izpričeval vztrajnost, načelnost in doslednost. Zaradi tega so ga arabski državnik in arabski narodi globoko spoštovali in ga cenili kot resničnega prijatelja, na katerega so lahko v najbolj kritičnih trenutkih zanesljivo računali in od katerega so lahko vedno pričakovali koristen nasvet, nasvet človeka, ki v trenutku krize in napetosti ni bil pod tako močnim vtisom dogajanja kot neposredno prizadelec in je znal oceniti položaj mirno in preudarno.

Malone do dneva natanko pred letom dni se je Tito vrnil z zadnje turneje po državah Bliznjega vzhoda; bila je to hkrati

ti njegova zadnja velika etapa v potovanju življenja, pred odhodom v Havano.

Živo nam je ostalo v spominu tisto sončno jutro, ko je jordanski kralj Husein sprejel našega predsednika na letališču v Amanu, kjer so mu beduini iz Arabske legije pripravili pravo paradu v malem. Tito, vzravnal kot vedno, je dostojanstveno nosil v sebi globoko bolečino. Le dan poprej ga je v Damasku potrla novica o smrti tovariša in soborca Edvarda Kardelja.

Aman je tistega jutra izžareval vsu toplino in iskrenost, ki so jo čutili mali jordanski narod in vsi arabski narodi do tega velikega človeka, ki je znal čutili z njimi kot državnik in kot prijatelj. Kralj Husein, ki ga je dostikrat buren politični razvoj v Jordaniji in okrog nje pripeljal do stališč, ki jih je bilo lani izredno lahko ugledati z jugoslovanskimi ocenami položaja, je Titu na vsakem koraku izkazoval spoštovanje, ki je daleč presegało okvire državnikaškega protokola. Ravnal je s spoštovitostjo mlajšega člana rodu do velikega starostja.

Ko se danes v spominu vračamo k številnim Titovim srečanjem z arabskimi državniki, se spominjamo, da je znal naš predsednik vedno ustvariti v teh stikih tako ozažje, da je vzbujal svojim sobesednikom spoštovanje, vendar jih hkrati srečanje z njim ni spravljal v zadrego, ker jim je s spoštovanjem vival tudi zupanje. V teh stikih ni bil pokroviteljski, obnašal se je prirojen sproščeno in mirno dostojanstveno. Velikokrat smo poslušali izza brnečih televizijskih kamer prve besede, ki jih je izmenjal na začetku pogovorov z mnogimi arabskimi voditelji, in vedno smo opazili, kako zna z nekaj stavki razvedriti ozažje, potem pa s stvarnimi mislimi preiti naravnost k stvari.

Kairo in Alžir, Tripoli in Kartum, Damask in Bagdad, Kuvajt in Aman, Beograd, Brioni in Brdo, Naser in Sadat, Bumedien in Gadafi, Nimeiri in Asad, Bakr in Sajed, Husein in Arafat – to so bili ljudje in kraji njegovih srečanj z Arabci, ki jih je vedno znova impresioniral s svojo modrostjo in odkritim prijateljstvom, z Arabci, ki jim je znal pogledati v misli in v duše in si je vedno prizadeval za uveljavitev njihovih skupnih stališč in za njihovo enotnost.

Naser in Egipt sta imela v teh arabskih srečanjih posebno mesto – zaradi neuvrščenosti, zaradi egiptovske poti v socializem, zaradi ključne vloge Egipta v arabskem svetu, zaradi obsebnega prijateljstva. Posebno mesto so imeli tudi Palestinci, s katerimi je simpatiziral v njihovem boju za narodno osamosvojitev in pridobitev lastne države.

Toda upali bi si trditi, da osebnost čustva niso nikoli vplivala na Tita tako, da bi spreminjala ocene, ki jih je gradil na osnovi stvarnega stanja. Bil je vedno odkrit in neposreden, dosleden in načelen do vseh sobesednikov. Za svojega so ga imeli vsi Arabci.

Moskva, Pjongjang, Peking

Živi so ostali v spominu vtisi s poti, ki so ji predstavniki svetovnega žurnalizma dali ime »zgodovinsko poslanstvo miru«: predsednik Tito je avgusta in septembra 1977 opravil približno 16.000 kilometrov dolgo pot, na kateri so bili Moskva, Pjongjang in Peking poglavne etape trojnega uradnega in prijateljskega obiska.

Intenzivni, odkriti in prijateljski pogovori med Brežnevom in Titom – so znova potrdili polno veljavnost že ob prejšnjih priložnostih potrdati načel, na katerih se že vrsto let uspešno ter v obojestransko korist in zadovoljstvo razvijajo odnosi med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo. Delovno in prijateljsko vsebino odkritih razgovorov v Moskvi je odražala tudi slovesnost v kremeljski »Andrejevi dvorani«, ko je Leonid Brežnev šefa naše države odlikoval z enim najvišjih sovjetskih odlikovanj, z »redom oktohrske revolucije«.

Skratka, sovjetski del Titove poti je tako v uradnem delu obiska kot med potikom ob Bajkalskem jezeru potrdil, da sta Sovjetska zveza in Jugoslavija z »beograjsko deklaracijo«, »moskovsko izjavo« in poznejšimi dokumenti začrtali pot sodelovanja, ki je trajna in edino možna.

Sprejem, ki ga je DLR Koreja pripravila predsedniku Titu, je odkril drugo razsežnost svetovne stvarnosti. Velikanski transparenti v korejščini in srbohrvaščini »Bodimo gospodarji v svoji hiši« in »Združimo se narodi, ki se bore za obrambo in zaščito samostojnosti«, so odkrivali, da smo v deželi, ki je v Colombo postala polnopravni član gibanja neuvrščenih, in da ta dežela z grandioznim sprejemom Titu izraža s tem predvsem priznanje državi, ki jo predstavlja, priznanje Titu in Jugoslaviji za njun delež v razvoju neuvrščenosti.

Korejska etapa Titove poti je brez dvoma tako politično kot v zunanjih manifestacijah potrdila življenjsko moč in dinamiko gibanja neuvrščenih, v katerem majhne države na najrazličnejših zemljepisnih širinah vidijo najbolj trdno jamstvo za svojo neodvisnost in razvoj kot za varnost na svetu sploh.

Prvo srečanje najvišjih voditeljev dveh držav, ki sta izvedli vsaka svojo, izvirno revolucijo, je bilo na pekinškem letališču kar se da preprosto, neformalno in prisrčno, pa hkrati močno veličastno, ljudsko in samo po sebi umetno: Tito in Hua Guofeng sta si na letališki ploščadi brez preprog in zunanjega bliska segla v roke, ko so bili jugoslovanski gostu brez protokolarnega reda predstavili najvišji kitajski voditelj in ko sta pionirja kot gostitelja obhoda živobavne in graciozne folklorne parade opravila svoj posel, pa je kolona avtomobilov oddrsala proti prestolnici in na zgodovinskem trgu Tien An Men zapeljala med stotisočglavo množico, ki je v senci rdečih zastav pripravila sprejem, kakršni gre po tradiciji najbolj spoštovanim gostom.

Sprico diskretnosti, tako značilne za Kitajsko, je bilo moč uspešnost razgovorov meriti predvsem po zunanjih manifestacijah: rdeče zastave na trgu Tien An Men so tretjega dne zamenjali z zastavami obeh držav. Ljubezna pozornost, ki jo je bila jugoslovanska delegacija v poznejših dneh deležna v Šanghaju, Hangzhouu in Urumiju, pa je potrjevala, da je bilo uradno delo v Pekingu uspešno opravljeno. Prvo srečanje najvišjih voditeljev tako različnih držav, kot sta Kitajski in Jugoslavija, je prepričljivo pokazalo, da je med njima kljub različnosti pogledov in problemov možno plodno sodelovanje, ki ima za skupni imenovalec prav priznavanje in spoštovanje te različnosti. In še nekaj bistvenega so potrdili ti razgovori: da je Kitajska sogovornik, ki realistično upošteva, da njeni (trenutni) nasprotniki niso in ne bodo tudi nasprotniki za njene sogovornike. Z drugimi besedami: v Pekingu je bilo nepreklicno potrjeno temeljno načelo jugoslovanske zunanje politike, da naših odnosov z državami v nobenem primeru ne morejo pogojevati odnosi teh držav do drugih dežel.

Načela, ki so bila na tej Titovi poti razčiščena ali potrjena v Moskvi, Pjongjangu in Pekingu, v vsem upravičujejo zveze, ki ga je ta pot dobila v tisku: zgodovinsko poslanstvo miru.

»Ko govorimo o neuvrščenosti, govorimo o Titu«

Šele nekaj mesecev po šesti konferenci neuvrščenih na vrhu na Kubi misel prav dojamemo, v kolikšni meri je bilo ime jugoslovanskega predsednika Tita povezano s Havano. Kar poročevalcu ni bilo v vseh podrobnostih očitno zaradi pritiskov trenutnih vtisov v »Palacio de convenciones«, tedaj tribune več kot sto voditeljev držav ali vlad, je postajalo tem jasnejše, kolikor bolj se je večal časovni odmik od Havane.

Zdaj vsekakor ni več nobenega dvoma, da je bil najbolj neposreden, neformalen

Politika neuvrščenosti je trajna usmeritev Socialistične federativne republike Jugoslavije in naše Zveze komunistov. Delavski razred, narodi in narodnosti Jugoslavije, ki aktivno sodelujejo v mednarodnem življenju in posebej še v gibanju neuvrščenih, s tem izpolnjujejo svoj internacionalistični dolg do svetovne skupnosti in človeškega napredka. To smo ob vseh priložnostih izpričali tudi v dejanjih, ko smo podpirali in podpiramo vse tiste, ki so se bojevali in se bojujejo za svobodo, neodvisnost in družbeni napredek sploh.

V komunističnem gibanju se zdaj čedalje bolj uveljavljajo različne poti boja za socializem in nove oblike sodelovanja revolucionarnih in najširših demokratičnih sil, sloneče na načelih neodvisnosti, enakopravnosti, samostojnosti in nevmešavanja. Pri tem prihaja posebej do izraza odgovornost vsakega revolucionarnega gibanja pred svojim delavskim razredom in ljudstvom. To je že pripeljalo do okrepitve vrste komunističnih in delavskih partij in do tega, da se je povečal njihov politični vpliv v nacionalnem obsegu, kar pozitivno vpliva tudi na splošne politične razmere v Evropi.

Govor na konferenci evropskih komunističnih in delavskih partij, Berlin, 30. junija 1976

V zadnjem času se tudi nekatere države iz vojaško-političnih zvez približujejo politiki neuvrščenih sil, čemur je treba dati polno podporo. To se dogaja zato, ker vidijo v tej politiki pot in način za krepitev svojega položaja in zaščito lastnih interesov, in zato, ker se sicer povsod po svetu krepi zavest, da prihodnost človeštva pripada svetu brez blokov. Sicer pa postaja vsakomur jasno, da v današnjem svetu ni možnosti, da bi katerekoli izmed obstoječih blokovskih skupin prevladala nad drugo.

Neuvrščenost je postala danes zares svetovna politika, ker temelji na integralnih interesih sveta in si prizadeva za doseg univerzalne rešitve v razmerah, v katerih so ideološke in številne druge delitve še zmerom resnične. Zaradi vsega tega se neuvrščenost nikakor ne more omejevati na ožje okvire držav v razvoju ali tako imenovanega tretjega sveta, južne poloble in podobno. Kakor je današnji svet medsebojno odvisen, tako ima tudi politika neuvrščenosti globalni značaj.

Govor na 5. konferenci neuvrščenih v Colombu, 17. avgusta 1976

Bistvene objektivne predpostavke politike neuvrščenosti se tudi danes niso spremenile. Trdno sem prepričan, da se zgodovinska vloga našega gibanja ne le ne zmanjšuje, temveč se krepi in vedno znova uveljavlja. Naše gibanje je torej po bistvu svojih dejanj in opredelitev usmerjeno v prihodnost. Odkiramo se v svet in ponujamo roko vsem, ki so pripravljeni na skupna prizadevanja za enakopravne in bolj pravične mednarodne odnose. To krepi zaupanje v našo moč in sposobnost, da še naprej uspešno napredujemo po svoji poti.

Gibanje, ki se zavzema za demokratizacijo odnosov v svetovnem obsegu, kot je gibanje neuvrščenosti, je bolj od drugih vezano na to, da spoštuje demokratične norme ravnanja v medsebojnih odnosih. Zavedati se moramo nevarnosti vsiljevanja oziroma, sebičnih interesov, ki načenja solidarnost in moč našega gibanja. Prepričan sem, da je dozorela potreba, da neuvrščene države v svojem in v širšem interesu najdejo učinkovite načine za mirno in demokratično poravnavo nastalih sporov.

Govor na ministrski konferenci neuvrščenih v Beogradu, 25. julija 1978

Zgolj dejstvo, da na konferenci sodelujejo predstavniki več kot sto držav, dveh tretjin človeštva, zgovorno pričča o zgodovinskih vrednotah politike neuvrščenja in o uspešni poti, ki jo je gibanje prehodilo od svoje prve konference v Beogradu leta 1961. Že takrat smo imeli pred očmi, da je treba preiti, kot je zapisano v beograjski deklaraciji, »od starega reda, temelječega na nadvladi, k novemu redu, ki naj bi temeljil na svobodi, enakosti in družbeni neuvrščenosti.«

Nikoli nismo enačili blokov, ne po vrstnem redu njihovega nastanka ne po kakih drugih obeležjih. Od vsega začetka pa smo se dosledno izrekli proti blokovski politiki in tuji nadvladi, proti kakršnim koli oblikam politične in ekonomske hegemonije, za pravico vsake države do svobodnega, neodvisnega in samostojnega razvoja. Nikoli nismo privolili, da bi postali orodje ali rezerva kogar koli, saj tega ni moč povezati z bistvom politike neuvrščenja.

Zlasti se ne smemo sprijazniti z vsiljevanjem tuje volje narodom z vojaškimi intervencijami. To je v popolnem nasprotju z načeli ustanovne listine OZN in s politiko neuvrščenosti.

Govor na 6. konferenci neuvrščenih, 5. septembra 1979

in v »Palacio de convenciones« najbolj enodušno sprejet dogodek govor gvinejskega predsednika Sékouja Touréja, za katerega se je ta odločil ob sedmih zjutraj, po prečuti noči zavoljo podaljšanih razprav in malo pred koncem konference.

V kratkem, vendar po iskrenosti in toplini silovitemu govorniškem nastopu je Sékou Touré predlagal, naj konferenca sprejme posebno resolucijo v znak časti in priznanja jugoslovanskemu predsedniku Titu. Nikoli prej ni gibanje neuvrščenih na tak način izrazilo hvalečnosti kateri od svojih osebnosti.

»Ko dajemo javno in slovesno priznanje našemu velikemu tovarišu Josipu Brozu Titu, bi radi poudarili predvsem njegovo neomajno zvestobo ciljem, ki si jih je na začetku zastavilo gibanje,« je v globoko občutenih besedah, ki so jih večkrat prekinili aplavzi, dejal Sékou Touré.

»Ni veliko ljudi na svetu, ki bi mogli hoditi po poti boja tja do njegovih let. Ne vemo, če bo kdo od navzočih opustil ali izdal boj. Zato tudi spoštovanje, ki ga danes izkazujejo človeku, ki je ostal zvest svojemu boju, častno, predano in učinkovito,« je tedaj v zgodnjih jutranjih urah poudarjal gvinejski predsednik.

Po teh besedah, ki so jih šefi držav ali vlad pozdravili stoji in z dolgotrajnim poskanjem, je vstal tudi predsednik Tito in z značilno jedrnatostjo dejal, da priznanje, ki mu je bilo podeljeno, zasluži vsi, ki so pripomogli h krepitevi gibanja. »Dragi prijatelji in tovariši,« so takrat pod svodom palače, odete v zelenje palm, odmevale Titove besede, »najtopleje bi se rad zahvalil za to visoko priznanje, ki ga delim z vsemi tistimi, ki so skupaj z menoj ustvarjali in utrjevali neuvrščenost, krepili in razvijali gibanje do tega, kar danes predstavlja v Havi.«

Vsak hip smo jugoslovanski poročevalci v Havi čutili pozornost in časti, ki sta jih bila tudi deležna predsednik Tito in njegova država. To se je kazalo prav na vsakem koraku: od tistega dne, ko se je z jeklenosivega neba na havansko letališče José Martí spustilo posebno predsedniško letalo, pa je kljub siloviti tropski plohi pričakalo nekaj sto poročevalcev, več kot katerekoli drugega predsednika, tja do dne, ko se je boeing 727 s predsednikom Titom pri odhodu za las izognil prihajajočemu ciklonu Frederico.

Tito pa ni bil le osrednja, temveč tudi ena najbolj dejavnih političnih osebnosti havanske konference na vrhu. Med samo konferenco se je z njim v rezidenci v havanski četrti Cubanacan pogovarjalo in posvetovalo več kot trideset voditeljev držav in vlad neuvrščenih.

Svoj največji prispevek in pomembno obeležje doslej najbolj pomembnega zborovanja neuvrščenih pa je predsednik Tito brez dvoma dal s svojim nastopom na konferenci. To je bil govor velikega državnika, ki mu je predsedujoči, predsednik države gostitelj Fidel Castro, dal besedo kot prvemu med voditelji v splošni razpravi konference na vrhu, in govor, ki je usmeril tok razprav šestega vrha neuvrščenih in na koncu tudi ton in cele odstavke zaključnih dokumentov konference in njihovo usmeritev v ponovnem poudarjanju na naslavljanju gibanja na neodvisnost, zunajblokovsko usmerjenost, pravico do svobodnega razvoja in druga izvirna načela neuvrščenja.

Z besedami in z vsemi svojimi napori je jugoslovanski predsednik v Havi znovič potrdil svojo odločilno vlogo v gibanju, za katerega je vključena podluga milijarda človeštva. Najbolj popolno sta to za mikrofoni v »Palacio de convenciones« najbrž izrazila jamajski predsednik Malcolm Manley, ki je dejal, »ko govorimo o neuvrščenosti, govorimo o Titu,« in bangladeški predsednik Ziaur Rahman, ki je v imenu vseh neuvrščenih poudaril: »Tito pripada nam vsem.«

JAKA ŠTULAR
ANDREJ NOVAK
MIRAN ŠUŠTAR
DUŠAN SNOJ

RAZUMEVANJE – S predsednikom Carterjem leta 1978

NA ČELU PARTIJE – Med XI. kongresom ZKJ v Beogradu leta 1978

MATERIN LIK – V Bistrici, 10. maja 1979

Tito: »Deloval bom za enotnost, od vrha do spodaj, od najvišjega voditelja prav do navadnega občana«

Teleprinterji so v zadnjih sedemindvajsetih letih sedemkrat sporočili svetu enake besede: »Za predsednika republike je izvoljen Tito«. Prvič se je to zgodilo 14. januarja 1953, zadnjič pa 16. maja 1974. Obakrat v isti zgradbi sredi Beograda, le da smo jo v začetku petdesetih let imenovali ljudsko skupščino, zdaj pa je to skupščina SFRJ. Obakrat so navzoči z burnim ploskanjem pozdravili soglasno izvolitev, le da so v skupščinskih klopih pred dobrim poltretjim desetletjem sedeli poslanci, leta 1974 pa delegati. In obakrat je predsednika republike pričakala navdušena množica ljudi, salve pa so naznanile trenutek izvolitve.

Vzmemirjeno je dan po sprejemu ustavnega zakona FLRJ na govorniškem odru takratne ljudske skupščine spregovoril poslanec Jovan Veselinov. Dejal je: »Razredi in narodi so imeli v svoji zgodovini osebnosti, ki so videle dlje kot drugi, ki so bolj kot drugi lahko določale razvojne poti, poti bojev k zmagi. Te osebnosti so postajale zastave, pod katerimi so se borili milijoni. Takega človeka imajo tudi naši jugoslovanski narodi. Ta osebnost je tovarš Tito... zato ga v imenu tovarišev narodnih poslancev predlagam za predsednika republike...«

Poročevalci so zapisali, da je časnikarski jezik preskromen, da bi lahko približno izrazil vse tisto, kar se je potem, ko je Jovan Veselinov Tito predlagal za predsednika republike, zgodilo v skupščinski dvorani. Ploskanje, pesem, skandiranje Titovega imena, objemanje poslancev... Funkcija predsednika republike je Tito pred sprejemom ustavnega zakona nameraval razmeroma malo pozornosti. Veliko več časa je posvetil graditvi ljudske oblasti, gospodarskemu razvoju, zunanji politiki. Tudi ustava FLRJ je leta 1946 odmerila skoraj polovico prostora za vodstvo države. Po njej je bivše predsedstvo AVNOJ postalo prezidij ljudske skupščine FLRJ, le da ni imelo zakonodajne oblasti. Prezidij je opravljal vlogo kolektivnega predsednika države s pomočnimi pravilnicami, saj je tudi skliceval in razpuščal skupščino.

Ustavni zakon je namesto kolegijskega poglavarja države določil individualnega predsednika republike, ki je bil hkrati predsednik zveznega izvršnega sveta in vrhovni komandant vojske.

Po tej prvi izvolitvi so bile v 21 letih, štirih mesecih in dveh dneh še šestkrat volitve prvega državljanja: 29. januarja 1954, 19. aprila 1958, 30. junija 1963, 17. maja 1967 in 29. julija 1971 ter zadnja – 16. maja 1974, ko je postal Tito predsednik SFRJ brez omejitve mandata.

Ze ob pripravi ustave pred slabima desetletjema, ko se je rojevala listina samoupravljanja, kakor radi imenujemo to ustavo, so iz vseh jugoslovanskih krajev prihajali predlogi, naj bo Josip Broz Tito tudi po besedah ustave predsednik republike. Njegovo ime se je res prvič pojavilo v ustavnih določbah. V 220. členu ustave SFRJ iz leta 1963, ki govori o mandatu predsednika, je zapisano, da za izvolitev na položaj predsednika republike ni omejitve za Josipa Broza Tita.

Ustvariti moramo telo s popolno odgovornostjo

Ko so v začetku sedemdesetih let nastajale pomembne ustavne spremembe, je na sestanku s političnim aktivom Zagreba tovariš Tito med drugim dejal:

»Ob tej priložnosti hočem nekaj reči tudi o potrebi po reorganizaciji sistema naše državne uprave, od najvišjega vrha navzdol. Glede tega se marsikaj govori, o tem pa zunaj že pišejo tudi v časopisih. Zdej, ko bomo imeli sejo predsedstva FKJ, bomo razpravljali tudi o tem. Nekoliko hitreje se bomo morali lotiti te reorganizacije. Gre predvsem za vprašanja ustanovitve predsedstva SFRJ...«

Ko bomo izvedli to reorganizacijo, bomo imeli na vrhu ljudi, ki – oprostite, ker boste morda oporekali temu, kar bom

povedal – ne bodo »republikanci« v vrhu. To bodo najboljši ljudje iz republik, katerim boste zaupali. Biti bodo morali samostojen dejavnik, ki bo reševal probleme, ne pa da bi kot predstavniki republik poslušali, kaj bo od njih prišlo...«

Zakaj je ta reorganizacija potrebna? Zunaj so že obširno pisali, da bo Jugoslavija razpadla, ko se bom umaknil. Tudi pri nas je bila vrsta kombinacij, kdo bo prišel na moje mesto. Pri tem sem mislil, da bi to utegnilo povzročiti zelo hudo krizo. Tukaj bi se postavilo vprašanje, kdo bo prišel na moje mesto in prevzel pristojnosti, ki jih zdaj na podlagi ustave imam, čeprav se tudi te moje pravice, to moram reči, včasih kršijo. Prav zato, da naša jugoslovanska socialistična skupnost ne bi zašla v takšno krizo – kar mnogi na tistem želijo – moramo izpeljati to reorganizacijo. Storit moramo vse, da bo naša socialistična skupnost Jugoslavija ostala trdna, neodvisna od tega, kdo bo na tem mestu. Ustanoviti moramo torej avtoritativno telo, ki bo nosilo vso odgovornost. V tem telesu je treba doseči kohezijo, ki bo s svoje strani vplivala na enotnost vse skupnosti...«

Z eno besedo, težnja reorganizacije je v tem, da bi bilo to predsedstvo nekakšen kolektivni predsednik Jugoslavije, da bi vsi njegovi člani nosili vso odgovornost za tisto, kar se v državi dogaja.

Dobro leto po tem govoru tovariša Tita je 21. seja predsedstva ZKJ v Karadjeviu podrobno razčlenila tudi nadaljevanje Titovih misli o ustanovitvi predsedstva SFRJ, saj je v Zagrebu tudi dejal, da so se ob začetku razprav o reorganizaciji pojavila negotovanja in tudi določene dezorientacije. »Začelo se je govoriti,« je rekel, »da bo to nekakšen direktorij in podobno. To so neumnosti. Nekaterim seveda to ne ustreza. No, ravno prav je, da bodo s tem spodmaknjena tla nekaterim težnjam, ki obstajajo v nekaterih krogih naše države.«

Edini izhod za našo državo

Na že omenjeni zagrebški seji je predsednik Tito posebej povedal, zakaj predlaga ustanovitev predsedstva SFRJ. »Odkrito moram reči, da sem kot predsednik republike dolžan to sprožiti. Ko sem bil izvoljen za predsednika republike, sem po ustavi dobil veliko pravic. Sam sem to sprožil, saj bi se lahko komu zdelo, če bi šlo to mimo mene, kot da so me hoteli odstraniti.«

Sicer pa sem že precej dolgo na tem položaju in želim bi, da bi imel nekoliko več možnosti ukvarjati se tudi z nekaterimi drugimi posli. Tu bo sedaj kolektivno telo, za katerega bomo morali vsi skrbeti, da bo čim boljše, čim bolj učinkovito, da bodo v njem ljudje, ki imajo pri nas čim večjo avtoriteto. Tedaj tudi ne bo tistih nasprotij med republikami oziroma med posameznimi republikami in federacijo. Morda sem preveč optimističen, menim pa, da je to edini izhod za našo državo.«

Tuži tisk je podrobno poročal o teh Titovih besedah. Agencija UPI je na primer opozorila, da je 78-letni predsednik podal doslej svojo najkonkretnjšo napoved, kdo bo vodil Jugoslavijo po njegovem odhodu. Večina časopisov v svetu je stavek za stavkom citirala Titove misli in hkrati komentirala njihov pomen. Zapis

bi lahko strnili v mnenje, da je Tito pokazal ljudstvu Jugoslavije »prvi korak v postitvskem obdobju.«

Komentiranje ustanovitve predsedstva SFRJ se je nadaljevalo. Funkcije tega telesa so primerjali tudi s funkcijami izvršnega komiteja v Zvezi komunistov Jugoslavije, ki ga je ustanovil IX. kongres. Koncem leta 1970 pa je predsednik Tito na skupni seji skupščinskih zborov že podrobneje orisal bodoče naloge predsedstva. Med drugim je dejal: »Rad bi predvsem povedal, da predlagam spremembe, kot so ustanovitev predsedstva SFRJ in ustrezne spremembe v funkciji federacije in odnosih federacije, republik in pokrajin, niso in jih ni treba pojmovati samo kot politične spremembe, ki jih narekuje sedanji trenutek. Te spremembe so pomemben korak v nadaljnjem razvoju družbenogospodarskega in političnega sistema na poti doslednega uresničevanja nacionalne enakopravnosti in socialističnega samoupravljanja.«

Formalni predlog zvezni skupščini, prvi sproži postopek za spremembo zvezne ustave je predsednik republike poslal 14. decembra 1970.

Med razpravo o novih ustavnih določilih je predsednik Tito na vseh javnih nastopih govoril o bodočem vodilnem organu v državi. O tem, da Jugoslavija potrebuje predsednika republike, vendar naj bi njegov mandat trajal samo eno leto. Vsa ko leto naj bi volili predsednika iz druge republike, tako da bi zagotovili dosledno enakopravnost. Aprila leta 1971 je v Bugojnu napovedal: »Prepričan sem, da bo temu predsedstvu veliko lažje izravnati in urejati tisto, kar ga bo čakalo, kakor pa denimo predsedniku, kot sem zdaj jaz...«

Imam velike življenjske izkušnje in dosti sem razmišljal o tem, kakšna rešitev bi bila najboljša. O tem, da se bom umaknil. Ugotovil sem, da je to za Jugoslavijo v sedanji fazi razvoja najbolj demokratično in najbolj sprejemljivo.«

Prvi izvoljen predsedstvo SFRJ

Nekaj mesecev pozneje, 29. julija 1971, so poslanci zvezne skupščine izvolili prvo predsedstvo SFRJ. Josip Broz Tito pa je šestičlanski predsednik republike. Ob tej izvolitvi je dejal: »Dovolite mi, da povem svoje mnenje o nekem vprašanju, glede katerega sem dolžan povedati, da ne po ustavi ne po svojem hotenju ne bi mogel sprejeti predlogov in želja mnogih naših kolektivov, organizacij in ustanov, da bi me izvolili za dosmrtnega predsednika republike. Zares zelo cenim to zaupanje in se iskreno zahvaljujem zanj. Moja želja pa je, da bi na tem položaju, v tej funkciji ostal, dokler sem prepričan, da jo lahko opravljam, ali samo kakšno leto, da bi pomagal novemu, najvišjemu vodilnemu organu – predsedstvu SFRJ – da bi lahko povsem normalno funkcioniral.«

Vse do tega trenutka – do izvolitve predsedstva SFRJ, tudi novinarji predsednika Tita niso spraševali, kaj bo v Jugoslaviji, ko ga ne bo. Prvi je to vprašanje direktno postavil urednik oddaj Panorama pri britanski televiziji BBC Michael Charlton. Predsednik Tito ga je sprejel 12. oktobra 1972 pred obiskom britanske kraljice v Jugoslaviji. V intervjuju, kjer je bilo največ govora o nacionalnem vprašanju in je Josip Broz Tito poudaril, da gre za tiste sile zunaj, ki so proti enotni Jugoslaviji in ki hočejo dobiti vso državo ali posamezne dele pod svoj vpliv, pa čeprav za ceno razcepitve, in da obstajajo reakcionarne sile, ki nočejo, da bi se v tem delu Evrope razvijal socialistični družbeni sistem, je urednik oddaj Panorama na koncu vprašal: »Gospod predsednik, zelo odkrito ste spregovorili o težavah, ki jih imajo komunistične države, kadar morajo političnim voditeljem poiskati naslednika. Dovolite, da vas naravnost vprašam: vsi se sprašujejo, kaj bo po Titu? Kako gle-

»Niti malo nisem v skrbeh za prihodnost Jugoslavije. Dolga leta sem na tem položaju. Dolga leta imam sodelavce, ki z menoj dobro sodelujejo. Sprejeli smo celo vrsto ukrepov in tu se ne bo nič spremenilo. Ne morem priti ne do političnih ne do kakih drugih sprememb. Ustanovili smo predsedstvo SFRJ, ki bo tudi po meni nadaljevalo delo. To predsedstvo bo imelo predsednika in podpredsednika, tako kot zdaj. Nekaj malega razlike je v tem, da sem jaz zdaj tako predsednik predsedstva kot predsednik republike. Razumljivo je, da prihajajo novi rodovi. Državna struktura Jugoslavije se tako pripravlja, da ne bo nikakršnih pretresov, delo bo teklo naprej. Še več: morda bodo mladi rodovi celo srečnejši, morda bodo imeli celo več sreče tudi v upravljanju. Pri nas ni zaradi tega nikakršnih strahov. Poskrbeli smo, da jih ni. Sam sem pred več leti predlagal takšno strukturo. Ni mi bilo vseeno, kaj bo za menoj, zato sem mislil na to, kaj bi moralo biti, in v tej smeri smo delali.«

Iz intervjuja za »Dagens Nyheter«, 1976

»Jugoslavija danes ni več to, kar je bila. Zdej ima razvito gospodarstvo, veliko tovarn in vse tisto, kar potrebuje sodobna država. Seveda pa nas doseženi uspehi ne smejo uspavati, marveč moramo še hitreje napredovati, še bolj krepiti naše vrste. Varovati moramo naše bratstvo in enotnost in nikomur ne dopustiti, da bi onemogočil uresničevanje naših zamisli pri izgradnji lepše in srečnejše prihodnosti naših narodov.«

Tudi med vojno smo morali dokazovati, kdo se bojuje proti okupatorju, kdo preliva kri v tem boju. Težko je bilo prodrati v svet z resnico o našem boju in o našem hudem trpljenju. Pa tudi po vojni smo morali venomer dokazovati, da so naši narodi enotni in da je laž tisto, kar se govori – da bo Jugoslavija propadla, če ta ali oni odide, jaz ali kdo drug. Tako zelo je Jugoslavija danes povezana in enotna, ne glede na to, da živi v njej več narodnosti in da so kraji, ki še niso dovolj napredovali v svojem razvoju, čeprav so deležni stalne pomoči. Gre namreč za kraje, ki so bili brez vsake industrije, brez infrastrukture. Motijo se torej tisti, ki mislijo, da bo Jugoslavija za menoj ali kom drugim razpadla.«

Iz govora v Titogradu, 1976

»Vprašali ste, kaj vse ukrepamo, da bi zagotovili kontinuiteto politike, ki jo vodim, ko načelujem naši državi. Delamo vse, da se v tem pogledu ne bi nič spremenilo. Kot je znano imamo danes novo organizacijo oblasti, od spodaj do vrha. Danes imamo predsedstvo SFRJ kot kolektivnega predsednika, ki mu načelujem jaz. Predsedstvo je prevzelo tudi precej mojih obveznosti, kajti dela je mnogo. Sem pa tudi predsednik zveze komunistov in vrhovni poveljnik. Moram se ukvarjati tudi z zunanjo politiko in z vprašanji našega notranjega razvoja. Vidite, zato smo ustanovili predsedstvo, da bi se zavarovali pred morebitnimi trenji takrat, ko ne bom na tem položaju.«

Za »New York Times«, 1978

»Kamorkoli gremo, vidimo, kako naše ljudstvo diha, kaj čuti, kaj misli. Pogosto se sprašujem, zakaj kakšna drobnjarija, ki jo zunaj napihujejo, naleti na odziv pri nekaterih skupnicah v Jugoslaviji, pri ljudeh, ki bi morali biti pametnejši. Zakaj tega ne morejo videti? To me preseneča in čudi. Vendar vedite, da je v vsaki pšenici tudi plevel, pa tudi pri nas so takšni posamezniki. To pa nas naj ne skrbi in vznemirja. Mirnejši moramo biti do takšnih ekscesov, ne smemo dovoliti, da bi nas posamezniki s takšnimi postopki izzivali. Na takšne zadeve ne bi smeli reagirati preveč nervozno ali pa morda s kakšnimi ukrepi, ki bi nam zunaj bolj škodovali. Lotevati se moramo ukrepov, ki so lastni socialistični družbi, kot je naša, družbi samoupravljalcev, ki vedo kaj delajo, k čemu težijo in kakšna je njihova prihodnost, ki vedo, kakšni odnosi morajo biti med nami samimi.«

Iz zdravice 25. maja 1974

»Predsedstvo SFRJ, ki smo ga pravkar izvolili, je velika novost v življenju naše skupnosti. Storit moramo vse, da bo ta organ začel takoj delati. Zagotoviti moramo, da bo zares nemudoma prevzel vse odgovornosti, ki mu gredo po ustavi. Pri tem bom vztrajal in sam k temu prispeval.«

Predsedstvo SFRJ bo moralo delati kot kolektivni organ in predvsem upoštevati skupne koristi naših delovnih ljudi, vseh naših narodov in narodnosti. Seveda je dolžnost vseh članov predsedstva, da zastopajo tudi koristi svojih republik in pokrajin. Predsedstvo bo razpravljalo in sklepalo o najvažnejših, da tako rečem, strateških problemih naše skupnosti. Pri tem mislim na življenjska vprašanja notranjega razvoja, zunanje politike, varnosti in obrambe dežele. Z drugimi besedami, biti moramo mesto in središče usklajevanja interesov, družbenega dogovarjanja in odločanja v prid vsem. Predsedstvo bo seveda svojo dejavnost usklajevalo z zvezno skupščino, zveznim izvršnim svetom ter predstavniškimi organi republik in pokrajin. Skratka, celotno bodočo organizacijo našega državnega vrha vidim kot sistem samoupravnih institucij, ki se bodo med seboj dopolnjevale, pri čemer bodo seveda najodgovorneje opravljala vsaka svoje funkcije.«

Ob šesti izvolitvi za predsednika republike 29. julija 1971

date vi na problem nasledstva v Jugoslaviji?»

Predsednik Tito je brez pomisleka takoj odgovoril: »Takih ugi banj je veliko, in največkrat prihajajo od zunaj. Zlasti od tistih, ki ne vedo, kaj vse se je pri nas zgodilo po vojni, kaj smo ustvarili v državi – ne samo, koliko smo zgradili, temveč tudi, za koliko so se spremenili ljudje. Ustvarili smo novega državljanja, novega človeka...«

Ko bom šel, se ne bo nič spremenilo. Vse bo teklo naprej, tako kakor danes. Imeli bodo tudi razne pomanjkljivosti, imeli bodo težave, vendar upam, da jih bo vse manj. Toda ljudje bodo vedeli, da morajo držati skupaj. To je eno. Drugo pa je: naši ljudje zelo dobro vedo, da nimajo interesa iskati drugačne družbene ureditve, temveč da morajo to ureditev naprej izpopolnjevati, poglobljati in utrjevati. Glede tega nisem niti najmanj v skrbeh. Razna ugi banja, kaj bo, ko mene ne bo več, so brez kakršnekoli podlage.«

Povzeli smo Titove besede poslanecem zvezne skupščine, ko so šestičlansko izvolili Josipa Broza za predsednika republike. Takrat je dejal, da noče postati dosmrtni predsednik. Toda, komaj dve leti po tej izjavi, so znova začele prihajati iz vseh krajev Jugoslavije, iz republik in pokrajinskih skupšin, organizacij socialistične zveze, iz vrst mladih, od povsod, kjer so se zbirali ljudje, zahteve, naj mu ustava z določitvijo neomejene mandata zagotovi mesto, ki mu pripada.

Na skupni seji vseh zborov skupščine SR Slovenije so delegati 9. maja 1974 soglasno sprejeli naslednji sklep: »V smislu 333. člena ustave SFRJ in posluščujoč se pravice, ki jo daje ta ustavna določba, v želji, da čim popolneje izrazi splošno in nedeljeno razpoloženje ter voljo delovnih ljudi in občanov SR Slovenije, skupščina socialistične republike Slovenije predlaga

da skupščina Federativne socialistične republike Jugoslavije izvoli Josipa Broza Tita za predsednika republike brez omejitve trajanja mandata.«

Tudi skupščine drugih republik in pokrajin so sprejele podobne predloge. Obrazložile so jih z izredno zgodovinsko vlogo tovariša Tita pri oblikovanju, razvijanju in utrjevanju neodvisne in neuvrščene socialistične samoupravne Jugoslavije, skupnosti svobodnih in enakopravnih narodov in narodnosti.

Med vsemi izvolitvami tovariša Tita je bila najbolj slovesna prav ta zadnja, 16. maja 1974. V slovesni izjavi je predsednik Tito rekel: »Izjavljam, da se bom bojeval za varovanje suverenosti, neodvisnosti in nedotakljivosti države ter za uveljavljanje oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, da se bom zavzemal za uresničevanje bratstva in enotnosti, za enakopravnost narodov in narodnosti, za razvoj socialistične samoupravne družbe ter za uresničevanje skupnih interesov delovnih ljudi in občanov SFRJ in da bom spoštoval ustavo SFRJ in zvezne zakone ter vestno in odgovorno opravljal svojo dolžnost.«

V govoru takoj zatem pa je med drugim rekel: »Rad bi vam zagotovil, visoki predstavniki vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, da bom zmeraj ne samo želel, temveč tudi čutil dolžnost in si prizadeval, da bi upravičil zaupanje, ki mi je bilo izraženo, tako da bom opravljal obveznosti, zapisane v naši ustavi in v naših zakonih...«

Naša prihodna naloga, naloga predsedstva in moja osebna naloga bo v prvi vrsti varovati bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije, a ne samo varovati enotnost, temveč jo še krepiti, delovati za vse trdnje povezovanje naših narodov, za enotnost od vrha pa vse do spodaj, od najvišjega voditelja do navadnega občana...«

Tolikšnega odmeva, kot ga je bila deležna ta zadnja izjavitel predsednika Tita, v

svetu vse do tega trenutka še ni bilo. Če povzamemo samo enodnevni odmev tuje tiska na ta dogodek, so o izvolitvi poročali tako v Parizu kot v Moskvi, Varšavi, Berlinu, Pragi in Sofiji kot v Londonu, na Dunaju, v Bonnu, Bruslju, Atenah, Rimu in v državah zunaj Evrope.

V jugoslovanski ustavi zdaj o predsedniku republike govori 333. člen. Na začetku pravi: »Izhajajoč iz zgodovinske vloge Josipa Broza Tita v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji pri ustvarjanju in razvijanju SFRJ, razvoju jugoslovanske socialistične samoupravne družbe, uresničevanju bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije, utrjevanju neodvisnosti države in njenega položaja v mednarodnih odnosih in v boju za mir na svetu, v skladu z izraženo voljo delovnih ljudi in občanov ter narodov in narodnosti Jugoslavije –

lahko skupščina SFRJ na predlog skupščin republik in skupšin avtonomnih pokrajin izvoli Josipa Broza Tita za predsednika republike brez omejitve trajanja mandata.« Pri členov prej in sicer v 328. ustavnem členu pa je predvideno, da »s prenehanjem funkcije predsednika republike začne predsedstvo SFRJ izvrševati vse pravice in dolžnosti, ki jih ima po tej ustavi,« torej nastopi kolektivno vodstvo države, podpredsednik predsedstva SFRJ pa postane predsednik predsedstva SFRJ do izteka svojega podpredsedniškega mandata.

S kolektivnim delom se krepki odgovornost

Če preskočimo nekaj let, ko se je predsedstvo SFRJ kot kolektivni vodilni organ v SFRJ uveljavilo tako, kot zahtevajo ustavna načela, moramo omeniti prizadevanja tovariša Tita, da bi se kolektivno delo in odgovornost izrazila na vseh področjih družbenega odločanja. Na prvem plenarnem zasedanju 8. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije je predsednik Tito med drugim rekel: »Dobro vemo, da je birokratičen sistem zelo živ in da njegovih korenin ni lahko izkoreniti. Zato se moramo proti temu bojevati povsod, na vseh ravneh... Zato se morajo vse organizacije in organi ZK in vse druge organizirane socialistične sile vztrajno bojevati proti takšnim pojavom in predvsem v svojem okolju zagotoviti uspešen razvoj socialističnega samoupravljanja. V tej zvezi sem tudi v nedavnih govorih opozoril, da moramo več pozornosti posvetiti delovanju delegatskega sistema. Delavci in vsi delovni ljudje naj bi prek svojih delegatov in delegatov v družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnostih odločali o celotni politiki naše države, zlasti pa o politiki reprodukcije. Delegatski sistem in nadaljnji razvoj socialistične samoupravne demokracije terjata, da v vseh samoupravnih in državnih organih, v delegatskih skupščinah, forumih in organih družbenopolitičnih organizacij popolnoma uveljavimo in spodbujamo kolektivno delo.«

Te besede, kmalu poimenovane Titova pobuda, so prožile in sprožile plaz razmišljanj, ki so žele zlit v konkretne predloge za spremembo ustave SFRJ in vseh republik in pokrajinskih uprav. Predsednik Tito je aprila lani komentiral ta dogajanja. Rekel je: »Imamo ljudi, ki se močno prevzemajo, ko ostanejo dalj časa na vodilnih položajih, in se celo nagibajo k temu, da prikrivajo resnico o razmerah v svojem okolju. To pa preprečuje, da bi se lotili ustreznih ukrepov, če je kaj narobe. Praksa kolektivnega dela in vodenja ima mnoge prednosti. Pripomogla bo k temu, da se bo nadalje krepila odgovornost posameznikov in vodilnih organov nasploš. Omočilo bo, da bo čimveč sposobnih ljudi prišlo na plan, da jih bomo naglo odkrili in da bomo odstranili nesposobne, karieriste in podobne...«

ALENKA LESKOVIC

POKLON SOBORCEM - Jablanica na Neretvi

ŠTAFETA - Mladi u imenu vseh nas

POZDRAV MLADIH - Ob vrnitvi s havanske konference v Beograd leta 1979

Titova življenjska pot in snovanje: graditelj Zveze komunistov, nove Jugoslavije, gibanja neuvrščenosti

1892 - Josip Broz Tito se je rodil v Kumrovcu, zagorski vasi, kakih 60 kilometrov od Zagreba, kot sedmi izmed petnajstih otrok Franja in Marije Broz. V raznih dokumentih so zapisani različni datumi Titovega rojstva. V spričevanju za prvi razred osnovne šole v Kumrovcu piše, da se je rodil 7. maja. V seznamu učencev drugega, tretjega in četrtega razreda piše, da je bil rojen 1. maja. V policijskem dokumentu o njegovi aretaciji iz leta 1928 piše, da se je rodil 12. marca. V nekem vojaškem dokumentu avstroogrske vojske pa je zabeleženo, da se je rodil 25. maja. Ta datum (ko je Hitler leta 1944 hotel z desantom na Drvar ujeti Tita živega) je med vojno obveljal kot dan Titovega rojstva in Tito ga ni pozneje več spremenil.

1900-1905 - V Kumrovcu je obiskoval osnovno šolo.

1905-1907 - Napravil je dva razreda gradbene šole. Potem ga je oče poslal v Sisak, da bi se tam izučil za natakarski poklic. Broz pa je ta poklic pustil in se začel učiti ključavničarske obrti.

1907-1910 - Učil se ključavničarske obrti in obiskuje vaješko šolo v Sisku, nato pa odpotuje v Zagreb, kjer se zaposli v ključavničarski delavnici Isidora Haramine. Vpiše se v Zvezo kovinarskih delavcev, s tem pa postane, star 18 let, član socialdemokratske stranke Hrvatske in Slavonije. Od takrat sodeluje v političnih demonstracijah, delavskih stavkah in drugih oblikah revolucionarnega boja.

1911 - Iz Zagreba odpotuje v Ljubljano, Trst, in se vrne v Zagreb; zaposli se v kovinarski delavnici v Kamniku.

1912 - Maja odpotuje s skupino delavcev na Češko, kjer se nekaj mesecev mudi v Čenkovu, nato v Plzni pri »Škodi«, nato pa prepotuje Nemčijo in Avstroogrsko (München, Mannheim, Rulr, Dunaj, Dunajsko Novo mesto), kjer dela v raznih tovarnah.

1913 - Jeseni začne služiti vojaški rok na Dunaju, nato prosi za premostitev v Zagreb. Uvrščen je v 53. nato pa v 25. domobranski polk.

1914 - Maja se v Budimpešti udeleži sablaškega prvenstva. Kot prvak svojega polka zasede drugo mesto in dobi srebrno medaljo (prvenstvo avstroogrske vojske).

Avgusta so Brozovo enoto preselili v Srem. Zaradi protivojaške propagande ga aretirajo in zaprejo v Petrovaradinsko trdnjavo (jeseni istega leta).

1915 - S svojim 25. domobranskim polkom odpotuje na rusko bojišče v Karpatih. V eni izmed ofenziv je ranjen in ujet; leto dni preživi v bolnišnici. Po ozdravitvi ga pošljejo v ujetniško taborišče.

1917 - Marca se Josip Broz kot starešina vojaških ujetnikov zavzame za njihove pravice in nasprotuje nečloveškemu ravnanju carskih oblasti. Zaradi tega ga aretirajo in prebijačo. Iz zaporov ga po zmagi februarjeve revolucije, rešijo delavci.

Maja Tita vnovič aretirajo. Zbeži in pride ob koncu leta v Petrograd.

Julija sodeluje v demonstracijah. Da bi ubežal pred aretacijo, se napoti domov. Na Finskem ga primejo in vrnejo v Petrograd. Tu sodeluje v velikih, tako imenovanih juljskih demonstracijah proti Začasni vladi. Policija ga prime, zapre v Petropavlovsko trdnjavo in ga čez tri tedne izpusti na Ural. Tito zbeži z vlaka. Ko v Petrogradu izbruhne Oktobrska revolucija, se znajde v Sibiriji.

Novembra pripotuje v Omsk (Sibirija). Tam zve za zmago Oktobrske revolucije. Vstopi v mednarodni odred Rdeče garde, v katerem so številni vojni ujetniki: Čehi, Madžari, Romuni. Tu zaprosi za sprejem v boljševiško partijo.

1918 - Po uporih češkoslovaških enot in drugih kontrarevolucionarnih sil se umakne v Omsk, nato pa še globlje v stepo.

1919 - Decembra, ko so razbite kontrarevolucionarne Koltakove sile, vnovič prispe v Omsk in nekaj časa preživi v sestavi enot Rdeče garde.

1920 - V začetku leta ga sprejmejo v komunistično partijo jugoslovanske sekcije, ki deluje pri omskem področnem komiteju RKP (boljševikov).

Oktobra tega leta se s skupino jugoslovanskih ujetnikov vrne v Zagreb. Sodeluje v predvolilnih agitacijah za lito Komunistične partije Jugoslavije, in sicer na volitvah v ustavodajno skupščino (28. novembra 1920). Predava o Oktobrski revoluciji, deluje v klubu povratnikov iz Rusije in pomaga organizirati delavske stavke.

1921 - Januarja ga preganjanja in neprenehne aretacije po Obznani (pozneje: Zakon o zaščiti države) preženje iz Zagreba. Odpotuje v Veliko Trojstvo (Bjelovarsko okrožje) in se zaposli v

mlinu kot strojnik. Tam dela tri leta, hkrati pa deluje v lokalni organizaciji KPJ.

1924 - V začetku leta postane član okrožnega komiteja KPJ za križevsko - bjelovarsko županijo.

1925 - Sporazumno s višjimi partijskimi vodstvi odpotuje v Kraljevo in se zaposli v ladjedelnici. Postane sekretar partijske organizacije v tamkajšnji ladjedelnici in sekretar sindikalne podružnice, kmalu pa tudi član okrožnega komiteja KPJ.

1926 - Kot partijski voditelj in izvoljeni delavski zaupnik organizira poleti stavko ladjedelniških delavcev. Oktobra, čeprav je bila stavka za delavce uspešna, dobi odpoved.

1927 - Zaposli se v Smederevski Palanki in poskuša organizirati delavce.

Marca dobi odpoved kot »nevarnega agitatorja in komunist«. V iskanju dela odpotuje v Zagreb, kjer postane sekretar področnega odbora Zveze kovinarskih delavcev Hrvatske.

Aprila postane član mestnega komiteja KPJ za Zagreb.

Julija pa postane organizacijski sekretar mestnega komiteja za Zagreb. Sredi meseca ga primejo zaradi prejšnjega revolucionarnega dela v Kraljevici; napreje je zaprt v Bakru, čez kakih deset dni ga prepelje v zapor okrožnega sodišča v Ogulinu.

Jeseni postane sekretar zveze usnjarskih delavcev.

1928 - Od 25. do 26. februarja je 8. zagrebška partijska konferenca. Tito kot organizacijski sekretar mestnega komiteja ostro nastopi proti frakcijam, pri čemer ga podpre večina delegatov in ga izvoli za političnega sekretarja. Organizira demonstracije za 1. maj, policija ga aretiraja in stinajst dni pridrži v zaporu. Preide v ilegalo.

28. avgusta ga izvolijo za sekretarja pokrajinskega vodstva KPJ za Hrvatsko; sedem dni pozneje pa ga policija aretiraja.

Od 6. do 14. novembra poteka v Zagrebu sodni proces proti sekretarju mestnega komiteja KPJ za Zagreb Josipu Brozu in skupini komunistov, znan kot »bombaski proces«. Brozo obsodijo na pet let ječe.

1929-1934 - Kazen prestaja v Lepoglavi in Mariboru. V zaporih vodi delo partijskih organizacij. Prevzame psevdonim Tito.

1934 - Brž ko pride iz zaporov, se vključi v partijsko delo. Konec avgusta ga na Dunaju kooptirajo za člana politbiroja CK KPJ; vrne se v domovino.

25. decembra ga na četrti partijski konferenci v Ljubljani izvolijo za člana politbiroja.

1935 - Po sklepu CK odpotuje v Moskvo, na sedež Kominterne (komunistične internacionale). Dela v balkanskem sekretariatu in postane njegov član. Predava na mednarodni leninški šoli in na komunistični univerzi zahodnih narodnih manjšin.

Julija in avgusta sodeluje kot sekretar delegacije KPJ na 7. kongresu Kominterne.

1936 - Politbiro CK KPJ se razdeli na dva dela; en del, ki ga vodi politični sekretar Gorkič, naj bi deloval v tujini, del, ki ga vodi organizacijski sekretar Tito, pa naj bi deloval v Jugoslaviji. Tito kritizira takratno vodstvo in sprejet je sklep, da se celno nalogo, da organizira zbiranje prostovoljcev za špansko državljansko vojno; v Jugoslavijo pripotuje konec leta 1936.

1937 - Ilegalno deluje v domovini. Večkrat potuje na Dunaj (takratni sedež CK KPJ). Zaradi zveze s CK in zaradi bolj organiziranega pošiljanja prostovoljcev iz Jugoslavije v Španijo nekajkrat odpotuje v Pariz in se tam mudi po več mesecev. Pokličejo ga v Moskvo, kjer mu sporočijo, da je Kominterni zamenjala Gorkiča. Dimitrov obvesti Tita, da je kot mandat imenovan za generalnega sekretarja CK KPJ in da so zamenjali celotni stari CK.

Josip Broz Tito prevzame najodgovornejšo nalogo v svojem življenju. V odločilnih dneh pred drugo svetovno vojno pripravlja komunistična partija Jugoslavije pod njegovim vodstvom jugoslovanske narode za vojno proti fašizmu, ki se je že pognal v svoje evropske pohode; isto leto pripravi ustanovni kongres KP Slovenije, nato pa tudi Hrvatske.

Decembra se mudi v Moskvi, kjer se postavi po robu posameznikom iz Kominterne, ki zahtevajo razpustitev Komunistične partije Jugoslavije: vrne se v domovino in v ilegalnih razmerah sestavi začasno vodstvo KPJ iz članov, ki živijo v Jugoslaviji.

1938 - V Parizu napiše razglas v zvezi s priključitvijo Avstrije Hitlerjevi Nemčiji in opozori na nevarnost, ki jo pomeni fašizem za Jugoslavijo.

1939 - 5. januarja potrdijo na seji političnega sekretariata izvršnega komiteja delo začasnega vodstva KPJ z Josipom Brozom Titom (Valterjem) kot generalnim sekretarjem CK KPJ.

9. in 10. junija predseduje državnemu posvetovanju aktivna KPJ v Tacnu pri Ljubljani. Na posvetovanju preuči konsolidacijo partije in potrdijo delo novega centralnega komiteja.

1940 Od 19. do 24. oktobra vodi delo Pete državne konference. Na konferenci, ki je ilegalna v Zagrebu, temeljito prouči delo partije; izvoli nov CK z 31 člani in 10 kandidati ter politbiro s sedmimi člani.

1941 - 6. aprila izvede nacistična Nemčija letalski napad na Beograd. Začne se vojna sil Osi proti Jugoslaviji in Grčiji; štiri dni pozneje (10. aprila) v Zagrebu politbiro CK KPJ sklene, da se nadaljuje odpor proti agresorju, če pa bi to postalo nemogoče zaradi zloma, ki je bil na vidiku, se je treba odločno lotiti priprave na vstopjo proti okupatorju. Ustanovljen je vojni komite z Josipom Brozom Titom na čelu.

Začetek maja ima na posvetovanju v Zagrebu referat, v katerem razčleni aprilsko vojno in okupacijo države in govori o delovanju partije v takem položaju kakor tudi o naravi bodoče ljudske vstaje.

22. junija zaseda politbiro CK KPJ v Beogradu in ob napadu Hitlerjeve Nemčije na ZSSR prouči ukrepe, ki jih mora sprejeti partija. Sklene, da CK KPJ in drugi centralni in pokrajinski komiteji objavijo razglaš s pozivom na splošno ljudsko vstajo.

27. junija je ustanovljen glavni štab narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije. Za komandanta je bil imenovan Tito. Seja je bila ilegalna v Beogradu.

4. julija je v Beogradu zgodovinska seja politbiroja CK KPJ pod vodstvom Josipa Broza Tita. Sklepi: preiti od sabotaž in diverzij na splošno ljudsko vstajo.

16. septembra gredo Tito in člani CK KPJ iz Beograda na osvobodeno ozemlje.

26. septembra vodi Josip Broz vojaško-politično posvetovanje v Stolicah.

V novembru in decembru delujejo Josip Broz Tito, CK KPJ in vrhovni štab narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije iz Užica, z osvobodnega ozemlja Užičke republike, edinega svobodnega kotička v Evropi, ki so jo imele takrat okupirano Hitlerjeve nacistične enote.

22. decembra je s sklepom CK KPJ in ukazom vrhovnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije v Rudem ustanovljena Prva proletarska osvobodilna udarna brigada. Ta dan praznujemo kot dan Jugoslovanske ljudske armade.

1942 - Januarja prispe Tito v Fočo v spremstvu članov CK KPJ in vrhovnega štaba. V tem, fočanskem obdobju sprejeti sklepi so izredno pomembni za bodoči razvoj narodnoosvobodilnega boja in ljudske oblasti (znameniti »Fočanski predpisi«).

1. novembra so pod Titovim vodstvom ustanovljene prve divizije in korpusi, narodnoosvobodilni partizanski odredi postanejo redna narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije (NOV).

26. in 27. novembra se Josip Broz Tito udeležijo dvodnevnega prvega zasedanja Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ) v Bihaču in v svojem govoru poudari naravo in pomen ustanovitve tega osrednjega političnega organa.

29. decembra izda ukaz o ustroju in pristojnosti vojaških sodišč.

1943 V začetku leta poteka četrta, najhujša sovražnikova ofenziva. Tito neposredno vodi operacije. Glavna sila narodnoosvobodilne vojske sodeluje pri razbitju četne, takoj nato pa tudi pete sovražnikove ofenzive. Odločilne bitke na življenje in smrt; spomladi 1943. leta bitka na Neretvi, poleti 1943 bitka na Sutjesci.

Od 29. do 30. novembra traja drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu. Tito ima referat »Razvoj narodnoosvobodilnega boja in mednarodni dogodki«. Položeni so temelji nove Jugoslavije. Josipu Brozu podelijo zlati Maršal Jugoslavije.

1944 - 25. maja začne nemške, domobranske in četniške sile (okrepljene s posebnimi enotami, ki so se dolgo pripravljale na ta desant) drvarsko operacijo z namenom, uničiti vrhovni štab, potem pa obkoliti in uničiti enote narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije v zahodni Bosni.

V juniju se del vrhovnega štaba in nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije z Josipom Brozom Titom na čelu preselita na osvobodeni otok Vis.

Poleti ukaže Josip Broz kot vrhovni komandant narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov, naj se težišče operacij prenese na tla Srbije, da bi jo dokončno osvobodili.

V juniju se Josip Broz Tito, voditelj delegacije nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije, pogaja z mandatarjem begunske vlade dr. Ivanom Subašićem, ki je prišel na osvobodeni otok Vis.

Od 10. - 12. avgusta, med obiskom pri zavezniškem poveljstvu za Sredozemlje, se Josip Broz Tito pogovarja v Italiji z britanskim premierom Churchillom o vprašanjih, ki se tičejo odnosov nove Jugoslavije z jugoslovansko vlado v emigraciji in z britansko vlado.

Septembra in oktobra se Tito mudi v Craiovi, v Sovjetski zvezi. Pogovarja se o sodelovanju čet Rdeče armade v operacijah na delu jugoslovanskega ozemlja proti Beogradu (od Romunije).

19. novembra sprejme AVNOJ sklep o razglasitvi Josipa Broza Tita za narodnega heroja.

27. oktobra: V osvobođenem Beogradu, na Banjici, ima Tito prvi govor.

1945 - Januarja objavi Josip Broz ukaz o ustanovitvi Jugoslovanske armade (JA).

4. februarja se je na Jalti v ZSSR začela konferenca W. Churchilla, F. D. Roosevelta in J. V. Stalina (Churchill in Stalin se pogovarjata o razdelitvi Jugoslavije »fifty-fifty«, kar se ni nikoli uresničilo).

7. marca je v Beogradu ustanovljena prva vlada Demokratske federativne Jugoslavije na čelu z maršalom Titom, ki je tudi minister za narodno obrambo.

Ob dnevu zmage 9. maja objavi poslanico narodu Jugoslavije.

15. maja je zlomljen zadnji odpor okupatorjev in njegovih pomagačev, domačih kvasilgov in izdajalcev: končan je štiriletni narodnoosvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije, v katerem je bilo milijon sedemsto tisoč žrtev.

Aprila sklene Tito v Moskvi »pogodbo o prijateljstvu«.

Avgusta, na prvem kongresu Ljudske fronte Jugovije, je Tito izvoljen za predsednika. Bil je nosilec liste Ljudske fronte na volitvah v ustavodajno skupščino v novembru 1945.

1946 - 31. januarja sprejme ustavodajna skupščina prvo ustavo Federativne ljudske republike Jugoslavije, Josip Broz Tito pa dobi mandat za sestavo vlade. Hkrati je imenovan za vrhovnega komandanta oboroženih sil Jugoslavije in ministra za narodno obrambo.

1947 - Aprila sprejme ljudska skupščina FLRJ zakon o petletnem planu. Tito govori o pomenu tega plana za elektrifikacijo in industrializacijo države.

1948 - 12. - 13. aprila vodi plenarno sejo CK KPJ, sklicano ob neutemeljenih obožbah in klepetih, ki sta jih vlada Sovjetske zveze in CK KPJ (b) izrekli na račun vodstva KPJ Jugoslavije. Na predlog Josipa Broza sprejme CK KPJ besedilo odgovora na pismo CK VKP(b) z dne 27. marca 1948. V odgovoru najočlovečnejše odklanja neutemeljene klevete in grobo vmešavanje v notranje zadeve suverene in neodvisne države in partije.

28. junija je Komunistična partija Jugoslavije izključena iz Kominforma. Začne se odkrit pritisk in bojokot, ki ga na Jugoslavijo izvajajo članice Kominforma.

Od 21.-28. junija poteka v Beogradu peti kongres KPJ. Josip Broz ima politično poročilo, v katerem poda pregled o zgodovinskem razvoju delavskega gibanja v deželah Jugoslavije kakor tudi o vojni oziroma zmagi v narodnoosvobodilnem boju. Dokumentirano spodbije vse klevete Informbiroja in Stalina, kar je kongres odločno podprl.

1950 - 26. junija: Na pobudo Josipa Broza sprejmeta oba zbora ljudske skupščine FLRJ (zvezni zbor in zbor narodov) zakon o gospodarnosti delovnih kolektivov z državnimi gospodarskimi podjetji in višjimi gospodarskimi združenji.

S tem se začne novo poglavje v socialističnem razvoju Jugoslavije na temeljih samoupravljanja.

1952 - 31. marca: Na skupni seji obeh zborov skupščine FLRJ ima Tito ekspozice o vprašanju Trsta. V ekspoziciji poudari, da ne more biti nobenih rešitev »brez udeležbe in privolitve Jugoslavije«.

Od 2. do 7. novembra poteka v Zagrebu šesti kongres KPJ. Na njem sklenejo, da se KPJ preimenuje v Zvezo komunistov Jugoslavije. Josip Broz ima referat »Boj komunistov Jugoslavije za socialistično demokracijo«.

1953 - 14. januarja, na šestem rednem zasedanju ljudske skupščine FLRJ, je Josip Broz Tito izvoljen za prvega predsednika republike.

1954 - 16. in 17. januarja predseduje tretjemu (izrednemu) plenumu CK ZKJ, ki obravnava primer Milovana Djilasa in izvajanje sklepov 6. kongresa ZKJ.

V decembru tega leta je Tito na obisku v Indiji. V skupni deklaraciji Tito-Nehru so prvič v nekom mednarodnem dokumentu širše izoblikovana načela miroljubne aktivne koezistence.

1955 - Konec maja in začetek junija sta na obisku v Jugoslaviji Hruščov in Bulganin. »Iskreno nam je žal zaradi vsega tistega, kar se je zgodilo, in odločno odklanjamo vse, kar se je nakopičilo v tistem obdobju,« izjavi Nikita Sergejevič Hruščov.

2. junija podpisata Josip Broz Tito in Hruščov skupno beograjsko deklaracijo, ki postane temelj za normalizacijo odnosov s Sovjetsko zvezo in vzhodnoevropskimi državami, omajanih z resolucijo Informbiroja 1948. leta in Stalinovo kampanjo proti Titu in Jugoslaviji.

1956 - Junija vodi Tito v ZSSR državno-partijsko delegacijo in podpisuje drugo deklaracijo o odnosih in sodelovanju med ZKJ in KPSZ.

18. do 19. julija - Srečanje Tito-Nehru-Naser na Brionih, na otoku Vangi. Pogovarjajo se o položaju na svetu in se dogovore o skupni akciji proti blokovski delitvi in vojni nevarnosti. To srečanje velja za začetek organiziranja neuvrščenega gibanja.

1957 - 25. do 27. junija se Tito udeležijo prvega kongresa delavskih svetov, na katerem govori o nadaljnjih nalogah v razvoju samoupravljanja.

1958 - 22. do 26. aprila: Na sedmem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije v Ljubljani ima referat »Naloge ZKJ v zvezi z mednarodnim položajem in notranjim razvojem socialistične graditve Jugoslavije«. Kongres sprejme nov program ZKJ.

1960 - Josip Broz Tito se udeležijo 15. zasedanja generalne skupščine OZN v New Yorku. Zahteva odločno akcijo, s katero bi preprečili nadaljnjo zaostritve mednarodnega položaja. Z Naserjem, Sukarnom, Nehrujem in Nkrumahom predložijo zahtevo, da najodgovornejši državniki ZDA in ZSSR obnovijo stike, pretrgane po neuspehi pariski konferenci na vrhu.

1961 1. do 6. septembra kot gostitelj in glavni pobudnik zelo aktivno sodeluje v delu prve konference voditeljev držav in vlad neangažiranih dežel v Beogradu. Konferenca se je udeležilo 25 držav s popolno pravico glasovanja in tri s statusom opazovalca. Pod neposrednim Titovim vodstvom so bili na njej položeni temelji neuvrščenosti.

1962 4. aprila do Josip Broz Tito izjavo, v kateri izrazi zaupanje zaradi položaja, ki je nastal v zvezi z jedrskimi poskusi.

Maja sprejme slovesno listino, s katero so ga vse komune v Jugoslaviji razglasile za svojega častnega člana.

1964 Oktobra zelo aktivno sodeluje v delu druge konference neuvrščenih v Kairu. Podpis »program za mir in mednarodno sodelovanje«.

Decembra sodeluje v delu osmega kongresa ZKJ, na katerem ima referat »Vloga ZKJ v nadaljnji graditvi socialističnih družbenih odnosov in aktualni problemi v mednarodnem delavskem boju za mir in socializem v svetu«.

1966 1. julija predseduje četrti seji plenuma CK ZKJ na Brionih, ki obravnava aktualne probleme v zvezi s škodljivim delovanjem nekaterih varnostnih organov kakor tudi posledice takega delovanja za razvoj sistema in dela CK. Član političnega biroja CK ZKJ in sekretar za notranje zadeve Aleksandar Ranković je kaznovan in razrešen vseh dolžnosti.

1967 5. junija v izjavi ob izraelsko-arabski vojni obsodi izraelsko agresijo.

9. junija vodi jugoslovansko delegacijo na moskovskem sestanku voditeljev komunističnih in delavskih partij in vlad socialističnih držav.

1968 Avgusta javno obsodi vdor sovjetskih tankov v Češkoslovaško.

1969 Marec ima na devetem kongresu ZKJ referat »Petdeset let revolucionarnega boja komunistov Jugoslavije (referat na slavnosti seji). Na plenarni seji ima drug referat, »Aktualni notranji in mednarodni problemi in vloga ZKJ v socialističnem sistemu«. Ponovno je izvoljen za predsednika ZKJ.

1970 8.-10. septembra vodi jugoslovansko delegacijo na tretji konferenci v Lusaki, glavnem mestu Zambije.

1971 Decembra predseduje 21. seji CK ZKJ v Karadordjevu, sklicani na njegovo pobudo, da bi proučili ideološko-politični položaj v Zvezi komunistov Jugoslavije. Odkrito in zelo ostro kritizira stanje v zvezi komunistov, zlasti v vodstvu ZK Hrvatske, pri čemer ožigosa pojave nacionalizma. Na njegovo pobudo so partijski voditelji v SR Hrvaški zamenjani, pozneje tudi v SR Srbiji.

1972 15. maja je Josip Broz drugič odlikovan z redom narodnega heroja.

18. septembra: Vsem organizacijam Zveze komunistov Jugoslavije pošljeta Josip Broz Tito in izvršni biro predsedstva CK ZKJ pismo o stanju v ZKJ in o nalogah komunistov, zelo pomemben dokument, ki opozarja na to, kakšne nevarnosti groze razvoju samoupravljanja v Jugoslaviji, če z njimi ne bi računali.

1973 2.-10. septembra zelo aktivno sodeluje v delu četrte konference voditeljev držav in vlad neuvrščenih dežel v Alžiru. Njegov govor, ocenjen kot programski, zbudi največjo pozornost udeležencev in opazovalcev.

1974 16. maja: Na skupni seji zveznega zbora in zbora republik in pokrajin SFRJ ga soglasno izvolijo in slovesno razglasijo za predsednika SFRJ brez omejitve mandata. Sprejeta je tudi nova ustava SFRJ. V govoru ob tem pomembnem dogodku Josip Broz podčrta, da je delavski razred Jugoslavije prvič v zgodovini dobil tisto mesto, ki mu pripada.

Od 27. do 30. maja je 10. kongres ZKJ, na katerem ima glavni referat. Izvoljen je za predsednika ZKJ brez omejitve mandata.

1975 - Konec julija in v začetku avgusta sodeluje kot vodja jugoslovanske delegacije na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih.

1976 - 30. junija se kot voditelj jugoslovanske partijske delegacije udeležijo konference evropskih komunističnih in delavskih partij v Berlinu.

Od 16. do 19. avgusta je na peti konferenci voditeljev držav in vlad neuvrščenih dežel v Colombu.

1977 - 16. maja ga na slovesni seji zvezne skupščine tretjič razglasijo za narodnega

DRŽAVLJAN SVETA – Pred zastavami nevrščenih

Fotografije: Joco Žnidaršič in dokumentacija Dela

Predsednik Tito je v desetletjih državniških poti miru obiskal na desetine držav na petih celinah sveta

Državniška pot predsednika Tita se je začela že proti koncu druge svetovne vojne, ko se je kot predsednik NKOT v Caserti pri Neaplju srečal z britanskim premierom Churchillom. Številne Titove uradne, neuradne in prijateljske obiske v državah širom sveta so komentatorji v svetovnih sredstvih obveščanja označili kot poti miru in miroljubnega sodelovanja med narodi, predsednika Tita pa kot državljana sveta.

1944
Od 10. do 13. avgusta pogovori s Churchillom v Neaplju.
1945
Od 5. do 16. aprila prvi uradni obisk v ZSSR.
1946
Od 14. do 19. marca obisk na Poljskem.
Od 20. do 24. marca obisk na Češkoslovaškem.
Od 27. maja do 10. junija obisk v ZSSR.
1947
Od 25. do 28. novembra obisk v Bolgariji.
Od 6. do 8. decembra obisk na Madžarskem.
Od 16. do 20. decembra obisk v Romuniji.
1953
Od 16. do 21. marca obisk v Veliki Britaniji.
Od 2. do 6. junija obisk v Grčiji.
1954
Od 16. decembra do 3. januarja 1955 obisk v Indiji.
1955
Od 6. do 17. januarja obisk v Burmi.
Od 21. do 25. januarja obisk v Indiji.
5. februarja srečanje z egiptovskim predsednikom Naserjem v Suez.
Od 11. do 24. decembra obisk v Egiptu.

1956
Od 7. do 12. maja obisk v Franciji.
Od 1. do 22. junija obisk v ZSSR.
Od 23. do 27. junija neuraden obisk v Romuniji.
Od 24. do 29. julija privaten obisk na Krfu in pogovori z grškim kraljem Pavlom in premierom Karamanlisom.
Od 27. septembra do 4. oktobra privaten obisk v ZSSR.
1957
Od 1. do 2. avgusta pogovori s Hruščovom v Bukarešti.

1958
5. decembra pogovori z Naserjem v Port Saidu.
Od 2. decembra do 1. januarja 1959 obisk v Indoneziji.
1959
Od 8. do 10. januarja obisk v Burmi.
Od 13. do 19. januarja obisk v Indiji.
Od 21. do 26. januarja obisk na Ceylonu.
Od 2. do 12. februarja obisk v Etiopiji.
Od 12. do 18. februarja obisk v Sudanu.
Od 20. do 28. februarja obisk v Egiptu.
Od 2. do 6. marca srečanje in pogovori z grškim premierom Karamanlisom na Rodosu in obisk v Solunu.

1960
Od 20. septembra do 4. oktobra je Tito sodeloval na jubilejnih zasedanju generalne skupščine OZN v New Yorku.

1961
Od 24. februarja do 4. marca obisk v Gani.
Od 4. do 7. marca obisk v Togu.
Od 7. do 11. marca nadaljevanje pogovorov z ganskim predsednikom Nkrumahom.
Od 13. do 18. marca obisk v Libiji.
Od 20. do 24. marca obisk v Gvineji.
Od 25. do 26. marca obisk v Maliju.
Od 5. do 6. aprila obisk v Maroku.
Od 9. do 14. aprila obisk v Tuniziji.
12. aprila srečanje s predsednikom časne alžirski vlade Ferhatom Abasom v Tunisu.
Od 12. do 17. aprila obisk v Egiptu.
Od 18. do 19. novembra srečanje Tito-Naser-Nehru v Kairu.

1962
Od 4. do 14. februarja neuraden obisk v Egiptu.
Od 15. do 18. februarja obisk v Sudanu.
Od 19. do 21. februarja ponoven obisk v Kairu.
Od 2. do 3. decembra na poti v Moskvo obisk na Madžarskem.
Od 4. do 21. decembra obisk v ZSSR.

1963
Od 18. do 23. septembra obisk v Braziliji.
Od 23. do 28. septembra obisk v Čilu.
Od 28. septembra do 3. oktobra obisk v Boliviji.
3. oktobra obisk v Peruju.
Od 6. do 16. oktobra obisk v Mehiki.
Od 17. do 23. oktobra neuraden obisk v ZDA.
22. oktobra Titov govor v generalni skupščini OZN.

1964
Od 10. do 14. maja obisk na Norveškem.
Od 4. do 8. junija obisk na Finskem.
Od 8. do 9. junija privaten obisk v Leningradu in pogovori s Hruščovom.
22. junija obisk v Temišvarju in pogovori s predsednikom Dejem.
Od 25. junija do 2. julija obisk na Poljskem.
7. septembra srečanje Tito-Dej na Djerdapu.

Vem, da Tita ne samo mi v Romuniji, ampak tudi drugi poznajo kot odločnega borca za socializem in komunizem, hkrati pa kot borca za popolnoma enakopravne odnose med narodi in partijami.

Nicolae Ceaușescu, 1972

Za jugoslovanske narode je darilo usode, da so imeli v letih največjih nevarnosti takšnega voditelja, kot je predsednik Tito. Tito je ena najbolj markantnih osebnosti našega časa. Titova politika je bila vedno v službi miru.

Willy Brandt, 1973

Državnik lahko le redko za časa svojega življenja vidi sadove svojega dela v tako konkretni obliki, kot jih lahko vidi predsednik Tito: gibanje nevrščenih držav – med katerega ustanovitelje spada – se je danes široko razmahnilo.

Urho Kekkonen, 1977

Več kot dvajset let sem mlajši od Tita, vendar je v mojih očeh mlad. Reči moram, da je bil eden velikih herojev svoje mladosti. Z velikim občudovanjem sem spremljal boj jugoslovanskih narodov proti nacističnim okupatorjem, ki ga je vodil Tito. Tito je ena redkih osebnosti sodobnosti, na katero me ne veže samo prijateljstvo, ampak tudi spoštovanje in občudovanje.

Santiago Carrillo, 1977

Mi poudarjamo velike osebne zasluge tovariša Tita za revolucionarno gibanje. V zgodovini najdemo le malo primerov, da je osebnost voditelja toliko vplivala na razvoj svoje države, kot že nekaj desetletij vpliva na razvoj Jugoslavije dejavnost tovariša Tita.

Leonid Brežnev, 1977

Predsednik Tito je svetovni državnik, ki svoje narode vodi in varuje njihovo svobodo skoraj štirideset let. V miru in vojni je del zgodovine sveta, tako v času naše sedanje generacije kot v času prejšnjih generacij. Predsednik Tito je zadnji politični velikan tega stoletja.

Jimmy Carter, 1978

V grški skupščini sem maršala Tita nedavno imenoval apostola miru. Iskreno vam lahko povem, da me je ganila njegova človečanska misija – misija svobode in miru. Če se takšna osebnost bori za mir v svetu, potem se seveda bori tudi za mir na Balkanu in ponosni smo na to.

Georgios Papandreu, politik, 1964

Od 11. do 16. septembra obisk na Madžarskem.
Od 3. do 16. oktobra je Tito sodeloval na drugi vrhnski konferenci nevrščenih držav v Kairu.
16. oktobra obisk na Cipru.

1965
Od 15. do 22. aprila obisk v Alžiriji.
Od 26. do 29. aprila obisk v Egiptu.
Od 10. do 14. maja obisk na Norveškem.
Od 2. do 8. junija obisk na Češkoslovaškem.
Od 8. do 13. junija obisk v Nemški demokratični republiki.
Od 18. junija do 1. julija obisk v ZSSR.
Od 22. do 27. avgusta obisk v Bolgariji.

1966
Od 18. do 23. aprila obisk v Romuniji.
Od 2. do 7. maja prijateljski obisk v Egiptu.
Od 21. do 24. oktobra obisk v Indiji in trojni sestanki Tito-Naser-Indira Gandhi.
Od 1. do 3. decembra neuraden obisk v Romuniji.

1967
Od 2. do 4. februarja neuraden obisk na Madžarskem.
Od 13. do 17. februarja obisk v Avstriji.
Od 9. do 10. junija se je Tito udeležil v Moskvi sestanka voditeljev komunističnih in delavskih partij in predsednikov vlad evropskih socialističnih držav.

Ne morem končati, ne da bi še posebej pozdravil vas (Tita, op. ur.) kot človeka, ki se je v težkih in kritičnih trenutkih s svojimi podvigi povzpelo do simbola hrabrosti in odločnosti v boju za nacionalno neodvisnost svoje države, kot človeka, ki je s svojo dejavnostjo na mednarodnem področju dokazal, da zna uskladiti moč stališč z modrim smislom za stvarnost, in ki se je in se neustrašno zavzemal, da bi Jugoslaviji zagotovil boljše in srečnejšo prihodnost.

Aldo Moro, 1965

Predsednik Tito je eden od velikih voditeljev nevrščenih držav in je zgodaj sprejel politiko nevrščenosti, ki danes privlači mnoge države po vsem svetu.

Gamal Abdel Naser, 1966

Na kratko, Tito je bil prvi komunistični voditelj, ki je uveljavil bolj prožno stališče do marksizma, za razliko od dogmatičnega odnosa ZSSR do problemov.

Geoffrey Stern, univerzitetni profesor, 1967

Mi poznamo predsednika Tita kot borca za svobodo in ustanovitelja povelje Jugoslavije. Predsednika Tita poznamo kot voditelja jugoslovanskih narodov, kot socialističnega, ki socializmu nenehno daje humano podo, ki je socializmu vrnil dostojanstvo, vredno človeškega bitja.

Kenneth Kaunda, 1970

V kolikor je neko socialno gibanje sploh lahko del enega človeka, potem so partizani veliko Titovo osebno delo.

Howard Smith, ameriški novinar, 1943

Tito je voditelj hrabre države, ki je v boju za svobodo izgubilo velik del prebivalstva. Maršal Tito je v svoji državi ustvaril takšen tip socializma, ki se razlikuje od socializma, ki ga ustvarjajo v Sovjetski zvezi.

Džavaharlal Nehru, 1954

Šef jugoslovanske države maršal Tito zasluži najgloblje spoštovanje vseh, celo tistih, ki ne soglašajo z njegovimi političnimi stališči. To spoštovanje zasluži zaradi odločnosti in privrženosti svojim idealom. To je človek, ki sistematično in odločno uveljavlja neodvisna načela svoje države. Kadar neka majhna država noče postati sužnja druge, neprimerno močnejše države, potem moramo ta zgled občudovati. Zaradi tega globoko občudujem maršala Tita, čeprav najina stališča niso identična.

Pierre Mendes-France, 1955

od 11. do 12. julija je Tito v Budimpešti sodeloval na posvetovanju voditeljev komunističnih in delavskih partij in šefov vlad socialističnih držav.
Od 10. do 12. avgusta obisk v Egiptu.
Od 13. do 14. avgusta obisk v Siriji.
Od 14. do 16. avgusta obisk v Iraku.
Od 16. do 17. avgusta nadaljevanje obiska v Egiptu.
Od 1. do 9. novembra obisk v Moskvi in sodelovanje na proslavi 50. obletnice oktobrske revolucije.

1968
Od 7. do 10. januarja obisk v Afganistanu.
Od 10. do 17. januarja obisk v Pakistanu.
Od 17. do 22. januarja obisk v Kambodži.
Od 22. do 27. januarja obisk v Indiji.
27. januarja srečanje z južnojemenskim predsednikom El Šaibijem v Adenu.
Od 27. januarja do 4. februarja obisk v Etiopiji.
Od 4. do 8. februarja obisk v Egiptu.
Od 7. do 8. aprila neuraden obisk v ZSSR na poti na Japonsko.
Od 8. do 15. aprila obisk na Japonskem.
Od 15. do 21. aprila obisk v Mongoliji.
21. aprila obisk Samarkanda po vrnitvi z obiska na Japonskem in v Mongoliji.
Od 22. do 28. aprila obisk v Iranu.
Od 28. do 30. aprila prijateljski obisk v ZSSR.
Od 9. do 11. avgusta obisk v ČSSR.

Na mnogih slikah sem videl preostro Titovo podobo, celo resno namrščeno. To ni Tito. Poleg izrazov močne volje in globokega notranjega življenja, nasmešek in izraz v očeh govornika o širokogrudni toplini in plemenitosti. Z njegovega obraza odseva veliko človeško srce...

Joe Davidson, kipar, 1956

Za to knjigo, v kateri objavljamo dela največjih mislecev Vzhoda in Zahoda, sem izbral Tita in mu s tem dal prednost pred mnogimi drugimi velikimi osebnostmi sodobnega sveta zaradi tega, ker je Tito voditelj, ki se razlikuje od drugih voditeljev. Njegovo življenje je izpolnjeno s poučnimi zgledi, presenečenji in velikimi dogodki. Tito je v svoji državi zgradil socializem nove vrste, socializem, v katerega verjame, socializem, ki priznava samo resnico in predvsem upošteva interese Jugoslavije, pri tem pa vedno upošteva obča načela in zdrave osnove ustvarjalnega socializma.

Hasan Hanbal Ibrahim, publicist, 1957

Po drugi svetovni vojni imata predsednik Tito in njegova država zelo pomembno vlogo v mednarodnem življenju, ki je polno spopadov. Predsednik Tito je svoji državi izbojeval pravico, da hodi po lastni poti, hkrati pa razvija prijateljstvo z drugimi državami in se bori za mir v svetu. Predsednik Tito je najmarkantnejša osebnost sodobnosti.

Solomon Bandaranaike, 1959

Predsednik Tito je človek, s katerim je že po prvih nekaj besedah lahko navezati neposreden in pristrčen stik.

Ernesto Che Guevara, revolucionar, 1959

Za nas predstavlja predsednik Tito voljo za napredek in neodvisnost, od katere mladi, svobodoljubni narodi toliko pričakujejo, da bi si zagotovili obstoj in dostojanstvo, in da bi prispevali k osnovnim pogojem za mir med ljudmi. Tito je borec, ki je vse življenje posvetil zmagi svobode in dostojanstva.

Habib Burgiba, 1961

Prispevek predsednika Tita na področju mednarodnega sodelovanja in razumevanja je velikanski, ravno takšen pa tudi za svetovni mir...

Winston Churchill, 1953

1969
Od 1. do 2. februarja srečanje in pogovori s predsednikom Ceaușescu v Temišvaru.
Od 5. do 9. novembra obisk v Alžiriji.

1970
Od 25. januarja do 5. februarja obisk v Tanzaniji.
Od 9. do 12. februarja prijateljski obisk v Etiopiji.
Od 12. do 20. februarja obisk v Keniji.
20. februarja srečanje z ugandskim predsednikom Miltonom Obotejem v Entebbeju.
Od 20. do 23. februarja obisk v Sudanu.
Od 23. do 25. februarja pogovori z egiptovskim predsednikom Naserjem v Asuanu.
Od 25. do 27. februarja prijateljski obisk v Libiji.
Od 8. do 12. septembra je Tito sodeloval na tretji vrhnski konferenci nevrščenih držav v Lusaki.
Od 6. do 9. oktobra obisk v Belgiji.
Od 9. do 11. oktobra obisk v Luksemburgu.
11. oktobra srečanje in pogovori s kanclerjem Brandtom v bližini Bonn.
Od 20. do 23. oktobra obisk na Nizozemskem.
23. oktobra srečanje in pogovori z voditeljem delegacije časne revolucionarne vlade Južnega Vietnama Nguyen Thi Binhovo.

Če je kdo otrok tega stoletja, našega nemirnega in kipečega XX. stoletja, potem je to Josip Broz Tito, ki je danes znan po vsem svetu kot jugoslovanski maršal Tito. Tito je lahko človeku všeč ali pa ne. Mnogim ni všeč. XX. stoletje je lahko človeku všeč ali pa ne. Mnogim ni všeč. Vendar spadata skupaj, človek in stoletje. Prvi je v dobrem delu simbolični izraz drugega. In to je ohrabrujoče, ker je Tito upornik. Upornik pa je v tem času velikih in majhnih blokov in monopolističnih sistemov upravljanja zdrav pojav.

Fitzroy Maclean, diplomat, 1962

Menim, da je za Titovo državniško dejavnost značilen ustvarjalni duh, zaradi česar ima pomembno mesto v sodobnem svetu, čeprav vodi državo, ki je bila v preteklosti odrinjena v kot. Jugoslovanska izkušnja je v mnogih pogledih anticipacija rešitev, ki jih naša doba vročično išče. Tito nam posreduje velik poduk o hrabrosti in lucidnosti, s katerima je veliki voditelj poiskal za svoj narod poti, na katerih lahko najde samega sebe.

Odilon Ribeiro Coutinho, politik, 1963

Maršal Tito, heroj in voditelj jugoslovanskih narodov, je bil tudi nam zgled boja in požrtvovalnosti. Tudi mi smo se borili tako, kot ste se vi. Vaš boj nam je bil za zgled, kako se je treba boriti. Od vas smo se učili, kako se je treba dvigniti z orožjem v roki proti sovražnikom ljudstva, naši partizani so odhajali v boj s Titovim imenom na ustih, tako kot vaši.

Bolesław Bierut, predsednik vlade LR Poljske, 1946

Predsednik Tito se je odlikoval z odporom proti agresiji in zunanji dominaciji med vojno in v miru, kar bo za vedno ostalo v zgodovini kot zgled hrabrosti in neodvisnosti. Prepričan sem, da Jugoslavija v nobenih okoliščinah in nikoli ne bo dovolila tuje dominacije. Načeli enakopravnosti in samoodločbe narodov, ki jih Jugoslavija tako trdno zastopa, sta osnovna elementa Ustanovne listine Združenih narodov...

Trygve Lie, generalni sekretar OZN, 1951

Zelo cenim maršala Tita, on je velik človek in predvsem realist. Biti realist, je največja vrlina naše dobe.

Maršal Papagos, predsednik grške vlade, 1953

1971
Od 14. do 20. februarja obisk v Egiptu.
Od 25. do 27. marca obisk v Italiji.
27. marca obisk v Vatikanu in pogovori s papežem Pavlom VI.
Od 13. do 16. oktobra je Tito sodeloval na proslavi 2.500. obletnice Perzijskega cesarstva.
Od 16. do 20. oktobra neuraden obisk v Indiji.
Od 20. do 21. oktobra neuraden obisk v Egiptu.
Od 28. oktobra do 2. novembra obisk v ZDA.
Od 2. do 7. novembra obisk v Kanadi.
Od 7. do 8. novembra obisk v Veliki Britaniji.
Od 23. do 24. novembra srečanje s predsednikom Ceaușescu v Temišvaru.

1972
Od 16. do 17. maja srečanje predsednikov Tita in Ceaușescu na Djerdapu in obisk obmejnih železniških postaj.
Od 5. do 10. junija prijateljski obisk v ZSSR.
Od 19. do 23. junija prijateljski obisk na Poljskem.

1973
Od 2. do 10. septembra je Tito sodeloval na četrti vrhnski konferenci nevrščenih držav v Alžiru.

1974
Od 24. do 29. januarja obisk v Indiji.
Od 29. januarja do 2. februarja obisk v Bangladešu.
Od 2. do 5. februarja obisk v Nepalju.
5. februarja nadaljevanje pogovorov s predsednico vlade Indiro Gandhi v Delhiju.
Od 5. do 7. februarja obisk v Siriji.
Od 27. do 28. aprila obisk na Madžarskem.
Od 24. do 27. junija obisk v Zvezni republiki Nemčiji.

Od 8. do 11. julija obisk v Romuniji.
Od 29. septembra do 1. oktobra obisk na Danskem.

Od 12. do 15. novembra obisk v Nemški demokratični republiki.
1975
Od 10. do 13. marca prijateljski obisk na Poljskem.
Od 29. julija do 3. avgusta se je Tito udeležil Konferencie o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih.

1976
Od 10. do 14. marca obisk v Mehiki.
Od 14. do 17. marca obisk v Panami.
Od 17. do 19. marca obisk v Venezueli.
Od 20. do 21. marca neuraden obisk na Portugalskem.
Od 30. marca do 1. aprila prijateljski obisk na Švedskem.

Od 10. do 13. maja prijateljski obisk v Grčiji.
Od 8. do 11. junija obisk v Turčiji.
Od 29. junija do 2. julija je Tito vodil jugoslovansko partijsko delegacijo na konferenci predstavnikov evropskih komunističnih in delavskih partij v Berlinu.

Od 13. do 21. avgusta je Tito sodeloval na peti vrhnski konferenci nevrščenih držav v Colombu.

1977
Od 18. do 20. januarja obisk v Libiji.
Od 16. do 24. avgusta obisk v ZSSR.
Od 24. do 30. avgusta obisk v DLR Koreji.
Od 30. avgusta do 8. septembra obisk v LR Kitajski.

Od 12. do 14. oktobra obisk v Franciji.
Od 17. do 20. oktobra obisk na Portugalskem.
Od 20. do 21. oktobra obisk v Alžiriji.
Od 3. do 4. decembra obisk v Romuniji.

1978
Od 7. do 9. marca obisk v ZDA.

Od 10. do 11. marca obisk v Veliki Britaniji.
1979
Od 1. do 4. februarja obisk v Kuvajtu.
Od 4. do 8. februarja obisk v Iraku.
Od 8. do 11. februarja obisk v Siriji.
Od 11. do 12. februarja obisk v Jordaniji.

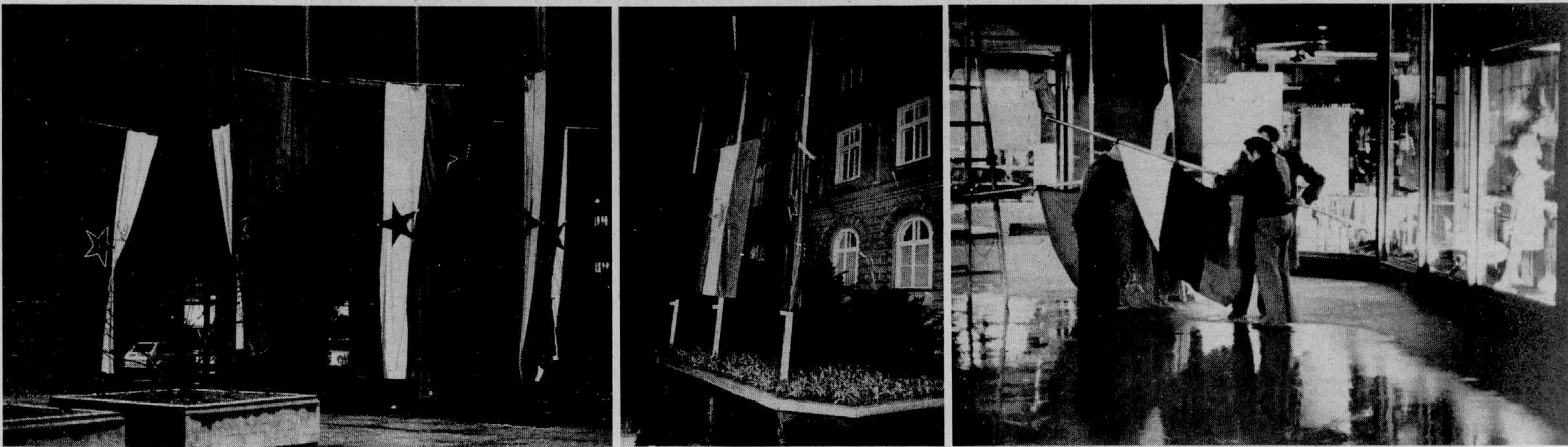
Od 16. do 21. maja obisk v ZSSR.
Od 28. do 31. maja obisk v Alžiriji.
Od 31. maja do 3. junija obisk v Libiji.

Od 3. do 5. junija obisk na Malti.
Od 3. do 9. septembra je Tito sodeloval na sedmi vrhnski konferenci nevrščenih držav v Havani.

Od 2. do 4. novembra obisk v Romuniji.

Gradivo je zbrano v redakciji

BOLEČINA VSEPOVSOD – Zastave na pol droga, – to je bila večerna podoba Ljubljane, potem ko je odjeknila presunljiva vest o smrti tovariša Tita

Tito v novoletni poslanici 1980: Vsakdo mora na svojem mestu storiti tisto, kar je njegova dolžnost

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Pred vsakim novim letom, od 1945. leta dalje, se je tovariš Tito obračal na državljane Jugoslavije s poslanicami, ki smo jih zmeraj radi pričakovali kot programske dokumente in kažipote za akcijo. Zadnjikrat so Jugoslavlani slišali takšno poslanico po radiu in televiziji 28. decembra lani, ne sluteč, da bo to tudi zadnja poslanica, ki jo naslavlja nanje. Poslanica vsebuje številne trajne prvine kolektivnega dela, sistematičnega gospodarskega razvoja in aktivnega sodelovanja s svetom, s poudarkom na vlogi neuvrščenosti.

Poslanica se glasi:

»Minilo je še eno leto naše zelo intenzivne dejavnosti tako na notranjem kot na mednarodnem področju. To leto je potekalo v znamenju nadaljnje graditve samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in političnega sistema socialistične samoupravne demokracije, v znamenju vsestranskega razvoja vseh naših republik in pokrajin in stabilnosti naše skupnosti v celoti. Hkrati je plodna zunajpolitična dejavnost okrepila mednarodni položaj naše države in ji pridobila nova pomembna priznanja.

Solidarnost naših narodov in narodnosti je bila na še eni veliki preizkušnji. Žal ob slovesu od tega leta ne moremo pozabiti tudi na težke občutke zaradi katastrofalnega potresa in poplavi, ki so nas prizadele. Za našo državo je bilo to udarec, katerega posledice bomo dolgo čutili. Vendar pa solidarnost naših ljudi po vsej naši domovini, solidarnost, ki se je tako močno potrdila, priča o trdnosti, naše skupnosti in o učinkovitosti našega socialističnega samoupravnega sistema. Vse to pa potrjuje našo moč in krepi zaupanje v prihodnost.

Ob tej priložnosti bi ne govorili o naših idejnih opredelitvah in stališčih glede nadaljnjega razvoja, saj so dobro znana in jasno izoblikovana v naših sklepih in dokumentih.

Kar zadeva nadaljnji razvoj družbenoekonomskih odnosov in političnega sistema, velja poudariti, da se je nadaljeval proces, ki se je začel s sprejetjem ustave in zakona o družbenem delu. Delavski razred je sprejel delegatski sistem kot najboljši način svoje udeležbe pri pripravljanju, sprejemanju in izvajanju družbenih odločitev. Zdaj že teče drugi mandat, v katerem delujejo skupščine družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti na podlagi delegatskega načela. Delo delegacij se nadaljuje, delo opira na zahteve svoje volilne baze in delovni ljudje čedalje bolj vplivajo na delo samoupravnih organov.

Potrebno pa je še nadaljnjega, še večje prizadevanje za kar najbolj popolno uveljavitev delegatskega sistema. Staro predstavniško prakso namreč je počasi premagujemo. Po moji presoji je to v glavnem ni posledica slabosti, kar zadeva sestavo delegacij. Delavci namreč vedno znano opravijo pravo selekcijo, izbrati tiste, ki bodo dosledno izražali njihove in družbene interese. Bolj gre za premajhno poznavanje pravic in dolžnosti. Zavoljo tega delavci še vedno ne sodelujejo v polni meri pri odločanju, zlasti ko gre za nadaljno graditev družbenoekonomskih odnosov, za sprejemanje in uresničevanje družbenih razvojnih načrtov. Tako je tudi, ko gre za vprašanje izobraževanja, znanosti, zdravstva, kulture, za določanje višine prispevkov pri zadovoljevanju skupnih potreb in podobno.

O življenjskih vprašanjih delavcev pogosto odločajo v ozkih proizvodnih krogih delovnih organizacij, in to ne tako redko v sodelovanju s prav tako ozkim krogom funkcionarjev v družbenopolitičnih skupnostih, torej mimo delegatskega sistema. Do tega prihaja tudi zaradi počasnega uresničevanja posameznih sistemskih rešitev, to pa ohranja moč državnega aparata in močan vpliv izvršnih organov, goji ostanke birokratskih odnosov in krepi tehnobirokratske težnje.

Zato nas čakajo resne naloge v boju za kar najbolj učinkovito delovanje našega sistema in za to, da ga obvarujemo deformacij, ki mu grozijo. V tej zvezi bi želel tudi tokrat poudariti pomen uvajanja kolektivnega dela in odgovornosti. To je ena bistvenih značilnosti naše samoupravne demokracije, za našo večnacionalno skupnost pa tudi eden izmed temeljev njene stabilnosti. Kolektivni način dela pomeni enotnost misli in dejanj, kar je še posebej pomembno za delovanje zveze komunistov.

V minulem obdobju se je še bolj potrdilo, da sta dogovarjanje in sporazumevanje ne samo najbolj demokratičen, marveč tudi edini možni način samoupravnega usklajevanja odnosov v federaciji, med republikami in pokrajinama ter v družbi nasploh. Zavlačevanje nekaterih dogovorov je največkrat posledica birokratskega in ozkosrčnega ravnanja. Kajti, žal, še vedno ni tako malo tistih, ki nočejo ali ne morejo videti problemov in potreb drugih, hkrati pa največkrat tudi ne skupnih interesov, a brez njihovega uresničevanja ne more nihče dolgočasno napredovati.

Zato morajo biti zveza komunistov in druge družbenopolitične organizacije veliko bolj aktivne. Komunisti morajo politično neposredno delovati in se kar najbolj zavzemati za pojasnjevanje ukrepov, ki se jih lotevamo. Neposredne, žive besede ne more nič nadomestiti. Se posebej je nevarno, kadar naj bi jo zamenjale kopice pisanega gradiva, s pogosto nerazumljivo vsebino, tako da ga ljudje tudi slabo prebirajo. Vse to se je precej razširilo.

Pri političnem delu in izpolnjevanju nalog, ki so pred nami, ima veliko vlogo socialistična zveza kot najširša politična podlaga socialističnega samoupravljanja. Tudi popolna uveljavitev delegatskega sistema je v marsičem odvisna od dejavnosti socialistične zveze kot fronte organiziranih subjektivnih socialističnih sil.

V gospodarskem razvoju naše države smo tudi letos dosegli vrsto zelo pomembnih uspehov. Celotna gospodarska dejavnost je potekala zelo bolj živahno, kakor smo bili načrtovali. Podatki kažejo, da je bila industrijska proizvodnja za 8, kmetijska pa za 5 odstotkov večja. Zaposlilo se je več kot 200.000 novih delavcev. Povečala se je tudi produktivnost dela, čeprav ne dovolj. Dograjeni so številni gospodarski in negospodarski objekti, med katerimi so tudi takšni, ki so širšega družbenega pomena, na primer jugoslovanski naftovod, po katerem je te dni stekla nafta. Zblijalo se so tudi življenjske in delovne razmere naših delovnih ljudi in občanov.

Vrednost vseh teh dosežkov je toliko večja, ker smo jih ustvarili v letu resne mednarodne gospodarske krize in katastrofalnih naravnih nesreč, ki so prizadele našo državo. Vendar pa so naš razvoj spremljale tudi težave, ki so se kazale zlasti v visoki inflaciji in zaostrovanju problemov na področju primarniklajva v plačilni bilanci.

Vzroki za te težave deloma tičijo v že omenjenih neugodnih mednarodnih razmerah, so pa tudi posledica naših notranjih napak in pomanjkljivosti. Politike gospodarske stabilizacije je ponekod niso resno sprejeli. Ni bilo potrebne organiziranih in učinkovitosti pri uresničevanju novih sistemskih rešitev in dogovorjene gospodarske politike. Niso redki primeri, da sprejetih sklepov in načrtov ne uresničujemo dosledno, zlasti dogovorov in sporazumov na področju delitve dohodka. Velik del dohodka je še vedno odtujen od delavcev v družbenem delu. Podobno ravnanje srečujemo tudi na področju porabe, cen in gospodarskih odnosov s tujino. Tudi med proizvajalci samimi je zaslediti negativne pojave. Tudi med njimi so taki, ki so se glasněji, ko zahtevajo svoje pravice, kot pa tedaj, ko gre za izpolnjevanje njihovih obveznosti.

O vseh teh pomanjkljivostih, o poteh za njihovo odpravo, pa tudi o ciljih našega razvoja v prihodnjem obdobju podrobno govorijo tudi pred kratkim sprejeti sklepi predsedstva CK ZKJ. Politika gospodarske stabilizacije in razvoj socialističnih samoupravnih odnosov morata še naprej ostati v središču našega zanimanja. Ti sklepi so poglavite smernice za ravnanje vseh družbenih dejavnikov v prihodnjem letu, pa tudi dolgoročneje.

V ta namen se je treba nujno odločno usmeriti v večanje obsega in izboljšanje kakovosti

proizvodnje, v spreminjanje njene strukture, pa tudi v krepitev položaja našega gospodarstva v mednarodni delitvi dela, predvsem s hitrejšim večanjem izvoza. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi ukrepi gospodarske politike, ki spodbujajo zanimanje gospodarstva za izvoz in njegov bolj organiziran nastop v tujini, hkrati pa naj bi se usmerili v uvoz le tam, kjer je to nujno in gospodarsko utemeljeno. Odločno moramo obrzdati vse oblike porabe in zagotoviti, da bodo usklajene z ustvarjenim dohodkom. Brez tega ni mogoča gospodarska stabilizacija, katere breme morajo nositi vsi družbeni sloji, in ne le delavski razred. Varčevati moramo. K temu so danes prisiljene tudi veliko bolj razvite in bogate države kot je naša.

Prav tako moramo vztrajati v prizadevanjih za krepitev materialnega položaja združenega dela, ker je to pogoj za gospodarsko stabilizacijo in za nadaljnji uspešni razvoj samoupravljanja in delegatskega sistema. Ta cilj je mogoče najbolj učinkovito uresničiti z doslednim izvajanjem že sprejetih sistemskih rešitev in ukrepov in s sprejemanjem nekaterih novih. Hkrati pa mora vse to spremljati rast delovne storilnosti, boljše izkoriščanje zmogljivosti in učinkovitejša uporaba družbenih sredstev v celoti.

Za izpolnjevanje teh nalog je nujno treba nadalje izpopolnjevati sistem dogovarjanja in sporazumevanja na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja ter upoštevati objektivne ekonomske zakonitosti. V tem pogledu so še posebej odgovorne republike in pokrajine. Pomembno je zlasti, da je ravnanje vseh skladno z dogovorjenim. To je tudi pogoj za nadaljnjo krepitev bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, te največje pridobitve naše revolucije in temeljnega poroka za naš uspešen razvoj.

V prihodnjem letu nas čaka tudi intenzivno delo v pripravi na novi srednjeročni načrt za obdobje med leti 1981 in 1985. Mislom, da bi morali pri tem zagotoviti odločilno vlogo združenega dela in v zvezi s tem aktivno sodelovanje znanosti. V ta načrt morajo biti vgrajeni vsi poglaviti elementi, ki bodo zagotavljali dolgoročno ekonomsko stabilizacijo države. V novem letu 1980 moramo zaustaviti neugodna gibanja v našem gospodarstvu in ustvariti pogoje, da bomo lahko odločno krenili po poti njegove stabilizacije.

Kot veste, so pred nami velike naloge. Za njihovo uspešno in pravočasno izpolnjevanje imajo največ odgovornosti komunisti, prav tako pa tudi vsi naši delovni ljudje. Odgovornost pa mora biti povsem konkretna. Vsakdo ne more odgovarjati za vse. Poskrbeti moramo, da se bo vselej vedelo, kdo za kaj odgovarja. Da pa bi to dosegli, bo treba pripraviti konkretne in jasne akcijske načrte, v katerem bo imel vsakdo svoje mesto in svoje naloge, od najvišjih organov federacije do občin in vsake delovne organizacije.

V zvezi z vsem tem bi rad še posebej poudaril, da bo treba še bolj krepiti sistem samoupravljanja, ki prav te dni slavi tri desetletja svojega obstoja in močne uveljavitve, ne le v naši državi, temveč tudi na širšem mednarodnem področju.

Na kratko povedano, če hočemo v prihodnjem obdobju vse te cilje doseči, bo potrebna najširša mobilizacija vseh naših delovnih ljudi. Prepričan sem, da bi k temu zelo prispeval tudi sklic novega kongresa samoupravljalcev.

V letu, ki se pravkar končuje, je bila naša država na mednarodnem prizorišču izredno aktivna. Imeli smo veliko srečanj na vrhu, nekatera med njimi tukaj pri nas, nekatera v prijateljskih državah, ki smo jih obiskali, veliko pa smo jih imeli med vrhunskih sestankom v Havanu. Intenzivna je bila tudi izmenjava mnenj z vrsto državnikov prek poslanic.

Ob vseh teh priložnostih je prišlo do izraza prijateljstvo, ki nas povezuje s temi državami, od izraza je prišla želja, da poglabljamo sodelovanje in pa pripravljeno, skupaj si prizadevati za krepitev mira, varnosti in splošnega napredka na svetu. S tem, da bomo v duhu politike neuvrščenosti nadalje razvijali prijateljske odnose in sodelovanje z vsemi državami,

mi, velikimi in majhnimi, tistimi, ki so nam geografsko blizu, kakor tudi z oddaljenimi, bomo tudi v prihodnje utrjevali neodvisni položaj in vlogo naše države v zelo zapletenih mednarodnih odnosih.

V minulem letu se položaj na svetu ni zboljšal. Zanj je še naprej značilno, da ni bistvenega napredka v popuščanju napetosti, zlasti na področju razorožitve, in da je mnogo kriz in nakopičenih problemov ostalo neurejenih.

Toliko pomembnejše je zato da se je uspešno kočal šest »vrh« neuvrščenih držav v Havanu, na katerem smo okrepili in nadalje razvili izvirna načela in cilje neuvrščenosti. Na tej podlagi se je okrepila tudi akcijska sposobnost gibanja neuvrščenosti kot nezamenljivega in splošno priznanega dejavnika v svetovnem merilu, ki odpira realne perspektive miru, sodelovanja in napredka vseh držav.

To je daljnosežnega pomena, kajti gibanje in politika neuvrščenosti se čedalje odločneje uveljavljata blokovski medsebojnemu kosanju in cepitvam, katerih nevarne posledice ogrožajo ves svet.

Posebej bi rad poudaril, da je za prihodnost vseh, tako razvitih kot tistih v razvoju, nadvse pomembno, da se konstruktivno in konkretno lotijo urejanja zelo perečih problemov držav v

razvoju in vzpostavljanja nove mednarodne gospodarske ureditve. Prihodnje leto bo tudi posebno zasedanje generalne skupščine Organizacije združenih narodov, posvečeno temu vprašanju kot tudi naslednjemu desetletju razvoja. Skrajni čas je, da razvite države sprevidijo, da je v današnjem medsebojno odvisnem svetu tudi njihov nadaljnji napredek kar najbolj odvisen od uresničevanja novih, demokratičnih odnosov v gospodarskem sodelovanju.

Leta 1980 bo tudi madriški sestanek, od katerega pričakujemo, da bo dal spodbudo ne le za krepitev varnosti in sodelovanja v Evropi in Sredozemlju, ampak tudi za popuščanje napetosti v celoti. Menim, da bi – v tem okviru – napredek pri krepitevi zaupanja in zaustavitve nevarne oboroževalne tekme bistveno prispevala k poglabljanju teh pozitivnih procesov. Pozdravljamo in bomo pozdravili vsako pobudo, ki resnično pelje k temu. To bi bil tudi stvaren prispevek k ugodnejšemu ozračju za urejanje perečih kriz v raznih delih sveta.

Rad bi tudi ob tej priložnosti poudaril, da so se v minulem letu, ob obojestranskem prizadevanju, okrepili prijateljski odnosi in sodelovanje skoraj z vsemi našimi sosedi. Takšno politiko dobrega sosedstva in krepitev medsebojnega spoštovanja in zaupanja bomo nadaljevali tudi v prihodnje.

Čeprav vstopa svet v novo leto s številnimi problemi, izmed katerih so nekateri celo neposredno nevarni za mir, upam, da bo prihodnje leto odprlo ugodnejše perspektive za gradnjo boljših političnih in ekonomskih mednarodnih odnosov. Kajti to je edina pot, ki zares vodi k krepitevi neodvisnosti in napredku vseh držav, k splošnemu napredku in srečnejši prihodnosti človeštva. Boljši svet je mogoče zgraditi le s skupnimi konstruktivnimi naporci. To pa terja tesno sodelovanje vseh držav, neuvrščenih in drugih, ter nalaga vsem državljanom sveta veliko odgovornost.

Na koncu želim povedati, da leto v katero vstopamo, ne bo lahko za nas. Zahtevalo bo resna odpuščevanja. Zato se obračam na vse delovne ljudi, posebno na voditelje na vseh ravneh, da vsakdo na svojem stori tisto, kar je njegova dolžnost. Naj bo to zares v polni meri leto velike aktivnosti in ravnanja, leto največje discipline in odgovornosti. Če bomo to dosegli, doseči pa moramo, in če bomo smotno izrabili možnosti, ki jih ima naša država, saj ima veliko naravnih bogastev in strokovnih kadrov, bomo premagali tudi sedanje težave.

Našim delovnim ljudjem, naši mladini in pionirjem, pripadnikom JLA in varnostne službe, vsem občanom naše države pošiljam najpriskrnejše novoletne čestitke.

Legendaren junak, legendarni poveljnik in državnik

Predsednik republiške konference SZDL Slovenije Mitja Ribičič ob smrti predsednika Tita – Imamo njegovo dediščino, njegov ugled in slavo, z njima pa je nerazdružno povezano ime Jugoslavije

V izjavi za RTV Ljubljana je predsednik republiške konference Socialistične zveze delovnih ljudi Slovenije Mitja Ribičič dejal naslednje:

Človeka smrt požanje, človeštva ne; naprej z njim, kar je storil zanj, živelo bo vselej.

Te Prešernove besede so nam tolažba in spodbuda ob kruti novici, da je prenehalo biti srce Tita, srce človeka in voditelja, po katerem je ljudstvo imenovalo svojo domovino Titova Jugoslavija. Prenehalo je biti srce človeka, ki je na čelu vseljudskega gibanja iz stare temnice narodov, dežele narodnostnih, verskih in socialnih zapletov siromastva in brezpravnosti, materialne in duhovne zaostalosti in životarjenja, ustvaril in zgradil današnjo novo Jugoslavijo, gospodarsko in kulturno razvito deželo z najbolj naprednim političnim sistemom in visokim ugledom med narodi sveta.

Smrt nam je vzela človeka, ki so ga vsi kontinenti naše zemlje priznavali za največjo osebnost našega časa. Bil je legendaren junak, ki se je že pred vojno v najtežjih pogojih bojeval za srečo ponižanih in zatiranih, in nato – kot partizan – organiziral junaški narodnoosvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije. Bil je legendaren poveljnik, ki ni – tako kot drugi vojskovodje – osvajal, ampak osvobajal, malim in zatiranim narodom sveta pa dokazal, kako je mogoče premagati najmočnejšega sovražnika. Bil je državnik, ki je svojo državniško modrost črpal iz najbolj vročega hrepenenja po dostojnem življenju doslej zatiranega sveta na zemeljski obli. Zato je bil ustvarjalec svetovnega

gibanja neuvrščenih, ki je, kot obet miru, najsveljši politični pojav sedanosti. Bil je izjemna osebnost, ki ni odločilno vplivala samo na zgodovino naših narodov in narodnosti, ampak na zgodovino vsega človeštva. Njegove zasluge za srečo našega delovnega človeka, za socializem in mir na svetu so neizmerno.

Umril je človek, ki smo ga imeli najrajši in ki so ga zaradi njegove človeške veličine morali spoštovati celo sovražniki. Umril je človek, o katerem je mogoče reči, da je prvi državnik v zgodovini, ki ga je obkrožalo toliko resnične ljudske ljubezni kot doslej še nobenega. A ta ljubezen ni bila cloak osebnosti, ampak izraz resnične sreče, povezane s Titovim imenom, Titovim delovanjem, Titovim zgodovinskim preoblikovanjem našega življenja in sveta.

Nekoč je dejal: »Plodov vsega doseženega dela ni treba pripisati samo meni, pač pa vsej generaciji in tovarišem, ki so šli za menoj in se z menoj borili. Samo en človek ne more mnogo napraviti, naši uspehi so plod nas vseh skupaj.«

Danes se moramo teh njegovih besed zavedati bolj kot kdajkoli. Vsi plodovi dela, ki ga je opravil Tito, so tukaj. Tukaj je njegova dediščina, njegov ugled in slava, z njima pa je nerazdružno povezano tudi ime Jugoslavije, naše socialistične revolucije, socialističnega samoupravljanja, neuvrščenosti svetovne politike narodov in ljudstev vsega sveta. In ker je Tito ustvaril nov lik voditelja, nov način vodenja socialistične države, novo odgovornost ljudskega tribunala edinemu suverenu – delovnemu ljudstvu, nam bolečina ob Titovi smrti nereku-

je junaško voljo, da niti za hip ne bomo nevedni njegovih poti. Zavedati se namreč moramo, da je ob Titu zrastlez rod revolucionarjev Kardeljevega kova, a njihova nepremagljiva sila raste iz istih korenin kot je rastle Titova.

Zato se motijo tisti, ki mislijo in celo želijo, da bomo krenili po Titu nazaj. Naprotno! Še bolj se bomo trudili, da bomo imeli Titovo politiko – socialistično, ljudsko, napredno, samoupravno in neuvrščeno, pogumno in zvesto.

Še bolj se bo poslej povečala odgovornost Zveze komunistov v široki ljudski fronti in delegatskem sistemu. Tudi vnaprej bodo delovala demokratično izvoljena kolektivna telesa na vseh ravneh. Predsedstvo SFRJ pa je v tem trenutku že prevzelo polno ustavno odgovornost za neodvisnost in varnost, za bratstvo in enotnost narodov in narodnosti Socialistične Jugoslavije, za njeno neuvrščeno svetovno politiko miru in sožitja. Tudi v tem je veličina Tita, da je v času svoje polne življenjske ustvarjalne moči vgrajeval v naš ustavni sistem institute skupnega vodenja, ki smo jih v sedemdesetih letih že tudi uspešno preizkusili v jugoslovanskem političnem in gospodarskem življenju.

Smrt izjemne osebnosti je nepopisna izguba. Zlasti smrt Tita, ki je kot zgodovinski pojav neponovljiv. Razlika med Titom in podobnimi zgodovinskimi osebnostmi je v tem, da Tito ni bil sam, ampak je bilo z njim naše ljudstvo, vsi narodi in narodnosti Jugoslavije, bila je nepregledna množica zatiranih in tlačanih po vsem svetu. In vsa ta sila ostaja »z njim, kar je storil zanj«. V vsej tej sili bo Titov duh živel naprej in nam bo porok, da bodo Titove vizije zmeraj lepše prihodnosti iz dneva v dan večja resnica.

Častne salve v Beogradu in glavnih mestih republik na dan pogreba predsednika Josipa Broza Tita

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Danes je bila v Beogradu pod predsedstvom podpredsednika Lazarja Koliševskega seja predsedstva SFRJ, ki so se je udeležili najvišji funkcionarji federacije.

Predsedstvo je sprejelo sklep o izvajanju 6. odstavka 328. člena ustave SFRJ, po katerem prevzame funkcijo predsednika predsedstva SFRJ Lazar Koliševski, dosedanj podpredsednik predsedstva SFRJ, ter sklep o izvolitvi Cvijetina Mijatovića, člana predsedstva SFRJ, za podpredsednika predsedstva SFRJ.

Na seji predsedstva je bilo potrjeno besedilo pisma, s katerim predsedstvo SFRJ izraža sožalje družini Josipa Broza Tita.

Predsedstvo je sprejelo tudi ukaz o izstrelitvi častnih salv v Beogradu in glavnih mestih socialističnih republik na dan pogreba predsednika republike, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovnega komandanta oboroženih sil SFRJ, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Sožalje članov predsedstva SFRJ družini Josipa Broza Tita

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Člani predsedstva SFRJ so poslali sožalje družini Josipa Broza Tita. V njem je rečeno:

V teh trenutkih hude bolečine in globoke žalosti nimamo besede tolažbe.

Izgubili smo človeka, ki smo ga vsi tovariško ljubili – tovariša Tita. Njegovo neutrudno revolucionarno delo in prizadevanje, državniška aktivnost, pobude pri odprtnju vizije družbenega razvoja so bili neusahljiv vir navdihov za vse nas, njegove soborce in sodelavce, kot tudi za vse delovne ljudi in državljane Jugoslavije.

Med nami, na čelu naših vrst, ni več velikega voditelja revolucije.

Ostala je velikanova praznina na nepretrgani poti osvobajanja dela in človeka – na Titovi poti; praznina, ki jo lahko zapolnimo samo s kolektivnim delom in odgovornostjo.

V teh trenutkih hude bolečine in globoke žalosti naj vam bo v tolažbo njegovo delo, ki bo večno živel v naših srcih in v srcih milijonov delovnih ljudi in državljancev, narodov in narodnosti Jugoslavije, v srcih ljudi širom po svetu.

Zvezna konferenca SZDLJ je poslala sožalje družini predsednika Tita. V njem je rečeno:

V teh hudih trenutkih skupne velike bolečine vam pošilja predsedstvo zvezne konference SZDLJ izrazito najgloblje sožalje.

Iz naših vrst je odšel naš predsednik, človek, ki je najširše združil naše narode in narodnosti, ki nas je vodil desetletja, ki je s svojim delom pisal zlate strani napredka nove Jugoslavije, ki je navduševal vsakega našega človeka, vsak naš narod in vsako narodnost. Odsel je veliki borec za bratstvo in enotnost, za enakopravnost in svobodo naših delovnih ljudi, naših narodov in narodnosti, veliki arhitekt miru in svobode na svetu, o katerem so šteje naši svetovni duhovi za življenja rekli in napisali vse najboljše, kar je o človeku mogoče reči. Umrl je veliki graditelj revolucionarne marksistične misli, ustvarjalec znanstvenega socializma naše epohe, človek, čigar delo, vzor in lik bodo vedno naš kazipot. Njegova misel in delo sta bila zmeraj obrnjena k človeku in samo človeku; vse njegov boj je bil uperjen proti vladavini nad človekom, toda

za socializem in samoupravljanje, za nove humane družbene odnose med ljudmi, narodi in nasplih na svetu. Nenehno je izražal skrb za organizacijo delovnih ljudi in za socialistično zvezo, katere ustanovitelj in dolgoletni predsednik je bil.

Nenehno nas je mobiliziral, dajal pobude za akcije, v vsaki je videl tudi naslednji korak. Pri tem so zmeraj prihajali do izraza njegova človečnost, humanizem in srpnost.

Bil je prvi borec za mir in srečnejši ter pravičnejši svet, za enakopravnost in solidarnost med narodi in naprednimi gibanji; neutrudno je ustvarjal in bogatil ter razvijal poti sodelovanja. Svet zdaj čuti praznino, kajti tudi v teh trenutkih kot vselej je njegova beseda potrebna. Zato njegovega dela ni mogoče niti prostorsko niti časovno omejit. To delo nosi in ga bo nosil v sebi vsak naš človek kot sestavni del svojega bitja. To delo je postalo lastnina vseh naprednih ljudi sveta.

V teh za vse nas bolečih trenutkih smo z vami, kot je tudi tovariš Tito zmeraj bil in kot bo ostal z nami. Naj vam bolečino olajša spoznanje, da za njim žaluje vsa naša država in ves svet.

Družini predsednika Tita je poslala sožalno brzojavko tudi konferenca za vprašanja družbenega položaja žensk Jugoslavije. V brzojavki je rečeno:

»V hudi bolečini, ki je prizadela vse nas, vso našo državo in vse napredno človeštvo, pošiljamo vam, članom najožje družine našega tovariša Tita, njegovim najbližjim, izraze najgloblje ga sožalja.

Težak je občutek, da tovariša Tita ni več med nami. Prenehalo je biti srce našega velikega učitelja in voditelja, ki ni poznal neuspehov in porazov, človeka, katerega ime bo za vedno ostalo zapisano kot ime velikega stratega našega osvobodilnega boja in socialistične revolucije, graditelja naše socialistične samoupravne družbe, največjega zagovornika miru, napredka, svobode in neodvisnosti vseh ljudstev sveta in nevrščenosti.

Titova preroška misel, ki je bila vedno jasna in obrnjena k človeku, je pritegnila najširše množice v boju za svobodo in graditev naše domovine. S Titom na čelu smo ustvarili bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, si priborili nacionalno in socialno osvoboditev delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, s tem pa tudi enakopravnost žensk in položili temelje vsestranskega napredka na vseh področjih življenja in dela.

Pod vodstvom tovariša Tita smo postali to, kar smo. Nismo več neznan, revni, brezpravni, tlačeni, nepisani in neprosvetljeni. Čeprav je Jugoslavija majhna država, je zdaj po svojih dosežkih velika in znana po vsem svetu. Ljudje in narodi na vseh celinah danes vedo za tovariša Tita in Jugoslavijo, za našo junaško borbo za svobodo in neodvisnost, za naše dosežke pri graditvi socialistične samoupravne družbe, za naše neutrudno prizadevanje za mir in boljši ter pravičnejši svet.

V teh trenutkih nam je vsem težko in vsi se pridružujemo vaši globoki bolečini. Spoznanje, da smo pod vodstvom tovariša Tita toliko dosegli, nam daje moč za še odločnejšo bitko za naš nadaljnji razvoj in napredek naše države, zato bomo še trdnje pobrateni nadaljevali njegovo delo, ki predstavlja trajen navdih za vse naše

narode, za mednarodno delavsko gibanje, za vse, ki se bore za svojo svobodo in neodvisnost, za celotno napredno človeštvo. Titov lik in Titovo delo bosta ostala vedno med nami in tudi med prihajajočimi generacijami.

Sožalje Koste Nadja

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije general armade Kosta Nadj je poslal družini predsednika Tita sožalje v imenu ZZB NOV Jugoslavije. V sožalju je rečeno:

»V brezmejni bolečini vam zdaj, ko se poslavljamo od najdražjega človeka, našega vođe in učitelja, našega vrhovnega poveljnika, izražamo najgloblje sožalje.«

Lazar Koliševski – predsednik predsedstva SFRJ

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Na podlagi 328. člena 6. odstavka Ustave SFRJ je predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije na seji 4. maja 1980 sprejelo

SKLEP

o prevzetju funkcije predsednika predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije.

1.) S prenehanjem funkcije predsednika republike funkcijo predsednika predsedstva SFRJ v skladu z Ustavo SFRJ, prevzame Lazar Koliševski, dosedanj podpredsednik predsedstva SFRJ.

2.) Ta sklep začne veljati takoj.

Cvijetin Mijatović – podpredsednik predsedstva SFRJ

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Na podlagi 327. člena Ustave SFRJ je predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije na seji 4. maja 1980 sprejelo

SKLEP

o izvolitvi podpredsednika predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije. Za podpredsednika predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije je izvoljen Cvijetin Mijatović, član predsedstva iz SR Bosne in Hercegovine.

Sožalje Dragosava Markovića

V sožalni brzojavki družini predsednika Tita, ki jo je poslal predsednik skupščine SFRJ Dragosav Marković, piše:

»Čeprav čutim, da v tem trenutku ni mogoče najti pravih besed, mi vseeno dovolite, da vam v imenu skupščine federativne republike Jugoslavije, in v svojem imenu, ob smrti našega ljubljene Tita, predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije in Zveze komunistov Jugoslavije, izrazim najiskrenejše sožalje v bolečini, ki jo – skupno z vami deli vsi naši delovni ljudje. Tovariš Tito s svojim herojskim revolucionarnim delom na nemaljav način simbolizira vse tiste težnje, boje in zmage, ki so jih naši narodi in narodnosti, naš delavski razred, naša zveza komunistov dosegli na poteh socialistične revolucije, lastne osvoboditve in zagotovitve neodvisnosti in varnosti države, graditve bogatejšega, srečnejšega in človeka dostojnejšega življenja. Tito je večni simbol borce v vojni in miru, izraz humanistične vizije novega sveta, trajna inspiracija za vse napredne misli in akcije. Zato njegovemu delu ne ustrezajo meje človeškega življenja in bo živel v neminljivosti ustvarjalnih moči in vzpodbud naše socialistične in samoupravne revolucije. Zaradi tega za njim – resnično in globoko – žaluje vsa Jugoslavija, vsak naš človek, vsak prebivalec sveta, ki želi mir, človeško zaupanje, enakopravnost in svobodo. V teh težkih trenutkih so naši ljudje prežeti z žalostjo, pa tudi s ponosom, ker so ob graditvi Titove samoupravne socialistične nevršene Jugoslavije zgradili trajno in nerazdružljivo povezavo med Titovo osebnostjo in delom.

Sožalje Raifa Dizdarevića

Ob smrti predsednika republike in Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita je predsednik predsedstva SR Bosne in Hercegovine Raif Dizdarević poslal sinovima predsednika Tita Žarku in Miši, brzojavko z izrazi sožalja, v kateri je zapisal:

»Socialistična republika Bosna in Hercegovina je v neizmerni žalosti in neizrekljivi bolečini zaradi izgube našega draga Tita. V času krute neizprotnosti in najtežje izgube so skupaj z vama in s člani vaših družin vsi državljani naše republike.

Bosna in Hercegovina – z vsemi našimi republikami in pokrajinami – žaluje za svojim največjim sinom, največjim od vseh, ki jih je naša država kdajkoli imela, žaluje za stratega naše revolucije in tvorca vseh naših pridobitev, žaluje za tovarišem Titom, ki je z veličino svojega dela postal simbol našega socialističnega svobodnjajstva in svetovnega napredka, žaluje za velikim človekom, ki so ga vsi naši ljudje občutili kot najbližjega in najdražjega. Neizmerno so ga ljubili in mu neizmerno zaupali, ker je z veliko človečnostjo in neutrudnim delovanjem – enostavno in vsem razumljivo, genialno – izražal njihove težnje ter interese in zajamčil velik napredek v katerem danes srečno živimo.

Ponosna je lahko država, ki je imela, in ki je dala svetu edinstvenega velikanova marksistične misli, teorije in revolucionarne akcije, in dale-

kovidnega državnika, ki mu je svet hvaležen, ker je s svojim velikim prispevkom obogatil njegov napredek.

Ponosni in srečni so vsi Titovi borci v vojni in miru, v graditvi in samoupravljanju, in vsi državljani Titove Jugoslavije, ker so bili njegovi sodobniki, ker so se borili in ker so ustvarjali pod njegovim vodstvom.

V Titovem delu je temelj naše bodočnosti, v njem so smernice nadaljnjega, zanesljivega in neprekinjenega gibanja, izpričanega z avtentičnimi potmi naše revolucije. V njem so nauki in navodila, kako naj nadaljujemo z bojem za socializem, mir in napredek v svetu, in kako naj krepimo svetovni napredek, napredek, ki krepi tudi nas.

V času globoke in splošne žalosti imate lahko tolažbo v vsem, kar prebivalci naše države in vsega sveta čutijo do tovariša Tita in njegovega dela, dela neprecenljive zgodovinske vrednosti. To delo je nesmrtno in predstavlja pravo bogastvo sadov, ki jih je že in, ki jih bo generacijam prihodnosti Jugoslavije in sveta, še dalo.

V imenu narodov Socialistične republike Bosne in Hercegovine, njenega predsedstva in v svojem imenu, vam izražam najgloblje sožalje.

Sožalje Nikole Ljubičića

Zvezni sekretar za ljudsko obrambo, armadni general Nikola Ljubičić je izrazil sožalje predsedstvu SFRJ:

Dragi tovariši, pripadniki oboroženih sil so z neizmerno žalostjo in bolečino sprejeli vest o smrti tovariša Tita, svojega vrhovnega komandanta.

Smrt tovariša Tita občutimo kot nenadomestljivo izgubo za vse naše narode in narodnosti, za jugoslovansko revolucionarno gibanje, za napredno človeštvo.

Tovariš Tito je bil in ostaja najznamenitejša osebnost naše zgodovine, v sodobni epohi pa velikani, katerega delovanje je vtakno v vse njene tokove. Njegovo ime in njegova osebnost simbolizirata najbolj bleščeče zmage in velikanske uspehe, ki so jih pobrateni jugoslovanski narodi in narodnosti dosegli v narodnoosvobodilni vojni in revoluciji, pri izgradnji materialnih bogastev države, v razvoju družbenih odnosov na osnovah socialističnega samoupravljanja in pri mednarodnem uveljavljanju Jugoslavije kot neodvisne in nevršene države.

Sožalje SR Slovenije družini Josipa Broza Tita

Z najgloblje bolečino se poslavljamo od predsednika SFRJ, predsednika predsedstva SFRJ, predsednika ZKJ, maršala Jugoslavije ter vrhovnega komandanta oboroženih sil SFRJ Josipa Broza Tita.

Vedite, da so s to bolečino prepletena občutja ponosa, v kateri se združuje vse tisto, kar nam je pomenil Tito in kar nam pomeni Titova Jugoslavija.

Josip Broz Tito je naš in kakor vse bolečine ni mogoče zmanjšati, naj vam bo v uteho misel, da sleherni občan Socialistične republike Slovenije v teh trenutkih bolečine za skupnost vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti sočustvuje z vami.

VIKTOR AVBELJ
FRANCE POPIT
MILAN KUČAN
ANTON VRATUSA
MITJA RIBIČIĆ
JANEZ VIPOTNIK
VINKO HAFNER
BORIS BAVDEK
JANEZ JAPELI

Njegov ustvarjalni genij se je pokazal tudi pri ustvarjanju, razvoju in izgradnji naših oboroženih sil. Kot vrhovni komandant nas je maršal Tito, od uporniških dni leta 1941 do svoje poslednje ure, z mislijo ideolog, vojaškega teoretika in stratega ter z neposredno prakso revolucionarja, vojskovodje in herojskega borce nenehno navdihal in usposabljal za zmage nad okupatorji in izdajalci države, za odločno obrambo pridobitev socialistične revolucije pred vsemi tistimi, ki bi jih hoteli kakorkoli ogrožati.

Mislimo, da je naša najvišja dolžnost in odgovornost, da ob smrti uri našega predsednika republike in vrhovnega komandanta izrazimo svojo privržnost plemeniti idealom in delom, za katere se je boril, ter vso svojo pripravljenost, da neomajno in odločno, kot nas je učil, izpolnimo sleherni nalogo, ki jo pred nas postavite v izgradnji in razvoju države ter še posebej v obrambi in zaščiti svobode, neodvisnosti in ustavne ureditve Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Sožalje komiteja ZKJ v JLA

Komite organizacije ZKJ v JLA je izrazil sožalje centralnemu komiteju ZKJ:

Komunisti in vsi pripadniki jugoslovanske ljudske armade skupaj z delavskim razredom, z vsemi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, delijo v tem težkem trenutku žalost in bolečino ob smrti največjega sinu naših narodov in narodnosti, predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije, Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovnega komandanta oboroženih sil SFRJ – maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Izgubili smo prvega komunistu in vojaka, ki nas je več kot štiri desetletja vodil skozi vse bitke naše socialistične revolucije. Umrl je tvorec oboroženih sil SFRJ in koncepcije splošne ljudske obrambe, neomajen borec za pravice delovnega človeka, za mir v svetu, za sodelovanje in enakopravnost med vsemi ljudmi in narodi sveta.

Iz naših vrst je odšel markсист, mislec in revolucionar, pod katerega vodstvom je Komunistična partija Jugoslavije usodnega leta 1941 povedla naše narode in narodnosti v narodnoosvobodilni boj, preprečila širjenje stra-

hot bratomorne vojne ter povezala vse narode in narodnosti v skupnem boju za njihovo narodno in socialno osvoboditev, za izgradnjo socialističnih samoupravnih odnosov v Jugoslaviji.

S Titom na čelu so delovni ljudje, jugoslovanski narodi in narodnosti, postali tvorci svoje

Ukaz

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Predsednik predsedstva SFRJ Lazar Koliševski je izdal, na podlagi 2. odstavka člena 328, ustave SFRJ, naslednji ukaz:

UKAZUJEM

da se na dan pogreba predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovnega komandanta oboroženih sil Jugoslavije, maršala Jugoslavije, tovariša Josipa Broza Tita izstrelje častne salve:

– v glavnem mestu Socialistične federativne republike Jugoslavije Beogradu iz 48 topov 42 salv in

– v glavnih mestih socialističnih republik – v Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Skopju in Titogradu – iz 12 topov 20 salv.

Predsednik predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije, Lazar Koliševski

zgodovine, Jugoslavija pa zgled odločnosti in doslednosti v boju za pravico slehernega naroda do neodvisnosti, v boju za odpravo sile in nasilja iz mednarodnih odnosov, za mir, temelječ na enakopravnosti vseh držav in narodov.

– Titova humanost, Titovo zaupanje mladini, neprestana Titova revolucionarna ustvarjalnost je tudi naša obveznost in dokaz našega neprestanega delovanja za kontinuiteto revolucije.

V enotnosti, ki kakršni nas je navajal Tito, v bratstvu naših narodov in narodnosti, zmnožni, da sami odločamo o svoji usodi, delujoči kolektivno in odgovorno, ostajamo zvesti vsemu sistemu, kar smo se naučili od največjega človeka naše zgodovine.

Sožalji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je poslalo predsedstvu SFRJ naslednjo sožalno brzojavko:

Člani ZZB NOV Slovenije in nekdanji aktivisti osvobodilne fronte slovenskega naroda vam v težkem trenutku za naše narode in narodnosti izrekamo iskreno sožalje ob izgubi našega draga predsednika Tita, legendarnega komandanta NOB, graditelja socialistične samoupravne Jugoslavije, borca za mir in enakopravne odnose med narodi sveta.

Ponosni, da smo se bojevali pod Titovim vodstvom, obljubljam, da bomo strnjeno nadaljevali njegovo pot in čuvali največjo pridobitve naše revolucije in jamstvo naše bodočnosti, bratstvo in enotnost ter enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Slovo od predsednika Tita v skupščini SFRJ

BEOGRAD, 4. maja, Tanjug – Posmrtni ostanke Josipa Broza Tita, predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, bodo prepeljali s posebnim vlakom iz Ljubljane v Beograd, kamor bo vlak prispel 5. maja 1980 ob 17. uri.

Posmrtni ostanke tovariša Tita bodo v posebnem vlakcu spremljali Fadil Hoxha, član predsedstva SFRJ, Stane Dolanc, član predsedstva CK ZKJ, Todo Kurtović, predsednik zvezne konference SZDLJ, Mika Špiljak, predsednik sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, Vlado Ščekić, član predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, Vasil Turpukovski, predsednik konference Zveze socialistične mladine Jugoslavije, Stana Tomašević-Arnesen, predsednica zveznega zbora skupščine SFRJ, Branislav Ikončić, podpredsednik ZIS in Džemil Šarac, podsekretar v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo.

Delovni ljudje in občani Ljubljane in Zagreba se bodo od posmrtnih ostankov preminelega tovariša Tita poslovili in počastili njegov spomin na železniški postaji v Ljubljani in na glavni železniški postaji v Zagrebu.

Delovni ljudje in občani Beograda bodo preminelega tovariša Tita dočakali in mu izkazali spoštovanje na glavni železniški postaji v Beogradu, od koder bodo posmrtni ostanke prepeljali v poslopje skupščine SFRJ.

Posmrtni ostanke Josipa Broza Tita bodo v poslopju skupščine SFRJ od 18. ure 5. maja do 12. ure do 8. maja 1980. V tem času se bodo menjavale častne straže predstavnikov vseh organov in organizacij federacije, socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin, organizacij združenega dela, v katerih je delal tovariš Tito, in drugih organizacij združenega dela, delegacije glavnih mest republik in pokrajin, zagrebške organizacije zveze komunistov, rojstnega Kumrova in oboroženih sil. Delovni ljudje in občani lahko preminelega tovariša Tita izkažejo spoštovanje z mimohodom poleg odra s posmrtnimi ostanki od 20. ure 5. maja do 8. ure 8. maja 1980.

V globoki bolečini vam izražamo člani ZZB NOV Slovenije in aktivisti osvobodilne fronte slovenskega naroda iskreno sožalje ob izgubi našega draga maršala Tita, vrhovnega komandanta, revolucionarja, legendarnega voditelja, narodnega heroja in organizatorja NOB in socialistične revolucije. Z njim smo izgubili iniciatorja izgradnje socialistične samoupravne družbe, borec za mir, sodelovanje in enakopravnost vseh narodov sveta. Nekdanji borci NOV Slovenije in aktivisti OF slovenskega naroda vam v tem težkem trenutku za delavski razred in vse delovne ljudi in občane naše socialistične Jugoslavije obljubljam, da bomo čvrsto vztrajali na poti, po kateri nas je zmagovalo vodil tovariš Tito. Kreplili, razvijali in poglabljali bomo bratstvo in enotnost ter enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti ter odločno branili pridobitve naše revolucije.

Sožalje SAP Kosova

Predsedstvo SAP Kosova, predsedstvo PK ZK, skupščina Kosova, pokrajinska konferenca SZDLJ, izvršni svet skupščine pokrajine, pokrajinski svet zveze sindikatov, pokrajinski odbor ZZB NOV in pokrajinska konferenca ZSM Kosova so poslali predsedstvu SFRJ in predsedstvu CK ZKJ naslednjo brzojavko:

»Ob tem nadvse bolečem in težkem trenutku – trenutku smrti tovariša Tita, najbolj ljubljene človeka naše države, največjega sinu naših narodov in narodnosti ter voditelja naše revolucije, vam izražamo globoko sožalje v imenu vseh narodov in narodnosti Kosova: Albancev, Srbov, Črnogorcev, Turkov, Muslimanov in drugih, v imenu komunistov, delavcev, vseh delovnih ljudi in občanov, mladine in pionirjev.

Smrt tovariša Tita je največja izguba za našo socialistično samoupravno skupnost, saj je bil – kot vodja naše revolucije in revolucije – njen tvorec in neutrudni krmar.

Tovariš Tito je z izjemno in neponovljivo močjo razrednega borce in revolucionarja, graditelja naše dobe, dvignil vse napredne in revolucionarne sile, da zrušijo stari red, zgrajen na krivicah, in ustvarijo novo socialistično samoupravno družbo, da uresniči najsmelejšje težnje in sanje narodov o svobodi, socializmu, sreči in človečnosti, da ustvari enotnost, družbo in skupnost, v kateri si človek sam kroji svojo usodo, v kateri je vsakdo svoj človek in v kateri smo vsi eno.

V časih usodnih v zgodovini naših narodov in narodnosti, v obdobju revolucionarnih bojev KPJ in delavskega razreda proti samodržstvu in buržoaznemu nasilju, med oboroženo revolucijo in polaganjem temeljev nove socialistične družbe, v prizadevanju in velikanskih rezultatih pri naši socialistični graditvi in graditvi našega socialističnega samoupravnega sistema ter močnega uveljavljanja Jugoslavije v svetu, v mednarodnem delavskem in komunističnem gibanju in v mednarodnih odnosih se nenehno in z nezmanjšano močjo kot izvir novih ustvarjalnih idej in dejanj dviguje Titova ustvarjalna osebnost, njegovo veliko in izjemno revolucionarno delo.

Tovariš Tito je zrasel iz našega delavskega razreda, utelesil in uresničil je njegova zgodovinska hotenja kot tudi hotenja širokih ljudskih množic ter dal temeljni in neponovljiv prispevek k oblikovanju avtentičnosti naše revolucije, naše poti v socializem in naše socialistične samoupravne družbe.

Sporočilo zdravniškega konzilija

LJUBLJANA, 4. maja (Tanjug) – Danes, 4. maja 1980, se je v zgodnjih popoldanskih urah še hudo poslabšalo splošno zdravstveno stanje Josipa Broza Tita. Navzlic vsem neogibnim medicinskim ukrepom so polagoma ugašale vse življenjske funkcije, tako da je predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije, predsednik Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito preminil ob 15.05.

Tovariš predsednik je vrsto let bolehal za sladkorno boleznijo. Kot njena posledica so se razvile hude arteriosklerotične spremembe na krvnih žilah nog, živčno-mišične okvare nog z motnjami hoje in okvaro ledvic.

Prvi znaki motenega pretoka krvi skozi krvne žile na levi nogi so se pokazali ob koncu decembra leta 1979.

Ko se je navzile intenzivnemu konservativnemu zdravljenju stanje slabšalo, je bila opravljena arteriografija leve noge, ki je pokazala, da sta zamašeni površinska arterija stegna in končni del golenske arterije.

Zaradi neugodnih možnosti za uspeh rekonstruktivnega operativnega posega je bilo sklenjeno, da se nadaljuje intenzivno konservativno zdravljenje. O tem so se posvetovali tudi z dvema znanima tujima strokovnjakoma.

Kljub intenzivnemu zdravljenju pa so se pokazali znaki gangrene. V tem položaju, ko je postajala neogibna amputacija noge, je bilo ob vsem soglasju s tovarišem predsednikom sklenjeno, da se poskuša rešiti ogrožena noga z operativnim posegom.

Sredi januarja l. 1980 je bila opravljena načrtovana operacija, katere neposredni rezultat je bil dober. Kmalu potem pa so nastale splošne komplikacije v krvnem obtoku, ki so tako skazile učinek operacije, da je bilo sedem dni pozneje s privolitvijo tovariša predsednika treba amputirati levo nogo.

Tovariš predsednik je obe operaciji zelo dobro prenesel. Neposredno po drugi operaciji se je začela rehabilitacija in tovariš predsednik je začel delno opravljati svoje predsedniške zadeve.

V nadaljnjem so ledvice povsem prenehale delovati, kar je bilo posledica že poprej omenjene ledvične okvare in infekcije. Ker se ledvična funkcija navkljub storjenim ukrepom ni obnovila, so bile uporabljene umetne ledvice (hemodializa), in sicer vsak dan.

Zdravniški konzilij:
Prof. dr. Bogdan Breclj
Dr. Miroslav Kitić
Dr. Miroslav Kitić
Dr. Predrag Lalević
Dr. Stanišavl Mahkota
Dr. Djordje Popović
Dr. Jovan Ristić
Osební zdravniki:
Dr. Zvonimir Dittrich
Dr. Radosav Djordjević
Dr. Stanišavl Čeliković
Dr

Kot da bi se ustavilo srce vseh jugoslovanskih narodov, veliko srce našega delavskega razreda

BEOGRAD, 4. maja, (Tanjug) – V vseh srcih, na vsakem kraju je v tem majskega večeru boleče odjeknila novica o smrti tovariša Tita, najljubšega prijatelja, največjega človeka naše zgodovine, naše preteklosti, sedanjosti in prihodnosti...

Ni ga nocoj kraja v Titovi Jugoslaviji, kjer naši ljudje, vsi državljani, stari in mladi, ne bi potlačili solze in s stisnjenim srcem, dostojanstveno in spokojno, a neskončno žalostni obstali pred radiom, televizorjem, na cesti, v vlaku, avtomobilu.

Nocoj smo po mnogih domovih videli, kako so za tovarišem Titom jokali otroci, pionirji in niso hoteli verjeti vesti, ki so jo še posebej težko sprejeli njihovi starši in stari njihovih staršev. To je vest, ki vanjo še nihče ne more verjeti, po prelepem majskega vikendu, po prvomajskih slovesnostih, iz katerih je vel strah zaradi njegovega zdravstvenega stanja, pa tudi upanje in vera, da se tisto najhujše le ne bo zgodilo. Zdaj, po najbolj bolečem obvestilu o najdražjem, je vse to drugače, ni moč več verjeti, da vest ni točna, zato pa verjamejo v Titovo delo, vsajeno v vse nas, pobratene in enotne.

Ob pretresljivi vesti, da se je danes utrnulo življenje našega ljubljenega predsednika Tita, je vsa Slovenija onemela v težki bolečini. Mestne ulice so zamrle v tišini, stroji po tovarnah so obstali. Vse slovensko ljudstvo je okamelo v žalosti. Ko so sporočili, da Titov organizem ni imel več moči, da bi kljuboval bolezni, je bilo, kot da bi se ustavilo srce vsega naroda, kot da bi nehala utripati veliko srce delavskega razreda.

V trenutku, ko vest o neizmerni veliki šele prodira v zavest Slovencev in dvaindvajsetih milijonov Jugoslovancev, ko solze, ki so se nabirale za pregrado slutnji, strahu in drhtečje ljubezni, vro iz oči, so v Ljubljani, v Celju, Novem mestu, Novi Gorici, po vseh slovenskih mestih in vaseh zdrsnile državne in delavske zastave na pol droga. Solza se blešči v očesu vsakogar, kajti vesti o smrti največjega sina jugoslovanskih narodov, narodnega in socialnega osvoboditelja Jugoslavije ni mogoče prenesti stoično. To je slovo od neločljivega dela narodovega organizma.

Prispela je najbolj žalostna vest v zgodovini črnogorskega naroda. Umrli je predsednik Tito. Srca ljudi s črnogorskega kamenja, skozi stola, vajena kljubovati tegobam in izgubam najbližjih, je iz izgube ljubljenega Tita doletel najtežji udarec. Želje in upanja delovnih ljudi, občanov, mladine, pripadnikov JLA, pionirjev, skratka vseh prebivalcev Črne gore, da bi največji revolucionar, državnik, strateg, mislec in najdražji človek tega stoletja, kot že nešteto krat v bogatem revolucionarnem boju zmagal, da bi njegov jekleni duh in telo premagala in prebrodila tudi zahrbitno bolezen, te želje se, na neskončno žalost, niso izpolnile.

Težko dojemljiva resnica, da ni več ljubljenega Tita, je vsak dom, vsako ognjišče v Črni gori zavila v žalost. Za tovarišem Titom žalujejo vsi. Bolečina in žalost je v srcu, solza v očesu revolucionarja in pionirja, mladina in delavca, občana in vojaka. Za ljubljenim Titom žalujejo vsi prebivalci črnogorskega glavnega mesta, ki s ponosom že 34 let nosi njegovo ime. Žalujejo prebivalci Žabljaka in vsega durmitorskega kraja, ki so ga prvič srečali že leta 1940, ko je kot neralni sekretar KJP skrivajšel KJP pri njih ter sodeloval na pokrajinski konferenci KJP za Črno goro, Boko, Sandžak, Kosovo in Metohijo.

Žalujejo tudi prebivalci Hercegnovega. Tovarišu Titu so zelo hvaležni, ker je v zadnjih letih večkrat bival v njihovem mestu in ker je prvi obiskal območje, ki ga je prizadel potres. Pozval je vse jugoslovanske narode in narodnosti, naj pomagajo Črni gori.

V srcih vseh prebivalcev republike je neizmerna žalost zaradi izgube ljubljenega Tita, genialnega revolucionarja, vojaka, državnika, ideologa, ustvarjalca svobode, samoupravljalca, srce in blaginje, ki so je deležni.

Takoj po prvi novici o smrti predsednika Tita je prvomajsko praznično vzdušje zamenjala obča žalost. V vseh črnogorskih mestih so državne in partijske zastave spuščene na pol droga – vse javne prireditve pa so prekinili in preložili. Ulice so tihe; trije, prodajalne in restavracije pa so opuščene. V tovarnah in na gradbiščih so prekinili delo, da bi lahko delavci izrazili svoje spoštovanje ljubljenemu predsedniku Titu.

Solze v očeh rudarjev

Neizmerna, globoka in boleča žalost, ki lede ni srca, ustavlja besede v grlu in polni oči s solzami, je danes večer legla na vsa kosovska mesta in vasi, vse domove, tovarniške hale, rudnike, dviga se nad vsakim kotičkom pokrajine od Šare do Štitskih polj.

Žalost, neizkrivljiva, nepojmljiva, je preplavila Prištino, Prizren, Djakovico, Peč, Kosovsko Mitrovico, vsa mesta in naselja na Kosovu.

Novica, da je prenehalo biti veliko človeško srce, ki je do zadnjega trenutka hrabro bilo za človeka, njegovo svobodo in srečo, je močno prizadela vse delovne ljudi in občane pokrajine, pripadnike vseh narodov in narodnosti, Albance, Srbe, Črnogorce, Turke, Muslime in druge, ki so si v Titovi socialistični samoupravi Jugoslaviji zagotovili narodno in socialno svobodo ter polno enakopravnost. Na sprehajalščih v kosovskih mestih danes zvečer ni tako živo kot navadno.

Obrazi so resni, v očeh iskrene solze. Ne skrivajo jih niti rudarji v rudniku Trepač niti delavci v kosovskih kopih in termoelektrarnah.

Na vseh obrazih je videti neizkrivljivo žalost, pa tudi trdno odločnost vztrajno nadaljevati Titovo pot, saj bo njegovo nesmrtno delo trajno živelo v srcih vseh ljudi naše skupnosti.

Vest o smrti predsednika Tita je boleče odjeknila po vsej Makedoniji. Ko so objavili razglas predsedstva ZKJ in SFRJ, se je življenje v Skopju in v vsej Makedoniji ustavilo. Prebivalci Makedonije ne skrivajo svoje globoke bolečine, hkrati pa ne skrivajo globoke občutka dostojanstva, ker vsi spontano čutijo, da je tovariš Tito vrgel sebe v vse nas in da še vedno živi v nas.

Skoške ulice, po katerih je tovariš Tito šestnajstkrat stopal s svojim trdnim korakom, so opustele, brž ko se je razsila boleča novica, da je srce velikana prenehalo biti. Ljudje hitijo na svoja delovna mesta in domove, da bi z najbližjimi delili žalost, da bi z delom dokazali svojo zvestobo viziji velikana, ki smo ga danes izgubili, o enotnosti naše samoupravne in nevršene domovine.

Smrt ljubljenega predsednika Tita je boleče odjeknila tudi med občani in delovnimi ljudmi Strumice, kjer je bil predsednik Tito dvakrat. Vest je globoko pretresla tudi prebivalce vseh občin v vzhodni Makedoniji.

Žalostna vest o smrti predsednika Tita se je kot blisk razširila v revolucionarnem in delavskem Titovem Veselu. »Ljubljenega Tita ni več,« so besede, ki so v trenutku prišle do vsakega kovinarskega in topilniškega delavca, do vsakega občana, do vsakega pionirja. V

nekaj minutah je več tisoč sprehajalcev s sprehajališča v Titovem Veselu pohitelo domov, na delovna mesta.

Na družbenih poslopih, družinskih hišah in tovarnah so zastave spustili na pol droga. Občani tudi s tem izražajo veliko žalost za Titom, katerega herojsko ime nosi njihovo mesto.

Skopje je drevi onemelo. V teh urah je mesto prenehalo živeti v svojem običajnem temperamentu glavnega mesta najjužnejše jugoslovanske republike, v kateri složno, drug poleg drugega živijo in delajo Makedonci, Albanci, Turki, Romi, pripadniki vseh jugoslovanskih narodov. V spominu vsakega Skopjana ostaja najbolj živ veličasten sprejem ljubljenega Tita, ki je še pred letom in pol zadnjakrat obiskal to polmilijonsko mesto ob Vardaru, mesto jugoslovanske in mednarodne solidarnosti.

Dostojanstvo v hudi bolečini

Socialistična republika Bosna in Hercegovina je nocoj nemo in v bolečino sprejela žalostno vest o smrti tovariša Tita.

Pionirji, mladina, metalurji, rudarji, kovinarji, gozdarji, udeleženci NOV v mestih in vaseh Bosne in Hercegovine, milijoni te nekoč trpeče, vendar pod Titovim vodstvom in zastavo Zveze komunistov Jugoslavije rojene in prerone republike, so bili tedne in mesece v misli s svojim vrhovnim poveljnikom in predsednikom, živeli so ob zdravniškega sporočila do zdravniškega sporočila, veselili so se ob slehernem izboljšanju zdravstvenega stanja in verjeli, da bo Titovo jekleno srce premagalo tudi to težavo. Vsi nocoj žalujejo...

V Sarajevu so po prvem sporočilu po radiu, po katerem je zazvenela pesem »Druže Tito, mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo«, na vseh poslopih spustili zastave SFRJ, ZKJ in SR BiH na pol droga. Dežurni delavci v sarajevskih tovarnah in kolektivih postavljajo v izlozbe fotografije tovariša Tita, uokvirjene s črnim žalnim trakom...

Krč na obrazih ljudi. Dostojanstvo v hudi bolečini, bolečini brez solza. Solze so za manjšo žalost. Tiho je. Kakor bi se ustavil čas.

To je podoba Vojvodine v prvih trenutkih po sporočilu o največji izgubi, ki je prizadela našo državo. Novico o smrti tovariša Tita je z neizkrivljivo bolečino sprejelo dva milijona prebivalcev večnacionalne Vojvodine, kjer besede Tito, kot pravi pesnik Miroslav Antić, ni treba prevajati, kjer jo z ljubeznijo in spoštovanjem izgovarjajo v vseh jezikih narodov in narodnosti.

Josipa Broza ni več, toda živ je Tito. Živi v našem samoupravljanju, bratstvu in enotnosti, nevršeni politiki, pridobitvah in tokovih naše revolucije.

Ta občutek je enako močan v Novem Sadu, Subotici, Somboru, Pančevu, Zrenjaninu, Vrhu, Sremski Mitrovici, ali v kateremkoli izmed 450 vojvodinskih vasi in naselij. Kot bi ta težka bolečina in velika izguba še bolj strnila vrste skupnosti večnacionalne Vojvodine – Srbe, Hrvate, Madžare, Črnogorce, Slovake, Romune, Rusine in pripadnike vseh drugih narodov in narodnosti v SAP Vojvodini.

V minulih štirih mesecih, ko se je tovariš Tito boril s težko boleznijo, je na tisoče in tisoče ljudi, zlasti mladih, zaprosilo za sprejem v ZK, izražajoč s tem svojo politično opredeljenost za partijo in Tito. V prvih treh mesecih tega leta je prešlo rdeče partijske knjižice več kot štiri tisoč novih članov oziroma dvakrat več kot v enakem času lani. Zveza komunistov Vojvodine, ki šteje danes več kot 205 tisoč članov, je bolj množična in močnejša kot kdajkoli poprej. Hkrati se je veliko število fantov in deklet prostovoljno prijavilo v enote splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite v Vojvodini, kjer prav zdaj teče velika akcija pod geslom »vsi v obrambi in zaščiti«.

Delovni ljudje, občani, mladina in pionirji na vsakem koraku izražajo pripravljenost, da branijo revolucionarne pridobitve.

»Čuvajte bratstvo in enotnost kot zenico svojega očesa!« To geslo naše revolucije je Titovo več kot štiri desetletja ponavljal ljudstvu. Še posebej ga je položil na srca Vojvodincev vsakokrat, kadar je obiskal njihovo pokrajino. Tito je govoril: »Kolikor smo složni, toliko smo močnejši.«

Bratstvo in enotnost – zaprisega Titu

Seme revolucionarne, Titove zamisli bratstva in enotnosti je našlo plodna tla v tem večnacionalnem okolju. V vsakdanjem življenju te pokrajine, v kateri žive in delajo pripadniki več kot 20 različnih narodnosti, je vrsta primerov, ki pričajo o skupnosti. Ta skupnost se izraža v sedmih jezikih in pisavah, v izobraževanju in kulturi, gospodarstvu in politiki, splošni ljudski obrambi in družbeni samozasčiti. Z razvojem samoupravljanja je dobila novo, bolj humano,

bolj človeško razsežnost. »Včasih se niti ne zavedamo tega, novega, kar se rojeva tu poleg nas in v nas. Šele kadar se najdemo pred pomembnejšimi dogodki, kadar še bolj strnemo večnacionalnostne vrste, razumemo vso globino Titovih besed, da je moč Jugoslavije v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti.« pravijo Vojvodinci.

Ljudje na tej ravnini ne bodo nikoli pozabili, da je Tito prav na njihovih večnacionalnostnih tleh med svojimi številnimi obiski, ne glede na to, o kateri temi je govoril ali se pogovarjal, vselej odločno poudarjal dve čudežni besedi: bratstvo-enotnost.

V kroniki obiskov v SAP Vojvodini bo ostalo zabeleženo, da je tovariš Tito v enem samem dnevu v štirih vojvodinskih krajih, v vsakem posebej, govoril o svoji veliki zgodovinski temi – o bratstvu in enotnosti. Vsi narodi in narodnosti te pokrajine so sprejeli te Titove besede kot zaprisego, ki jo izpolnjujejo in varujejo kot punčico svojega očesa, kot jim je Tito položil na srce.

Molk na beograjski železniški postaji

Na beograjski železniški postaji verjetno še nikoli ni bilo tako tiho. Ljudje so se v skupinah zbirali okrog tranzistorskih sprejemnikov in z bolečim izrazom na obrazu poslušali sporočilo o smrti ljubljenega Tita. Vsi delavci železniške postaje, ne glede na to, v kateri izmeni delajo, so prišli na delovno mesto že nekaj minut po sporočilu, pravi šef železniške postaje Djuradi Maistorović.

To velja tudi za sosednjo avtobusno postajo. »Takoj smo uvedli tudi izredne avtobuse za vse uradne osebe, ki ob vesti o smrti predsednika Tita niso bile v Beogradu. Uslužbenice na okenčih smo poučili, kdo ima prednost pri nakupu vozovnic.«

»Mnoge vojake, ki so praznični praznike v Beogradu, so tudi brez vozovnice sprejeli na avtobuse, ki zdaj vozijo mimo običajnega voznega reda,« je dejal član poslovnega odbora beograjske avtobusne postaje Marinko Andjeleć.

Učenka Olga Lorenčin iz šole »Josip Broz Tito« in njene tovariške Nina Veljković, Ana Babović in Žaklina Nikolić so se sprehajale po Skadarliji, ko jim je neki mladenič povedal, da je tovariš Tito umrl. »Vrnile se bomo domov. Žal nam je tovariša Tita, ker je imel rad mlade in je skrbel zanje,« je povedala dekle s solzami v očeh.

Kar bi rekel, bi zvenelo prevec vsakdanje

To velja tudi za druga dekleta in fante, ki so za smrt tovariša Tita zvedeli v središču mesta. Vsi so to sporočilo sprejeli z dostojanstvom, žalostjo in bolečino.

»Kaj naj bi človek sploh povedal ob takšnem sporočilu... Nimam besed, kajti tisto, kar čutim, je tako zelo subjektivno, samo moje. Zdi se mi, da bi bilo vse drugo, kar bi rekel, prevec konvencionalno,« je dejal igralec Jugoslovanskega dramskega pozorišča Marko Todorović.

Kipar Jovo Petijević, ki je za smrt predsednika Tita zvedel, ko je sprejemal obiskovalce in goste na svoji razstavi v kulturnem centru, pravi:

»Ni se še moglo zavedati, kaj je to, kar čutimo – bolečina, žalost, praznina, ali vse troje hkrati.«

Profesorica Veselinka Vidić je obnemela. V življenju se je trikrat srečala s tovarišem Titom, vest o njegovi smrti pa jo je, kot pravi, tako pretresla, da lahko v tem hipu pove le tole: »Počutim se, kot da bi izgubila del sebe.«

Ob novici o smrti predsednika Tita so igralci Jugoslovanskega dramskega pozorišča prekinili generalno predstave »Brisani puti« Milice Novković.

»Igralski ansambel se je spontano ustavil, kot da bi vsem srce prenehalo biti,« pravi upravnik gledališča Petar Volk. »Bili smo navezani na Tita, ustanovil je to gledališče. V tem hipu smo občutili, da moramo biti bolj blizu drug drugemu in nadaljevati njegovo delo.«

»Čeprav smo vsi vedeli, kakšno je zdravstveno stanje predsednika Tita, je bila vest o smrti človeka, ki smo ga tako ljubili in spoštovali, strahotna in pretresljiva,« je dejal član tega gledališča in predsednik združenja dramskih umetnikov Srbije Miodrag Radovanović. »Prekinili smo vajo in se samo gledali.«

Zemun ni mogel verjeti

V Zemunu so vse zastave na pol droga, na vsakem koraku pa je čuti potrtost. Priljubljen sprehajališče Zemuncev ob bregu Donave je v hipu opustelo. Tudi tisti, ki so se znašli na ulicah, se hitro odpravljajo domov. Nekdo je po tranzistorju ali mimogrede šli, da so tik pred sončnim zahodom sporočili, da je umrl tovariš Tito. Ljudje se ustavljajo, stopajo drug k drugemu in se nemo sprašujejo, ali je to mogoče.

V skoraj prazni restavraciji »Venecija« sta Jovan Djordjević in Rasa Mastilović pravkar postregla še zadnje goste in kratko izjavila: »Nikomur ni lahko, tako tudi nama. Zmanjkaloma nama je besed, da bi v tem hipu povedala, kar čutiva.«

Mira Popović je odnašala šopke cvetja v trgovino. Nameralna je pripraviti cvetličarno za jutri, ko pa je šli, da je umrl predsednik Tito, je obstala in se spomnila časov, ko ga je prvič videla. Tedaj je obiskal njen rojstni kraj Mostar. Vprašala je le, ali je vse resnična. »Ne morem verjeti, zaprla bom trgovino.«

Vest o smrti tovariša Tita je voznika takšija Njegovana Boloveja iz Krnjače tako pretresla, da je zapeljal h kraju, da bi se pomiril. »Mlad sem še in doslej mi ni umrl nihče izmed svojcev. Tito je prvi človek, ki sem ga izgubil.«

Učence 8. razreda osemletke »Goce Delčev« Emir Selimović stopa po cesti s solzami. Na vprašanje, kam gre, je odgovoril: »Šel sem na cesto, da bi videl, ali je res, da je tovariš Tito umrl.«

Takšen je bil videti Zemun v prvih minutah po sporočilu o Titovi smrti.

Bolečina v srcih, žalost na obrazih mimoidočih. To je podoba, ki jo je videti v vseh krajih Pomoravja, Resave in Levčev po sporočilu o

smrti tovariša Tita. Delavci industrije kablov »Moša Pijade« so se poklonili spomnu svojega najljubšega tovariša ob strojih, ki nenehno delajo.

Z besedami ni mogoče opisati občutkov. Vodstva družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine Svetozarevo so poslala sožalno brozjavko predsedstvu SFRJ in predsedstvu ZKJ. V njej je med drugim rečeno:

»Titove poslanice so naša stvarnost. In tako bo vselej. Mi, potomci Svetozara Markovića in svobodnjaških uporov, graditelji svobode in socializma, ponosni sinovi in hčere Jugoslavije bomo stopali po Titovi poti. V mestih in vaseh je povsod videti enako podobo in čuti isto odločnost – vztrajati pri graditvi neodvisne samoupravne socialistične Jugoslavije.«

ŽALOSTNA NOVICa – Večina ljudi je s televizijskih ekranih izvedela za žalostno novico, da je umrl predsednik Tito

V velikanskem Beogradu, ki običajno vrvi od prometa, nocoj ni bilo prometnega hrupa. Okoli 300 delavcev druge izmene, ki so bili na delovnih mestih, ko je bilo objavljeno sporočilo o smrti tovariša Tita, je onemelo stalo pred sprejemniki. Novinarju, ki je prišel sem opraviti svojo najtežjo nalogo, ljudje niso mogli z besedami izpovedati, kaj čutijo.

Desanka Perović, delavka, je v solzah izdala samo: »Umrli je naš oče,« Ratomir Dević, delavec v obratu za vzdrževanje vozil, je vprašal: »Ali se lahko rodi še kdaj tak človek?«

Veliko bolečino je težko izraziti z besedami

Raskavi in potemneli obrazi delavcev v avtomobilski pralnici so dobili mehkejši potez. Nihče se nocoj ne sramuje ne solz ne drhtečega glasu. Besede gredo težko iz ust. Zgovornejši so roke, pogledi, vide se, da ljudi stiska v grlu. Stara resnica je, da je veliko bolečino težko izraziti z besedami.

Tišino zmoti zvonjenje telefona. V obrate zapeljejo vozila s terena. Delavci se začno razhajati, spet brez besed, vsak na svoje delovno mesto. Delati je treba.

Mnogi od kakih deset tisoč študentov iz vse države v študentskem mestu »Vlahoviće« v Novem Beogradu so se ob novici o smrti tovariša Tita zbrali na ploščadi pred novim kulturnim domom, da počastijo spomin človeka, ki so ga imeli za voditelja in učitelja. Šli bomo po njegovi poti – poudarjajo študentje največjega akademškega naselja na Balkanu.

»Vse njegove besede sprejemamo kot svoje lastne,« pravi študent strojne fakultete Milan Nikolić. Jadrijevanje Anastazija s filološke fakultete pa pove, da je bil Tito voditelj, ki je vedno užival podporo ljudstva in to podporo bodo vedno imele njegove ideje. Študentka fakultete za telesno vzgojo Gordana Jovanović s solzami v očeh kratko reče, da se je treba boriti za tisto, kar je zapustil Tito, in tako bo tudi prihodnost lepša. Duško Marković, profesor matematike: »Tovariš Tito je z našimi očeti izbojeval svobodo, njihove sinove pa naučil, kako je treba svobodo braniti. Pred nami je samo ena pot – Titova pot.«

Jadranka Sladić, pravica: »Umrli je največji človek naše zgodovine. Tako preji kot tudi danes se zaobljubljamo, da bomo šli po njegovi poti, poti človečnosti, miru in ljubezni.«

Jasminka Jadrjevan, študentka fakultete za politične vede: »Zelo dobro mi je znano, zakaj se je Tito bojeval. Na nas je, da gremo naprej po njegovi poti.«

Bolečino preveva hvaležnost

»To je tako tragična vest, čeprav jo je napovedovala huda bolezen, da steža lahko izrazim eno samo misel,« je dejal Momčilo Milovanović, mladi kvalificirani mehanik Industrije motorjev in traktorjev v Rakovici pri Beogradu.

»In vendar bi rad nekaj povedal, kar občutim, kar občutijo vsi moji tovariši; kar vprašaj te jih – hkrati z žalostjo čutim hvaležnost za vse, kar je tovariš Tito dal tej državi in moram povedati nekaj, kar je podobno obljudi, prisegi: nič nam ne bo moglo preprečiti, da bi ustvarjali, izpolnjevali jugoslovanskega povezanost, varovali bratstvo, enotnost in samoupravljanje.«

Podobno govorijo tudi drugi delavci tovarne v Rakovici, Radivoj Budimir, Nikola Malković in drugi, ki smo jih ob prvi tragični vesti našli v tovarni.

Tudi v tovarni »21. maj« zaradi praznika ni tretje izmene. Pa vendar tovarna ni prazna. Tragična vest je zvalila iz hiš številne delavce tega kolektiva, kjer so vsi pripravljeno povedali, da se je tovariš Tito od prvih povojnih dni vedno zanimal za njihov proizvodni program.

»Prvi avtomobilski motor, ki smo ga izdelali v tej tovarni – to je bilo 25. maja leta 1950 – je naša delegacija poklonila tovarišu Titu za rojstni dan,« pravi stari član kolektiva strojni tehnik Milko Drobniak.

Na vohodu v tovarno je videti maketo prvega

turbinskega letalskega motorja, ki smo ga izdelali v naši državi. Na steni pa visi slika, ki se je priljubila delavcem: maršal Tito si leta 1952 ogleduje ta motor, ki so ga vgradili v naša prva bojna letala.

»Nihče mi še ni povedal novice, bil sem na cesti – pa sem vendarle takoj začutil, da se je nekaj zgodilo,« pripoveduje delavec Milan Krnjak. »Ko sem zvedel, sem se za hip popolnoma zmedel, hudo me je zbolelo, nato pa sem takoj odšel v tovarno, da bi bil s tovariši.«

»Težko, težko sprejemam to vest, kar verjeti ni mogoče,« pravi Mirko Drobniak, delavec, ki je že trideset let zaposlen v tej tovarni.

»Kako naj bo drugače? Saj ne govorim o tem, kar je dal državi, o sebi govorim: nisem mlad, obrti sem se izučil pred vojno, toda vse,

vti so vedeli, da je prišel najbolj žalosten dan, ki so ga slutili z nejevero, pa tudi s strahom. Natanko v 42. minuti srečanja je odjeknil žalostni zvok piškalce sodnika Muharemagića. Igralci so obstali kot vkopani, se prišli pod roko in stopili proti središču, da bi zbrani skupni bolečini sredi igrišča izkazali spoštovanje svojemu predsedniku in najljubšemu prijatelju mladosti in športa.

Ko se je po zvočnikih oglasil predsedujoči izvršnega odbora Hajduka Ante Skatarić in spregovoril z zatikajočimi se besedami, prežeti mi z bolečino in intencijem, je onemelo več kot 50 tisoč gledalcev. Glas v grlu je zamrl, zaslišal se je jok, nato pa se je na poljudskem stadionu spontano razlegla znana pesem Druže Tito mi ti se kunemo, nato pa iz dna srca Hej Slovani.

50 tisoč gledalcev je nato v dostojanstveni tišini, ki je preprosto nerazumljiva, še jo primerjamo z veseljem, kakršno je prevladovalo v dneh sredozemskih športnih iger, ko je Tito slovesno odprl največjašči pregled športne mladosti Sredozemlja, zapustilo ta prekrasni stadion.

Na vsakem obrazu dvom in krč, na vsaki hiši zastava na pol droga – to je v nakrajših potezah podoba svobodoljubne Banjaluke in Bosenske krajine v prvih trenutkih po novici o smrti predsednika Tita. Novico so tudi tukaj sprejeli z neizkrivljivo žalostjo, vendar hkrati tudi z enakim zaupanjem v nemilost Titove misli in dela. Krajšinski ko zmeraj verovali v Tita in partijo in tudi danes globoko verujejo, zato že zdaj prihajajo na svoja delovna mesta.

Tito je bil osemkrat najdražji gost Banjaluke in tega dela Bosenske krajine, bil je in ostal ime in misel vodnica naše še lepše prihodnosti.

Vselej živ spomin na Titove obiske

Najbolj žalostno novico o izgubi najdražjega človeka, ki je bil in ostal navdih za velika dela in vrednote, so sprjeli v Zenici in v vseh krajih severne Bosne tako, da so obesili zastave na pol droga. Prebivalci Zenice, mesta rudarjev in metalurгов, so 27-krat pozdravili tovariša Tita in ga prav tolkokrat obšli s cvetjem in obdali z ljubeznijo, poslušali njegove tople besede, vedno polne razumevanja, besede, ki vlivajo moč in krepijo vero v najlepša človeška hotenja.

Novica o smrti tovariša Tita, najdražjega in najbolj spoštovanega človeka, je povzročila v Mostarju in v vseh drugih hercegovaških mestih, v vseh vaseh in zaselkih, najglobljo žalost. Ta prežema vse, saj je prenehalo biti veliko srce predsednika Tita, človeka, čigar usoda, življenjska pot in revolucionarno delo so nerazdružno povezani z usodo slehernega našega človeka, s hotenji in opredelitvami vseh naših ljudi.

Globoka žalost in huda bolečina pa nista močnejši od odličnosti delovnih ljudi in prebivalcev Hercegovine, da hodijo po Titovi poti, poti humanizma in človeške sreče. Tudi v teh najhujših trenutkih za naše narode izražajo v Hercegovici, delavci, kmetje, inženirji, učenci, študentje, gospodinjice, odločnost, da vztrajajo na Titovi poti in da še z večjim poletom in vztrajnostjo uresničujejo vizijo Titove socialistične samoupravne družbe.

Združeni v bratstvu in enotnosti na Titovi poti se prebivalci Hercegovine živo spominjajo številnih Titovih obiskov v Mostarju, Jablanici, Lišici, Nevesinju, Trebinju, Konjicu, Ljubuškem in v drugih mestih in vaseh, kot tudi globokih sledov, ki so ostali za vsakim obiskom najdražjega gosta. Spominjajo se ga kovinarji »Sokolci« in »Alata«, graditelji hidrocentral, kmetje s plodnih ljubeških, lišičnih in trebinjskih polj. Tukaj dostojanstveno in z najglobljo bolečino izražajo misel: Tito ostane med nami, kajti Tito, to smo mi.

TELEVIZIJA DANES

Po vsej Sloveniji je pretresljivo odjeknila vest o smrti velikega voditelja naše revolucionarne poti

LJUBLJANA, 4. maja – Prav, ko se je iztekel čas prvomajskih praznikov, je nad vso Slovenijo, z vso težo zasedala novica iz Kliničnega centra v Ljubljani. Ljudje v vseh krajih, stari in mladi so zastali. Začeli so poslušati posebne oddaje, tisti, ki so bili na delu, so mahoma obstali, izložbe, ki so bile še slavnostno okrašene za praznika OF in prvega maja, so jeli že v poznih nedeljskih urah preurejati in krasiti s slikami predsednika Tita, slikami, preko katerih je padel črni trak žalosti. Ponekod so vendar ostali na šipah izložb napisali, kot so: »35 let miru« in »S Titom v prihodnost«.

»Nadaljevali bomo tvojo pot!«

V Mariboru in drugih krajih severovzhodne Slovenije je novica, kot poročajo dopisniki, zelo boleče odjeknila. Na vseh stavbah so izobesili zastave na pol droga. Na seji komiteja za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito občine Maribor so nocoj sklenili, da se bo jutrišnje žalne slovesnosti v skupščini Slovenije udeležila uradna delegacija splošnega ljudskega odpora in družbenopolitičnih organizacij Maribora, v kateri bodo Vasja Lavrič, predsednik občinske konference SZDL Maribor, Franc Mrčina, predsednik občinskega odbora ZZZ NOV Maribor, Francka Herga, predsednica zbora združenega dela Maribor, Edvard Kukovec, sekretar aktivna komunistov neposrednih proizvajalcev in Nataša Gorjup, članica predsedstva ZSMS Maribor in študentka pedagoške akademije v Mariboru. Prav Nataša je 28. aprila letos prinesla na Trg svobode v Mariboru štafeto palice zvezne štafete. Tudi v mariborski občini bodo odprli knjigo žalosti. Na sestanku sklicateljev akcijskih konferenc ZK v Mariboru so danes zvečer z enominutnim molkom počastili spomin na predsednika Tita. Med 20. in 23. ur so bile namreč sklicane akcijske konference mariborskih komunistov, ki jih je 17. v njih pa so vsi sekretarji osnovnih organizacij. Na teh konferencah, ki so nenadomestljiv način obveščanja mariborskih komunistov, odšli pa jih bodo sklicevali vsak dan, so se pogovorili, kako bodo organizirali komemorativne svečanosti. Na komemoraciji v delovnih organizacijah bodo o Josipu Brozu spregovorili dobri delavci, predvojni revolucionarji, žene, mladina.

Tudi pokrajina ob Muri je obnemela ob žalostni novici. Zastave na pročeljih hiš, vse do večera, namenjene pozdravu delavskega praznika, so se v pomurskih mestih in vaseh spustile na pol droga ter nenadoma postale simbol žalosti, nema priča neizmerne ljubezni vseh delovnih ljudi do našega Tita. Čeprav so vsi vedeli, da visi življenje velikega naše revolucije in velikega graditelja naše samoupravne socialistične družbe že nekaj časa na nitki, je bila bolečina prehuda, da ne bi okrosila s solzami. Ljudje, ki so imeli kakršnekoli dolžnosti so takoj po sporočilu CK ZKJ o smrti predsednika Tita pohniteli na svoja delovna mesta. V vseh občinskih središčih so se že okrog 20. ure sestala politična vodstva občin, prav tako pa tudi politično vodstvo na medobčinski ravni v Murski Soboti. Med drugimi so sprejeli sklep, da bo osrednja žalna slovesnost v pokrajinskem merilu v torek, 6. maja ob 13. uri v dvorani skupščine občine v Murski Soboti, kjer bo govoril sekretar medobčinskega sveta ZKS za Pomurje Geza Bačič. Tudi z mednarodnega mejnega prehoda z Avstrijo v Gornji Radgoni, poročajo da potniki, ki prehajajo mejo v obeh smereh, preveva žalost. Veliko domincev, ki se vračajo na delo, je povedalo, da se bodo pred pogrebniimi svečanostmi vrnili v domovino.

Delavci so pohniteli na delovna mesta

Vrsta pretresljivih podob iz posameznih delovnih organizacij je pričala o tej zvestobi Titovi poti. V ZZTP Maribor, toz železniški promet so na primer že v nedeljo okoli 19. ure prišli na delovna mesta ljudje, ki sploh niso bili v nočni izmeni. Prišli so, kot so rekli, da bi bili na mestu, če bi jih v delovni organizaciji kakorkoli potrebovali. Tudi v mariborski mlekarji je po razporedu v nedeljo zvečer delalo samo 15 delavcev. Takoj so se zbrali v skupnem prostoru in obudili spomin na umrlega predsednika. V splošni bolnišnici Maribor so se takoj po obvestilu o Titovi smrti zbrali predstavniki družbenopolitičnih organizacij in poslovnih organov ter sestavili poseben odbor za pripravo žalne svečanosti. Novico o smrti so pretreseni sprejeli tako bolniki kot zdravstveno osebje. Tudi v tovarni dušika v Rušah, v sladkorski tovarni in nekaterih drugih delovnih organizacijah so se že v nedeljo zvečer zbrali predstavniki družbenopolitičnih organizacij k žalnim sejam.

Tudi prebivalci občin Celja in širšega celjskega območja so z iskreno žalostjo in potlostjo prejeli novico o smrti predsednika Tita. Zastave so v večernih urah spustili na pol droga. Ulice so opustele, kajti ljudje so se umaknili domov pred radijske in televizijske sprejemnike. Nekaj po 20. uri se je sestel medobčinski svet ZKS, ki je imel drugo sejo še ob 23. uri. Kot so na novinarski konferenci sporočili, se bo žalne slovesnosti v ponedeljek jutraj v

Ljubljani udeležilo od 500 do 600 delegatov iz vseh občin celjskega območja. Ob sedmih zjutraj v ponedeljek bo žalna seja občinskega komiteja ZKS, ob 9. vseh zborov občinske skupščine, ob 11. se bodo sestala vodstva krajevnih skupnosti, zatem pa še predsedniki mladinskih organizacij in osnovnih organizacij zveze sindikatov, ker se želijo pridružiti v žalosti vsemu jugoslovanskemu ljudstvu.

Beseda je zastala, v oči so stopile solze

Trdi so Trboveljčani, a beseda je zastala, v oči so stopile solze, ko se je v revirjih razvedela vest o smrti dragega tovariša Tita. Rudarski kraji Hrastnik, Trbovlje in Zagorje so s črnim mrakom in pretresljivo tišino izrazili svoje spoštovanje do dragega Tita. Brez poziva so jeli razobešati žalne zastave in zastave na pol droga. Kinematografske predstave so prekinili, javni lokali so se izpraznili. Domala v slehernem stanovanju in polmaraku brlijo prižgani televizorji, ljudje se zbirajo ob radijskih aparatih.

Medobčinske družbenopolitične organizacije revirskih občin so naslovile na predsedstvo CK ZKJ sožalno brzojavko, v kateri so zapisali, da delovni ljudje, občani in mladi iz zasavskih revirjev izražajo globoko žalost ob nenadomestljivi izgubi tovariša Tita. »V tem, za jugoslovanski delavski razred in jugoslovanske komuniste najbolj bolečem trenutku, vam sporočamo, da bomo dosledno uresničevali Titovo vizijo samoupravne socialistične demokracije in neuvrščene politike Jugoslavije,« so med drugim zapisali v brzojavki. V ponedeljek pa bo v revirjih vrsta žalnih slovesnosti, organov družbenopolitičnih organizacij občine Ribnica se bodo sestali v ponedeljek popoldne k skupni žalni seji. V krajevnih skupnostih in šolah bodo imeli svoje žalne zборе. V ribniških delovnih kolektivih bodo v ponedeljek dopoldan tudi začasno prekinili delo in z molkom počastili Titov spomin.

Razstava o delu legendarnega voditelja

Tudi Dolenjska in Posavje so se zavili v kopreno žalovanja. V ponedeljek jutraj se bodo začele v raznih krajih komemorativne slovesnosti, ki se bodo nadaljevale več dni. V vseh dolenjskih in posavskih občinah bodo odprli knjige žalosti. Mladi bodo okrasili vse spomenike narodnoosvobodilnega boja, kjer bodo žalne slovesnosti v spomin tovariša Tita. V novomeškem domu JLA bodo v ponedeljek jutraj odprli spominski razstavo, posvečeno legendarnemu voditelju – tovarišu Titu. Po podobno razstavo pripravlja s svojim gradivom tudi novomeška študijska knjižnica »Miran Jarc.« Ulice v vseh večjih krajih na Dolenjskem in v Posavju so kot izumrle. Čeprav tudi med prvomajskimi prazniki ni bilo pravega vzdušja, pa se je zdaj vse nasploh za trenutek ustavilo. Ljudje so pretreseni, kljub vsemu ne morejo razumeti, da je ugasnilo življenje največjega Jugoslavana.

V Trebnjem so se posebej dogovorili, da se bodo prebivalci občine zbrali v ponedeljek popoldan v Parku NOB v Trebnjem k žalnemu zborovanju. Pred tem bodo imeli skupno žalno sejo delegati občinske skupščine in izvršnih organov družbenopolitičnih organizacij občine. Vše dopolne bodo žalni zbori delovnih ljudi v vseh delovnih organizacijah. Tita se bodo spomnili šolarji pri šolskem pouku, po vseh krajevnih skupnostih pa bodo žalne seje.

Delegati občinske skupščine in člani izvršnih

Žalost v partizanski Beli krajini

V Kočevju so se člani občinskega komiteja ZKS zbrali k izredni žalni seji že v nedeljo zvečer. V ponedeljek pu se bodo sestali na žalnih sejah tudi v delovnih organizacijah in družbenopolitičnih organizacijah. Dopoldne bodo počastili Titov spomin v vseh srednjih in osnovnih šolah v občini. Se posebej je razumljivo novica o Titovi smrti prizadela partizansko Belo krajino. V Črnomlju in Metliki, kjer so plapolale zastave v počastitev praznika dela, so v trenutku, kot da bi počastile padlega komandanta, zastave zdrkile na pol droga. Prebivalci so nemo obedel pri radijskih in televizijskih sprejemnikih. V ponedeljek jutraj ob šestih bodo žalne seje v vseh delovnih organizacijah, pozneje pa tudi v šolah, vartvenih ustanovah, na sedežih družbenopolitičnih organizacij, v krogu interesnih skupnosti ter v občinskih skupščinah občine Črnomelj in Metlika.

V krajski občini, kjer so bili še posebej povezani s predsednikom Titom, saj se je pogosto zadrževal na Brdu, so ljudje z žalostjo in nemo bolečino sprejeli vest o smrti svojega najljubšega gosta, ki so ga tolikokrat pozdravljali na poti skozi Kranj. V njegov spomin bo v ponedeljek žalna seja občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij, žalne seje pa bodo tudi po delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Tudi v skofješki občini bodo imeli v ponedeljek žalno sejo vseh zborov ob-

činske skupščine in vodstev družbenopolitičnih organizacij ter komemoracije po delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Vsa Gorenjska se je, kot poročajo dopisniki, ponovno strnila v spominu na predsednika Tita, ki je tolikokrat hodil po gorenjskih planinah in gozdovih.

Tudi v Trzinu so se ob 21.10 sestali v dvorani občinske skupščine člani občinskega komiteja ZKS, sekretarji osnovnih organizacij združenega dela v Trzinu in vseh trinajst krajevnih skupnosti. Seje so imeli tudi člani sindikata in mladine. Pozno zvečer so se sestali na komemoracijah v tovarni obutve Peko in v PTT. V ponedeljek jutraj bodo žalne seje po vseh delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih, popoldne ob 17. uri pa bo v Cankarjevem domu v Trzinu žalna seja. Za potrebe obveščanja so imenovali pri občinskem komiteju ZK poseben informativni center. Predstavniki družbenopolitičnih organizacij radovljske občine so se sestali na Bledu, v Bohinjski Bistrici in v Radovljici. Občinska komemorativna seja bo v ponedeljek ob 16. uri v Radovljici.

Tuji gostje so izrekli svoje sožalje

V bohinjskem hotelu Zlatorog so se turisti, med katerimi je največ Angležev, takoj ko so zvedeli za žalostni dogodek, zbrali v recepciji in s sočutjem izrekli Jugoslaviji svoje sožalje. Žalostna novica je pretresla tudi goste hotela Park na Bledu, med katerimi so tudi že prvi prispeli udeleženci mednarodne pisateljske konference, ki bi se morala začeti te dni. Kot smo izvedeli, bodo to mednarodno srečanje za nekaj dni preložili in se posebej oddolžili spominu velikega državnika miru, predsednika Tita. Generalni sekretar mednarodnega PEN Anglež Peter Elstob je izjavil: »To je veličanska izguba, ne samo za Jugoslavijo in Evropo, ampak za ves svet.«

V jesiški železarni so danes popoldne delali le plavzarji, jeklarji in valjalci žice. Ko je izbruhnila novica, so ustavili stroje in z enominutnim molkom počastili spomin tovariša Tita.

Dostojanstvena bolečina

Delovni ljudje in občani Nove Gorice in vseh drugih krajev novogoriške občine so se z neizmerno žalostjo v srcih pridružili utripu srca vse Slovenije in Jugoslavije. Vendar je dostojanstvo, izraženo v vseh žalostnih obrazih. Ulice v Novi Gorici so kmalu po sedmi uri kakor onemele, nato pa so žalne zastave široko označile neizmerno bolečino. Na sedežu družbenopolitičnih organizacij v Novi Gorici so se ob pol devetih zvečer sestali člani vodstev družbenopolitičnih organizacij in se dogovorili o komemorativnih svečanostih. Delavci v delovnih organizacijah in samoupravnih skupnostih, učenci v novogoriških šolah, krajin v krajevnih skupnostih, bodo počastili spomin na največjega bora naše revolucije in graditelja samoupravne, socialistične in neuvrščene domovine v ponedeljek in torek. Vsi trije zbori novogoriške občinske skupščine in vodstva družbenopolitičnih organizacij bodo imeli v ponedeljek ob 16. žalne seje.

Tudi prebivalce ajdovske občine je globoko presunila vest, da ni več med nami tovariša Tita. V srcih vseh Ajdovcev sta v teh trenutkih, kot poročajo, tiha žalost, hkrati pa tudi trdna odločenost, nadaljevati Titovo pot. Vodstva občinskih družbenopolitičnih organizacij in vsi trije zbori občinske skupščine se bodo sestali v ponedeljek ob 8. uri na žalni seji. Zvrstile se bodo tudi žalne slovesnosti po vseh delovnih organizacijah, šolah in krajevnih skupnostih. Slovesnosti v počastitev spomina velikega revolucionarja in bora za mir in svobodo v svetu bodo sicer potekale vse te dni.

Pozdrav ladijskih siren

Nekaj trenutkov potem, ko so se oglasile sirene, zvonovi in ladijske piščalke ter na svojstven način raztrosile žalostno vest o predsednikovi smrti, se je tudi vse življenje ob našem morju v hipu obrnilo. V hotelih in restavracijah, kjer je bilo ob večernih urah še dokaj živo, so se prostori nenadoma izpraznili, na oknih hiš in na balkonih so se jeli pojavljati in stikati obrazi, ljudje so drug drugemu začeli prenašati pretresljivo novico ali sprepešati, da bi izvedeli še kaj več. Na pročeljih hiš so se zastave spustile na pol droga. Vseposvods sicer poteka življenje povsem normalno, tudi obmejni promet. Ljudje, ki so bili za praznike v tujini, so se že do večera v glavnem vsi vrnili. V vseh obalnih in kraških občinah so se v večernih urah sestali člani vodstev družbenopolitičnih organizacij. Na komitejih so se prizadeto oglašali komunisti in ponujali svojo pomoč v pripravah za žalne slovesnosti, ki bodo v ponedeljek jutraj po vseh delovnih kolektivih, popoldne pa v krajevnih skupnostih. Delegati

občinskih skupščin in člani organov družbenopolitičnih organizacij se bodo sestali na žalnih sejah. Izložbena okna so preuredili in iz njih zrejo mimoidoče za vselej umirjene Titove oči. Široko morje ob obali je prevzelo bolečino narodov Jugoslavije.

Žalost se ob meji ni ustavila. Tudi Slovenci v zamejstvu v Italiji, skupaj z vsemi narodi in narodnostmi iz matične domovine izražajo svo-

jo bolečino ob veliki izgubi. V večernih urah so v Trstu in okolici pretreseno sprejeli vest o smrti tovariša Tita. Takoj zatem se je sestel izvršni odbor Slovenske kulturno gospodarske zveze, da bi sklical za ponedeljek žalno slovesnost. Uredništvo Primorskega dnevnika v Trstu je pripravilo posebno izdajo, posvečeno osebnosti, življenju in delu tovariša Tita.

DOPISNIKI DELA

POSEBNE IZDAJE ČASNIKOV – Rotacijski stroji so v svet poslali žalostno resnico

Tito: »Šel sem skozi vse težave, skozi katere lahko gre človek«

Za debele knjige je njegovih besed, modrih in analitičnih, svet in naš položaj v njem zavečajočih, ostrih in blagih, vsakršnih besed. Veliko se jih je nabralo v teh dolgih desetletjih, ki sežejo dlje nazaj, kot lahko pomni malone kdorkoli med nami. Toda takšnih besed, ki bi bile čisto osebe, je med njimi zelo malo. In če te tokovi časa pušajo ob strani, kajti zanje je pomembno tisto, kar je pomembno za večino ljudi. Pa vendar...

Samo dobro leto je minilo, kar je izrekel tiho misel, odgovoril na nikdar zastavljen, a vendar skoraj utipljivo navzoče vprašanje. Bilo je ob proslavi 35-letnice bitke na Neretu, sredi spominov na krvave dni, ko se je odločalo vprašanje, na čigavi strani naj bo človečnost – na strani živih ali tudi na strani napol živih in celo napol mrtvih? Bilo je na kraju, kjer so se nekoč razcvetale kaplje človeške krvi in kjer je tisti dan v podobi spomenika pognala vedno živa, imenovana tudi netresk, nenavadno trdoživa rastlina tistih kamnitih krajev.

»Sicer pa lahko kdo zares vpraša: kako je mogoče, da ta človek v sedemdesemdesetem letu še zmeraj hodi tako pokončno?« se je ozrl po obrazih, ki so bili obdučujoče obrnjeni vanj. »Lahko vam odgovorim na to. V najbolj zgodnji mladosti sem vstopil v revolucionarno gibanje. Revolucija pa terja vsestransko zavzetost, neutrudno delo, brez ustavljanja, in to človeka ohranja in ga tako rekoč nese naprej.«

Vsi, ki so zrlj vanj in ga poslušali, so vedeli: Pred nami stoji poosebljenje vsestranske zavzetosti, neutrudnega in neustavljivega dela, pokončnosti telesa in duha.

Samo dobro leto in pol je poteklo od dne, ko je bila enaka obletnica enako krvavega drobeča naše zgodovine. Krvava tudi zanj, ki se je to pot oziral na bitko na Sutjeski nasmejan in iskrive volje:

»Ker sem tukaj izgubil veliko krvi, mi dajte malo alkohola,« je zaprosil z mladostno prešernostjo na Ozeunu. Na smeh mu je šlo kljub temu – morda pa prav zato – ker je bil po treh desetletjih in pol znova v kraju, kjer je bil ranjen in ker je tokrat lahko zaprosil za pravo pijačo in ne za studenčnico. Popisal je, koliko šrapnelov je dobil, kje so vstopili in kje izstopili pa kje se je ustavil najbolj zagrižen med njimi, ker se je zari v kost. Kajti tako je pač: »O, veste, tole je krepka zagorska kost.«

In vsi, ki so ga poslušali, pa naj so bili v tistih minulih časih z njim ali ne, so si na tihem priznali, da se je v teh sedemdesemdesetih letih nabralo obilo dokazov o čvrstosti zagorskih kosti.

Niti leto še ni minilo od takrat, ko je obstal pred brnastim poprsjem svoje matere, ki ob prejšnjega maja stoji pred osnovno šolo Marjete Broz v kozjanski vasi Bistrica ob Sotli in neverjetno preprosto dejal:

»Vidite, jaz sem moral delati že od svojega šestega leta pa vse do danes. Šel sem skozi vse faze, skozi vse težave, skozi katere lahko gre človek. Preživel sem dve vojni. V prvi sem bil vojak in podoficir, v drugi pa sem poveljeval.«

Vse sem si pridobil sam, sam sem se vzgajal in izgrajeval. To je bilo tisto, kar mi je dala mati... Ko sem se konec leta 1920 vrnil iz ujetništva nisem več našel matere, ker je medtem umrla. Zame je bil to najtežji udarec v življenju.«

Pomočal je, potem pa še dodal: »Dragi otroci, želim, da bi bili dobri učenci, želim, da se usposabljaate, da nas boste tedaj, ko boste odrasli, lahko zamenjali pri težkem delu, ki ga opravljamo. Na svidenje, dragi otroci.«

Ob tej priložnosti glavnine njegovih poslušalcev niso predstavljali zrel, v življenjskih in vojaskih bojih prekaljeni ljudje. Večina jih je imela desetkrat manj let kot mož, ki jim je govoril. A prav zaradi tega, ker so iz ust sedemdesemdesetletnega državnika zazvenele besede nekdanjega preprostega fantiča, ki se je prišel pokloniti svoji materi, jim je verjetno seglo toliko bolj v živo: So stvari, ki jih je treba doživeti in preživeti, pa če predstavljajo še tako hud udarec. So vrednote, ki se prenašajo iz roda v rod, od mater in očetov na otroke. In so naloge, za katere se je treba pripravljati in usposabljaati, kajti vsakršno delo, tudi tisto najtežje, se predaja iz generacije v generacijo, v neskončnem teku s štafeto palice v rokah.

Komaj dobro leto je minilo od tistega mrkega zimskega dneva, ko smo bili priče njegove najbolj osebnosti in najbolj prizadete poslanice, pa čeprav v njej ni bila izrečena niti ena sama beseda. Neskončne tri minute je tedaj negibno stal temno oblečen moč sedemdesemdesetlet let, neskončne tri minute je nemo stmel v krsto svojega prijatelja in so- delavca, brez vsakega glasu in brez vsake kretnje je stal tam do dna pretresen, a vendar pokončen mož. In po neskončnih treh minutah, v katerih smo zadržanih grl zadrževali sapo vsi, kar nas je skupaj z njim istega državljanstva, se je preprosto priklonil in odšel.

Vsi, ki smo tedaj sožidljivi tiste brez-krajne minute, smo vedeli: So stvari, ob katerih preostane samo še molk.

Bilo bi najboljši prav, ko bi ta hip lahko preprosto molčali in se po neskončni tišini mirno poklonili in potem taklo obstali. Bilo bi najboljši prav in najbolj razumljivo in najbolj človeško. Toda življenje kratko malo ni molk in ne more biti. Še toliko manj to nedeljo, ki je bila vse do svojega mračnega, deževnega večera vendarle prazničen dan. Vsa naša država, vse njene ceste in ulice, vsa njena zasebna in javna okna so bila do tega nedeljskega večera tako slovesna in barvita. Samo trenutek in vse te zastave, podobne in parole so se iz nasmeha spremenile v posmeh. Samo trenutek in belim, modrim in rdečim barvam je bilo treba dodati črno. En sam hip in zaključek praznovanja se je prevesil v začetek žalovanja. Praznični dnevi so se nam iztekli v žalne dni.

Po dneh, ki ne bodo več ne praznični in tudi ne več žalni, pač pa vsakdanji delovni dnevi, po molku in po poklonu bo treba znova poiskati izgubljene besede. Veliko nam jih je zapustil ta odslej v molk pogreznjeni človek:

O pomenu vsestranske zavzetosti, neutrudnega in neustavljivega dela, o pokončnosti telesa, predvsem pa duha.

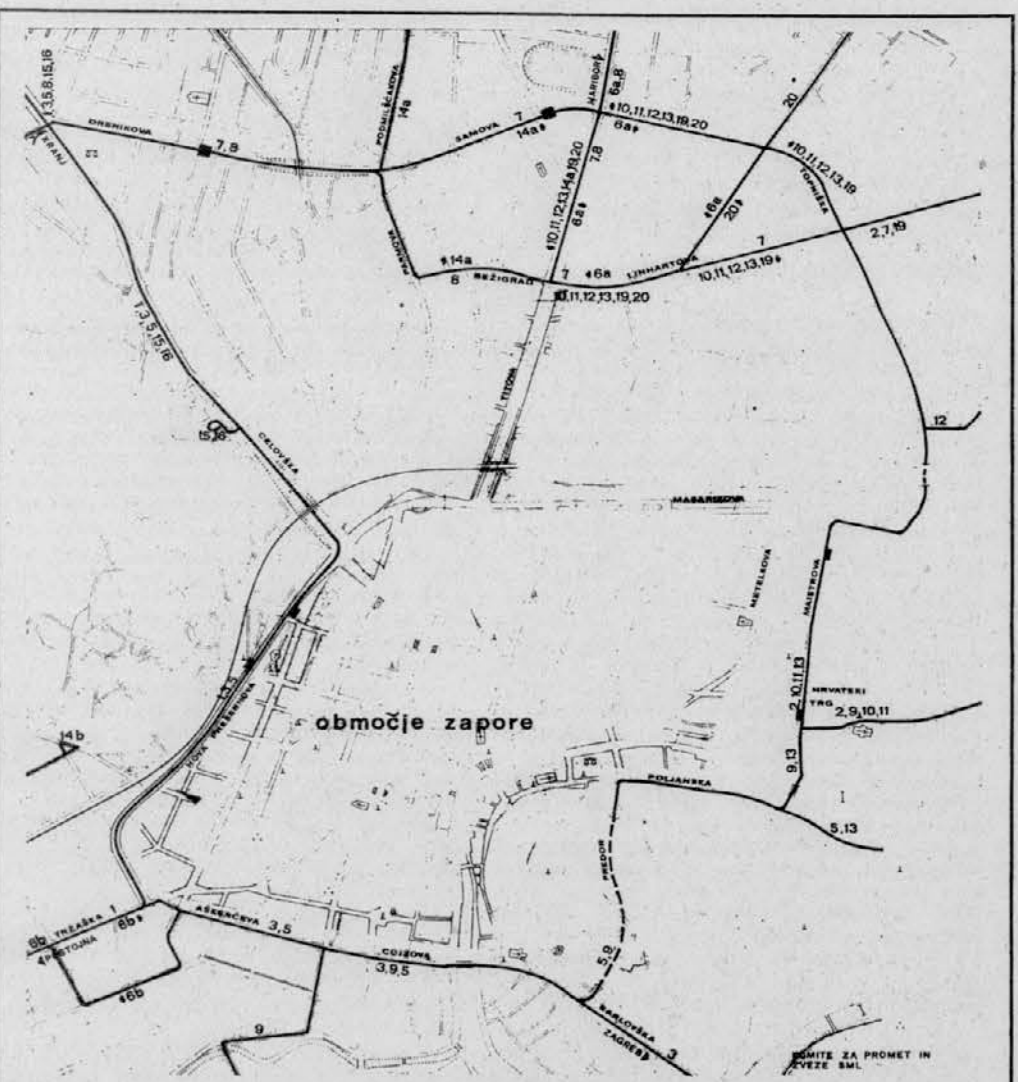
O pomenu trdnih in trdoživih kosti. O pomenu vrednot, ki se prenašajo iz roda v rod. O pomenu prenašanja udarcev, pa naj se zdijo tisti hip še tako hudi. O pomenu celjenja ran, pa naj je iz njih steklo še toliko krv.

Prav zdaj, tega februarja in tega marca, mineva sedemdesimdeset let, kar je nekaj tisoč ljudi mislilo, da huje splot ne more biti. Mož, ki odslej ne bo izrekel ničesar več, je zapovedal podreti vse mostove čez Neretvo in nato skrivaj postaviti novega: za žive in za tiste, ki so bili od ran le še napol živi. Petintrideset let kasneje je to moj dejal:

Ko danes gledam, prepače, gore in se spominjam, kako je bilo takrat, ko pomislim, kolikšne sile so se zbrale proti nam, je res videti, kot da smo jurili na nebo.«

Na ta dan zgodjo vrsto let si bomo morali vsi, naglas, potihem ali molče povedati isto o novem juršu na nebo.

ALENKA PUHAR

Zapora centra mesta za motorni promet in preusmeritev prog mestnega potniškega prometa

Komite za promet in zveze skupščine mesta Ljubljana obvešča delovne ljudi in občane, da bo zaradi žalnih svečanosti v ponedeljek, 5. maja 1980 od 4. ure zjutraj dalje omejen promet na območju Ljubljane, ožje središče mesta pa bo zaprto za vse motorni promet. Proge mestnega prometa, ki so potekale skozi središče mesta, bodo preusmerjene. Vsi prihodi in odhodi primestnega in medkrajevnega prometa so premeščeni na Vilharjevo cesto. Voznike motornih vozil prosimo, da v tem času upoštevajo navedene spremembe in v čim večji meri uporabljajo vozila javnega prometa. Parkirišča za osebna vozila in avtobuse so predvidoma: – iz smeri Štajerske levo in desno ob Titovi cesti v sporednih ulicah do križišča Samove – Topniške, – iz smeri Gorenjske levo in desno ob Celovski cesti v sporednih ulicah do ulice Na jami, – iz smeri Primorske levo in desno ob Tržaški cesti v sporednih ulicah do Jadranske ulice, – iz smeri Dolenjske na območju Prul in Trnovega.

Poziv Ljubljančanom

Socialistična zveza delovnega ljudstva Ljubljane je na Ljubljančane naslovila naslednji razglas:

Ljubljančani! Umrl nam je Tito!

Kruta resnica nas je neizmerno pretresla. Bolečina, ki jo občutimo, nas združuje pogumne in enotne, trdno odločene nadaljevati njegovo in našo revolucijo.

Na njegovem zadnjem odhodu iz Ljubljane se bomo delovni ljudje in občani, zbrani v družbenopolitičnih organizacijah Ljubljane, od njega z žalostjo v srcu in vero v prihodnost poslovili v ponedeljek, 5. maja zjutraj ob 7.30.

Na Trgu revolucije pred skupščino SR Slovenije in ob Šubičevi, Titovi in Masarikovi cesti do železniške postaje.

Svet žaluje za zadnjim velikanom protifašistične koalicije, tvorcem nove Jugoslavije in nevrščeniosti

BEOGRAD, 4. maja – Radijske in televizijske postaje po vsem svetu so danes objavile žalostno novico o smrti predsednika Josipa Broza Tita. Prekinile so redni program in najprej na kratko priobčile proglašanje CK ZKJ in SFRJ, nato pa so takoj začele oddajati daljše prispevke o osebnosti predsednika Tita, o njegovi revolucionarni in življenjski poti. V teh oddajah posebej poudarjajo rezultate, ki jih je Jugoslavija v socialistični graditvi dosegla pod Titovim vodstvom, zlasti pa dejavnost predsednika Tita kot enega izmed utemeljiteljev nevrščene politike.

V prvih agencijskih sporočilih je poudarjeno, da je predsednik Tito dal pečat sodobni epohi. »Tito je eden od velikanih zgodovine«, v prvem stavku poudarja agencija France Presse. »Predsednik Josip Broz Tito je zadnji veliki heroj druge svetovne vojne in oče moderne Jugoslavije poudarja ameriška agencija United Press International.

Iraška časopisna agencija INA poudarja, da je predsednik Tito v treh desetletjih, ko je vodil svojo državo, postal vodilna politična osebnost tretjega sveta.

Poljska agencija PAP in poljska televizija sta nočjo obvestili javnost o smrti predsednika Tita. Poljska televizija je objavila to novico v svojem nočnem dnevniku.

Agencija Nova Kitajska je novico o smrti predsednika Tita sporočila že ob 18.30 po zahodnoevropskem času in navajala jugoslovansko uradno poročilo.

V Egiptu so izdali ukaz o sedemdnevem nacionalnem žalovanju ob smrti predsednika Tita, sporoča agencija Mena.

Centralni komite FLM, najvišje politično telo Alžirije, je na sestanku, ki zaseda od sobote v Alžiru, z minuto molka počastil spomin predsednika Tita. Šef države Abdel Bendžed je, kot poroča alžirska agencija APS, sprejel novico o smrti jugoslovanskega predsednika »globoko prizadet«. Alžirska agencija, ki je prva v arabskem svetu objavila vest o smrti predsednika Tita, je Tita označila kot »prvaka nacionalne neodvisnosti, arhitekta sodobne Jugoslavije in voditelja v gibanju nevrščeniosti«.

Ameriška agencija Associated Press je v celoti objavila uvodni del razglašanja predsedstva CK ZKJ in SFRJ. »Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije objavljata nočjo naslednji razglas: Delavskemu razredu, delovnim ljudem in občanom, narodom in narodnostim Socialistične federativne republike Jugoslavije – prenehajo je biti srce tovariša Tita.«

Med prvimi je sporočilo o smrti predsednika Tita objavila kitajska časopisna agencija Xinhua, nato pa so ga objavile italijanska ANSA, španska EFE, egiptovska Mena, indijska PTI, libijska Džana in vse druge svetovne in nacionalne časopisne agencije.

Sovjetska agencija TASS, ki je objavila običajen življenjski pregled predsednika Tita, poudarja, da je bil Tito aktiven bорец za mir, za združevanje naprednih sil v boju proti imperializmu in kolonializmu in da je bil zavzemal za vsestranski razvoj jugoslovansko-sovjetskih odnosov. »Tito je bil utemeljitelj gibanja nevrščeniosti držav. Sodeloval je na vseh šestih konferencah šefov držav ali vlad nevrščeniosti dežel,« poudarja kubanska agencija Prensa Latina v obširni biografiji predsednika Tita.

Bonn: Pogumen in daljnoviden borec za mir

BONN, 4. maja – Prvi odmevi bonnskih voditeljev na novico o smrti predsednika Tita pričajo o ugledu, ki ga je pokojni jugoslovanski predsednik užival v vseh političnih strukturah ZR Nemčije. Predsednik socialnodemokratske stranke Willy Brandt je v svoji izjavi dejal, da je bil predsednik Tito pogumen in daljnoviden borec za mir in mednarodno sodelovanje in eden izmed najbolj uglednih državnikov sveta.

Predsednik skupine socialnodemokratskih poslancev v parlamentu Herbert Wehner je v svoji izjavi ob smrti jugoslovanskega predsednika spomnil na podobno borec za svobodo in zunanji minister Genscher se je v svoji izjavi osredotočil na Titovo državniško vlogo v oblikovanju gibanja nevrščeniosti.

Podobno je počastil Tito spomin tudi predsednik opozicijske krščansko-demokratske unije. V Bonnu so sporočili, da bo na pogrebu Zvezno republiko Nemčijo zastopal kancler Helmut Schmidt, poroča naša dopisnica Mojca Drčar-Murko.

Pariz: Jugoslavija je močna, ostala bo Titova Jugoslavija

PARIZ, 4. maja – Milijoni Francozov so novico iz Jugoslavije zvedeli v avtu, ko so se v neskončnih kolonah vračali s štirindevnega vikenda proti velikim mestom: vsi radijski programi, tudi znane tako imenovane »periferne postaje«, radio Luksemburg, Monte Carlo in Europe 1, ki so glasbeno-komercialne narave, so prekinile redne oddaje in posredovale prvo Tanjugovo sporočilo.

Drugi Francozi, tisti, ki so se raje izognili zastojem in so se v mesta vrnili že v zgodnjih popoldanskih urah, so novico zvedeli v osrednjih večernih TV poročilih, t. j. ob 20. po lokalnem in 19. uri po jugoslovanskem času. Vsi trije francoski TV programi so to novico niso le začeli večernega dnevnika, temveč so v njegovem okviru Titovi osebnosti ter njegovi Jugoslaviji posvetili daljše filmske zapise, Antena 2, na primer, kar dobrih 20 minut. In marsikateri gledalec se je spomnil večerajšnega večera, ko je Tereza Kesovija v okviru neke zabavne glasbene oddaje občutno zapela pesem »Jugoslavija«.

Že nekaj minut po objavi žalostne novice so se oglasili televizijski jugoslovanski veleposlanstvi. Prvi je veleposlanstvo SFRJ Duško Popovskemu, ki je šele nekaj mesecev na tem mestu, osebnost izrazil sožalje generalni direktor UNESCO M'bow. Na sedežu te mednarodne organizacije zastava že visi na pol droga.

Med prvimi je klical tudi romunski veleposlanik v Parizu, nekdanji minister za zunanje zadeve Manca Manescu. »Z vami smo, skupaj za vami objokujemo Tita,« je dejal skupaj

Pretrpeli se z vseh koncev Francije oglašajo tudi predsedniki klubov naših zdomcev. Vsi pričakujejo navodil, kajti kar najbolj organizirano, dostojanstveno in primerno bi v svojih krajih z vsemi rojaki radi počastili spomin na človeka, ki jim je pomenil Jugoslavijo, domovino. Eden od rojakov se bo kot predstavnik približno 85.000 Jugoslovancev, kolikor jih je na začasnem delu v Franciji, udeležil pogreba predsednika Tita.

Prve odmeve iz prijateljske Francije velja vsakogar opremiti z dvojnimi pojasnilom in poudarkom: med vso boleznijo predsednika Tita so prav vsa francoska sredstva javnega obveščanja, tudi tista, ki naši družbeni ureditvi niso vselje naklonjena, o Titovem liku pisala zelo korektno in naklonjeno. In drugič, vsi poročevalci so nenehno poudarjali, da je Jugoslavija močna, da bo ostala Jugoslavija.

Bolj ko se je večer nagibal v noč, izčrpnjša so bila poročila na vseh francoskih radijskih programih: France Inter, osrednji francoski informativni program, je ob 22.00 po lokalnem času novico iz Jugoslavije posvetil kar 20 minut.

»Jugoslovanska stabilnost je stabilnost sveta,« je bilo rečeno v enem od komentarjev. In Edgar Faure, doajen francoske politike, je v posebni izjavi poudaril, da Jugoslaviji ne grozi nikakršna nevarnost. Tudi drugi komentatorji – oglašali so se tako dopisniki iz Beograda, Moskve in Washingtona – so francoske poslušalce seznanjali z »na videz zapletenim, a očitno učinkovitim sistemom«, na katerega se je oprla Jugoslavija. Dopisnik iz Beograda je denimo poročal, da življenje na ulici, odeto v črno, sicer teče dalje, kajti sam Tito, je bilo poudarjeno v teh poročilih, je poskrbel za naraven, Jugoslaviji najustrešnejši vodstveni sistem. Osrednji televizijski program TFA je ob 22.30 spremenil program in namesto 35-minutne glasbene oddaje gledalcem posredoval reportažo o Jugoslaviji, lepiknem folkloru, turizmu, naravnih lepot, a tudi zapisov o našem gospodarstvu in nacionalnih značilnostih. Oddaja so sledila zadnja večerna poročila: toda veliko pozneje, kot je bilo predvideno, kajti oddaja o Jugoslaviji je trajala več kot eno uro – iz lepjenke se je prelila v izredno objektivno prikaz naše zgodovine, vse od »versijske utvarce«, kot je bilo rečeno, do zmagovite poti Titove vojske.

Sele ob polnoči so najbolj vztrajni gledalci ugasnili televizorje, in legli so k počitku z impresijami iz te nenavadne dežele, ki so jo poznali nemara samo kot turisti. Občutek je zares enkraten: bil je večer, kot da bi bil človek doma, v Ljubljani. Zlasti zaradi prve večerne novice je sicer ostala, a pridružilo se ji je močno čustvo – ponosa, poroča naš pariski dopisnik Vilko Novak.

Dunaj: osebnost, ki je desetletja odlično navzoča v evropski politiki

DUNAJ, 4. maja – Avstrijski radio in televizija sta nočjo prekinila redne oddaje, da bi objavila novico o smrti predsednika Tita. Neposredno potem, ko je bila novica objavljena, so priznanje pokojnemu jugoslovanskemu državniku izrekli vodilni avstrijski politiki, med njimi predsednik avstrijske republike Rudolf Kirchschläger, zvezni kancler Bruno Kreisky ter vodja opozicijske ljudske stranke Alois Mock, ki je bil poudaril, da je neodvisna in nevrščena Jugoslavija za Avstrijo dragocena.

Predsedniku Titu in njegovi vlogi v zgodovini Jugoslavije in na mednarodni sceni je avstrijski radio po poročilih ob 22.00 po avstrijskem času posvetil oddajo, ki je trajala skoraj polno uro. S posebno polurno oddajo se je spominu predsednika Tita in njegovi zgodovinski vlogi oddolžila tudi avstrijska televizija. Prva poročila iz Jugoslavije govore o tem, da je vest o smrti kljub dolgi in hudi predsedniški bolezni med prebivalstvom povzročila globoko prizadetost, v prvih komentarjih pa je poudarjeno, da obstoj samoupravne in nevrščene Jugoslavije ni samo interes jugoslovanskih narodov, marveč je tudi v interesu drugih narodov sveta, piše naš dopisnik Marjan Sedmak.

Rim: postavil temelje novi Jugoslaviji

RIM, 4. maja – »Zadnji protagonist« to je bil naslov posebne oddaje, ki jo je prenašala druga italijanska televizijska mreža v večernih urah. V obsežnem filmskem zapisu je bila predstavljena osebnost predsednika Tita od njegove mladosti, prvega političnega angažiranja do organiziranja opozicijskega gibanja in revolucije ter vodenja vojne izgradnje. Vest o smrti predsednika Tita je bila središčna informacija najbolj gledanih večernih dnevnikov prve in druge televizijske mreže ter radijskih poročil. Oba dnevnika sta obširno poročala o življenju, delu in političnem liku jugoslovanskega predsednika.

Sožalje ob smrti predsednika Tita so med prvimi izrazili člani redakcije komunističnega glasila »Unità« in redakcije KPI. Delegacija italijanskih komunistov, ki jo je vodil član redakcije v centralnega komiteja Paulo Buffalini, je v večernih urah obiskala naše diplomatsko predstavništvo v Rimu. Buffalini je izrazil veleposlaniku Marku Kosinu sožalje italijanskih komunistov. »Unità« bo objavila v ponedeljkovi izdaji posebno sporočilo CK KPI. Sožalje telegrami so poslali tudi predsednik senata Amintore Fanfani, predsednik vlade Francesco Cossiga in zunanji minister Emilio Colombo.

Vse mednarodne organizacije, ki imajo sedež v Rimu, bodo v ponedeljek izobesile zastave na pol droga.

Tito je bil politik, ki je postavil temelje nove Jugoslavije, se glasi središčna misel prvih televizijskih in radijskih komentarjev, in ki je zagotovil tej deželi bodočnost brez pretresljivih preobratov, piše rimski dopisnik Janko Tedesko.

Nairobi: za Afriko je bil Tito simbol boja za neodvisnost

NAIROBI, 4. maja – Vest o smrti predsednika Tita, velika prijatelja afriških narodov od zgodnjih šestdesetih let njihovega boja za neodvisnost, je boleče odjeknila na črni celini, koder je bil pogost in vedno toplo pozdravljen gost. Radijske postaje od afriškega severa do juga so to tragično vest prenašale v poznih večernih urah. Kenjska televizija je na začetku svojega večernega dnevnika »Habari« omenila, da je predsednik Tito popeljal Jugoslavijo do napredka, zlasti pa je poudarila, da je bil ustanovitelj nevrščene gibanja in da je bil »znan po svojem odločnem stališču proti tuji nadvladi in vmešavanju«. Na kenjski televiziji so povedali, da je predsednik Tito na vseh vrhunskih konferencah nevrščeni držav »pozival navzoče narode, naj z vsemi sredstvi zavrnejo sleherne oblike tuje vmešavanja, tako na političnem kot na gospodarskem področju«.

Prebivalci kenjske prestolnice, ki jim je še živo v spominu njegov obisk pred desetletjem, so minule dni zaskrbljeno spremljali potek njegove bolezni in prvo vprašanje, ki so ga zastavljali Jugoslovancem, je bilo »Kako je s Titom?« – kot bi spraševali za zdravje svojega najdražjega. Tito so poznali vsi, navadili ljudje po ulicah, črni ribiči na obali Indijskega oceana. Za Afriko je bil Tito namreč več kot državnik – bil je simbol, ki so se ga oklepali v svojem boju za neodvisnost.

Zdaj mineva ravno desetletje od tedaj, ko je Tito, na začetku leta 1970, krenil na svojo dolgo afriško turnejo, ki je trajala dober mesec dni in med katero je obiskal sedem držav: Etiopijo, Tanzanijo, Zambijo, Kenijo, Sudan, Egipt, in Libijo. To je bila pot, ki je utrla široko sodelovanje med Jugoslavijo in afriškimi narodi. Hkrati je bila to tudi turneja mednarodnega pomena, saj se je Tito nanjo odpravil pred tretjo vrhunsko konferenco nevrščeni držav v zambijski prestolnici Lusaki in pred jubilejnim 25. zasedanjem generalne skupščine OZN.

V Keniji, ki jo je Tito obiskal od 12. do 20. februarja 1970, mu je gostitelj, legendarni tedaj že osemdesetletni Jomo Kenyatta, priredil veličasten sprejem. Starosta kenjskega boja za neodvisnost je tedaj rekel: »Mi v Keniji globoko občudujemo vaše neumorne napore v krepitvi bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi. Vaše voditeljske sposobnosti, vaša ljubezen do svobode in vaša državniška modrost so vam omogočili, da se spopadate s problemi odločno in pogumno, kar dokazuje velika aktivnost vaše dežele.«

Tito je sicer vsaj desetkrat stopil na afriška tla, obiskal je po večkrat Egipt, Sudan, Libijo, Etiopijo, Alžirijo in Zambijo ter se udeležil vseh treh vrhunskih konferenc nevrščene gibanja, ki so bile na črni celini: leta 1964 v Kaiu, leta 1970 v Lusaki in leta 1973 v Alžiru. Afrika ga je dobesedno vzela za svojega in veliki voditelji »afriške pomlade« so bili ponosni, da so bili njegovi prijatelji – Kwame Nkrumah iz Gane, Sekou Toure iz Gvineje, Modibo Keita iz Malija, Ben Bela iz Alžirije, Gamal Abdel Naser iz Egipta, Julius Njerere iz Tanzanije in mnogi drugi.

Morda najbolj govorjen dokaz velikega spoštovanja črne celine do Tita je resolucija priznanja, ki jo je v imenu skupine afriških držav predlagal na šesti vrhunski konferenci nevrščeni držav lani v Havani gvinejski predsednik Sekou Toure in so jo nato spontano, z enodusnim poskanjem, sprejeli vsi navzoči, predstavniki blizu 100 držav iz vsega sveta. Črna celina velikodušno poudarila Titu, so tedaj poudarili afriški voditelji, poroča naš dopisnik Ti Doberšek.

Bruselj: izredna življenjska pot

Belgijsko javnost je z žalostno novico, da je v Ljubljani preminil predsednik SFRJ Josip Broz Tito, najprej seznanila televizija, tik pred koncem večernih poročil. Le nekaj minut zatem so na ekranih luksemburške televizije prikazali obsežne oddaje o osebnosti našega predsednika, posvečeno predvsem njegovi mednarodni dejavnosti, pri čemer so komentar o velikem vplivu Josipa Broza Tita v mednarodnem političnem življenju dopolnili z vrsto filmskih odlomkov o srečanjih našega predsednika s številnimi državniki.

Na prvem in drugem radijskem programu so žalostnemu dogodku v celoti posvetili čas za večerna poročila.

»In me je bilo Josip Broz Tito. Bil je vodja jugoslovanskega odpora proti okupatorju, nesporni utemeljitelj politike nevrščeniosti, eden najslavnejših nasprotnikov stalinistične centralizma, prvoborec socializma in samoupravljanja v Jugoslaviji, zgodovinska legenda po vojne razvoja. Potem ko se je skoraj štiri mesece bojeval z boleznijo, je danes popoldne ob šestnajsti uri in pet minut preminil.« S temi besedami so v drugem večernem dnevniku belgijske frankofonske televizije pričeli več kot desetminutno oddajo, posvečeno težki izgubi, ki jo je utrpela Jugoslavija, njeni narodi in narodnosti.

»Bolezni se je upiral ne le s pomočjo intenzivne nege, pač pa tudi z izjemno redko osebnostno močjo. Tito je hotel reči 'ne', tako kot je med vojno rekel 'ne' fašizmu, po vojni Stalinu. Skratka, bil je izjemna osebnost, ki je imela tudi izjemno življenjsko pot,« je nadaljeval napovedovalec. Takoj zatem so prikazali film o življenjski poti našega predsednika, ki je svojo revolucionarno zavest izoblikoval že v mladih letih in jo kalil v preizkušnjah prve svetovne vojne. Film je zajel vse pomembne etape revolucionarnega življenja našega voditelja od ilegalnega boja v predvojni Jugoslaviji do končne osvoboditve in zaključka ljudske revolucije. Avtorji filmskega prikaza so podrobno orisali Titovo odločilno vlogo pri organiziranju in vodenju osvobodilnega boja, pri graditvi nove Jugoslavije, izoblikovanje socialističnega samoupravnega sistema in druge pomembne dosegke naše države, pri katerih je najvidnejšo in odločilno vlogo imel Josip Broz Tito.

Posebno pozornost so posvetili Titu kot pobudniku in tvorcu politike nevrščanja, borcu za mir in pravične odnose v svetu. Po Titovi zaslugi je mala Jugoslavija veliko prispevala k procesu popuščanja napetosti in k utrditvi miru v svetu,« je sklenil poročevalec belgijske frankofonske televizije.

Zalostna novica ob nenadomestljivi izgubi za našo državo je zajela tudi osrednji del drugega televizijskega dnevnika belgijske flamske televizije. Poročilo o življenjski poti našega predsednika je skupaj s kopico filmskih posnetkov trajalo dobrih deset minut, zajelo pa je najpomembnejše mejnike revolucionarnega življenja Josipa Broza Tita, poudarjajoč tako njegove zasluge pri snovanju odpora proti okupatorju, pri graditvi naše družbe ter na zunanji političnem področju, posebej v okviru gibanja nevrščeniosti, ki je po mnenju komentatorja »odgovor držav v razvoju zaostrovanju odnosov med velikima blokoma«.

Takoj po tem, ko je v Belgijo prišla novica, da je preminil legendarni jugoslovanski voditelj, so posebne sožalje brzojavke poslali belgijski kralj Baudouin, ministri predsednik Wilfried Martens in zunanji minister Henri Simonet. Predsednik vlade Martens je med drugim izjavil, da je to velika izguba za vso mednarodno skupnost. »Vlada in belgijsko ljudstvo se posvem pridružujeta žalosti jugoslovanskega ljudstva, s katerim ga povezujejo prijateljski stiki,« poroča Božo Mašanović.

Washington: odločen borec za neodvisnost

NEW YORK, 4. maja – Ameriško zunanje ministvo je v svoji prvi izjavi ob smrti predsednika Josipa Broza Tita napovedalo, da bo sta predsednik Jimmy Carter in državni sekretar Edmund Muskie pozneje dala svojo izjavo in sporočilo, da bo smrt jugoslovanskega predsednika užalostila ne samo Jugoslavijo temveč tudi Združene države Amerike in druge države po vsem svetu, poroča naš dopisnik Dragiša Bošković.

Ameriške radijske in televizijske postaje so prekinjale svoj redni program, da bi si sporočile vest o smrti predsednika Tita, ki so jo pospremile z izjavami tako uglednih ljudi kot navadnih državljanov.

Predsednika Tita opisujejo kot »zadnjega od velikanih druge svetovne vojne,« kot človeka, ki se je uprl Hitlerju in Stalinu, kot čvrstejšega borec za neodvisnost svoje dežele in ustanovitelja gibanja nevrščeniosti.

Ko je romunska televizija objavila sporočilo o smrti jugoslovanskega predsednika, je pokazala Titov portret, ki je segal čez ves ekran. Napovedovalec je s pretresljivim glasom sporočil žalostno vest. Šele čez pol minute se je nadaljeval redni program.

Ciprska televizija je prav tako pretrgala redni program in sporočila žalostno novico o smrti jugoslovanskega predsednika, enako tudi nikozijski radio.

Le petnajst minut potem, ko je švicarski radio objavil sporočilo o smrti predsednika Tita, je posvetil zelo dolgo oddajo Titovemu delu in njegovemu pomenu za Jugoslavijo in ves svet. To je bil dolg seznam »Titovih spomenikov«, rezultatov in pridobitev, ki jih je vgradil v temelje nove Jugoslavije. Švicarski radio tudi ugotavlja, da bo prihodnost Jugoslavije še naprej slonela na politiki neodvisnosti in samoupravljanja, na politiki nevrščeniosti in da je Zveza komunistov Jugoslavije, ki se je v svoji zgodovini držala teh načel, trdno poročilo prihodnosti Jugoslavije.

London: Umrli je veliki heroj druge svetovne vojne

LONDON, 4. maja – Voditelji sveta žalujejo za Titom. Umrli je zadnji veliki heroj druge svetovne vojne ter oče vojne Jugoslavije, je televizijska družba ITN prva sporočila Britancem, da je umrl predsednik Tita. V posebnem 15-minutnem sporodu, ki ga je posvetila predsedniku in Jugoslaviji, je bilo rečeno, da sta več kot 30 let njegova legendarna osebnost in njegova moč ustvarjala podobno Jugoslavijo, ki je zrasla iz ruševin druge svetovne vojne in je pod njegovim vodstvom ohranila neodvisnost.

V imenu britanske kraljeve družine in v imenu britanskega ljudstva je sožalno brzojavko poslala britanska kraljica Elizabeta II. Posebno sožalno brzojavko je poslal tudi prestolonaslednik prince Charles. V njej pravi, da bo izguba predsednika Tita občutil vsi svet.

Ministrski predsednica Thatcherjeva je predsednika Tita imenovala velikega državnika in voditelja ljudstva, voditelja opozicije James Callaghan pa je dejal, da je svet izgubil izrednega voditelja in Jugoslavija svojega največjega sina.

Sporočili so, da bo član britanske kraljeve družine prisostvoval pogrebnim svečanostim. Z izrazi globokega spoštovanja se britanski radio in televizija poslavljata od vodilnega mednarodnega državnika. Sporočajo, da bo v imenu britanske vlade prisostvovala pogrebnim svečanostim ministrski predsednica Thatcherjeva.

Vpliv dveh britanskih mož je bil odločilen, da je med drugo svetovno vojno britanska vlada spoznala in sprejela predsednika Tita in borbo jugoslovanskih narodov ter da sta obe

PRED SKUPŠČINO – Mnogi Ljubljančani so se že takoj po novici o smrti zbrali pred republiko skupščino, koder se bo mesto Ljubljana zadnjič poslovilo od predsednika Tita

deželi, kot je danes dejala ministrska predsednica Thatcherjeva, sklenili zavezništvo v vojni in toplo prijateljstvo v miru.

Leta 1943 se je sir William Deakin, takrat mlad častnik SOE s padalom spustil v bližini Durnitorja, da bi vzpostavil prve stike s predsednikom Titom in njegovimi partizani. Danes je v posebni radijski oddaji spomin na predsednika Tita, to srečanje opisal takole:

»Tito je govoril zelo tiho, vendar je bilo v ozračju okrog njega čutili avtoriteto. V vsem času, ko sem bil z njim, nisem nikdar doživel, da bi dvignil glas in s tem poskušal poudariti svojo moč. Vedno je popolnoma obvladal samega sebe. Bil je jasnega in prilagodljivega duha. Izredno ga je zanimal svet in dogajanje okrog njega.«

Televizija BBC je današnjim večernim poročilom dodala še posebno 20-minutno dokumentarno oddajo, v kateri je z Fitzroy Maclean, prvi uradni britanski predstavnik v Jugoslaviji med drugo svetovno vojno, opisal borbo naroda in njegovega voditelja.

»Če je kdo otrok tega stoletja, našega nemirnega dvajsetega stoletja, v katerem vre, je to Josip Broz Tito...« je dejal sir Fitzroy Maclean. Predsednika Tita se spominja kot vztrajnega, energičnega in odločnega moža srednjih let, ki je bil pripravljen videti obe strani medalje, moža svobodnih misli, ki se je zavedal samega sebe. Spominja se njegovega vedno prisotnega smisla za humor in izrednega nacionalnega ponosa, ki ga je prinašal in delil z ostalimi, poroča Alja Kosak.

Moskva: Iskrena sožalja sovjetskih ljudi

MOSKVA, 4. maja – Kdor je imel v Moskvi in vsej Sovjetski zvezi odprto radio nekaj minut po deveti uri po moskovskem času, je med poročili slišal tudi naslednjo vest: »Danes je v 88. letu svojega življenja umrl predsednik SFRJ in predsednik ZKJ Josip Broz Tito. Tako je sporočila agencija Tanjug.«

Ob pol desetih zvečer smo na osrednjem programu moskovske televizije slišali na koncu poročil iz sveta tudi vest, ki je mnogi po sporočilih zdravniškega konzilija ljubljanskega kliničnega centra zadnje dni niso pričakovali. Po objavi same vesti so na moskovski televiziji tudi na kratko povzeli življenjski pregled predsednika Tita. Rečeno je bilo, da je Josip Broz Tito zavzel »najvišje državne in partijske dolžnosti v deželi« in da je vodil »velika dejanja pri socialistični izgradnji Jugoslavije«. V televizijskih poročilih so posebej poudarili, da je predsednik Tito »vse svoje sile in energijo posvetil narodu Jugoslavije« in da je bil »aktiven borec za mir, za krepitve progresivnih sil v svetu, v boju proti imperializmu in kolonializmu«.

Zavzemal se je tudi za »čim širši razvoj jugoslovansko-sovjetskih odnosov«. Omenjeno je bilo še, da je večkrat obiskal Sovjetsko zvezo. Televizijski poročevalci je nato prebral naslednje: »Prezidij vrhovnega sovjeta ZSSR je glede na aktivno sodelovanje Josipa Broza Tita v mednarodnem komunističnem in delavskem gibanju, glede na njegove zasluge v skupnem boju proti fašizmu in glede na zasluge pri razvijanju bratskega prijateljstva in vsestranskega sodelovanja med KP SZ in ZKJ, med ZSSR in SFRJ ob njegovem 80. rojstnem dnevu odlikoval Josipa Broza Tita z redom Lenina. Ob njegovi 85-letnici pa ga je odlikoval z redom Oktobrske revolucije.« Poročevalec je še prištavil, da »sovjetski ljudje globoko sočustvujejo ob smrti Josipa Broza Tita, najvidnejšega

»Umrli je oče jugoslovanske samoupravljanja in tvorec politike nevrščeniosti« – s temi besedami je španski državni radio sporočil novico o smrti predsednika Tita. Španski radio je prekinil redni program in objavil žalostno sporočilo iz Jugoslavije. Ob novici o smrti predsednika Tita pišejo alžirska sredstva javnega obveščanja, da je predsednik Tita oče sodobne Jugoslavije, označujejo ga za dinamičnega začetnika filozofije delavskega samoupravljanja in nevrščeniosti.

Grška televizija se je ob 20. uri neposredno vključila v program jugoslovanske radiotelevizije, da bi sporočila novico o smrti predsednika Tita. To novico so hkrati objavile tudi vse radijske postaje, ki so prekinile svoj redni program. Komentar grške televizije je poudaril, da je umrl eden največjih državnikov sveta, velikan druge svetovne vojne in neutrudljivi borec za neodvisnost Jugoslavije, za mir in mednarodno sodelovanje. Na grški televiziji so danes zvečer predvajali film o predsedniku Titu in njegovem mednarodnem dejavnosti.

Žalovanje med našimi delavci v tujini

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) – Jugoslovanski državljani v tujini so z največjo žalostjo in bolečino sprejeli pretresljivo novico o smrti predsednika Tita.

Za razglas CK ZKJ in predsedstva SFRJ se je med jugoslovanskimi državljani v Moskvi razvedelo kmalu potem, ko je bil objavljen. Jugoslovanci v Moskvi so v globoki žalosti, vendar mirni in dostojanstveni v veliki bolečini.

Novica o smrti predsednika Tita se je zelo hitro razširila tudi v ZDA. Jugoslovanski izseljenci nepretrgoma kličejo po telefonu jugoslovansko veleposlanstvo v Washingtonu in generalne konzulate v New Yorku, Chicagu, Pittsburgu, San Franciscu in Clevelandu kot tudi odposlanstvo SFRJ v Združenih narodih, da bi izrazili jugoslovanskim predstavnikom sožalje ob smrti predsednika Tita.

Zalostna novica o smrti predsednika Tita je boleče odjeknila med jugoslovanskimi državljani v Bruslju. Takoj potem ko je belgijska

voditeljka komunistov in vseh delovnih ljudi Jugoslavije ter uglednega delavnika mednarodnega komunističnega in delavskega gibanja.

Novica o smrti našega predsednika se je v Moskvi prav bliskovito razširila. Komaj je vest izvenela na televiziji, že so nam Jugoslovancem zavzeli telefoni ter so nam ne le diplomati, tuji novinarji in gospodarstveniki izrekli sožalje, temveč tudi sovjetski ljudje. Izrekli so nam sožalje ob smrti revolucionarja, marksista in leninista, ki je to, kakšen marksist je, dokazal z delom, v ognju revolucije, v bitkah narodnoosvobodilnega boja, v oblikovanju svobodne, nevrščene, samoupravljalne socialistične Jugoslavije. V teh sožaljih je bila izražena misel, da je bil Tito tisti, ki je v mednarodnem delavskem in komunističnem gibanju posebej priboril pravico vsaki partiji, da sama oblikuje svojo politiko, si izbira pot v socializem po lastnih zgodovinskih okoliščinah, da je vendarle zmagovalo načelo, da je vsaka komunistična, vsaka delavska partija odgovorna predvsem svojemu delavskemu razredu.

Pred jugoslovanskim veleposlanstvom v Moskvi visi zastava na pol droga. Pred poslopjem pa se je kmalu po televizijskih poročilih zbrala množica Jugoslovancev, ki so čutili potrebo, da pridejo sem, da dobe skorajda nekakšen neposredni stik z domovino in da – če niti neposredno – vsaj z nemo kretinjo in stiskom roke potopijo drug drugemu svojo bolečino, poroča Vlado

Petintrideset let od rojstva prve slovenske ljudske vlade

V Ajdovščini je bila 5. maja 1945. leta ustanovljena prva slovenska vlada – Slovenski narod si je prvič priboril pravico do samostojne nacionalne, politične in državne skupnosti

AJDOVŠČINA, 4. maja – Danes mineva petintrideset let, ko je svobodna Slovenija dobila prvo ljudsko vlado, v tistih časih, ko vojna vira še ni bila končana, ko je svoboda dišala bolj opojno od cvetovih majskih cvetov, ko je ljubljana še metala se pete breme kljukastega kriza in njegovih privrsov. V Ajdovščini je seba maja 1945. leta slovenski narod še enkrat izrekel svojo odločno, odlično in pribito besedo, namenjeno vsemu svetu, da ne priznava nikakršne druge rešitve kot te, ki je bila izbojevana s partizanskimi orožjem.

Zakaj v Ajdovščini? Tu, na primorskih tleh, je skoraj četrtil milijona Slovencev četrto stoletja živilo, odrezano od matice, nacionalno in socialno zatirano, takrat pa se je združilo s svobodno domovino Slovenijo – samo še dnevi so bili štetj krčevitemu upiranju okupatorjev – da bi zapustili deželo, ki so jo skušali pokoriti s krvjo in ognjem, pa se jim to nikoli ni posrečilo – in se povezoval v bratsko skupnost z drugimi jugoslovanskimi narodi.

Enotnost primorskega ljudstva, skovana že v času fašističnega terorja, ki z nobeno prisilo ni mogel zlomiti doma slovenstva, je bila udarna pest ljudske vstaje na Primorskem, bila je temeljna sestavina našega narodnoosvobodilnega boja. In že leta 1941 je Osvobodilna fronta zapisala v svoj program, da je eden ciljev boja tudi združenje vseh Slovencev ne glede na meje. Štiri leta kasneje je bila obljuba izpolnjena, še več, Ajdovščina je prišla v zgodovino slovenskega naroda kot prizorišče enega najboljših pomembnih dogodkov v naši novejši zgodovini – rojstva prve slovenske ljudske vlade.

Začenja se nova doba slovenske zgodovine

Prva slovenska ljudska vlada, izvoljena na slovenski seji predsedstva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, v tistih dneh, ko so salve iz partizanskih topov še pretresale Ljubljano, je bila logičen zaključek osvobodilnega boja, nacionalne in socialne revolucije, njen zadnji mejnik v zmagovitveni boju, ki se je začel z ustanovitvijo Osvobodilne fronte 27. aprila leta 1941, nadaljeval je Narodnoosvobodilnim svetom 27. junija 1942. leta, pa z zborom odposlancev slovenskega naroda oktobra 1943 v Kočevju, s Slovenskim narodnoosvobodilnim svetom februarja 1944 v Crnolovju, z jasno začrtano smerjo ob vseh mejnikih – z nadaljnjo graditvijo slovenske državnosti v okviru federativne, bratske in prav zato močne Jugoslavije.

Tako si je slovenski narod prvič priboril pravico do samostojne nacionalne, politične in državne skupnosti.

»V tem kraju se z današnjim dnem pričneta nova doba slovenske zgodovine, doba svobode, doba samostojnega upravljanja lastnih zadev,« je rekel 5. maja 1945. v Ajdovščini predsednik SNOS Josip Vidmar.

»Tista povezanost, ki je v srcih vedno bila, a je postala dejstvo v našem skupnem boju in posebno z našo osvoboditvijo, je podčrtana s tem slovenskim dnem, ko so naši kraji povezani z zbuženo Slovenijo v Titovi Jugoslaviji,« so bile besede, s katerimi je primorski rojak Franec Bevk podprl član centralnega komiteja KPS, SNOS, aktiviste, bodoče ministre.

»Z ustanovitvijo prve slovenske narodne vlade se uresničuje ena izmed osnovnih zahtev narodnoosvobodilnega boja: pravica do samoodločbe slehernega naroda, enakopravnost vseh narodov Jugoslavije. S tem se je enkrat jasno potrdilo, da se v novi Jugoslaviji besede ne ločijo od dejanj. Sestava slovenske narodne vlade pa je največji dogodek v zgodovini slovenskega naroda,« je poudaril podpredsednik vlade demokratične federativne Jugoslavije Edvard Kardelj, potem ko je udeležence zgodovinskega zasedanja v Ajdovščini pozdravil v imenu maršala Tita.

Trčenje pri Debelem hribu

Pri trčenju osebnega avtomobila in Sapovega avtobusa en mrtev, deset ranjenih – Zaprta proga

LJUBLJANA, 4. maja – Včeraj ob 6.25 sta na magistralni cesti Ljubljana – Zagreb pri Debelem hribu trčila Sapov avtobus in osebni avtomobil. Pri trčenju se je smrtno ponesrečil voznik osebnega avtomobila, 58-letni Aleksander Stojanović iz Cortine v Italiji. V ljubljanski Klinični center pa so prepeljali še deset laže ranjenih potnikov iz avtobusa.

Do nesreče je prišlo, ko je Aleksander Stojanović s peugeotom iz smeri Kočevja pripeljal v desni nepregledni ovinek po levi. Takrat je nasproti pripeljal s Sapovim avtobusom 45-letni Viktor Troha iz Sodražice pri Ribnici na Dolenskem. Ko je voznik Troha videl, kako peugeot drvi proti avtobusu, je zavil na desno proti robu ceste, vendar trčenja ni mogel preprečiti. Stojanovićev peugeot je po desetih metrih drsenja vrglo s ceste. Avtobus s 23 potniki pa je po 27 metrih vožnje zapeljal s ceste, trčil v telefonski drog in se prevrnil ob progi Ljubljana–Novo mesto.

V Klinični center so odpeljali

Osvoboditelji, ne osvobodilci in zavojevalci

Prvi predsednik slovenske vlade Boris Kidrič je že v nastopnem govoru opredelil odnos do italijanske narodnosti, ki bo živela v okviru slovenskih in jugoslovanskih meja:

»Nismo prišli kot osvobodilci in zavojevalci, prišli smo kot osvoboditelji, kot nosilci ljudske demokracije, kot glasniki bratstva med narodi. Mi zaradi zločinov italijanskih fašistov in imperialistov ne gojimo prav nobene sovraštva in prav nobene maščevnosti nad italijanskim ljudstvom in italijanskimi narodi. Kot doslednim demokratom nam je popolnoma tuji, ostenen nam je sleherni nacionalni šovinizem. Nova Jugoslavija, svobodna in združena federativna Slovenija ne moreta biti in ne bosta zatirale nacionalnih pravic italijanske narodne manjšine v okviru svojih

meja, temveč sta lahko in bosta zgolj njihov pospeševalec in zaščitnik. Na italijanski narodni manjšini je, da s svoje strani doprinese, kar je v njeni moči, za udržitve naše ljudske demokracije in naše države, ki bi ljudski demokraciji učinkovito sredstvo in učinkovito varstvo.«

Mejnikom, začrtanim v razvojni smeri narodnoosvobodilnega boja, med katerimi je tudi 5. maj 1945. leta, so se v teh petintridesetih letih svobode pridružili še novi zgodovinski pomniki do današnjih dni, do zadnje ustave, zakona o združenem delu, dokumentov, ki opredeljujejo socialistično samopopravno Slovenijo v bratski, federativni, nevršeni Jugoslaviji. V tej domovini svobodnih ustvarjalcev bo danes praznično odeta Ajdovščina po petintridesetih letih znova stopila v osredje današnjih dogodkov na slovenskih tleh.

VLADO ŠLAMBERGER

Zgled sodelovanja v nevrščnem svetu

Zvezni sekretar za zunanje zadeve Josip Vrhovec odpotoval v Irak – Irak je prvi zunanjetrgovinski partner Jugoslavije med nevrščeniimi

BEograd, 4. maja (Tanjug) – Zvezni sekretar za zunanje zadeve Josip Vrhovec je odpotoval danes na obisk v Irak, v času, ko so dosegli jugoslovansko-iranski odnos zelo visoko stopnjo razvoja in se na vseh področjih obogatili. Nevrščnost, za katero sta se obe prijateljski državi trajno opredelili, je se posebej zblizala Jugoslaviji in Irak, tako da njuno sodelovanje ocenjujejo kot zgled uspešnih odnosov v nevrščnem svetu. Med jugoslovanskimi zunanjetrgovinskimi partnerji je Irak peti, med nevrščeniimi in drugimi deželami v razvoju pa prvi.

Jugoslavija in Irak imata identična ali zelo sorodna stališča glede vseh velikih problemov, ki bremene današnji svet. Pred vsem oboje državi menita, da lahko mednarodni odnosi temeljijo samo na neodvisnosti in enakopravnosti ter na sodelovanju vseh držav pri reševanju svetovnih problemov. Skladno je tudi mnenje o potrebi po nenehnem uveljavljanju temeljnih načel politike in gibanja nevrščnosti, ki mu dajejo pečat neodvisnega, avtentičnega in nenadomestljivega dejavnika miru in napredka mednarodne skupnosti.

Nemelna krepitve enotnosti in vloge nevrščnosti v mednarodnem življenju je osnova in jamstvo za učinkovito delovanje gibanja v prizadevanjih za izgradnjo novih političnih in gospodarskih odnosov v svetu. V sedanjem mednarodnem položaju in pritiske – je po mnenju Jugoslavije in Iraka nujno potrebno, da se gibanje nevrščnosti odločno zavzema in deluje proti takšni praksi ter da prav v tej prizadevanji izrazi svoj neodvisni in neoboljivi značaj.

Irak, gostitelj prihodnjega sedmega vrha nevrščnosti, je razvil v zadnjih nekaj mesecih široko

Maja srečanje Muskie – Gromiko?

Carter naj bi bil prižgal zeleno luč za obnovitev diplomatskih stikov s SZ

WASHINGTON, 4. maja (Tanjug) – Obveščeni krogi v Washingtonu trdijo, da je ameriški nacionalni svet za varnost s predsednikom Carterjem na čelu prižgal zeleno luč prvimi ameriško-sovjetskimi diplomatskim stikom na visoki ravni po skoraj štiridesetih prekinitvi, do katere je prišlo zaradi sovjetske akcije v Afganistanu.

Ceprav ta novost uradno še ni potrjena, pa tukajšnja sredstva obveščanja menijo, da bi utegnili priti do prvega takšnega srečanja 15. ali 16. maja, ko naj bi se na Dunaju sestala novi ameriški zunanji minister Edmond Muskie in sovjetski zunanji minister Andrej Gromiko, seveda, če bo s takšnim neformalnim sestankom soglašala tudi sovjetska stran.

DELO

Nebrzdani fašistični izgrede na Tržaškem

Fašistični skrajneži so v več krajih oskrnili partizanske spomenike – Napad na sekcijo KPI

TRST, 4. maja – Na Tržaškem so se v zadnjih dneh spet nekoliko izraziteje razmahile teroristične in fašistične akcije. Še posebej so fašistične skrajneže motili prvomajski prazniki.

Najprej so premazali spomenik v Bazovici. V noči s torka na sredo so v Križu pomazali obeležje, ki spominja na smrt partizanov Ivana Grudna in Josipa Košute, v vasi, ki je med NOB dala 300 partizanov, pa so z žaljivimi napisi popisali zidove. Prvega maja so z molotkovkami poskušali zažgati sedež šentjakobske sekcije KPI, v trenutku, ko so v teh prostorih komunisti slavili praznik. Odgovornost za to akcijo je prevzela skupina desničarske skupina »Lotta rivoluzionaria«, ki je doslej izvedla več večje atentate. Skupina 12 fašistov je istega prazničnega dne pretepla 42-letnega delavca Gianfranca Turinettija, ki je delil letake ob delavskem prazniku. Skvadristi so na trgu Oberdan že zgodaj jutraj zidove s črnim sprejem (in tako »poskr-

Nedeljski šport

I. ZNL
Rezultati:
Partizan : Bodućnost 1:1 (1:0)
Sarajevo : Osijek
Rijeka : Sloboda 1:0 (0:0)
Napredak : Borac 1:0 (1:0)
Čelik : Velež 0:0 (0:0)
Vardar : Olimpija 2:2 (1:0)
Radnički : Vojvodina 5:1 (2:1)
Dinamo : Željezničar
Hajduk : C. zvezda

Lestvica:

C. zvezda	24	14	5	5	37:19	33	+18
Hajduk	24	12	7	5	34:25	31	+9
Radnički	25	11	8	6	34:19	30	+15
Sarajevo	24	12	6	6	34:23	30	+11
Napredak	25	11	8	6	31:21	30	+10
Partizan	25	9	9	7	27:27	27	0
Velež	25	9	7	9	35:29	25	+6
Vardar	25	7	11	7	30:29	25	+1
Bodućnost	25	8	8	9	24:23	24	+1
Rijeka	25	9	6	10	25:34	24	-9
Sloboda	25	8	7	10	32:30	23	+2
Olimpija	25	8	7	10	23:28	23	-5
Dinamo	24	6	10	8	29:29	22	0
Željezničar	24	6	10	8	28:35	22	-7
Osijek	24	6	8	10	18:24	20	-6
Borac	25	6	8	11	24:35	20	-11
Čelik	25	5	9	11	19:28	19	-9
Vojvodina	25	6	4	15	24:50	16	-26

II. ZNL – zahod
Rezultati:
Proleter : Bosna 0:0
Dinamo : Novi Sad 0:0
Maribor : Leotar 1:2 (1:1)
Jedinstvo : Kikinda 4:0 (1:0)
Famos : Spartak 0:2 (0:2)
Rudar (T) : Istra 1:2 (0:0)
Vrbas : Iskra 5:2 (3:1)
Rudar (V) : Zagreb 2:2 (1:1)

Lestvica:

Zagreb	24	14	8	2	55:19	36	+36
Spartak	24	13	5	6	37:20	31	+17
Dinamo	24	11	7	6	35:27	29	+8
Iskra	24	12	2	10	40:35	26	+5
Leotar	24	11	4	9	23:23	26	0
Jedinstvo	24	9	7	8	27:29	25	-2
Vrbas	24	9	6	9	31:30	24	+1
Kikinda	24	9	5	10	25:24	23	+1
Bosna	24	9	5	10	23:25	23	-2
Rudar (V)	24	8	7	9	30:37	23	-7
Proleter	24	8	6	10	24:29	22	-5
Novi Sad	24	8	6	10	29:38	22	-9
Maribor	24	9	3	12	32:31	21	+1
Istra	24	8	4	12	29:41	20	-12
Famos	24	7	4	13	24:28	18	-4
Rudar (T)	24	5	5	14	14:42	15	-28

SNL
Triglav : Lendava 2:0 (1:0)
Unior : Drava 1:3 (0:1)
Šmartno : Mura 1:1 (0:1)
Vozila : Železničar 1:1 (0:1)
Mercator : Izola (1:0) (0:0)

39. EP. v dviganju uteži v Beogradu
Kategorija do 100 kg, biatlon:
1. Rigert (SZ) 387,5 kg, 2. Hennig (NDR) 372,5, 3. Asparuhov (Bolgarija) 370 ... 21. (od 23.) Nikolic (Jugoslavija) 302,5 kg.
Poteži: 1. Rigert 177,5 kg (v 4. poskusu 181,00 kg svetovni rekord), 2. Vagi 172,5, 3. Varga (oba Madžarska) 170 ... 21. Nikolic 170 kg.
Kategorija do 110 kg, biatlon:
1. Taranenko (SZ) (nov svetovni rekord) 420 kg, 2. Hristov (Bolgarija) 402,5, 3. Siezik (NDR) 390 kg.
Poteži: 1. Taranenko 190 kg (nov svetovni rekord), 2. Hristov 175, 3. Khek (SSSR) 175.
Sunek: 1. Taranenko 230 kg, 2. Hristov 227,5, 3. Siezik 217,5.
Kategorija nad 110 kg, biatlon:
1. Rahmanov (SZ) 430 kg, 2. Popov (Bolgarija) 417,5, 3. Bonk (NDR) 407,5. Jugoslovani Šurbanović je brez uvrstitve.
Poteži: 1. Rahmanov 190 kg, 2. Popov 185, 3. Strejček (SSSR) 180. Jugoslovani Šurbanović ni dvignil začetne teže 160 kg.
Sunek: 1. Rahmanov 240 kg, 2. Bonk 232,5, 3. Popov 232,5 kg ... 8. Šurbanović (Jugoslavija) 200 kg.

»Velika nagrada Belgije« za SP formule 1
VRSTNI RED: 1. Pironi (Franc. – ligier) 1:38:48,1, 2. Jones (Avstralija – williams) +47,37, 3. Reutemann (Argentinijski – Williams) +1:24,12, 4. Arnoux (Franc. – renault), 5. Jarier (Franc. – ferrari), 6. Villeneuve (Kanada-ferrari).
SKUPNI VRSTNI RED: Po peti dirki za SP: 1. Arnoux (Franc.) 21, 2. Jones (Avstralija) 19,3, Piquet 18,4, Pironi (Franc.) 17. itd.

Šah v Bugojnu
Rezultati 1. kola: Karpov: Larsen remi (22), Ljubojević: Kurajica 1:0 (36), Hort: Kavalec remi (38), Polugaevski: Gilgic remi (22), Talj: Timman remi (27), Andersson: Ivkov remi (19).
Kolesarji za »Veliko nagrado Astre«
REZULTATI – čani (160 km): 1. Zanoškar (Rog), 2. Rožman (Astra), 3. Pirš vsi 3:51,52 (42 km/h), 4. Polončič (oba Rog), 5. Solig (MC) oba 3:55,44 ... 6. Borovčanin (Sloga) 3:56,28, 7. Govekar (Rog), 8. Lojzen (MC), 9. Kurent (Sava), 10. Ših (Novotek) vsi 3:57,00, **st. mladinci (106 km):** 1. Dalmolin (Podenone), 2. Plarina (Astra), 3. Moravec (Sloga), 4. Kapun (Belcinci), 5. Bertoldi (Podenone) vsi v času 3:09,02 (33 km/h).

ml. mladinci (74 km): 1. Tunič (Sava), 2. Kosirnik (Rog), 3. Pintarič (Astra), 4. Zevnik (Sava), 5. Pavinič (Rog) vsi 1:50,00 (37 km/h); **planičarji A1:** Jeršin (Grusiplje), 2. Ugronović (Astra), 3. Bugar (Grusiplje) vsi 17:28, B: 1. Pirih (Sava), 2. Božić (Novotek), 3. Škrli (Grusiplje) vsi 9:03; **veterani A:** 1. Hafner (Kokrič), 2. Jerman (Dol) oba 16:25, 3. R. Grn (RF) 17:33, B: 1. Siroci 16:39, 2. Švajler 16:45, 3. Čajhen (vs RF) 19:23, C: 1. Hrovat 16:39, 2. Fomezi (oba RF) 16:56, D: 1. Kocbek (Branik) 17:33, E: 1. Jeronik (RF) 17:33, 2. Fajdja (Branik) 18:20.

II. ZRL, sever – ženske
Velenje : Koka 22:13 (11:8)
Slavonija DI : Alpes 22:17 (12:11)
Rudar : Drava PP 25:17 (13:12)
Djakovo : Olimpija 18:15 (8:10)
DI Trokut : Zamet 10:12 (3:6)
Podravka : Ina 24:14 (12:8)

Podravka 17 17 0 0 356:192 34
Rudar 17 14 1 2 331:224 29
Olimpija 17 11 3 3 281:245 25
Alpes 17 9 2 6 280:258 20
Velenje 17 7 3 7 226:223 17
Djakovo 17 7 2 6 200:267 17
Slavonija DI 17 5 2 10 222:271 12
Zamet 17 5 1 11 225:247 11
Ina 17 4 3 10 223:260 11
DI Trokut 17 4 2 11 205:257 10
Drava PP 17 4 1 12 178:228 9
Koka 17 3 3 11 201:256 9

Odbojka v Beogradu
Končni vrstni red – mladinci: 1. Brčko, 2. Modriča, 3. Novi Sad, 4. Osijek, 5. Sisak, 6. Rijeka, 7. Zagreb, 8. Vršac, 9. Novo mesto, ... 14. Kanal, ... 16. Bled, ... 18. Ljubljana, mladinci: 1. Beograd, 2. Sremski Karlovci, 3. Ravne, 4. Kaštel, 5. Maribor, 6. Ukovar, 7. Zagreb, 8. Osijek, ... 10. Nova Gorica, ... 17. Bled.

Turnir judoistov v Sl. Bistrici
Rezultati in uvrstitve – superlahka: Omerzi (Im.) 3:0, Jakič (Zel.) 5:0, Omerzi: Otič (Sl.) 0:10, Otič : Jokić 1:0. Vrstni red: 1. Otič, 2. Omerzi, 3. Jokić: Janka Očko (Im): Čih (Sl.) 1:0, Očko : Fatou (Sk.) 1:0, Čih : Fatou 1:0, Mičkovič (TH): Stojšč (Sl.) 3:0, Mičkovič : Gromek (IR) 7:0, Gromek : Stojšč 3:0, Očko : Mičkovič 3:0. Vrstni red: 1. Očko, 2. Mičkovič, 3. Čih in Gromek; polsrednja: Vujevič (M): Živković (Sl) 1:0, Vujevič : Seulan (Sl.) 10:0, Vujevič : Kosik (Stu.) 7:0, Živković : Seulan 7:0, Živković : Kosik 3:0, Seulan : Kosik 7:0. Vrstni red: 1. Vujevič, 2. Živković, 3. Seulan, 4. Kosik, srednja: Fabjan (IR) : Pavlovič (Sl.) 3:0, Fabjan : Lešak : Tavra 10:0, Lešak (Im.) : Pilberšek (IR) 10:0, Tavra : Pilberšek 0:7, Lešak : Fabjan 3:0. Vrstni red: 1. Lešak, 2. Fabjan, 3. Pilberšek in Pavlovič; polteška: Sikirič (Sl): Obadov (Sl.) 1:0, Sikirič : Mesarič (Im.) 7:0, Obadov : Mesarič 10:0, Vrstni red: 1. Sikirič, 2. Obadov, 3. Mesarič; teška: Kukli (Bo): Petković 10:0, superteška: Kovačević (Ra.): Anderle (IR) 10:0.

DEŽURNI ZDRAVNIK

LJUBLJANA

1. Nujno ambulantno-medicinska pomoč v Ljubljani za odrasle neprekinjeno v Urgentnem bloku Kliničnega centra (Vrhod iz Bohoričeve ulice): Za otroke in mladino do 15. leta starosti – ob delavnih čez dan v otroških in šolskih dispanzerjih zdravstvenega doma Ljubljana – ponoči od 19. do 7. ure, ob nedeljah in praznikih v pediatrični dežurni ambulanti – Pediatrske klinike – Vrazov trg 1. tel.: 310-246.

2. Za nujno zdravniško pomoč na domu kličite po tel.: 323-060. V primeru življenjske nevarnosti ali ogroženosti pa tel. št. 94. Za otroke in mladino do 15. leta starosti se ob delavnih čez dan v izjemnih primerih prevoz otrok z reševalnim vozilom v ambulantno. V takem primeru kličite po tel. 323-060.

3. Prebivalci občine Grusiplje – 1. vana gorica kličite za nujno zdravniško pomoč na domu po tel. 783-039 ali 783-006, v odsotnosti zdravnika od 19. do 7. ure zjutraj, ob nedeljah in praznikih pa po tel. št. 94.

4. Nočna nedeljska služba in praznična dežurna zborna ambulanta je v zborni ambulanti Nebohtični, Kidričeva 1, soba št. 7/II. Ambulanta nudi pomoč v nujnih primerih in to vsak dan od 20. do 6. ure zjutraj naslednjega dne, ob nedeljah in praznikih pa vs dan.

»Klic v duševni stiski« deluje od 19. do 7. ure naslednjega dne. Kličite po tel. (061) 313-715.

MARIBOR
ZD Maribor, Ulica talev 9, telefon 22-222

V mestu: dr. Stjepan Žiger, okoliška dežurna služba: dr. Jamal Naji in dr. Marko Lovrič, ambulantna dežurna služba: dr. Borut Kos, pediatrična dežurna služba: dr. Alenka Bezget.

DEŽURNE LEKARNE

LJUBLJANA
Nočna dežurna lekarna: Centralna lekarna, Prešernov trg 5
MARIBOR
Tabor, Trg revolucije 3

Smrt blizu »Nimitza«

NORFOLK, VIRGINIA, 4. maja (Reuter) – V štabu ameriškega atlantskega ladjevala se sporočili, da je bila letalo F-14 takrat na rutinskem poletu. Vseh osem helikopterjev, ki so sodelovali pri neuspešnem reševanju talcev iz Irana, je vzletelo prav z »Nimitza«.

lesil pri širjenju vplivnih sfer, izrednega pomena ohranjanje bistvene opredeljenosti gibanja ter izvajanje in vedno bolj odločno uveljavljanje temeljnih načel politike nevrščanja v mednarodni praksi.

Irak si je izbral Jugoslavijo za enega svojih glavnih gospodarskih partnerjev. Letos grad kakih 60 jugoslovanskih podjetij s skoraj 10.000 strokovnjaki v tej državi več ključnih objektov, vrednih štiri milijarde dolarjev. Ponujajo se tudi novi investicijski dogovori, katerih vrednost cenijo približno na dve milijardi dolarjev.

Novim dogovorom o udeležbi jugoslovanskih podjetij pri izgradnji Iraka in razširjanju blagovne menjave bo namenjena v jugoslovansko-iranski pogovori posebna pozornost.

Lov na Palestince na desnem bregu reke

Izraelske okupacijske oblasti mrzlično iščejo napadalec iz Hebrona – Pet mrtvih in 17 ranjenih – Iznana župana – Izjava PLO

HEBRON, 4. maja (AFP, Tanjug) – Celotni desni breg Jordana in območje vzhodnega Jeruzalema sta od petka zvečer prizorišče izraelskega lova na ljudi, da bi našli Palestince, ki so izvedli atentat na židovske religiozne funkcionarje. Ubili je pet, ranjenih pa 17 ljudi. Za zdaj so izraelske okupacijske oblasti sporočile, da je bilo napadalec šest in da so bili iz vrst domačega prebivalstva.

Mostovi čez reko Jordan so slej ko prej zaprti za ves promet proti Jordaniji. Po nekaterih poročilih so doslej aretirali 20 ljudi, vendar napadalec še niso našli. Izraelske vojaške oblasti so danes sporočile, da bi v primeru nadaljnje zaostrovanje položaja na zahodnem bregu Jordana do skrajnosti zaostri vojaške ukrepe. Mednje sodijo podaljšanje policijske ura, preiskave v vseh hišah, zapora mostov in takojšen izgon županov občin, v katerih bi nastali incidenti. Doslej so tako ukrepali še proti županu mesta Ramalah in Nablus.

Okupacijske oblasti so potrdile, da so okrepili število izraelskega vojaštva na tem območju. Prav tako se množe poročila o incidentih na zah

Sredi delovnih prizadevanj je omahnil v smrt

STANE ŽIGON

vodja oddelka za kreditne posle s tujino

Od vestnega sodelavca in dobrega tovariša se bomo poslovili
v ponedeljek, 5. maja 1980 ob 11.15
v zahodni dvorani na ljubljanskih Žalah-Navju

Sodelavci in družbenopolitične organizacije
Ljubljanske banke – Združene banke

Za vedno nas je zapustil naš dobri mož, oče, stari oče, brat, stric in tast

ANTON KUMP

borec NOV, iz Bršljina pri Novem mestu

Pogreb pokojnika bo v ponedeljek, 5. maja 1980, ob 17. uri
iz mrliške vežice v Prečni

Žalujoči:
vsi njegovi

Novo mesto, 3. maja 1980

Nepričakovano nas je zapustil predvojni revolucionar,
naš sodelavec, narodni heroj in generalpodpolkovnik

PETER STANTE –
SKALA

Ostal nam bo v trajnem spominu

Kolektiv delovne organizacije
LUKA KOPER

Po dolgotrajni in težki bolezni je umrl

JANEZ MALNARIČ-
MIRKO

polkovnik JLA v pokoju
komandant bataljona 7. SNOUB »Prešernove brigade« NOV
komandant artilerijskega divizion 31. divizije NOV
namestnik komandanta artilerije IX. korpusa NOV

Pogreb pokojnika bo v torek, 6. maja 1980,
ob 14.30 iz vzhodne poslovilne dvorane na Žalah-Navju v Ljubljani
Istega dne do pogreba bo ležal v deseti mrliški vežici
Slava in hvala tov. Mirku za mnoga junaška dejanja v NOB

Pripadniki 7. SNOUB »France Prešeren«
in pripadniki artilerije IX. korpusa NOV

Globoko pretreseni sporočamo,
da je po težki bolezni umrl naš vestni sodelavec

STANKO
MIHELČIČ

namestnik republiškega pravobranilca v pokoju

Od njega se bomo poslovili v ponedeljek, 5. maja 1980,
ob 14. uri iz poslovilne dvorane na ljubljanskih Žalah-Navju, vežica 13

SOZD EMONA, Ljubljana, delovna skupnost skupnih služb

Sporočamo, da nas je v 89. letu življenja zapustila

MARIJA GRILC

Pogreb bo v ponedeljek, 5. maja 1980, ob 15.30
na pokopališču v Idriji

Žalujoči:
sestra Fani, nečaki Magda, Bojan, Denis in drugo sorodstvo

Idrija, Chicago, 5. maja 1980

V 84. letu nas je za vedno zapustila naša nadvse dobra,
ljubljena mama, tašča, babica, prababica in teta

NEŽIKA RUGELJ-
SENIČAR

Od nje smo se poslovili 25. aprila 1980 na pokopališču v Brežicah
Za vso pomoč v času njenega trpljenja se zahvaljujemo zdravnikom
Zdravstvenega doma Brežice, še posebej patronažni sestri
Zahvaljujemo se vsem, ki ste darovali cvetje, izrazili sožalje
in jo pospremili na njeni zadnji poti

V globoki žalosti:
njeni hčerki Zlata in Ani in vsi njeni
Celje, Brežice, 5. maja 1980

Nepričakovano nas je v 39. letu starosti zapustil sin, brat, stric, svak
in nečak

EMIL KERŽIŠNIK –
MILE

strojni stavec

Pogreb bo iz 6. mrliške vežice na Žalah v torek, 6. maja 1980,
ob 16. uri

Žalujoči:
očka Oskar, sestri Maruška in Nejka z družinama, Anica
in drugo sorodstvo

Ljubljana, Bled, Jesenice, Celovec, 5. maja 1980

Sporočamo žalostno vest, da nas je po težki bolezni zapustil naš
najdražji mož, brat in stric

MIRKO MALNARIČ

polkovnik JLA v pokoju

Pogreb dragega pokojnika bo v torek, 6. maja 1980,
ob 14.30 iz 10. mrliške vežice na ljubljanskih Žalah-Navju

Žalujoči:
žena Liča, brata tone in Jože z družinama ter drugo sorodstvo

Ljubljana, Semič, Novo mesto, Trst, Duga Resa, 2. maja 1980

Nenadoma nas je zapustil naš ljubi oči, dedek, brat in stric

STANKO MIHELČIČ

dipl. iur. v pok.

Od njega se bomo poslovili v ponedeljek, 5. maja 1980,
ob 14. uri na ljubljanskih Žalah-Navju
Na dan poslovitve bo ležal v trinajsti mrliški vežici

V globoki žalosti:
sinova Marko in Srečo z družinama, sestri in bratje z družinami
ter družine Mikel, Mihelčič, Šketa

Ljubljana, Petrovče, Melbourne, 2. maja 1980

Zapustila nas je naša nepozabna sestra in teta

IVANKA
BUZZOLINI

roj. Mohorič

Na njeno željo smo se od nje poslovili v krogu najbližjih sorodnikov
3. maja 1980 na ljubljanskih Žalah-Navju

Žalujoči:
sestri Katinka in Anica, nečakinje in nečak, svakinja,
prijateljica Ivanka z družino ter drugo sorodstvo

Ljubljana, Opatja, 3. maja 1980

Sporočamo žalostno vest, da nas je zapustil naš dragi
oče, stari oče, brat in stric

IVAN GOSAR

Pogreb dragega pokojnika bo v torek, 6. maja 1980
ob 17.45 na pokopališču v Dravljah
Do pogreba bo ležal v mrliški vežici v Dravljah

Žalujoči:
hčerka in sin z družino ter drugo sorodstvo

Ljubljana, 3. maja 1980

Nenadoma nas je zapustil

EDVARD
VRBNJAK

pismošča pošte Naklo

Od njega se bomo poslovili v ponedeljek, 5. maja 1980,
ob 15.30 na kranjskem pokopališču. Ohranili ga bomo
v lepem spominu

Delavci in družbenopolitične organizacije
TOZD za PTT promet Kranj

V 81. letu starosti je umrla naša dobra mama

MARIJA CIUHA

roj. Peklaj

Na zadnjo pot jo bomo pospremili v ponedeljek, 5. maja
1980, iz domače hiše Šujca 18, ob 16.30 na pokopališče
Dobrova pri Ljubljani

Žalujoči:
mož Anton, hčerke Minka, Ivanka, Anica, Tončka,
sinova Tone in Franci z družinami, sestre in brat

Dobrova, Polhov Gradec, Celje, Brezovica, Šujca,
4. maja 1980

Umrli je nadvse dobri in skrbni mož, oče, brat, stari oče,
praded, stric in tast

FRANC JEVŠNIK

upokojeni rudar

Pogreb bo v ponedeljek, 5. maja 1980, ob 16. uri
izpred mrliške vežice na pokopališču v Senovem

S hvalečnostjo se ga bomo spominjali

Žalujoči:
žena Alojzija, sinovi in hčerke z družinami
in drugo sorodstvo

Senovo, Krško, Ljubljana, Vetrnik, Zagreb

Nenadoma nas je tiho zapustil naš dragi ata,
dedek, pradedek in brat

ALOJZ BOH

Pogreb dragega pokojnika bo v ponedeljek, 5. maja 1980,
ob 13.15 na ljubljanskih Žalah-Navju
Na dan pogreba bo ležal v šestnajsti mrliški vežici

Žalujoči:
otroci Alojz, Minka, Pepca, Tone, Milan, Anica, Rudi,
Janez, družine Boh, Šulek, Mejač in drugo sorodstvo

Ljubljana, 3. maja 1980

V 81. letu nas je zapustila

MARIJA
MIKLAVC

Pogreb drage pokojnice bo
v ponedeljek, 5. maja
1980, ob 12.45 na
ljubljskih Žalah-Navju
Na dan pogreba bo ležala v
osemnajsti mrliški vežici

Sorodniki

Ljubljana, 2. maja 1980

Obraz, ki bo živel v srcih ljudi

Zamišljenost in veselje. Resnoba in zbranost. Fotografija, prav tako kot slikarski portret, ovekoveči človekovo trenutno razpoloženje, a tudi dosti več: njegov značaj in njegovo dušo. Film je razgiban in bliže zunanjemu življenju. Portret je bliže notranjemu življenju. In takega se bomo spominjali. Ne samo takega, kot je bil v zadnjih letih življenja in kot ga prikazujejo pričujoče slike. Mi se ga bomo spominjali, tudi mlajšega. Takega, kot je bil sredi smodnikovega dima bitke. Takega, kot je bil sredi drugačne, a nič manj usodne bitke, leta 1948. Takega, kot ga je videl svet in kot smo ga videvali mi. Svet se ga bo spominjal po teh fotografijah, po teh razpoloženjih. Mi se ga bomo spominjali celoviteje: od njegove rane mladosti do smrti, zakaj obraz izraža tisto, kar je v človeku nesmrtnega – če živi v srcih ljudi.

Portreti: Joco Žnidaršič

